

370.114

444 ก

8.3

การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอน
โดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับการสอนตามคู่มือครู

ปริญญานิพนธ์

ของ

นาคน้อย บุตรประเสริฐ

23 ส.ค. 2539

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการมัธยมศึกษา

ตุลาคม 2538

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

197009

การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอน
โดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับการสอนตามคู่มือครู

บทคัดย่อ

ของ

นาคน้อย บุตรประเสริฐ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการมัธยมศึกษา

ตุลาคม 2538

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับการสอนตามคู่มือครู

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2538 จำนวน 100 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม กลุ่มทดลองได้รับการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง และกลุ่มควบคุมได้รับการสอนโดยการสอนตามคู่มือครูใช้เวลาในการฝึกพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของแต่ละวิธีกลุ่มละ 2 คาบ คาบละ 30 นาที และใช้เวลาในการทดลองกลุ่มละ 16 คาบ คาบละ 50 นาทีโดยสอนในเนื้อหาเดียวกันทั้ง 2 กลุ่ม ดำเนินการทดลองโดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบ Randomized Control-Group Pretest-Posttest Design

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา มีค่าความเชื่อมั่น .83 และแบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม มีค่าความเชื่อมั่น .79 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ t-test และ Chi square test

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีการกระจายเป็นส่วนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลองมีการกระจายเป็นส่วนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

A COMPARISON OF LEARNING ACHIEVEMENT AND MORAL SELF-CONCEPT
OF MATHAYOM SUKSA 1 STUDENTS THROUGH THE VALUES
CLARIFICATION PROCESS AND THE METHOD
IN THE TEACHER'S MANUAL

AN ABSTRACT

BY

NAKNOY BUTPRASERT

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Education degree in Secondary Education
at Srinakharinwirot University

October 1995

The purpose of this study was to compare Mathayom Suksa I students' achievement and moral self-concept in social studies through the values clarification process and the teacher's manual method.

During the first semester of 1995 academic year, the sample group of 100 Mathayom Suksa I students in Thamakavittayakom School, Amphur Thamaka, Kanchanaburi Province, were randomized into two groups; the experimental group and control group. The experimental group was taught through the values clarification process while the control group was taught through the teacher's manual method. Each group was taught with the same contents for sixteen 50 minutes' periods. The randomized control - group pretest-posttest design was used in the study.

The learning achievement test (reliability =.83) and the moral self-concept test (reliability = .79) were used in this study. The t-test and Chi square test were used for data analysis.

The finding revealed that the learning achievement between the experimental and control groups were significantly different at .05 level. The moral self-concept between the experimental and control groups were significantly different at the .05 level and the moral self-concept pretest-posttest in the experimental group was significantly different at the .01 level.

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
วิชาเอกการมัธยมศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้

คณะกรรมการควบคุม

..... 31/12 ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.เนตร อักษรสวัสดิ์)
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์)

คณะกรรมการสอบ

..... 31/12 ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.เนตร อักษรสวัสดิ์)
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์)
..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ดร.วิเชียร อภาพนรกิจ)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการมัธยมศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... 13/12 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ดร.ศิริยุภา พูลสุวรรณ)
วันที่ 13 เดือน 12 ปี พ.ศ. 2538

ประกาศคุณูปการ

ขอกราบขอบพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมคุณาภรณ์ (โพนุลย์ กตปุณฺณ) ท่านเจ้าคุณพระสุเมธาธิบดี (ทตฺต สุทฺธิ) ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ วิธีการและเนื้อหาในการปลูกฝังจริยธรรม

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตั้งแต่ต้นจนประสบความสำเร็จได้ด้วยการให้คำแนะนำ คำปรึกษา และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ตรูเนตร อักษรสวัสดิ์ ประธานกรรมการที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์ กรรมการที่ปรึกษา และ ดร.วิเชียร อภาพนักรัถย์ กรรมการแต่งตั้งเพิ่มเติม ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณของท่านดังกล่าว ที่ให้ความเมตตา จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์วัชรวิ ฐวธรรม ที่ได้ให้คำปรึกษา ข้อคิดเห็น ตลอดจนคำแนะนำที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาสร้างเสริมค่านิยม

ขอกราบขอบพระคุณ "มูลนิธิวัดไชยชุมพลชนะสงคราม" จังหวัดกาญจนบุรี ที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการ หัวหน้าหมวดสังคมศึกษา คณาจารย์ และขอขอบใจนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม ที่ให้ความร่วมมือในการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ คุณสัมฤทธิ์ บุตรประเสริฐ ที่ให้กำลังใจและช่วยเหลืออย่างดียิ่งในการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ขณะที่ยังมีชีวิตอยู่

ขอขอบคุณทุก ๆ ท่านที่ไม่อาจจะชื่อนามไว้ได้ทั้งหมด ที่ได้มีส่วนช่วยเหลือจนทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์ที่พึงมีจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณแต่บิดา - มารดา ครู - อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

นาคน้อย บุตรประเสริฐ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	4
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	5
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	17
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง	17
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง ...	36
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา	39
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม	44
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนจริยธรรม	77
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการรู้จักตนเอง	79
สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า	90
3 วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า	91
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	91
เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ	92
การดำเนินการทดลอง	99
การวิเคราะห์ข้อมูล	100
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	101

4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	106
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	106
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	107
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	115
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	115
สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า	115
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	116
การวิเคราะห์ข้อมูล	118
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า	118
อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า	119
ข้อเสนอแนะ	125
บรรณานุกรม	127
ภาคผนวก	138
ประวัติย่อของผู้วิจัย	248

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	แบบแผนการวิจัย	99
2	เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดย กระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง กับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตาม คู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา	107
3	ความถี่ของการเลือกพฤติกรรมการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของนักเรียน ที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง กับนักเรียน ที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา..	109
4	เปรียบเทียบการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดย กระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง กับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตาม คู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา	111
5	ความถี่ของการเลือกพฤติกรรมการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมก่อนการเรียนกับ หลังการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยม ให้กระจ่าง	112
6	เปรียบเทียบการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมก่อนและหลังการเรียนของนักเรียน ที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง	114
7	แสดงค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 017 จริยธรรม กับบุคคล	160
8	ค่าอำนาจจำแนก (t) เป็นรายชื่อของแบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้าน จริยธรรม	161

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนภูมิแสดงองค์ประกอบของพฤติกรรมของมนุษย์	22
2 แผนภูมิแสดงผลลัพธ์ที่เกิดจากพฤติกรรมของมนุษย์	23
3 แผนภูมิแสดงขั้นตอนของระบบการตัดสินใจเลือกค่านิยม	24
4 แผนภูมิแสดงขั้นตอนการเกิดค่านิยมด้วยวิธีกระจำงค่านิยม	27
5 แสดงการเปรียบเทียบกิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามคู่มือการสอนของ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กับการสอนโดยกระบวนการทำ ค่านิยมให้กระจำง	43
6 กราฟแสดงการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม	110
7 กราฟแสดงการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมก่อนการเรียนรู้กับหลังการเรียนรู้ของ นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจำง	113

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาประเทศ ประเทศไทยมีประชากรได้รับการศึกษาอย่างถูกต้องและทั่วถึง ประเทศนั้นก็จะประสบความสำเร็จในทุกด้าน ไม่ว่าทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะการพัฒนาประเทศไม่ว่าในด้านใดต้องอาศัยกำลังคนเป็นปัจจัยสำคัญ และกระบวนการที่สำคัญที่สุดในการพัฒนากำลังคนก็คือ กระบวนการทางการศึกษา ที่มีประโยชน์ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศนั้น ซึ่งประกอบด้วยด้านวิชาการและด้านจริยธรรมควบคู่กันไป เพราะถ้ามุ่งเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ความไม่สมดุลจะเกิดขึ้น การพัฒนาสมาชิกในสังคม ก็ไม่สมบูรณ์แบบตามเป้าหมาย ผลที่จะเกิดตามมาก็คือสังคมจะมีความวุ่นวาย สับสน (ยุพดี เตชะอังสุกุล, 2525 : บทนำ) ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพบุคคลเพื่อที่จะทำให้เกิดผลในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด จึงถือเป็นงานที่สำคัญและมีความจำเป็นมาก แต่การพัฒนานั้นจะต้องทำให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมอยู่เสมอ

สภาพของสังคมไทยในปัจจุบันจะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี และการรับวัฒนธรรมที่เน้นทางวัตถุ จึงส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย จึงทำให้สมาชิกในสังคมมีความต้องการทางด้านวัตถุ และพยายามทุกวิถีทางที่จะแสวงหาวัตถุมาสนองความต้องการของตน ซึ่งก่อให้เกิดการเห็นแก่ตัว และมุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตน ไม่คำนึงถึงส่วนรวม อันก่อให้เกิดความสับสนในสังคม ความไม่ถูกต้องตามทศานองคลองธรรม และความสับสนปั่นป่วนในสังคมทุกวันนี้เป็นเพราะที่เราไม่มองผู้อื่น โทษผู้อื่น คือมองว่าผู้อื่นเป็นผู้ที่ทำให้เราเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกรังแก และเกิดความทุกข์ ถ้าเราหันกลับมามองตัวเอง รู้จักตัวเองปัญหาต่าง ๆ และความสับสนวุ่นวายในสังคมจะลดลงทันที (นวลเพ็ญ วิเชียรโชติ, 2526 : 102) การรู้จักตนเองถือได้ว่าเป็นความสำคัญมาก

เพราะในหลักสูตรมัธยมศึกษา พ.ศ. 2533 ในส่วนของการดำเนินการได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า เพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรประสบความสำเร็จ โรงเรียนจะต้องจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้รู้จักและเข้าใจตนเอง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองต่อไป (กรมวิชาการ, 2533 : 21) ดังนั้น ถ้าเยาวชนสามารถเข้าใจตนเองโดยมีการคิดที่ถูกต้องคือสำรวจตนเองอย่างถ่องแท้ว่า ตนเองเป็นอย่างไร มีอะไรบกพร่อง เพื่อจะได้หาทางปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การควบคุมตนเองได้ ประพฤติแต่ในสิ่งที่ถูกต้องดีงามก็จะทำให้ชีวิตส่วนตัวและสังคมส่วนรวมมีแต่ความสงบสุข

การรู้จักตนเองและปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมตามสภาพของตนเองและสังคม ได้แก่ ความกตัญญูกตเวที ความเมตตากรุณา การประหยัด ความขยันหมั่นเพียร ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการทำความชั่ว เป็นการแสดงถึงลักษณะทางจริยธรรมของบุคคล อันเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติตน ดังนั้นการพัฒนาคนในภาวะที่สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่มีแต่การแข่งขัน จึงจำเป็นต้องเน้นให้คนมีสิ่งเหล่านี้ควบคู่ไปกับการศึกษาในส่วนอื่น ๆ ด้วย ดังจะเห็นได้จากสาระสำคัญของแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535 - 2539) ที่มุ่งจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของพลเมือง โดยเน้นให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหา และพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่เหมาะสม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติดังกล่าว โรงเรียนในฐานะเป็นสถานการศึกษาจะต้องถือเป็นหน้าที่หลักที่จะปฏิบัติตามความมุ่งหมายนี้ เพราะเมื่อมองภาพรวมของโรงเรียนแล้ว โรงเรียนเป็นสถานที่ที่ได้รับการคาดหวังและศรัทธาจากสังคมในการที่จะพัฒนาความรู้และจริยธรรมให้แก่เยาวชน หน้าที่อันสำคัญของกระบวนการให้การศึกษาที่เด่นชัดคือ พัฒนาคณาให้มีปัญญาความรู้และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างฉลาด มีคุณธรรม และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม

แต่การเรียนการสอนจริยธรรมที่ผ่านมายังไม่ได้ผลเท่าที่ควร ดังที่ ชีระ ชัยยุทธยรรยง (2535 : 46 - 47) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่สำคัญเนื่องมาจากจุดอ่อนของการจัดการศึกษาด้านการปลูกฝังจริยธรรม ซึ่งเกิดขึ้นภายในระบบการศึกษาคือ การใช้วิธีสอนที่ครูมีบทบาทและมีอำนาจเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งสอดคล้องกับการประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และ

ศิลปวัฒนธรรม ระยะที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานด้านศาสนา คุณธรรมและจริยธรรม พบว่า ด้านการเรียนการสอนครูส่วนใหญ่ขาดเทคนิคที่มีประสิทธิภาพต่อการเสริมสร้างจริยธรรม และครูยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่นักเรียน นอกจากนี้ ยังมีการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนาเข้าใจให้เกิดความสนใจน้อยมาก (นงลักษณ์ จันทรแสนโรจน์. 2529 : บทคัดย่อ) ฉะนั้น ปัญหาที่ตามมาคือนักเรียน ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคตมีความบกพร่องทางจริยธรรม ทุก ๆ ฝ่ายจึงควรช่วยกันเร่งดำเนินการหาทางแก้ไข และเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่เยาวชน

การสอนที่ช่วยเสริมสร้างจริยธรรม ควรจะเป็นวิธีที่ให้นักเรียนช่วยกันคิดวิเคราะห์ ผักกาดการคิด การสำรวจ รู้จักตัดสินใจ อดทนให้นักเรียนแบ่งกลุ่มร่วมกันทำงาน (พะยอม แก้วกานิต. 2531 : 9) และการสอนวิธีหนึ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมควรเป็นการเรียนรู้เชิงกระบวนการโดยมีเนื้อหาสาระเป็นเครื่องมือเพื่อการฝึกฝนให้ผู้เรียนเกิดคุณภาพและสมรรถภาพ (ลาวัณย์ วิทยาอุทกกุล. 2533 : คำนำ) เพราะกระบวนการในการสอนจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง มีทักษะในการคิดวิจารณ์ รู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ และยอมรับในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเป็นการสร้างบุคลิกภาพของผู้มีหลักการและยึดมั่นในศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของตน (โรกวิท ประมวลพฤกษ์. 2535 : 26 - 27)

การสอนที่ควรนำมาใช้เพื่อช่วยพัฒนาการสอนจริยธรรมให้ตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายของหลักสูตรใหม่ได้เป็นอย่างดีคือ การสอนโดยกระบวนการการทำความเข้าใจ (Values Clarification Process) ซึ่งนาคยา ภักธแสงไทย (2524 : 24 - 25) ได้กล่าวว่า การสอนที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและมีแนวทางในการดำเนินชีวิตในวิถีทางที่แต่ละคนพอใจ และยังเป็นกระบวนการปลูกฝังจริยธรรม ได้แก่ กระบวนการกระจ่างค่านิยม (Values Clarification Process) เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดความกระจ่างในจริยธรรมของตน รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นวิธีการที่จะทำให้บุคคลยอมรับความรู้สึกและความคิดด้วยตนเอง

ภายใต้สถานการณ์ที่กำหนด ผลที่จะได้จากกระบวนการนี้จะเอื้อให้ความคิดกับการกระทำสัมพันธ์กัน (สุพล วังสินธ์. 2534 : 80) นอกจากนี้ วัชรวิ ฐวธรรม (2525 : 5) ได้เสนอแนวคิดว่าการสอนเด็กให้เรียนรู้ และเข้าใจระบบหรือกระบวนการของการพิจารณาสร้างเสริมค่านิยม (Values Clarification Process) โดยจัดกิจกรรมให้เด็กพิจารณาชีวิตอย่างมีเหตุผล ให้รู้จักพิจารณาถึงผลที่ได้รับ จากการตัดสินใจแต่ละอย่าง แต่ละครั้ง และให้รู้จักเลือกกระทำหรือตัดสินใจเลือกโดยมีความสำนึกตลอดจน ผลตอบสนองที่ได้รับจากการกระทำนั้น ๆ รู้วิธีสำรวจ วิถีการดำเนินชีวิตทุกแง่มุม เพื่อค้นคว้าตนได้ดำเนินชีวิตตามที่ตนเห็นว่าเป็นค่านิยมของตนหรือไม่ ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของกรมสามัญศึกษาที่มุ่งเน้นให้จัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยผ่านทักษะกระบวนการ และมุ่งหวังให้กระบวนการเป็นตัวตกตะกอนของการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะติดตัวไปใช้ในอนาคต

การรู้จักตนเองด้านจริยธรรมมีความสำคัญต่อความสงบสุขและความเจริญก้าวหน้าของสังคมเป็นอย่างยิ่ง ครูผู้สอนจึงมีหน้าที่เสริมสร้างจริยธรรมให้กับเยาวชนเพื่อเป็นการแก้ปัญหาจริยธรรมที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา ด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมแตกต่างกันหรือไม่

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง กับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา
2. เพื่อเปรียบเทียบการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา

3. เพื่อเปรียบเทียบการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมระหว่างก่อนการเรียนกับหลังการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมมาให้กระจ่าง

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะทำให้ทราบผลการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมมาให้กระจ่างในด้านที่เกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม

2. ผลการศึกษานี้จะเป็นแนวทางให้ครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และสามารถนำการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมมาให้กระจ่างไปใช้สอนกับเนื้อหาอื่น และในระดับชั้นอื่น ๆ

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2538 จำนวน 12 ห้องเรียน นักเรียน 600 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2538 จำนวน 100 คน ดำเนินการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการจับฉลากจาก 12 ห้องเรียนให้เหลือ 2 ห้องเรียน นำกลุ่มตัวอย่างที่ได้มาคละกันแล้วจับฉลากเพื่อกำหนดเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมโดย

2.1 กลุ่มทดลองจำนวน 50 คน ได้รับการสอนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

2.2 กลุ่มควบคุมจำนวน 50 คน ได้รับการสอนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา

3. ระยะเวลาในการทดลอง

ทำการทดลองในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2538 กลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มใช้เวลาทดลองกลุ่มละ 16 คาบ ๆ ละ 50 นาที สัปดาห์ละ 2 คาบ

4. เนื้อหาที่ใช้ในการทดลอง

เนื้อหาที่ใช้ในการทดลองคือ เนื้อหารายวิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล ได้แก่ เรื่องความกตัญญูต่อบุคคล การประหยัด ความขยันหมั่นเพียร ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว ความเมตตากรุณา

5. ตัวแปรที่ศึกษามีดังนี้

5.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การสอน 2 วิธีคือ

5.1.1 การสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

5.1.2 การสอนตามคู่มือการสอน ของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา

5.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

5.2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

5.2.2 การรู้จักตนเองด้านจริยธรรม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. กระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง (Values Clarification Process) หมายถึง วิธีการที่จะทำให้นักศึกษาได้คิดหาเหตุผลและตัดสินใจด้วยตนเอง ภายใต้งานหรือสถานการณ์ที่กำหนดไว้ให้นักศึกษาได้ตรวจสอบ สิ่งที่เขาเห็นคุณค่า ด้วยการหาเหตุผลมาพิจารณา

ตัดสินใจเลือกว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ เพราะเหตุใดจนเกิดความกระจ่างในสิ่งที่เขาเห็นคุณค่านั้น โดยถือว่าการที่บุคคลจะเห็นคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นอยู่กับตัวบุคคลนั้น เลือกสรรแล้วด้วยตัวของเขาเอง

2. การสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง หมายถึง การจัดกระบวนการ

การเรียนการสอนด้วยวิธีการที่ทำให้นักเรียนตรวจสอบสิ่งที่เขาเห็นคุณค่า ด้วยการคิดหาเหตุผล และตัดสินใจด้วยตนเอง จนเกิดความกระจ่างในสิ่งที่เขาเห็นคุณค่านั้น โดยพิจารณาเลือกสรรด้วยตนเอง ตามกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างตามแนวคิดของ แรธส์ ฮาร์มิน และไซมอน (Rath, Harmin and Simon. 1966 : 30) มีขั้นตอนการสอนดังนี้

ขั้นเตรียม

การฝึกปฏิบัติการทำงานกลุ่ม โดยผู้วิจัยใช้เวลา 2 คาบ คาบละ 30 นาที ในชั่วโมงโฮมรูม โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ครูชี้แจงบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในการทำงานกลุ่ม ได้แก่ ประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน สมาชิก
2. ครูแบ่งนักเรียนออกเป็น 7 กลุ่ม ๆ ละ 7 - 8 คน โดยวิธีการจับฉลากให้แต่ละกลุ่มเลือกประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน (มีการเปลี่ยนสมาชิกกลุ่มทุกครั้ง)
3. ครูกำหนดหัวข้อในการอภิปราย แล้วให้นักเรียนแต่ละกลุ่มดำเนินการอภิปรายเพื่อสรุปมติกลุ่ม
4. ผู้รายงานแต่ละกลุ่มนำมติกลุ่ม ความคิดเห็นและเหตุผลของกลุ่มเสนอต่อเพื่อนร่วมชั้น
5. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปผลการอภิปราย โดยครูจะเพิ่มเติมในส่วนที่บกพร่องให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น
6. ให้นักเรียนช่วยกันสรุปความสำคัญบทบาทหน้าที่ของสมาชิก ที่มีผลต่อกระบวนการในการทำงานกลุ่ม

ขั้นนำ นำเข้าสู่บทเรียน โดยครูเร้าความสนใจให้นักเรียนเกิดความต้องการที่จะศึกษาโดยใช้รูปภาพ หรือสไลด์ หรือแผ่นโปสเตอร์ หรือวิดีโอทัศน์หรือข่าว หรือนิทาน หรือเพลง หรือคำกลอนประกอบการสนทนาซักถาม

ขั้นสอน 1 เสนอปัญหา โดยใช้กรณีตัวอย่าง ให้นักเรียนได้ศึกษาจากการดูหรือฟังหรืออ่าน พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากหนังสือแบบเรียน หรือเอกสารประกอบการเรียน โดยให้นักเรียนบันทึกทางเลือกและผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในแบบบันทึกหมายเลข 1 - 6

2 กำหนดทางเลือกอย่างอิสระ จากกรณีตัวอย่าง นักเรียนกำหนดทางเลือกด้วยตนเองโดยเสนอทางเลือกหลาย ๆ แนวทางเพื่อแก้ปัญหา พร้อมบันทึกทางเลือกต่าง ๆ ในแบบบันทึกทางเลือก หมายเลข 1

3 เลือกแนวทางในการแก้ปัญหา โดยให้นักเรียนพิจารณาเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดอย่างมีเหตุผล พร้อมบันทึก ในแบบบันทึก หมายเลข 2

4 พิจารณาผลดีผลเสีย โดยให้นักเรียนคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากแนวทางที่นักเรียนเลือก พร้อมบันทึกผลดีและผลเสียในแบบบันทึกผลจากทางเลือก หมายเลข 3

5 การอภิปรายสรุป ครูแบ่งกลุ่มนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 7 - 8 คนโดยวิธีการจับฉลาก ให้นักแต่ละกลุ่มเลือกประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน และร่วมกันอภิปรายถึงแนวทางในการแก้ปัญหาจากข้อ 3 และ 4 โดยให้สมาชิกเสนอแนวคิดของตนเองต่อกลุ่ม พร้อมทั้งเหตุผลในการเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาและคุณค่าที่เกิดขึ้น

6 การยึดมั่นคุณค่าของกลุ่ม ประธานให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันพิจารณาเลือกทางเลือกที่มีคุณค่า โดยคำนึงถึงแนวโน้มของผลที่จะเกิดขึ้นจากทางเลือกนั้น ๆ ประธานกล่าวสรุปทางเลือกที่กลุ่มเห็นคุณค่า สมาชิกทุกคนบันทึกมติกลุ่ม ในแบบบันทึกหมายเลข 4 ต่อจากนั้นผู้รายงานเสนอมติของกลุ่มพร้อมเหตุผลในการเลือกต่อเพื่อนร่วมชั้น

7 การตัดสินใจหาทางเลือกของตน สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาของตนเองอีกครั้งหนึ่ง โดยคำนึงถึงแนวโน้มของผลที่จะเกิดขึ้นจากการที่เลือกกระทำหรือตัดสินใจในสิ่งนั้น ๆ จัดบันทึกการตัดสินใจในแบบบันทึกหมายเลข 5

8 กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายในชั้นเพื่อหา
แนวทางการปฏิบัติตน นักเรียนแต่ละคนกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติของตน พร้อมจดบันทึกขั้นตอน
การปฏิบัติในแบบบันทึกหมายเลข 6

ขั้นสรุป ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความคิด และเหตุผลที่ตนยอมรับจากการกำหนด
ขั้นตอนการปฏิบัติอีกครั้ง และให้นักเรียนพิจารณาว่าได้แสวงหาความรู้ ความคิด การกระทำ
และการแลกเปลี่ยนความรู้สึกันมาได้อย่างไร ใช้เกณฑ์ใดในการพิจารณา เช่น การยึดถือตนเอง
คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม หรือคำนึงถึงความถูกต้อง และลักษณะความเป็นไปได้นทางปฏิบัติ
เป็นต้น

3. การสอนตามคู่มือการสอน ของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ซึ่งสร้างขึ้นโดย
ผู้เชี่ยวชาญของกลุ่มโรงเรียนและศึกษานิเทศก์ โดยมีลำดับขั้นดังนี้

- 3.1 ขั้นสร้างความสนใจ คือการให้นักเรียนเกิดความตั้งใจเรียนในบทเรียนนี้
ครูอาจใช้การสนทนาหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ให้นักเรียนเกิดความสนใจ
- 3.2 ขั้นแจ้งจุดประสงค์ เป็นการให้นักเรียนรับรู้จุดหมายปลายทางหรือเป้าหมาย
ของการเรียนการสอนในบทเรียนนี้
- 3.3 ขั้นทบทวนความรู้เดิม โดยการกระตุ้นให้นักเรียนระลึกถึงประสบการณ์พื้นฐาน
ที่เคยเรียนไปแล้ว โดยครูจะใช้การสนทนา ชักถาม
- 3.4 ขั้นเสนอบทเรียนใหม่ เป็นการเริ่มกิจกรรมของบทเรียนใหม่โดยใช้วัสดุ
อุปกรณ์ วิธีการต่าง ๆ ประกอบการเรียนการสอน
- 3.5 ขั้นแนะนำให้เกิดการเรียนรู้ เป็นการแนะแนวทางหรือนำทางให้นักเรียน
สามารถทำกิจกรรมด้วยตนเอง เช่น แนะนำวิธีการร่วมกิจกรรม แนะนำหนังสือหรือแหล่ง
ประกอบการค้นคว้า
- 3.6 ขั้นแสดงพฤติกรรม เป็นการให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง หรือ
แสดงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่ครูตั้งไว้

3.7 **ชิ้นแจ้งผลการปฏิบัติ** เป็นการแสดงให้เห็นนักเรียนเห็นว่าผลการปฏิบัติได้ผลอย่างไร ครูแจ้งผลโดยการชมเชย คำแนะนำ แสดงความยินดีในผลงาน

3.8 **ชิ้นประเมินผล** เป็นการประเมินผลพฤติกรรม หรือผลงานที่นักเรียนทำว่าเป็นไปตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ของบทเรียนใหม่หรือไม่ โดยครูสังเกตจากการตรวจรายงานการอภิปรายการตอบคำถาม

3.9 **ชิ้นส่งเสริมความมั่นใจและการถ่ายโอนการเรียนรู้** เป็นการสรุปขั้นตอนทบทวนการเรียนรู้ที่ผ่านมาให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจที่มั่นใจขึ้น โดยการทำแบบฝึกหัดหรือทดสอบ

4. **ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน** หมายถึง ความสามารถของนักเรียนจากการเรียนวิชาสังคมศึกษารายวิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล เรื่อง ความกตัญญูตเวที การประหยัด ความขยันหมั่นเพียร ความสะอาดและเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว ความเมตตา กรุณา ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ และการประเมินค่า ซึ่งได้วิเคราะห์จากจุดประสงค์รายวิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล ความรู้ความสามารถของนักเรียนในการเรียน พิจารณาจากคะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามตารางวิเคราะห์หลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้านสติปัญญา (Cognitive Domain)

5. **การรู้จักตนเองด้านจริยธรรม** หมายถึง การรู้จักว่าตนเองเป็นอย่างไร ในด้านฐานะทางเศรษฐกิจ สภาพภาพ บทบาท หน้าที่ และสามารถบอกได้ว่าตนควรปฏิบัติอย่างไรได้เหมาะสมตามหลักของความเป็นคนดี การรู้จักตนเองด้านจริยธรรมวัดได้จากคะแนนในการตอบแบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยศึกษาแนวการสร้างจากงานวิจัยของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู (2525 : 282 - 303) ซึ่งได้กำหนดพฤติกรรมทางจริยธรรมไว้ดังนี้

1) **พฤติกรรมไม่พึงประสงค์** หมายถึง พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเอง บุคคลอื่นหรือสังคม

2) พฤติกรรมระดับกลาง หมายถึง พฤติกรรมในลักษณะไม่กระทำความชั่ว ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง บุคคลอื่นหรือสังคม

3) พฤติกรรมอันพึงประสงค์ หมายถึง พฤติกรรมในลักษณะของการกระทำ ความดีหรือก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง บุคคลอื่นหรือสังคม (กรมการฝึกหัดครู. 2525 : 32)

ในการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม 5 ประการดังนี้

5.1 ความกตัญญูกตเวที

ความกตัญญู หมายถึง ความรู้สำนึกในการอุปการะคุณหรือบุญคุณที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่น มีต่อเรา

กตเวที หมายถึง การตอบแทนบุญคุณ

ดังนั้น ความกตัญญูกตเวที จึงหมายถึง ความรู้บุญคุณและตอบแทนคุณต่อคนอื่น และสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ

ประเภทและพฤติกรรม

5.1.1 ความกตัญญูกตเวทีต่อบุคคล ได้แก่ บิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้อื่น ที่ทำประโยชน์ให้

พฤติกรรม

5.1.1.1 แสดงความเคารพนับถือ ยกย่องเชิดชู ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น

5.1.1.2 ชักชวนคนอื่นให้นิยมยินดี ในการทำความดีตอบแทนผู้มี

พระคุณ

5.1.1.3 ปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณด้วยความซื่อตรง ไม่มีลับลมคมในหรือ มีสิ่งใดแอบแฝงอยู่เบื้องหลัง

5.1.1.4 ไม่ละทิ้งผู้มีพระคุณในคราวที่ผู้มีพระคุณเดือดร้อน ลำบาก

5.1.1.5 เคารพรักษาไว้ใจ และเชื่อถือในผู้มีพระคุณที่ไม่ผิดศีลธรรม

5.1.1.6 ไม่ทำตนให้เป็นທີ່เสื่อมเสียชื่อเสียงแก่วงศ์ตระกูล และผู้มี

พระคุณ

5.1.1.7 ทำให้ผู้มีพระคุณสุขใจ อิ่มใจ และไม่คิดร้ายต่อผู้มีพระคุณ

5.1.2 ความกตัญญูทวนที่ต่อสัตว์

พฤติกรรม

- 5.1.2.1 ไม่ประพฤดิเหี้ยมโหดต่อสัตว์ที่มีบุญคุณ
- 5.1.2.2 ใช้ด้วยความกรุณาปราณี ไม่ฆ่า เกินก้าง
- 5.1.2.3 ไม่ปล่อยให้อดอยากอดิโรย
- 5.1.2.4 บำรุงเลี้ยงดูปรนเปรอให้เป็นสุข ให้อินในนอนพักผ่อน

ตามวาระ

- 5.1.2.5 ให้อการดูแลรักษาไม่ทอดทิ้งเมื่อเจ็บป่วย
- 5.1.2.6 ไม่พลกิสวใส่ส่งหรือทำลาย เมื่อสัตว์นั้นไม่สามารถพาประโยชน์

ให้ได้

5.1.3 ความกตัญญูทวนที่ต่อสถาบันและสิ่งแวดลอม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน

ประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสาธารณสุขสมบัติ

พฤติกรรม

- 5.1.3.1 จงรักภักดีต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- 5.1.3.2 เชิดชูชาติ และรักษาเกียรติของประเทศชาติ
- 5.1.3.3 ทานุ บำรุงศาสนา
- 5.1.3.4 หมั่นประกอบกิจอันเป็นหน้าที่ของตน เพื่อให้ตนมีหลักฐานและ

ประเทศชาติรุ่งเรือง

- 5.1.3.5 รักษาและสงวนทรัพยากรธรรมชาติ
- 5.1.3.6 เพิ่มเติมและปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติให้มีปริมาณและคุณภาพ

เพิ่มขึ้น

- 5.1.3.7 รักษาเกียรติยศ และชื่อเสียงมาสู่ครอบครัว โรงเรียน

และประเทศชาติ

- 5.1.3.8 แสดงความเคารพต่อสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา

5.2 การประหยัด

การประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งทั้งหลายพอเหมาะพอควรให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ยอมให้มีส่วนเกินมากนัก รวมทั้งการรู้จักระมัดระวัง รู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและขอบเขตพอเหมาะพอควร

ขอบข่ายและพฤติกรรม

5.2.1 การประหยัดเวลา ได้แก่ การรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ให้เหมาะสมกับกาลเทศะ รู้คุณค่าของเวลา มียอมให้เวลาหมดเปลืองไปโดยเปล่าประโยชน์ แต่นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ ในการหาความรู้ ในการสร้างความคิด ในการสร้างสมรรถภาพ ในการสร้างอำนาจในการสร้างทรัพย์

5.2.2 การประหยัดทรัพย์ ได้แก่ การรู้จักใช้ทรัพย์ให้ถูกต้องและเหมาะสม ได้แก่

5.2.2.1 พยายามจ่ายทรัพย์เท่าที่จำเป็นให้สมควรแก่อัตรา

5.2.2.2 การรู้จักกำหนดรายจ่ายให้พอเหมาะพอควรแก่กำลังทรัพย์

(รายได้)

5.2.2.3 การรู้จักเก็บรวบรวมรายได้ อันควรเก็บไว้เป็นทุนสำรอง

5.2.2.4 นักทรัพย์ที่มีอยู่ให้เจริญงอกงาม

5.2.2.5 คุ้มครองรักษาทรัพย์ให้ปลอดภัย

5.2.2.6 บุรุษของเก่าอันควรบุรุษให้กลับใช้ประโยชน์ได้ใหม่

5.2.2.7 ใช้จ่ายและถนอมของใช้ และทรัพย์สินให้คงคุณค่า และประโยชน์

นาน ๆ

5.2.2.8 รู้จักทำของใช้เองอย่าคิดแต่จะซื้อหรือจ้างงานเขารำไป

5.2.2.9 ไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ้งเฟ้อ ให้หมดเปลืองโดยเปล่าประโยชน์

5.2.2.10 ไม่บำรุงบำเรอความสุขสนุกสนานจนเกินไป

5.2.2.11 ขยันหาทรัพย์ใหม่มาเพิ่มเติม

5.3 ความขยันหมั่นเพียร

ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง การมีความพอใจในหน้าที่การงานของตน มีใจจดจ่อกับงาน มีความเพียรพยายาม มีการเฝ้าตรงปรับปรุงงาน สามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จครบถ้วน

พฤติกรรม

5.3.1 มีความมานะ บากบั่น

5.3.2 ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง

5.3.3 ไม่ละเลยหรือทอดทิ้งภาระการงานของตน

5.3.4 มีความตื่นตัวและสม่ำเสมอในการทำงานทุกอย่าง

5.3.5 ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความตั้งใจ ไม่ละทิ้งหน้าที่ของตน และ

พยายามทำงานสำเร็จ

5.3.6 ตรวจสอบปรับปรุงวิธีทำงานให้มีประสิทธิภาพและก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา

5.3.7 มีความพยายามอดทนสาหะในการทำงานที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

5.4 ความละเอียดและ เกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว

ความละเอียดและ เกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว หมายถึง การไม่ประมาทต่อการประพฤติชั่วหรือสิ่งที่เกิดไปจากศีลธรรม และมาตรฐานความดีงามของสังคมทุกชนิด จะประเมิณการกระทำของตนเองเสมอ และเลือกประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม

พฤติกรรมแบ่งได้เป็น 3 ระดับดังนี้ ระดับต้น ได้แก่ กระทำพฤติกรรมใด ๆ ที่

แสดงถึง

5.4.1 ไม่ต้องการรังแกสัตว์

5.4.2 ไม่ต้องการรังแกเพื่อน

5.4.3 ไม่ต้องการขโมยเงินพ่อแม่พี่น้อง

5.4.4 ไม่หยิบฉวยของเพื่อน ๆ

5.4.5 ไม่พูดปดหรือพูดคำหยาบ

ระดับกลางได้แก่ กระทำพฤติกรรมใด ๆ ที่แสดงถึงความปรารถนาที่จะ

5.4.6 ไม่กระทำการใด ๆ ที่จะเป็นการทําร้ายบุคคลและสัตว์

5.4.7 ไม่ยึดถือเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตน

5.4.8 ไม่พูดในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง

5.4.9 ไม่พูดในสิ่งที่ก่อให้เกิดความแตกแยกหรือความทุกข์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

5.4.10 ไม่ชักจูงหลอกลวงเพศตรงข้ามให้เกิดความเสียหาย

5.4.11 ไม่ทดลองหรือเสพของเสพติดมีนเมา

ระดับสูงได้แก่การกระทำพฤติกรรมใด ๆ ที่แสดงถึงเจตนาที่จะ

5.4.12 ไม่กระทำการใด ๆ ที่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้เป็นทุกข์

5.4.13 พยายามให้วัตถุ สิ่งของและทรัพย์สินของผู้อื่นดำรงสภาพเดิมของเจ้าของ

5.4.14 พูดสิ่งที่เป็นเหตุเป็นผลตามความเป็นจริง

5.4.15 ไม่สร้างความเสียหายทางรัฐสภาแก่ผู้ที่มีเจ้าของแล้ว

5.4.16 รับในความผิดอันเกิดจากการกระทำของตน

5.4.17 ไม่ตกเป็นทาสของสิ่งเสพติดมีนเมา

5.5 ความเมตตากรุณา

เมตตา คือ ความรักใคร่ ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข

กรุณา คือ ความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

ดังนั้น ความเมตตากรุณา หมายถึง การเสียสละสิ่งของ กำลังกาย ความคิดหรือผลประโยชน์ส่วนตนให้กับผู้อื่น นิยมการเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่น กล่าววาจาเหมาะสม ประพฤติ ประโยชน์และแสดงความเป็นมิตรแท้

พฤติกรรม

5.5.1 ไม่ฆ่า ทบตี ตัด จองจำ หรือทําร้ายด้วยลักษณะต่าง ๆ

5.5.2 ไม่ข่มขู่ ตูหมิ่น เสียดสี พูดจาด้วยความกร้าวเกรี้ยวเกลียดแค้น

5.5.3 ไม่เบียดเบียนใครให้เดือดร้อน

- 5.5.4 ช่วยพูดปลอบใจเมื่อผู้อื่นได้รับความลำบากเดือดร้อน
- 5.5.5 ให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้ถูกล
- 5.5.6 มีความสลดใจเมื่อเห็นผู้อื่นมีทุกข์
- 5.5.7 แผ่เมตตาให้ แม้จะมีผู้ทำให้อเดือดร้อน
- 5.5.8 เป็นมิตรแท้ของผู้อื่นแม้ว่าเขาจะคิดร้ายต่อตน
- 5.5.9 ำห้อยเมื่อมีผู้ทำให้อเดือดร้อน
- 5.5.10 มีอาการทางกาย วาจา ที่แสดงต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพ นุ่มนวล

ขอบข่ายพฤติกรรม

- 5.5.11 ต่อตัวเอง
- 5.5.12 ต่อญาติ
- 5.5.13 เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมงาน หรือผู้ใกล้ชิด
- 5.5.14 คนอื่นทั่วไป
- 5.5.15 สัตว์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมมาให้กระจ่าง
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมมาให้กระจ่าง
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์

กรมสามัญศึกษา

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนจริยธรรม
6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการรู้จักตนเอง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมมาให้กระจ่าง

ความจำเป็นในการทำค่านิยมมาให้กระจ่าง

ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกปัจจุบันและการต้องตัดสินใจอย่างรวดเร็วในวิธีการดำเนินชีวิตแต่ละวัน ก่อให้เกิดความกังวล และสภาพที่ถูกบีบคั้นในจิตใจเป็นอย่างมาก จึงมีนักจิตวิทยา 2 กลุ่มที่พยายามหาทางแก้ไขสภาพบีบคั้นนี้ กลุ่มแรก ได้แก่ กลุ่มจิตบำบัดผู้นำในกลุ่มนี้ได้แก่ รอลโล เมย์ (Rollo May) และ โรเบิร์ต ฆู แอลซาจิโอลิ (Robert to Assagioli) ได้เขียนหนังสือชักจูงให้คนศรัทธาในเรื่องของความรัก และการแสดงน้ำใจ ต่อเพื่อนมนุษย์โดยนักจิตวิทยาทั้ง 2 ท่านพยายามชี้ให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้วิธีการตัดสินใจ วิธีการตั้งเป้าหมายประสงค์ วิธีการวางแผนชีวิต และสร้างอุดมการณ์เพื่อดำเนินชีวิตให้มีความหมายมากขึ้น ส่วนนักจิตวิทยาอีกกลุ่ม ได้แก่ กอร์ดอน ออพพอร์ท (Gordon Allport) คาร์ล โรเจอร์ (Carl Rogers) และอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) ได้ให้แง่คิดและทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่สำคัญ ๆ โดยใช้วิธีการแนะนำให้คำปรึกษา ในปี ค.ศ.1966 ได้มีนักจิตวิทยาอีกกลุ่มหนึ่งได้แก่ หลุยส์ แรทส์ (Louis Rath) เมอร์ริล ฮาร์มิน (Merrill Harmin) และซินีย์ ซามอน (Sidney Simon) ได้

พยายามนำปัญหาทางค่านิยมมาคิดใช้กับการศึกษา เนื่องจากได้ศึกษาพบว่า วิธีการเสริมสร้างค่านิยมในอดีตในการสอนศีลธรรม จริยธรรม โดยการอบรมสั่งสอน การลงโทษและให้รางวัล และการเป็นต้นแบบ โดยเชื่อว่าวิธีการทั้ง 3 แบบนี้จะแก้ไขพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่พึงประสงค์ได้ ซึ่งนักจิตวิทยากลุ่มนี้มีความเห็นว่า เป็นวิธีการที่ไม่สามารถปลูกฝังหรือถ่ายทอดค่านิยมได้ ค่านิยมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถเรียนหรือเสริมสร้างด้วยวิธีอบรมสั่งสอนได้ แต่มีกระบวนการที่ช่วยให้คนเราเข้าถึงค่านิยมต่าง ๆ ได้ อีกสาเหตุหนึ่งที่สนับสนุนให้ไม่มีการสอนค่านิยมเป็นเพราะว่า ค่านิยมของเรานั้นเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ไม่ควรยึดเยียดค่านิยมที่พึงประสงค์ให้กับเด็กด้วยวิธีใด ๆ ก็ตาม ควรจะใช้วิธีสอนเด็กให้เรียนรู้และเข้าใจระบบหรือกระบวนการของการพิจารณาสร้างเสริมค่านิยมจะดีกว่า เราสามารถสอนให้เด็กพิจารณาชีวิตอย่างมีเหตุผล สอนให้เข้าใจว่า คนเราทุกคนมีการตัดสินใจที่ดี ๆ ได้หลายวิถีทางด้วยกันในแต่ละปัญหา สอนให้รู้จักพิจารณาถึงผลที่ได้รับจากการตัดสินใจแต่ละอย่างแต่ละครั้ง และสอนให้รู้จักเลือกกระทำ หรือตัดสินใจเลือกโดยมีความสำนึกในหน้าที่และบทบาท เพื่อผลตอบแทนในการกระทำนั้น ๆ นักจิตวิทยากลุ่มนี้เรียกวิธีการนี้ว่า Value Clarification เขียนย่อว่า V.C. ในภาษาไทยมีผู้ใช้ชื่อว่าวิธีการพิจารณาสร้างเสริมค่านิยม หรือการทำความเข้าใจค่านิยม หรือการกระจ่างค่านิยม หรือการทำค่านิยมให้กระจ่าง (วัชรธรรม. 2525 : 4 - 6) ในที่นี้ขอใช้คำว่า การทำค่านิยมให้กระจ่าง

ความหมายของการทำค่านิยมให้กระจ่าง

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู (2529 : 7) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การทำค่านิยมให้กระจ่างเป็นกระบวนการทำให้บุคคลได้ตรวจสอบสิ่งที่เขาเห็นคุณค่า จนเกิดความกระจ่างในสิ่งที่เขาเห็นคุณค่านั้น โดยถือว่าการที่คนเราจะเห็นคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นอยู่กับตัวบุคคลนั้นเลือกสรรด้วยตัวเอง เห็นคุณค่าของสิ่งนั้นแล้วแสดงออกเป็นพฤติกรรม

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2529 : 52) ได้กล่าวถึงกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างเป็นการหาทางให้คนแต่ละคนรู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น ซึ่งรวมความถึงรู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย คำว่า "รู้จัก" ในที่นี้เน้นที่ความรู้สึกรู้สึกหรือความคิดเห็น ซึ่งหมายถึง การที่คน

"รู้สึก" ว่าตนเองคิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร ไม่ใช่ "รู้" เพราะเป็น "ความรู้" กระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างจะเป็นวิถีทางที่จะให้เขาได้สำรวจค่านิยมของตนภายใต้เงื่อนไขหรือสถานการณ์ที่กำหนดไว้ ผลกระทบที่ได้จากกระบวนการนี้ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับการกระทำของคนด้วย เป็นวิธีการทำให้คนยอมรับความรู้สึกและความคิดด้วยตนเอง

สุพล วังสินธุ์ (2534 : 80) ได้กล่าวว่า หลักสำคัญของทฤษฎีกระจ่างค่านิยมคือการช่วยให้บุคคลเกิดความกระจ่างในค่านิยมที่ตนยึดถือหรือมีความเชื่อที่ดี ถูกต้องหรือควรจดจำ เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดความกระจ่างในจริยธรรมของตนเอง รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นวิธีการที่จะทำให้บุคคลยอมรับความรู้สึกและความคิดด้วยตนเองภายใต้สถานการณ์ที่กำหนด ผลที่จะได้จากกระบวนการนี้จะเอื้อให้ความคิดกับการกระทำสัมพันธ์กัน

จึงสรุปได้ว่า การทำค่านิยมให้กระจ่างเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลได้ตรวจสอบสิ่งที่เขาเห็นคุณค่าด้วยตนเอง ด้วยการหาเหตุผลมาพิจารณาในสิ่งที่เขาเห็นคุณค่า ภายใต้เงื่อนไขหรือสถานการณ์ที่กำหนดไว้เป็นการเอื้ออำนวยที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับการกระทำของบุคคลเข้าด้วยกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการทำค่านิยมให้กระจ่าง

ปัญหาหนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับในวงการศึกษาคณะนี้ คือปัญหาเรื่องค่านิยม ซึ่งเป็นเรื่องทั่วไปใกล้ตัว และเกี่ยวข้องกับการศึกษา การทำงาน การดำเนินชีวิต จริยธรรมและคุณธรรม บุคคลจะประพฤติปฏิบัติอย่างไรทั้งต่อตัวเองและสังคม ขึ้นอยู่กับค่านิยมที่แต่ละบุคคลยึดถือเป็นประการสำคัญ แต่เนื่องจากค่านิยมสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้เรื่อย ๆ ตลอดชีวิต ทั้งนี้เพราะมนุษย์และสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มนุษย์จึงเกิดความรู้สึกไม่แน่ใจ สับสนกับค่านิยมที่ตนยึดถืออยู่ในแต่ละสถานการณ์ จะเห็นได้ว่าค่านิยมที่เคยยึดถือในอดีตเมื่อถึงปัจจุบันค่านิยมนั้นอาจจะไม่ส่งผลที่ดีเช่นในอดีตก็ได้ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งซึ่งไม่สามารถสอนหรืออบรมเรื่องค่านิยมให้กับบุคคลได้ แต่จำเป็นต้องอาศัยเทคนิควิธีการพัฒนาค่านิยม เพื่อให้แต่ละบุคคลได้ค้นพบค่านิยมที่เขามีอยู่ให้เขารู้ว่าเขาจะดำเนินชีวิตด้วยค่านิยมใด ทำไม และอย่างไร ในแต่ละสถานการณ์

เพื่อให้ได้มีวิธีเสริมสร้างและหาความเข้าใจให้ตนเองได้ตลอดชีวิต (ธีระ ชัยยุทธบรรจง. 2534 : 59) จากแนวคิดเช่นนี้ ได้มีนักการศึกษาพัฒนาแนวทางการพัฒนาค่านิยมขึ้นแนวทางหนึ่ง เรียกว่า การทำค่านิยมให้กระจ่าง

นาตยา บิลันธนานนท์ (2528 : 509 - 510) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการทำค่านิยมให้กระจ่างว่า ใช้เป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างหลักสูตรและการสอนโดยใช้จิตใจของผู้เรียนเป็นแกนกลาง แนวทางดังกล่าวจะใช้วิธีการสืบสวนสอบสวน (Inquiry) สร้างบรรยากาศที่จะให้ผู้เรียนได้สอบถามความรู้สึกของตัวเองในเรื่องต่าง ๆ ให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนรู้ค่านิยมส่วนตัวของเขาและของผู้อื่น ได้เลือกค่านิยมของตัวเองแทนที่จะให้ผู้เรียนยึดค่านิยมตามที่ผู้อื่นหยิบยื่นให้ ส่งเสริมให้ครูเปลี่ยนแนวการสอนที่เป็นเรื่องข้อเท็จจริงและมโนคติมาเน้นระดับของการให้คุณค่า การตรวจสอบค่านิยมของตนเองโดยยังคงสัมพันธ์กับเนื้อหาวิชาที่เรียนอยู่

จากแนวคิดการทำค่านิยมให้กระจ่าง จะเห็นได้ว่ามีรากฐานของปรัชญาอัตถนิยม (Existentialism) อยู่มาก โดยมองค่านิยมในลักษณะของอัตนัย คือการที่บุคคลจะเห็นคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นอยู่กับตัวของบุคคลนั้นเลือกสรร ด้วยตัวของเขาเองเห็นคุณค่าของสิ่งนั้นแล้วแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมโดยเชื่อว่า เมื่อทุกคนมีเกณฑ์มาตรฐานเพื่อทำค่านิยมให้กระจ่างของตนเองก็สามารถหาความกระจ่างในค่านิยมของผู้อื่นได้เช่นกัน และที่สุดก็ส่งผลต่อการพัฒนาค่านิยมในสังคมด้วย

เป้าหมายของการทำค่านิยมให้กระจ่าง

การทำค่านิยมให้กระจ่างโดยทั่วไปมีเป้าหมายอยู่ 2 ประการคือ (นาตยา บิลันธนานนท์. 2528 : 521)

1. เป้าหมายต่อตนเอง การทำค่านิยมให้กระจ่างมีเป้าหมายเพื่อให้บุคคลประสบความสำเร็จความพอใจในคุณภาพชีวิตของตน เมื่อบุคคลมองเห็นชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับตัวเอง เขาก็จะเห็นคุณค่าของชีวิตมีความยินดีต่อสิ่งที่เขาคิด เชื่อ และกระทำ บุคคลเกิดความเข้าใจในมโนคติเกี่ยวกับตนเองดีขึ้น รู้ซึ่งในความหมายของชีวิตของเขามากขึ้น ดำเนินชีวิตอย่างมี

เป้าหมาย ทิศทาง แต่ไม่ได้หมายความว่าถึงการพัฒนาทุกซ์ และมีความสอดคล้องกลม เพียงแต่ทำให้มีชีวิตอยู่อย่างมีความหมาย เห็นคุณค่าของตัวเอง ของผู้อื่น และของโลก

2. เป้าหมายต่อผู้อื่นและสังคม การทำความกระจำนาคำนิยม มีเป้าหมายเพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ นั่นคือ การมีส่วนร่วมภาพอันดีต่อครอบครัว ต่อเพื่อนร่วมงาน ต่อกลุ่มสังคม และสังคมวงกว้าง เพราะการทำความคำนิยมให้กระจำน จะเกี่ยวข้องไปถึงการประพฤติปฏิบัติตน ในลักษณะที่ส่งคุณค่าต่อสังคม การส่งเสริมคำนิยมเกี่ยวกับชีวิตและเสรีภาพ อันครอบคลุมไปถึงคำนิยมในเรื่องอิสรภาพ ความยุติธรรม และความเสมอภาค

กล่าวโดยสรุป เป้าหมายของการทำความคำนิยมให้กระจำนก็เพื่อพัฒนาบุคคล อันส่งผลไปถึงการพัฒนาสังคมด้วย

กระบวนการทำความคำนิยมให้กระจำน

หลุยส์ แรธส์ ทำการศึกษาเพื่อหาทางให้นักเรียนได้พัฒนาคำนิยมด้วยตนเองเป็นวิธีการที่ผู้สอนจะไม่เป็นผู้บรรยาย ผู้อธิบาย ผู้บอก หรือนักเทศน์ ผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกที่เรียกว่า Facilitator คือ เป็นผู้เตรียมจัดสถานการณ์ของการเรียนรู้ไว้ก่อนเป็นแนวทางเพื่อยั่วยุให้ผู้เรียนคิดและตัดสินใจ กระบวนการทำความคำนิยมให้กระจำนใช้หลัก 2 ประการคือ (กรมสามัญศึกษา. 2529 : 54)

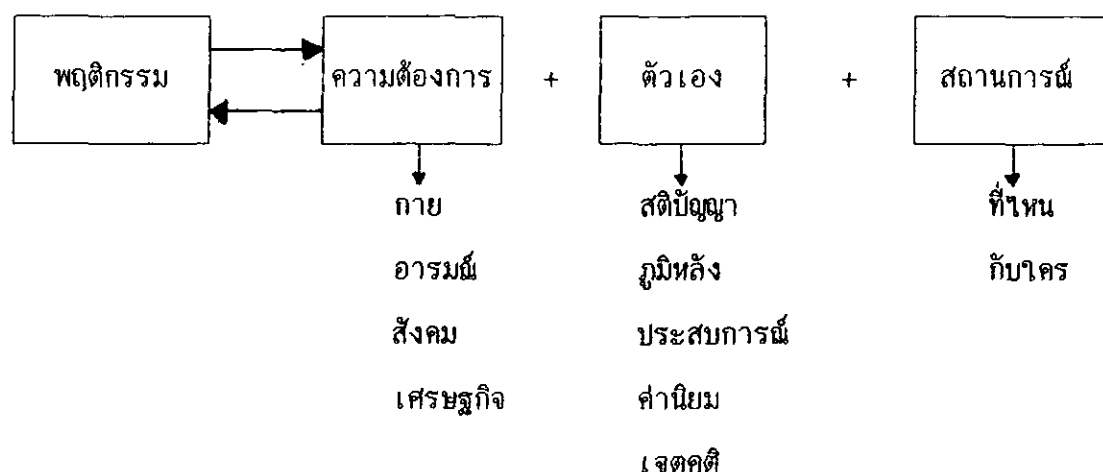
1. การยอมรับความคิดเห็นของผู้เรียนโดยไม่ขัดแย้ง หรือขึ้นาคำความเห็นและการกระทำจากผู้เรียน (Psychological safety) ผู้สอนจะร่วมออกความเห็นตามความจำเป็น เป็นการใช้จิตวิทยาเสริมสร้างกำลังใจและความคิดเห็นให้ผู้เรียน

2. การใช้กระบวนการเป็นยุทธศาสตร์ (Clarifying Strategies) เพื่อทำความคำนิยมกระจำนด้วยการใช้คำถามนำความคิดและให้นักเรียนวิเคราะห์ผลงานด้วยตนเองด้วยการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของเหตุและผลตลอดจนผลลัพธ์จากพฤติกรรม

พื้นฐานทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการสอนโดยการทำค่านิยมให้กระจ่าง

การสอนโดยการทำค่านิยมให้กระจ่าง ครูผู้สอนต้องมีความพร้อมในเรื่องความรู้ความเข้าใจของกระบวนการสร้างค่านิยมให้กับผู้เรียน และผู้สอนต้องรู้บทบาทของตนในฐานะผู้อำนวยความสะดวกและต้องปฏิบัติได้ ตลอดจนอาศัยหลักการทางด้านจิตวิทยาเป็นพื้นฐาน เพื่อให้ให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในการเรียน กล่าวคือ (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. 2529 : 104 - 107)

1. ความพร้อมของครูผู้สอนในการเข้าใจพฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออก การสอนโดยการทำค่านิยมให้กระจ่างจะต้องเข้าใจและยอมรับการกระทำของนักเรียน ตามแนวคิดทางจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมของ จอห์น บี วัตสัน ที่ว่าพฤติกรรมทุกอย่างต้องมีสาเหตุ กล่าวคือ องค์ประกอบที่เป็นต้นตอการกระทำของคนมี 3 ประการคือ ความต้องการ สภาพภายในของตัวเอง และสถานการณ์ ซึ่งสามารถเขียน ประกอบได้ดังนี้

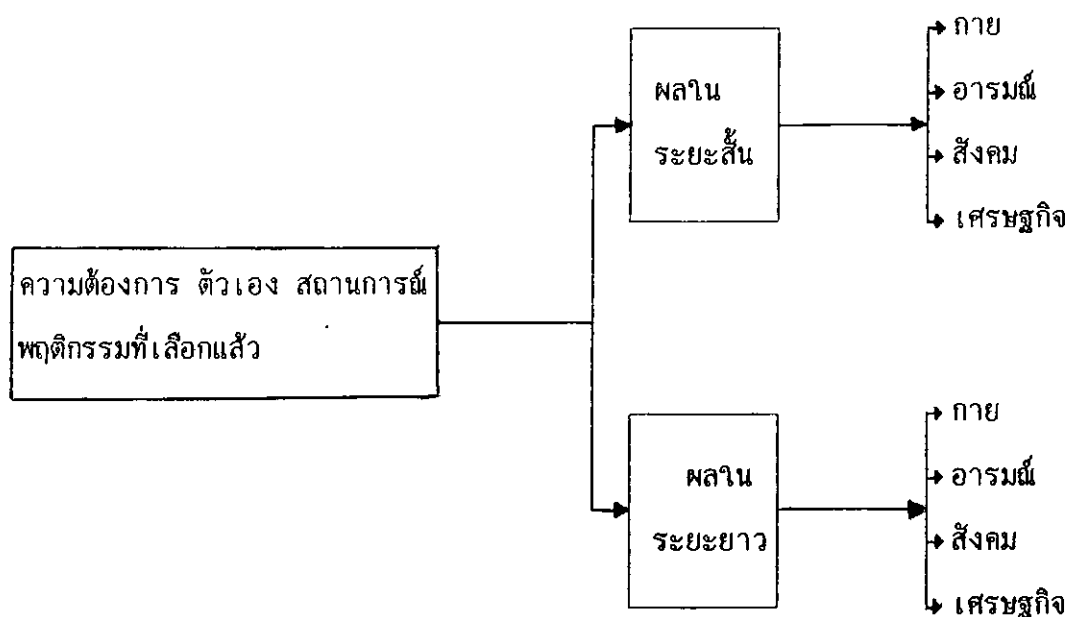
ภาพประกอบ 1 แผนภูมิแสดงองค์ประกอบของพฤติกรรมของมนุษย์

ที่มา : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. 2529 : 104

จากแผนภูมิแสดงให้เห็นองค์ประกอบต่าง ๆ แต่ละองค์ประกอบมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลที่เติมกัน องค์ประกอบย่อยใดที่บุคคลให้ความสำคัญที่สุดจะเป็นตัวทำให้บุคคลตัดสินใจ

2. พฤติกรรมมีทางเลือก จากหลักการที่ว่า พฤติกรรมมีสาเหตุ การแสดงออกของ พฤติกรรมก็ควรแสดงได้หลายอย่าง แต่ก็ควรจะเลือกแสดง 1 อย่าง ซึ่งแสดงว่าก่อนการตัดสินใจ แสดงพฤติกรรมนั้น ควรมีโอกาสเลือกจากการกระทำหลาย ๆ ทาง

3. พฤติกรรมมีผลลัพธ์ตามลำดับขั้นตอน การกระทำทุกอย่างต้องมีผลลัพธ์เกิดขึ้นตามมา มีทั้งผลในระยะสั้นและระยะยาว ผลที่ควรคำนึงถึงผลทางกาย อารมณ์ สังคม และเศรษฐกิจ เปรียบเทียบประโยชน์ที่จะได้รับกับส่วนรวมมากที่สุดแล้ว เลือกทำพฤติกรรมนั้น ดังภาพประกอบ 2

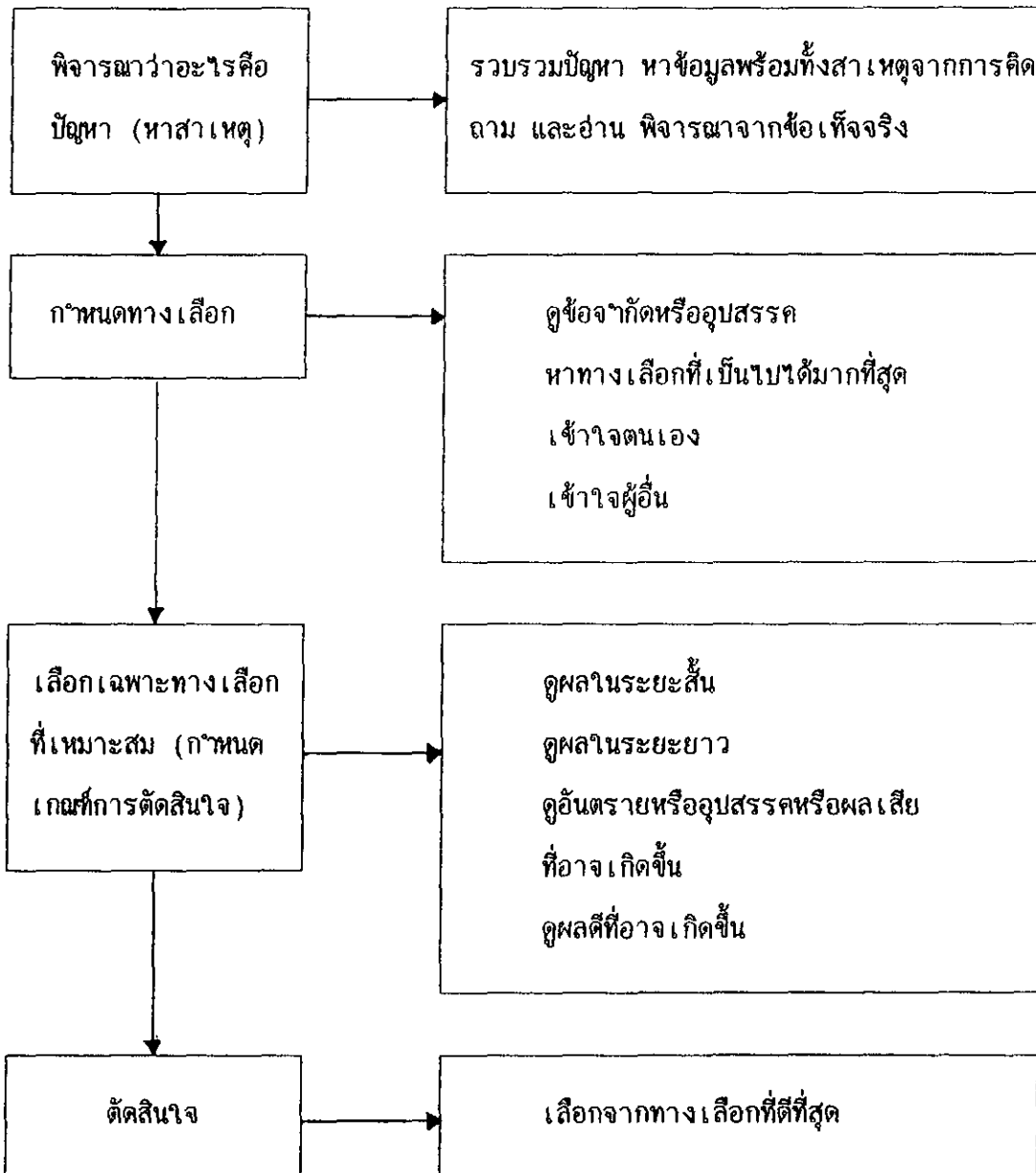

ภาพประกอบ 2 แผนภูมิแสดงผลลัพธ์ที่เกิดจากพฤติกรรมของมนุษย์

ที่มา : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. 2529 : 105

4. ความพร้อมของครูระหว่างทำการสอน ครูต้องทำตนให้เป็นผู้มีใจกว้างรับฟังความคิดเห็นทุกอย่างของนักเรียน ไม่ถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ การจะตัดสินใจว่าการกระทำอะไรดี ไม่ดีให้ใช้เหตุผลและผลลัพธ์ที่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุดของนักเรียนเป็นเกณฑ์ ให้โอกาสนักเรียนได้แสดงออกให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การสรุปสรุปจากคำตอบของนักเรียนนำสู่แนวคิดที่ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของสังคม

5. ความพร้อมในเรื่องระบบการตัดสินใจ ครูผู้สอนต้องพยายามสร้างบรรยากาศให้มีการตัดสินใจอย่างมีระบบ และให้ได้ฝึกตามระบบซ้ำ ๆ กัน จนเคยชินเป็นนิสัย ขั้นตอนของระบบการตัดสินใจ โดยเขียนเป็นแผนภูมิประกอบดังนี้

ภาพประกอบ 3 แผนภูมิแสดงขั้นตอนของระบบการตัดสินใจเลือกค่านิยม

ที่มา : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. 2529 : 107

การตัดสินใจรายบุคคล มักเป็นผลมาจากประสบการณ์และค่านิยมของตนเอง เพราะทุกคนมักจะตัดสินใจเลือกทางที่คิดว่าเป็นประโยชน์ที่สุดกับตัวเอง ส่วนการตัดสินใจของกลุ่มต้องมีเกณฑ์เพื่อให้ส่วนรวมได้รับประโยชน์มากที่สุด

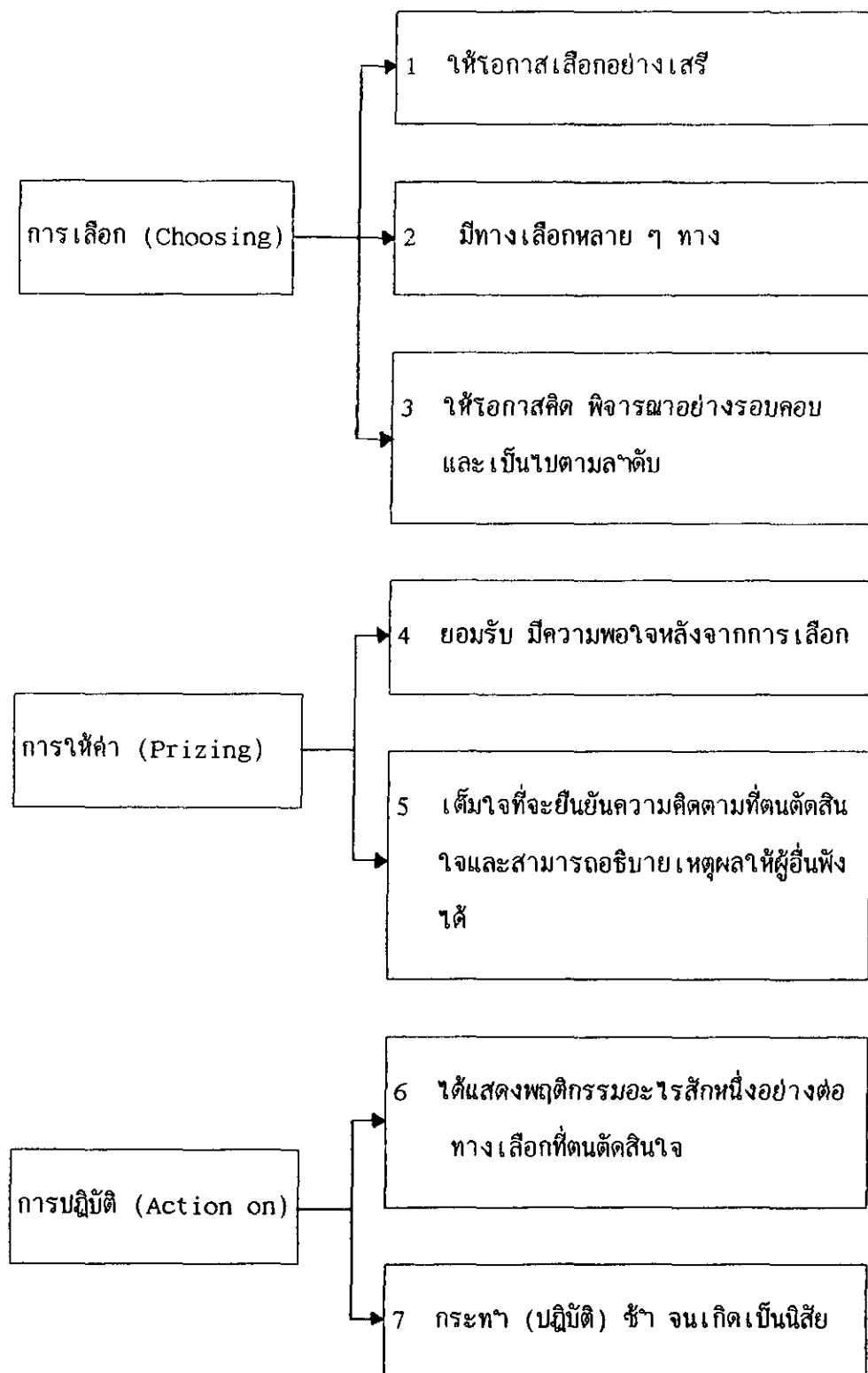
ขั้นตอนการหาค่านิยมให้กระจ่าง

แรธส์ และคนอื่น ๆ (Raths and others. 1966 : 30) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาค่านิยมแล้วสรุปเป็นเกณฑ์ หรือแนวทางพัฒนาค่านิยม เรียกว่า วิธีการหาค่านิยมให้กระจ่าง โดยเชื่อว่าคนเราจะมีค่านิยมที่สมบูรณ์มีขั้นตอนที่สำคัญ 3 ประการใหญ่ ๆ ซึ่งแบ่งย่อยเป็น 7 ขั้นตอน และนาตยา บิลันธนานนท์ (2528 : 511 - 515) ได้จัดจำแนก 3 ประการใหญ่ออกเป็นลักษณะดังนี้คือ

1. การเลือก
 - 1.1 เลือกอย่างอิสระ
 - 1.2 เลือกจากทางเลือกต่าง ๆ
 - 1.3 เลือกโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้น
2. เห็นคุณค่า
 - 2.1 ชื่นชม ยินดี
 - 2.2 ยึดมั่นอย่างเปิดเผย
3. ปฏิบัติ
 - 3.1 ทำตามที่เลือกและเห็นคุณค่า
 - 3.2 ทำซ้ำ ๆ จนเป็นคุณลักษณะประจำตัว

จากกระบวนการทั้ง 3 ขั้น และจัดจำแนกเป็น 7 ขั้นตอนย่อยนั้นจะเห็นว่าประกอบด้วยองค์ประกอบที่รวมกันเข้าเป็นคุณลักษณะของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือ ความคิด จิตใจ และพฤติกรรม กระบวนการใน 3 ขั้นตอนแรกในประเภทของการเลือก จำเป็นต้องอาศัยความสามารถทางปัญญาของบุคคล ใน 2 ขั้นตอนต่อมาของประเภทการเห็นคุณค่าจะเน้นในเรื่องอารมณ์และความรู้สึก และอีก 2 ขั้นตอนสุดท้ายในประเภทของการปฏิบัติ จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่แสดงออกมา

ภายนอกให้ปรากฏ แม้ว่าเราจะสามารถแยกความแตกต่างของส่วนประกอบเหล่านี้ได้ แต่ความเป็นจริงแล้ว องค์ประกอบเหล่านี้ไม่สามารถแบ่งแยกจากกันได้ เราเป็นใคร และเราทำอะไร มาจากแรงผลักดันของส่วนประกอบเหล่านี้ทั้งสิ้น ซึ่งเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพประกอบ 4 แผนภูมิแสดงขั้นตอนการเกิดค่านิยมด้วยวิธีกระจ่ายค่านิยม

ที่มา : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. 2529 : 55

โดยสรุปในหลักการของกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง จะดำเนินการเป็นลำดับขั้น จากขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 7 และค่านิยมที่สมบูรณ์จะเกิดขึ้นได้ต้องครบกระบวนการทุกขั้นตอน แต่ในการสอนหรือการจัดอบรมเพื่อพัฒนาค่านิยมด้วยกระบวนการนี้ในครั้งหนึ่ง ๆ ไม่จำเป็นต้องทำครบทุกกระบวนการก็ได้ แต่เมื่อจบการเรียนรู้การสอนหรือสิ้นสุดการอบรมแล้วจะต้องให้บุคคลได้ฝึกตรวจสอบค่านิยมของเขาครบทุกขั้นตอน และปัจจุบันได้มีการปรับวิธีการนำกระบวนการเหล่านี้ไปใช้ให้ยืดหยุ่นมากขึ้น บ้างก็ปรับขั้นตอนการพัฒนาไม่ยึดตามลำดับขั้นเริ่มต้นที่ขั้นใดก็ได้ แต่ต้องให้ครบกระบวนการ บ้างก็คิดหาวิธีการแยกย่อยออกไป แต่ยังอาศัยเค้าโครงของกระบวนการทั้ง 7 ขั้นตอน อยู่ในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. ค่านิยมต้องได้รับการเลือกโดยอิสระ

ค่านิยมที่สมบูรณ์เป็นค่านิยมที่บุคคลได้เลือกเองอย่างอิสระ การเลือกอย่างอิสระหมายถึง การเลือกด้วยตัวของตัวเอง ปราศจากการชักจูง หว่านล้อม กดขี่ บังคับ จากผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม

2. ค่านิยมต้องได้รับการเลือกจากหลาย ๆ ทาง

ถ้าหากบุคคลไม่มีทางเลือกก็เท่ากับเขาไม่มีอิสระในการเลือกด้วย ถ้าไม่มีทางเลือกหลาย ๆ ทาง คงจะใช้คำว่า "เลือก" ไม่ได้ จะกลายเป็น "จำต้องทำ" เพราะมีอยู่ทางเดียวในการตัดสินใจเลือกผู้เรียนควรดูเหตุและผลลัพธ์

3. ค่านิยมต้องได้รับการเลือกหลังจากได้มีการพิจารณาผลที่ได้จากทางเลือกเหล่านั้น

นั่นคือ บุคคลจะต้องตระหนักในผลที่จะเกิดขึ้นจากทางเลือกแต่ละทาง ถ้าหากบุคคลมิได้ตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำแต่ละอย่าง ก็ไม่ทราบว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง นั่นก็คือเขาไม่มีอิสระในการเลือกเช่นกัน แต่ถ้าเขาได้ตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้น เขาก็จะได้พิจารณาเลือกทางที่จะทำใหม่ แม้ว่าบางครั้งเราไม่อาจทราบผลที่จะเกิดขึ้นได้ล่วงหน้า แต่ก็มิได้หมายความว่า จะไม่สามารถเลือกได้อย่างอิสระ แต่หมายความว่า เมื่อคนเรามีความเข้าใจในผลที่จะเกิดขึ้น เขาก็จะได้ประเมินการเลือกของเขาใหม่ด้วยข้อมูลใหม่

4. ค่านิยมเป็นสิ่งที่น่าชื่นชมยินดี

ค่านิยมเป็นสิ่งที่บุคคลมีความรู้สึกในแง่ดี เห็นคุณค่า ยินดี และยอมรับในสิ่งนั้น เมื่อการเลือกทำอย่างใดอย่างหนึ่งทำให้บุคคลเห็นคุณค่าและเกิดความสุขก็จะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงค่านิยมได้ถ้าเขาไม่มีความสุขจากผลของการเลือกสิ่งนั้น หรือประสบการณ์จากการเลือกสิ่งนั้นทำให้เขาพบว่านี่เป็นการเลือกที่ผิด ก็แสดงว่าสิ่งนั้นยังไม่ได้เป็นค่านิยมที่สมบูรณ์

5. ค่านิยมต้องได้รับการยอมรับโดยเปิดเผย

เมื่อเราพบว่าสิ่งหนึ่งที่เราได้เลือกเองอย่างอิสระ ผลที่เกิดขึ้นเราก็อับหรือเข้าใจและทำให้เรามีความสุข เราก็ต้องการบอกให้ผู้อื่นทราบด้วย โดยหลักการแล้วถ้าค่านิยมใดเป็นค่านิยมที่สมบูรณ์บุคคลจะยอมรับทุกอย่างอย่างเพื่อค่านิยมนั้น

6. ค่านิยมจะต้องมีการแสดงหรือกระทำออกมาตามที่เลือก

ค่านิยมจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนเราไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ดังนั้น สิ่งทีบุคคลทำจะสะท้อนให้เห็นค่านิยมของเขาด้วย ความสำคัญของค่านิยมอาจตัดสินใจได้ในแง่ของการใช้เวลาทำเรื่องนั้นมากน้อยเพียงใด การตระหนักถึงค่านิยมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจเป็นเครื่องชี้ได้ว่าบุคคลนั้นกำลังเริ่มสร้างค่านิยมในเรื่องนั้น และพร้อมที่จะแสดงออกมาได้

7. ค่านิยมจะกลายเป็นแบบแผนของชีวิต

ค่านิยมจะได้รับการกระทำออกมาบ่อย ๆ ซ้ำ ๆ กัน จนกลายเป็นแบบแผนชีวิตของคนนั้น ยิ่งค่านิยมใดที่มีความแข็งแกร่งอยู่ในตัว ก็ยิ่งมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนเรามากขึ้น อิทธิพลของค่านิยมที่มีต่อแบบแผนการดำรงชีวิต จะปรากฏออกมาในลักษณะต่าง ๆ เช่น การแต่งกาย การเลือกคบเพื่อน การเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย การใช้เวลา การเลือกอาชีพ การเลือกคู่ครอง หรือการสมาคมกับผู้อื่น เป็นต้น

การพัฒนาค่านิยมไม่เพียงเฉพาะนักเรียนจะยึดประสบการณ์ เหตุผลตนเอง เป็นหลักเท่านั้น งานการปฏิบัติค่านิยมครูผู้สอน พ่อแม่ ศาสนา ก็มีอิทธิพลในการปฏิบัติค่านิยม (นาตยา บิลันธนานนท์. 2528 : 507) โดยเฉพาะครูผู้สอนด้านนักเรียนเกิดค่านิยมไปในทางที่ควรแก้ไข จะต้องเป็นผู้ชี้แนะหาแนวทางปฏิบัติให้นักเรียนมีแนวทางที่ถูกต้อง

แนวคิดใหม่ของกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

แต่เดิมกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างมักจะหลีกเลี่ยงการกำหนดค่านิยมเฉพาะอย่าง โดยเชื่อว่าการพยายามกำหนดความหมาย ตัดสินหรือชี้แนวทางเพื่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยมเป็น สิ่งที่ไม่เหมาะสม แต่จะเน้นกระบวนการเกิดค่านิยมทั้ง 7 หรือตรวจสอบว่าค่านิยมของเรามีการพัฒนาตามกระบวนการทั้ง 7 หรือไม่ อย่างไร ดังนั้นค่านิยมในแนวคิดเดิมของกระบวนการทำ ค่านิยมให้กระจ่าง จึงเรียกกันว่าค่านิยมอิสระ (Value Free) และยึดกระบวนการทั้ง 7 อย่าง เคร่งครัด แต่ในปัจจุบันแนวคิดการทำค่านิยมให้กระจ่างมีการเปลี่ยนแปลงหลายประการคือ

ประการแรก มโนคติในเรื่องค่านิยมอิสระ เริ่มเปลี่ยนไป ค่านิยมเฉพาะอย่างเช่น ความรับผิดชอบ ความเสมอภาค และความยุติธรรม เป็นต้น สามารถพัฒนาขึ้นได้ด้วยการทำ ค่านิยมให้กระจ่าง

ประการที่สอง การลำดับขั้นกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง ตั้งแต่การเลือก ค่านิยม การเห็นคุณค่า และการปฏิบัติตามค่านิยม ขึ้นตอนตามลำดับนี้มีการเปลี่ยนแปลงให้ ยืดหยุ่น คือ ในทางปฏิบัติการพัฒนาค่านิยมจะเริ่มที่กระบวนการใดก่อนก็ได้ แต่แนวคิดที่ยัง คงเดิมอยู่ก็จะต้องทำให้ครบทุกกระบวนการทั้ง 7 อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินการเรียน การสอน หรือการฝึกอบรมครั้งหนึ่ง ๆ ไม่จำเป็นต้องให้ครบทุกขั้นตอนก็ได้

ประการที่สาม แนวคิดของกระบวนการทำความเข้าใจในค่านิยมทั้ง 7 ประการนี้ ถือว่าเป็นเกณฑ์ ในการพัฒนาค่านิยมนั้น มีการปรับใหม่โดยขยายเกณฑ์เหล่านี้แยกย่อยออกเป็น วิธีการ เพื่อให้เห็นแนวทางการพัฒนาค่านิยมชัดเจนขึ้น วิธีการเหล่านี้แบ่งออกเป็น 5 ประเภทใหญ่ ๆ และแต่ละประเภทจะมีวิธีแยกย่อยออกไปดังนี้ (นาตยา บิลันธนานนท์, 2528 : 516 - 518)

1. การแสดงความรู้สึก

การแสดงความรู้สึก ได้แก่ การแสดงความรู้สึกกว้างต่อประสบการณ์และ ความรู้สึกของแต่ละบุคคลโดย

1.1 การตระหนักรู้ในประสบการณ์และความรู้สึกของบุคคล

1.2 การยอมรับในประสบการณ์และความรู้สึกของบุคคล

2. การแสดงความคิด

การแสดงความคิด ได้แก่

2.1 การแสดงความคิดในระดับต่าง ๆ ต่อไปนี้

2.1.1 แสดงความคิดในลักษณะของการจดจำข้อมูลได้

2.1.2 การแปลความหมายของสิ่งที่คิด

2.1.3 การนำความคิดไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ

2.1.4 การตีความในสิ่งที่คิด

2.1.5 การวิเคราะห์ความคิด

2.1.6 การสังเคราะห์ความคิด

2.1.7 การประเมินความคิด

2.2 การแสดงความคิดในลักษณะของการวิเคราะห์วิจารณ์โดย

2.2.1 การแยกความแตกต่างระหว่างข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น

2.2.2 การแยกความแตกต่างระหว่างข้อคิดเห็นที่มีสิ่งสนับสนุนรองรับ

กับที่ไม่มีสิ่งสนับสนุนรองรับ

2.2.3 การวิเคราะห์ข้อคิดเห็นที่มีลักษณะการโฆษณาชวนเชื่อ งามาย

หรือมโนคติ ความลำเอียง เป็นต้น

2.3 การแสดงความคิดเห็นในเชิงตรรกวิทยา

2.4 การแสดงความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์

2.5 การแสดงความคิดเห็นที่อาศัยทักษะพื้นฐานทางปัญญา นั่นคือ

2.5.1 ทักษะการใช้ภาษา

2.5.2 ทักษะการคิดคำนวณ

2.5.3 ทักษะการค้นคว้าวิจัย

3. การสื่อสารด้วยวาจาและลักษณะอื่น ๆ

การสื่อสารด้วยวาจาและลักษณะอื่น ๆ ได้แก่

- 3.1 การส่งสาร เช่น คำพูดหรือข้อความที่เขียนอย่างชัดเจน
- 3.2 การตั้งใจฟังอย่างมีอารมณ์ร่วมด้วย
- 3.3 การพิจารณาใคร่ครวญ
- 3.4 การถามคำถามเพื่อให้เกิดความกระจ่าง
- 3.5 การให้และรับผลย้อนกลับ
- 3.6 การแก้ปัญหาความขัดแย้ง

4. การเลือก

การเลือก ได้แก่

- 4.1 การรวบรวมและพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ
- 4.2 การพิจารณาผลที่เกิดขึ้นทั้งในแง่บวกและแง่ลบ
- 4.3 การเลือกอย่างมียุทธวิธี นั่นคือ
 - 4.3.1 การกำหนดเป้าหมายของการเลือก
 - 4.3.2 การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
 - 4.3.3 การแก้ปัญหา
 - 4.3.4 การวางแผน
- 4.4 การเลือกอย่างอิสระ

5. การปฏิบัติ

การปฏิบัติ ได้แก่

- 5.1 การปฏิบัติซ้ำ ๆ กับบ่อย ๆ
- 5.2 การปฏิบัติจนกลายเป็นแบบแผนและคงที่
- 5.3 การปฏิบัติด้วยความชำนาญ

ประการสุดท้าย ความแตกต่างของแนวคิดเดิมและแนวคิดใหม่ของกระบวนการทำ
 คำนายมาให้กระจ่าง ก็คือ จุดมุ่งหมายในแนวคิดเดิมถือว่า เกณฑ์ทั้ง 7 ประการ มีจุดมุ่งหมายที่จะ
 ใช้เสมือนมาตรฐานที่จะพิจารณาตรวจสอบ และประเมินว่าค่านายนั้นเป็นค่านายที่แท้จริงหรือ
 ค่านายที่สมบูรณ์หรือไม่ แต่แนวคิดใหม่ถือว่า วิธีทั้ง 5 ประการ ที่ขยายรายละเอียดออกมาจาก
 การทำค่านายมาให้กระจ่าง 7 ขั้นตอน มีจุดมุ่งหมายที่ใช้เป็นวิธีการพัฒนาค่านายขึ้นให้งอกงามจนเป็น
 ค่านายที่สมบูรณ์

จะเห็นว่า แนวคิดเดิมและแนวคิดใหม่ มิได้มีสิ่งที่ขัดแย้งกัน ความคิดเพียงแต่
 แนวคิดใหม่พยายามที่จะทำให้แนวคิดเดิมสมบูรณ์ขึ้น และชัดเจนขึ้นในการนำไปใช้ เพราะ
 ทั้งสองแนวคิดมีลักษณะของความสอดคล้องและรับกัน ดังนั้นเพื่อให้กระบวนการทำค่านายให้
 กระจ่างมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก็ควรได้นำทั้งสองแนวคิดนี้มาผสมผสานกัน

คุณสมบัติของการทำค่านายให้กระจ่าง

นายดา บิลันธนาพันธ์ (2528 : 521 - 522) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของ
 การทำค่านายให้กระจ่าง ว่ามีประเภทยังดังนี้

1. ช่วยเพิ่มพูนความสามารถของบุคคลที่จะสื่อความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก
 และค่านายให้ผู้อื่นทราบ
2. ช่วยให้ผู้บุคคลมีความเห็นอกเห็นใจ และเข้าใจในตัวผู้อื่น
3. ส่งเสริมให้ผู้บุคคลมีความสามารถในการแก้ปัญหา
4. ช่วยให้ผู้บุคคลรู้จักการยอมรับ การเห็นด้วย และไม่เห็นด้วย ความคิดเห็นในฐานะ
 ที่ตนเป็นสมาชิกของสังคม
5. ช่วยให้ผู้บุคคลมีทักษะการตัดสินใจ
6. ส่งเสริมให้ผู้บุคคลยึดมั่นในความเชื่อของตน

จากคุณสมบัติของการทำค่านายให้กระจ่างทั้ง 6 ข้อ จะเห็นได้ว่า มีประเภทยัง
 โดยตรงทั้งต่อตนเองและสังคมในการพัฒนาค่านายส่วนตัวและสังคม

ทักษะกระบวนการกับการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

จากหลักสูตรมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 กล่าวถึงจุดเน้นของการศึกษา .

3 ระดับ อันได้แก่ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษาไว้ 3 ประการคือ

1. การสอนที่เน้นกระบวนการ
2. การตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น
3. การทำให้เลือกเรียนตามความถนัด ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน

จุดเน้นของหลักสูตรดังกล่าว จะพบว่าในเรื่องของการเรียนการสอนที่เน้นด้านความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนรวมทั้งการตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ไม่ใช่จุดเน้นใหม่แต่ได้มีการเน้นและปฏิบัติมาแล้วก่อนการปรับปรุงหลักสูตร (กรมวิชาการ. 2533 : 4) ส่วนการสอนที่เน้นกระบวนการนั้นเป็นยุทธวิธีใหม่ ซึ่งเรายังไม่ตระหนักและปฏิบัติกันแพร่หลายในการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมา แต่จากความมุ่งหวังของหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 นี้ต้องการให้ผู้สอนไม่ว่าจะสอนในวิชาใด ต้องสอนให้ถึงขั้นที่ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ รวมทั้งผู้เรียนสามารถรู้ถึงขั้นตอนวิธีการที่จะนำไปใช้ได้จริง ตลอดจนเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ ดังนั้นการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการจึงมีความสำคัญมากในหลักสูตรฉบับ พ.ศ.2533

ทักษะกระบวนการหมายถึง กระบวนการปฏิบัติ หรือกระบวนการทำงานที่ครบขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มแรกจนงานแล้วเสร็จอย่างมีประสิทธิภาพพอใจ ซึ่งจัดเป็นกระบวนการหลักหรือกระบวนการแม่แบบของกระบวนการอื่น ๆ

ขั้นตอนของทักษะกระบวนการ

1. ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น (มองเห็นความจำเป็น)
2. คิดวิเคราะห์วิจารณ์ (พิจารณางานนั้นอย่างถี่ถ้วนในแง่มุมต่าง ๆ จนเข้าใจ)
3. สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย (พิจารณาแนวทางที่ทำให้หลาย ๆ ทางอย่าง

รอบคอบ)

4. ประเมินและเลือกทางเลือก (ตัดสินใจทำตามแนวที่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่สุด)
5. กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ (การลงมือทำงานต้องทำตามแผนที่วางไว้)
6. ปฏิบัติด้วยความชื่นชม (ควรสร้างความพอใจในการทำงาน หรือทำงานอย่างมีความสุข)
7. ประเมินระหว่างการปฏิบัติ (มีการติดตามตรวจสอบว่า งานดำเนินไปตามที่คาดหวังไว้ในแผนหรือไม่อย่างไร ควรปรับปรุงอย่างไร เพื่อให้งานเสร็จตามที่คาดหวัง)
8. ปรับปรุงให้ดีขึ้นเสมอ (ลงมือปรับปรุง ติดตามผล เพื่อให้ได้ผลงานดีขึ้น)
9. ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ (ทำการประเมินตามจุดประสงค์และเป้าหมายของงาน สร้างความเข้าใจและชื่นชมในความสำเร็จของงาน)

การสอนที่จะ เน้นทักษะกระบวนการได้จึงต้องเป็นการสอนที่ทำให้ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้เป็นคนที่ทันต่อเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงทางวิทยาการ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ การตัดสินใจ เนื่องจากได้รับการฝึกให้มีทักษะในการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาอยู่เสมอ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์หลายด้าน เช่น

1. ทำให้ผู้เรียนมีทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. ทำให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น
3. ทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามเป้าหมายของหลักสูตร
4. ทำให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดี มีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการของสังคม

(หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. 2533 : 21 - 22)

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

งานวิจัยในประเทศ

ศิริพร ชีพประกิต (2533 : 72 - 73) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนา ค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการกระจ่างค่านิยม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนระดับ ชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยอาชีวศึกษาภูเก็ต จำนวน 40 คน โดยใช้ชุดฝึก ปฏิบัติการพัฒนาค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมโดยกระบวนการกระจ่างค่านิยม จำนวน 12 ชุด ผลการวิจัยหลังการใช้ชุดฝึกปฏิบัติการ คะแนนค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมสูงกว่าก่อนการใช้ชุดฝึก ปฏิบัติการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และคะแนนค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมแต่ละด้านสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อนัน บัณฑิต (2534 : 75 - 82) ได้ทำการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและระดับการพัฒนาค่านิยม วิชาสังคมศึกษา ด้วยการสอนโดยการทำค่านิยมให้กระจ่างและการสอนตามคู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ได้แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จำนวน 45 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยการทำค่านิยมให้กระจ่าง กับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีระดับการพัฒนา ค่านิยมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้หลังการทดลองพบว่า ระดับ การพัฒนาค่านิยมสูงกว่าก่อนการทดลอง

ปรีดา วิทยากุล (2536 : 79 - 85) ได้ทำการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการตัดสินใจ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนวิชา สังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการของการทำค่านิยมให้กระจ่างกับการสอนตามคู่มือแนว การสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 4 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ กรุงเทพมหานคร แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม จังหวัดกรุงเทพมหานคร

จำนวน 40 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการของการทำคำนิยามให้กระจ่างกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสามารถในการตัดสินใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ หลังการทดลองพบว่าความสามารถในการตัดสินใจสูงกว่าก่อนการทดลอง

งานวิจัยในต่างประเทศ

เพรสจัส (Pracejus. 1974 : 2058 - A) ได้ศึกษาผลกระทบของกระบวนการทำความเข้าใจในคำนิยามต่อความเข้าใจในการอ่าน โดยแบ่งนักเรียนเกรด 8 ออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มควบคุม กลุ่มที่ 2 สอนความเข้าใจในการอ่านโดยให้นักเรียนอ่านหนังสือเล่มเดียวกันตลอดทั้งเล่ม แต่ไม่ใช้กระบวนการทำความเข้าใจในคำนิยาม กลุ่มที่ 3 ใช้กระบวนการทำความเข้าใจในคำนิยามเพื่อฝึกการตัดสินใจ วิเคราะห์ลักษณะของตัวละครในเรื่อง การลงความเห็นและการแสดงออกถึงความซาบซึ้ง ใช้เวลาในการสอน 14 คาบ ๆ ละ 45 นาที เป็นเวลา 14 สัปดาห์ ทำการทดสอบก่อนเรียนและทดสอบหลังเรียน ผลของการวิจัยพบว่ากระบวนการทำความเข้าใจในคำนิยาม ช่วยให้นักเรียนมีความสามารถในการอ่านสูงขึ้น

ฟิตซ์แพทริก (Fitzpatrick. 1975 : 1994 - A) ได้เน้นกระบวนการกระจ่างในคำนิยามของแรชส์มาศึกษาผลที่มีต่อความคิดรวบยอดแห่งตน บุคลิกภาพและความสามารถทางการอ่าน กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนเกรด 7 จำนวน 527 คน ในรัฐวอชิงตัน ดี.ซี. จำนวน 24 โรงเรียน จัดแบ่งนักเรียนเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองในกลุ่มทดลองได้ทำการทดสอบก่อนเรียนและทดสอบหลังเรียน และสอนด้วยกระบวนการกระจ่างคำนิยาม เป็นเวลา 16 คาบ ๆ ละ 1 ชั่วโมงเป็นเวลา 16 สัปดาห์ ผลการทดลองปรากฏว่า กลุ่มทดลองมีความคิดรวบยอดแห่งตน ความสามารถในการปรับตัวด้านบุคลิกภาพและความสามารถทางการอ่านสูงกว่ากลุ่มควบคุม

กูเซียค (คณะกรรมการข้าราชการครู. 2530 : 22 ; อ้างอิงมาจาก Guziak. n.d.) ได้ทำการวิจัยกับนักเรียนเกรด 5 จำนวน 4 ห้องเรียน โดยให้กลุ่มควบคุมจำนวน 55 คน เรียนดนตรีเป็นเวลา 8 คาบ ๆ ละ 1 ชั่วโมง ส่วนกลุ่มทดลองจำนวน 51 คน

เรียนด้วยกระบวนการทำความเข้าใจในค่านิยม จำนวน 8 คาบเช่นกัน เป็นเวลา 8 สัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนความคิดรวบยอดแห่งตนสูงกว่ากลุ่มควบคุมและกระบวนการเข้าใจค่านิยม มีส่วนทำให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางบวก แม้ว่าจะผ่านการทดลองมาหลายสัปดาห์แล้วก็ตาม

เทมเพิล (Temple. 1980 : 5816 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "The Effect of a Values Clarification Process on Students Views of Own and Peer Values" เพื่อทดสอบการใช้ VCE (Values Clarification Exercise) ตามแบบของ แรธส์ และไซมอน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าได้แก่ นักเรียนเกรด 8 เกรด 9 เป็นนักเรียนชาย 45 คน และเป็นนักเรียนหญิง 55 คน โดยให้นักเรียนทำ VCE ทุกวันเป็นเวลา 5 สัปดาห์ ก่อนทำ VCE ให้นักเรียนทำ PVI (Percept of Values Inventory) ซึ่งเป็นแบบวัดค่านิยมด้วยความเคารพยกย่อง ทักษะ ความรอบรู้ อำนาจ ความมั่งคั่ง สุขสบาย และความซื่อตรง หลังจากทำ VCE แล้วทำ PVI อีกครั้ง ต่อจากนั้นนำผล PVI ทั้งสองครั้งมาเปรียบเทียบกันและวิเคราะห์ ผลการวิจัยปรากฏว่า หลังจากที่ทำ VCE นักเรียนได้มองเห็นคุณค่าของตนเองดีขึ้นกว่าเดิม อย่างมีนัยสำคัญ นักเรียนเห็นคุณค่าของเพื่อนร่วมชั้นในทางบวกเพิ่มขึ้นเล็กน้อย คุณค่าในทางบวกที่มองเห็นเพื่อนนั้นยังน้อยกว่าที่มองตนเอง นอกจากนี้ VCE ไม่ทำให้นักเรียนต้องการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของตนเอง VCE ไม่สามารถชักนำให้นักเรียนดำเนินไปตามกระบวนการประเมินค่านิยม 7 ขั้นตามที่แรธส์และคนอื่น ๆ ได้แสดงไว้ จะเห็นได้ว่าถ้านักเรียนได้มีโอกาสดำเนินได้ฟังและแสดงออกซึ่งคุณค่าของตนเองในบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมและสนับสนุนแล้ว นักเรียนจะมองค่านิยมของตนเองในแง่ดีและมองคนอื่นในแง่ดีด้วย

ลอควูด (สุรางค์ รัตตะระกุล. 2533 : 275 - 276 อ้างอิงมาจาก Lockwood. 1978) ได้วิเคราะห์ผลการวิจัยเกี่ยวกับการใช้กระบวนการเข้าใจค่านิยมของโรงเรียนในประเทศสหรัฐอเมริกา ปรากฏว่า ผลการวิจัยไม่ได้ยืนยันว่า การเข้าใจค่านิยมมีผลต่อค่านิยมของนักเรียนรวมทั้งทัศนคติการรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า และการปรับตัว อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาคำถามของครูและการประเมินพฤติกรรมของนักเรียนโดยการสังเกต ปรากฏว่าการใช้การเข้าใจค่านิยมทำให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในห้องเรียน

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ได้กำหนดแนวการปฏิบัติการสอนโดยเน้นคุณสมบัติ 3 ประการคือ คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ซึ่งเป็นจุดประสงค์ของหลักสูตรและจุดหมายปลายทางของการศึกษา การที่จะสอนให้ตอบสนองสมรรถภาพของมนุษย์เป็นการสอนที่จะช่วยตอบสนองจุดประสงค์ของหลักสูตรได้ หน่วยศึกษานิเทศก์ จึงได้จัดทำการสอนเพื่อตอบสนองสมรรถภาพของมนุษย์ โดยจัดทำเป็นคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา โดยยึดรูปแบบการเรียนรู้ของ โรเบิร์ต เอ็ม กานเย่ (Robert M. Gagne. 1969 : 62 - 170) และลิสเชิลส์ เจ บริกส์ (Lisles J. Briggs) เป็นหลัก (มัลลิกา พงษ์บริตร. 2527 : บทนำ)

ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวทางกานเย่

ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวทางกานเย่ (Gagne. 1965 : 62 - 170) ได้แบ่งการเรียนรู้แบบพื้นฐานง่าย ๆ ไปจนถึงการเรียนรู้แบบยากและซับซ้อนดังนี้

1. การเรียนรู้เครื่องหมายและสัญญาณ (Signal Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองที่จะไม่ให้เกิดออกมาได้ การเรียนรู้ประเภทนี้ได้แก่ การเรียนรู้โดยการวางเงื่อนไขตามแบบของพาฟลอฟ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์และความรู้สึก
2. การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง (Stimulus Response Learning) เป็นการเรียนรู้จากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ผู้เรียนสามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเอง ผู้เรียนมีความตั้งใจและรู้ตัวในการที่จะเชื่อมโยงการตอบสนองที่เหมาะสมต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ กัน เมื่อทำได้ถูกต้องและเหมาะสมจะได้รับรางวัลหรือการเสริมแรง
3. การเรียนรู้แบบลูกโซ่ (Chain Learning) เป็นการเรียนรู้การประกอบกิจกรรมต่อเนื่องตามลำดับ ซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองตั้งแต่ 2 คู่ขึ้นไป เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำและทักษะต่าง ๆ ในการเคลื่อนไหว

4. การเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงด้วยถ้อยคำภาษา (Verbal Association)

การเรียนรู้นี้คล้ายกับแบบที่ 3 แต่ต่างกันที่สิ่งเร้าและการตอบสนองในแบบที่ 3 เป็นการนำกลไกกล้ามเนื้อ ส่วนแบบที่ 4 เป็นเรื่องของการใช้ภาษา (Verbal) เน้นความสำคัญของภาวะภายในมากกว่าแบบที่ 3 เช่น การเชื่อมโยงชื่อของสิ่งของกับสิ่งของนั้น ๆ เป็นต้น

5. การเรียนรู้แบบจำแนกความแตกต่าง (Discrimination Learning)

เน้นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถมองเห็นและแยกความแตกต่างระหว่างสิ่งเร้า เพื่อที่จะตอบสนองสิ่งเร้านั้นให้ถูกต้อง

6. การเรียนรู้รวมมิติ (Concept Learning) เป็นการเรียนการตอบสนองร่วมกัน

ต่อกลุ่มของสิ่งเร้าที่มีความแตกต่างกัน ผู้เรียนต้องรู้สิ่งที่คล้ายกัน สามารถลงสรุปความเหมือนและแยกความแตกต่างของสิ่งเร้าได้

7. การเรียนรู้กฎและหลักการ (Principle Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจาก

การร่วมมือหรือเชื่อมโยงมโนคติตั้งแต่ 2 มโนคติขึ้นไปเข้าด้วยกัน และจากการที่สามารถตั้งเป็นกฎเกณฑ์ขึ้นได้แล้วจะสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยวิธีการคล้ายคลึงกัน

8. การเรียนรู้การแก้ปัญหา (Problem Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ต้องการ

อาศัยการคิด โดยการรวมกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของการเรียนรู้ประเภทที่ 7 เข้าด้วยกัน และนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้

การจัดรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีของกานเย

จากทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวทาง กานเย สามารถจัดรูปแบบการเรียนการสอนซึ่งอาศัยสมมติฐานเบื้องต้น 5 ประการคือ (อาคม จันทสุนทร. 2527 : 2 - 3)

1. การจัดรูปแบบการเรียนการสอน มุ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในแต่ละบุคคล การจัด

รูปแบบการเรียนการสอนนี้ จึงไม่ได้มุ่งที่คนกลุ่มใหญ่ คือมีใช้ระบบกระจายเสียง ที่มุ่งให้ความรู้และทัศนคติแก่คนในสังคมรวม ๆ แต่จะมุ่งให้กับแต่ละบุคคลที่ร่วมกันอยู่ในสังคมนั้น ๆ

2. การจัดรูปแบบการเรียนการสอน ทำได้ทั้งระบบสั้นและระบบยาว คือ เป็นทั้งการ

จัดรูปแบบหรือวางแผนการสอนในแต่ละชั่วโมง และการวางแผนการจัดการเรียนการสอนโดยตลอดงานบทเรียนหรือในรายวิชานั้นทั้งหมด ซึ่งอาจทำโดยครูแต่ละคน หรือครูช่วยกันทำเป็นคณะก็ได้

3. การจัดรูปแบบการเรียนการสอนถือว่า การจัดรูปแบบการเรียนการสอนอย่างมีระบบ จะมีผลอย่างใหญ่หลวงต่อการพัฒนาการของนักเรียนแต่ละคน กล่าวคือ ถ้ามีการจัดแบบการเรียนการสอนที่ดีแล้ว คนจะเรียนรู้ได้ดีกว่าปล่อยให้เรียนเองตามธรรมชาติ

4. การจัดรูปแบบการเรียนการสอนควรจัดทำเชิงระบบกล่าวคือ วิธีขั้นตอนตั้งแต่ การพิจารณาความจำเป็น เป้าหมาย และการดำเนินการเป็นขั้น ๆ ต่อเนื่องกันไปจนถึงขั้นที่นักเรียนทราบผลการปฏิบัติหรือประเมินวิธีการดำเนินงานว่าได้ผลตามเป้าหมายหรือไม่

5. การจัดรูปแบบการเรียนการสอนต้องอยู่บนรากฐานความรู้ที่ว่า มนุษย์เรามีการเรียนรู้ได้อย่างไร คือต้องการรู้กระบวนการเรียนและสภาพการเรียนรู้ต่าง ๆ

จากสมมติฐานข้างต้น ก็คือ การวางแผนการเรียนการสอนที่เป็นระบบ เป็นการกำหนดภาพรวมที่จะดำเนินการให้เห็นถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งอาจจะเป็นระบบขนาดใหญ่ เช่น การจัดรายวิชาหรือในระดับย่อย ๆ เช่น ระดับการสอนในแต่ละชั่วโมง

การจัดเหตุการณ์การสอนเพื่อพัฒนาสมรรถภาพมนุษย์

การจัดการเรียนการสอนจะต้องสอดคล้องกับสมรรถภาพการเรียนรู้ในแต่ละสมรรถภาพ และการจัดเหตุการณ์ของการสอนก็ต้องสอดคล้องกับกระบวนการของการเกิดการเรียนรู้ในสมองของคนเรา ซึ่งมีลำดับขั้นดังนี้ (มัลลิกา พงษ์บริตร. 2527 : 140 – 143)

1. เราความสนใจ เป็นวิธีการนำเข้าสู่บทเรียน เพื่อให้เด็กสนใจ ตั้งตัว พร้อมทั้งจะเรียน อาจใช้วิธีการพูดคุย ชักถาม หรือใช้สื่อต่าง ๆ

2. แจ้งจุดประสงค์ คือการบอกให้เด็กทราบว่า จะได้เรียนเรื่องอะไร ทาอะไรบ้าง เป็นการวางแผนให้แก่ผู้สอนและผู้เรียน เพื่อไปสู่เป้าหมาย

3. ทบทวนความรู้เดิม เพื่อจะทำให้ผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้เก่าที่ดี อาจทำได้โดยการชักถาม บอกเล่า หรือทดสอบก่อนสอน

4. เสนอบทเรียนใหม่โดยใช้อุปกรณ์มาช่วย เพื่อให้บทเรียนใหม่น่าสนใจและน่าติดตาม

5. ครุหาให้แนวความรู้เพื่อเป็นพื้นฐานที่นักเรียนจะฝึกปฏิบัติ โดยวิธีการที่สอดคล้องกับสมรรถภาพของมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของจุดประสงค์ปลายทางของคาบนั้น

6. นักเรียนปฏิบัติ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น และแสดงออกตามสภาพการณ์ที่เหมาะสม เพื่อให้นักเรียนได้คิด สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้

7. นักเรียนทราบผลปฏิบัติทันทีที่ทำการไป ย่อมทำให้นักเรียนแก้ไขข้อบกพร่องในขั้นนี้ครูอาจจะให้คำติชมแก้ไขด้วยตนเอง หรือนักเรียนประเมินตนเอง

8. ประเมินผลการเรียนการสอนตามจุดประสงค์ในแต่ละคาบ เพื่อจะทำให้ผู้สอนทราบว่า การสอนของตนในคาบนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ อาจทำได้โดยครูทดสอบย่อย

9. เน้นให้เกิดความแม่นยำและสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ โดยให้การบ้าน ทำรายงาน หาความรู้เพิ่มเติมจากที่เรียนไปแล้วในชั้นเรียน

จากลำดับขั้นของเหตุการณ์การสอนเพื่อพัฒนาสมรรถภาพของมนุษย์ เมื่อนำมาจัดทำแผนการสอน สามารถจัดขั้นตอนได้ดังนี้ (สารภี รัตนบุรี. 2523 : 208 - 209)

- ขั้นที่ 1 ขั้นเร้าความสนใจ
- ขั้นที่ 2 บอกให้นักเรียนทราบจุดประสงค์ของบทเรียน
- ขั้นที่ 3 ทบทวนความรู้เดิมก่อนที่จะสอนเรื่องใหม่ต่อไป
- ขั้นที่ 4 เสนอบทเรียนใหม่ โดยใช้วัสดุอุปกรณ์เข้าช่วย
- ขั้นที่ 5 การให้แนวทางในการเรียนรู้
- ขั้นที่ 6 ขั้นปฏิบัติ
- ขั้นที่ 7 การทราบผลการปฏิบัติ
- ขั้นที่ 8 ขั้นประเมินผลการสอนตามจุดประสงค์
- ขั้นที่ 9 ช่วยจำและถ่ายทอดการเรียนรู้

ลำดับขั้นของการสอนทั้ง 9 ขั้นนำมาจัดเป็นแผนภูมิแสดงขั้นตอนการสอนตามคู่มือ

การสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา และแสดงการเปรียบเทียบกิจกรรม

การเรียนการสอนกับการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง ดังภาพประกอบ 5

การสอนตามคู่มือการสอนของ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา	การสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้ กระจ่าง
ขั้นที่ 1 ขั้นสร้างความสนใจ ขั้นที่ 2 การแจ้งจุดประสงค์ ขั้นที่ 3 ขั้นทบทวนความรู้เดิม ขั้นที่ 4 ขั้นเสนอทริคเรียนใหม่ ขั้นที่ 5 ขั้นแนะนำให้เกิดการเรียนรู้ ขั้นที่ 6 ขั้นแสดงพฤติกรรม ขั้นที่ 7 ขั้นแจ้งผลการปฏิบัติ ขั้นที่ 8 ขั้นประเมินผล ขั้นที่ 9 ขั้นส่งเสริมความแม่นยำ และการถ่ายโอน การเรียนรู้	ขั้นนำ นำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน 1. เสนอปัญหา 2. กำหนดทางเลือกอย่างอิสระ 3. เลือกแนวทางการแก้ปัญหา 4. พิจารณาผลดีผลเสีย 5. การอภิปรายสรุป 6. การยึดมั่นคุณค่าของกลุ่ม 7. การตัดสินใจหาทางเลือกของตน 8. กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ ขั้นสรุป สรุปคุณค่าที่ยึดมั่น

ภาพประกอบ 5 แสดงการเปรียบเทียบกิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามคู่มือการสอนของ
หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กับการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

ความหมายของจริยธรรม

ได้มีผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้คำจำกัดความของคำว่า "จริยธรรม" ในลักษณะต่าง ๆ กันไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายของจริยธรรมในฐานะเป็นคำนามว่า หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรม (2525 : 214)

ระวี ภาวิไล (2522 : 2) กล่าวว่า จริยธรรมเป็นแนวทางความประพฤติและปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าพึงประสงค์

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ (2524 : 1) ได้อธิบายว่า จริยธรรมหมายถึง ธรรมหรือความดีงาม หรือสิ่งที่ดีงามที่ควรประพฤติปฏิบัติ

อาภรณ์ พุกกะมาน และคนอื่น ๆ (2528 : 36) ได้นิยามความหมายของจริยธรรมว่า เป็นระบบของกฎเกณฑ์ที่ใช้จำแนกการกระทำที่ดีและการกระทำที่ชั่ว การกระทำที่ควรและการกระทำที่ไม่ควร และเป็นทั้งแนวทางการประพฤติปฏิบัติทั้งกาย วาจา ใจที่ดีงามเพื่อบรรลุถึงสภาพการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เป็นประโยชน์สุขต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม

ธีระพร อุวรรณิณ (2526 : 2) ให้นิยามจริยธรรมว่า หมายถึง ระบบกฎเกณฑ์ที่ใช้จำแนกการกระทำที่ดีจากการกระทำที่ชั่ว การกระทำที่ถูกต้องจากการกระทำที่ผิด และการกระทำที่ควรจะกระทำ หรือไม่ควรกระทำ

พระราชวรมนี (2523 : 10) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมหมายถึง สิ่งที่ทำได้ในทางวินัยจนเกิดความเคยชินขึ้นมา มีพลังใจ มีความตั้งใจแน่วแน่ มีความประทับใจ เรื่องจริยธรรมต้องอาศัยปัญญา ปัญญาอันเกิดจากความศรัทธาเชื่อถือผู้อื่นไปก่อนก็ได้ในบางครั้งจริยธรรมก็เกิดโทษเมื่อไม่มีปัญญากำกับ

สมบุญ ศาลายาชีวิน (2524 : 9) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า เป็นแนวทางเครื่องชี้แนะ เกณฑ์ หรือกติกาที่ควบคุมความประพฤติการปฏิบัติของบุคคล

โคลเบอร์ก (Kohlberg. 1976 : 4 - 5) กล่าวถึงจริยธรรมว่า มีพื้นฐานของความยุติธรรม ถือเอาการกระจายสิทธิและหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่บังคับทั่วไป แต่เป็นกฎเกณฑ์ซึ่งมีความเป็นสากลที่คนส่วนใหญ่รับไว้ทุกสถานการณ์ ไม่มีการขัดแย้งกันเป็นอุดมคติ ดังนั้นพันธะทางจริยธรรมจึงเป็นการเคารพต่อสิทธิ ชื่อเรียกร้องของบุคคลอย่างเสมอภาคกัน

บราวน์ (Brown. 1965 : 411) ให้ความหมายจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึงระบบของกฎเกณฑ์สำหรับวิเคราะห์การกระทำผิดหรือถูกของบุคคล จริยธรรมเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการจากประสบการณ์ของบุคคล และนอกจากนี้บราวน์ยังได้จำแนกองค์ประกอบจริยธรรมออกเป็น 3 มิติคือ 1) ความรู้ (Knowledge) 2) ความประพฤติ (Conduct) 3) ความรู้สึก (Feeling)

จึงสรุปได้ว่า จริยธรรมเป็นกฎเกณฑ์ที่ใช้จำแนกพฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ ว่าดีหรือชั่วและเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน เพื่ออยู่กันนในสังคมได้อย่างสงบสุข

ทำไมต้องศึกษาจริยธรรม

ในโลกมนุษย์ของเราเมื่อพิจารณาแล้วก็ปรากฏว่ามีตัวเราเองประการหนึ่งและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเร่อีกประการหนึ่ง

สิ่งแวดล้อมนั้นย่อมจะได้แก่ สิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมทั้งปวง อนึ่งตัวเราเองและสิ่งแวดล้อมของเราย่อมจะปะทะกันเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน หรือที่เรียกว่ามีอันตรกริยาต่อกันอยู่ตลอดเวลา

ลักษณะของการสัมพันธ์ หรืออันตรกริยาระหว่างตัวมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมของตนนั้น อาจจะเป็นไปในทางที่โหดร้ายบ่อนทำลาย หรือในทางที่สันติสุขและสร้างสรรค์ก็ได้ สิ่งที่จะควบคุมให้อันตรกริยาดังกล่าวเป็นไปในทางนุ่มนวลสันติสุข และสร้างสรรค์ได้นั้นก็เห็นจะได้แก่ จริยธรรมนั่นเอง ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

1. มีอันตรกิริยาระหว่างตัวเรา และ สิ่งแวดล้อมของเรา
2. อันตรกิริยาจะมีลักษณะ เป็นสันติสุขก็เพราะใช้ จริยธรรม
3. ดังนั้นจริยธรรมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์

งานทางตรงข้าม ถ้าตัวเราเองไม่มีจริยธรรมและสิ่งแวดล้อมก็มีจริยธรรมอยู่ไม่มากนัก เมื่อปะทะกันเข้าก็จะเป็นในลักษณะแห่งความโหดร้ายรุนแรง เช่น การฆ่าฟัน เบียดเบียน ทุจริต ฉ้อโกง เป็นต้น

ดังนั้น ถ้าจะถามว่าทำไมต้องศึกษาจริยธรรม ก็คงตอบได้ว่า เพราะจริยธรรมเป็น เครื่องมือที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ เป็นเครื่องมือควบคุมให้ความประพฤติของมนุษย์ได้เป็นไปในทาง สันติสุข และเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ทำให้นักมนุษยแตกต่างกับสัตว์อย่างเด่นชัด (สาริธ บัวศรี. 2527 : 4)

องค์ประกอบของจริยธรรม

จากการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์กับจริยธรรม ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนิก (2520 : 3 - 6) ได้สนใจศึกษาค้นคว้าจริยธรรม 4 ลักษณะคือ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้ในสังคมของคนถือว่า การกระทำชนิดใด ดีควรกระทำและการกระทำชนิดใดเลวควรงดเว้น ลักษณะพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษาและพัฒนาการทางสติปัญญาด้วย
2. ทักษะเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้ลึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบพฤติกรรมนั้น ๆ เพียงใด ทักษะเชิงจริยธรรมของ บุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บางคนในสถานการณ์ปกติ อาจมีทัศนคติต่างไป จากค่านิยมทางสังคมได้ ทักษะเชิงจริยธรรมมีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรมเพราะ ทักษะเชิงจริยธรรมรวมความถึงคุณสมบัติที่สำคัญ ซึ่งสามารถชี้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เชิงจริยธรรมแต่เพียงอย่างเดียว และคาดไว้ว่าสาเหตุที่ทำให้

เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการรู้จริยธรรมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรม อันเป็นผลต่อเนื่องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรม อันเป็นผลต่อเนื่องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วย เพราะความรู้ ความรู้สึกเชิงจริยธรรมนี้ ซึ่ง เคย์ (ดวงเดือน พันธุนาวิน. 2520 : 210 ; อ้างอิงมาจาก Kay. 1970) ได้เสนอแนะว่า ในการฝึกอบรมจริยธรรมของเยาวชนควรใช้วิธีการปลูกฝังทัศนคติเชิงจริยธรรมเป็นหลักซึ่งทัศนคติเชิงจริยธรรมมีส่วนสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอย่างใกล้ชิดด้วย

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลให้เหตุผลในการที่จะเลือกกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวนี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจ หรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่าบุคคลที่จริยธรรมแตกต่างกันอาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่เพียเจต์ และโคลเบอร์ก ได้ยืนยันว่า เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นเครื่องแสดงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล นอกจากนี้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการด้านสติปัญญา อารมณ์ และพฤติกรรมของบุคคลด้วย

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรือดเว้นการแสดงที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือนำนิยามในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุนมีหลายประเภท เช่น การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น นอกจากนี้พฤติกรรมเชิงจริยธรรมอีกพวกหนึ่ง คือพฤติกรรมในสถานที่เข้ายวนใจหรือในสถานการณ์ที่ยั่วยุให้บุคคลกระทำผิดกฎเกณฑ์เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมในสภาพยั่วยุ เช่น การโกงสิ่งของ เงินทองหรือคะแนน การลักขโมย และการกล่าวเท็จ เป็นต้น ซึ่งอาจรวมเรียกว่าพฤติกรรมเกี่ยวกับความไม่ซื่อสัตย์ ซึ่งผู้มีจริยธรรมสูงย่อมงดเว้นการกระทำพฤติกรรมที่ไม่ซื่อสัตย์นี้ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้ เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลนั้นส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม การศึกษาด้านอื่น ๆ ของจริยธรรมจึงเป็นเพียงเพื่อให้เข้าใจและสามารถทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลเท่านั้น

การจัดการเรียนการสอนจริยธรรม

เมื่อ พ.ศ. 2521 กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาเห็นว่า การจัดจริยศึกษาให้แก่ นักเรียน นักศึกษา และประชาชนของกรมและส่วนราชการต่าง ๆ ตลอดจนสถานศึกษาองค์การ สมาคม และเอกชน ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียน ไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ทำให้ผลของการศึกษาของชาติด้านนี้ ไม่เป็นไปตามความมุ่งหมาย ที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษา แห่งชาติ จึงได้มอบหมายให้กรมศาสนาเป็นเจ้าของเรื่อง และให้กรมที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือ ดำเนินการจัดจริยศึกษาให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อให้บังเกิดผลตามแผนการศึกษา แห่งชาติ พุทธศักราช 2520 พร้อมกันนั้นได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อพิจารณาสภาพสังคมไทย ทางด้านจริยธรรม และวิธีการจัดและดำเนินการจริยศึกษาของส่วนราชการ สถานศึกษาทุกระดับ ตลอดจนองค์การ สมาคมและเอกชนในเวลานั้นแล้ว เห็นสมควรกำหนดแบบอย่างความประพฤติ ที่เหมาะสมของคนไทยในปัจจุบันและอนาคตขึ้นไว้เป็นเป้าหมายให้แน่นอนเสียก่อน จึงพิจารณา วางหลักการ วิธีการ ตลอดจนหัวข้อจริยธรรมสำหรับใช้อบรมสั่งสอนนักเรียน นักศึกษาและ ประชาชนชาวไทย ให้มีคุณธรรมและจริยธรรมตามที่กำหนด พร้อมกันนั้นก็ได้เรียบเรียงคู่มือสอน จริยศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับ วิทยาลัย เสนอกระทรวงศึกษาธิการ โดยกระทรวงศึกษาธิการได้อนุมัติให้กรมการศาสนาจัดพิมพ์ หลักการ วิธีการจัดจริยศึกษา และหัวข้อจริยธรรม สำหรับใช้อบรมสั่งสอนนักเรียน นักศึกษา และคู่มือสอนจริยศึกษาเพื่อแจกจ่ายแก่สถานศึกษาทุกระดับ และอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้ เป็น การทดลองตั้งแต่ปีการศึกษา 2522 เป็นต้นมา

คณะกรรมการได้พิจารณาคุณลักษณะของคนไทยที่มีความจำเป็นต้องปลูกฝัง 10 ประการ ดังนี้

1. ความมีระเบียบวินัย
2. ความซื่อสัตย์ สุจริตและยุติธรรม
3. ความขยัน ประหยัด และอดทนในสัมมาชีพ

4. ความสามัคคีในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
5. การรู้จักคิดริเริ่ม วิचारณ์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
6. ความกระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ

ศาสนาและพระมหากษัตริย์

7. ความมีพลานามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ
8. การรู้จักพึ่งตนเองและมีความมีอุดมคติ
9. ความรู้สึภักดี และรู้จักทำนุบำรุงศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรของชาติ
10. การรู้จักเสียสละ มีเมตตาอารีย์ กตัญญูทเวที่ กล่าวหาญ และสามัคคี

(ขำเลื่อง วุฒิจำนทร. 2522 : 1 - 2)

จริยศึกษานหลักสูตรมัธยมศึกษาดอนต้น พุทธศักราช 2521

จุดหมายของหลักสูตรมัธยมศึกษาดอนต้น พุทธศักราช 2521 ในส่วนที่เกี่ยวกับจริยศึกษามีดังนี้

"(3) เพื่อให้มีทรรณะที่ดีต่อสัมมาชิพทุกชนิด มีระเบียบวินัยในการทำงาน ทั้งในส่วนตนและหมู่คณะ มานะ พากเพียร อดทน ประหยัดและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์

(4) เพื่อให้เกิดความซื่อสัตย์ มีวินัยในตนเอง เคารพต่อกฎหมาย และกตีกาของสังคม รับผิดชอบตอตนเอง ครอบครัว และสังคมตลอดจนเสริมสร้างวามเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม

(5) เพื่อให้อู้จักสิทธิและหน้าที่ รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ มีความสามัคคี และเสียสละ เพื่อส่วนรวม รู้จักแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีอย่างมีหลักการและเหตุผล

(6) เพื่อให้อูสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ และให้อู้จักส่งเสริมการสาธารณสุขของชุมชน

(7) เพื่อปลูกฝังให้มีความภูมิใจในความเป็นคนไทย มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้อู้มีความรู้และเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ร่วมกันธำรงรักษาความปลอดภัยและความมั่นคงของประเทศชาติ

(8) เพื่อส่งเสริมเข้าใจอันดีของมนุษยชาติในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข"

โครงสร้างหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น แบ่งเป็นกลุ่มวิชารวม 5 กลุ่มคือ ภาษาไทย . วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา พัฒนาบุคลิกภาพ การงานและอาชีพในแต่ละกลุ่มวิชา แบ่งเป็นวิชาบังคับและวิชาเลือก

ในหลักสูตรนี้ไม่มีรายวิชาที่สอนจริยศึกษาโดยเฉพาะ แต่ได้สอดแทรกจริยศึกษาไว้ในทุกวิชาที่สอน โดยเฉพาะในกลุ่มวิชาสังคมศึกษาและกิจกรรม มีเรื่องเกี่ยวกับจริยศึกษาอยู่ส่วนมาก

ในปี พ.ศ.2523 กรมวิชาการได้ดำเนินโครงการศึกษาจริยธรรมไทย โดยมีเป้าหมายสำคัญที่จะศึกษาหาแนวทางพัฒนาจริยธรรมในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาจริยธรรมในกระบวนการจัดจริยศึกษาในโรงเรียน ผลการดำเนินโครงการศึกษาจริยธรรมไทย ทำให้ได้รับแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมหลัก 8 ประการ ที่ควรแก่การพัฒนาในสังคมโดยเร่งด่วนดังต่อไปนี้

1. การใฝ่สัจจะ หรือใฝ่สัจธรรม
2. การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา
3. เมตตา - กรุณา
4. สติ-สัมปชัญญะ
5. ไม่ประมาท
6. ซื่อสัตย์สุจริต
7. ขยันหมั่นเพียร
8. หิริ-โอตตัมปะ (กรมวิชาการ. 2524 : 4 - 5)

นับตั้งแต่กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน หน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้รับผิดชอบโดยตรง และมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาในระดับนี้ ได้ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง และได้นำข้อมูลต่าง ๆ มาปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรในรายละเอียดตลอดมา มีข้อมูลจากหลายฝ่ายชี้ชัดว่าหลักสูตรยังไม่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพเศรษฐกิจ สังคมและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในการพัฒนาคนในสังคมให้มีความรู้ มีคุณธรรม สามารถ

พึ่งตนเอง และนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต กรมวิชาการซึ่งรับผิดชอบงานด้านพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จึงได้ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรอย่างเต็มรูปแบบให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงและความต้องการด้านเศรษฐกิจ และสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นกระบวนการทางด้านความคิดและการปฏิบัติ ในโครงสร้างได้ลดจำนวนคาบวิชาบังคับและเพิ่มจำนวนคาบของวิชาเลือกเสรีให้มากขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนวิชาสามัญและวิชาอาชีพได้อย่างกว้างขวาง มีคาบเวลาสำหรับผู้เรียนได้ทำกิจกรรมอิสระอันจะนำไปสู่การค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเองได้อย่างแท้จริง และเพื่อให้หลักสูตรเป็นตัวนำในการจัดการเรียนการสอน จึงได้เพิ่มแนวดำเนินการในหลักสูตรสำหรับเป็นแนวทางของการที่จะจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จตามจุดหมายของหลักสูตร (กรมวิชาการ. 2533 : คำนว)

ในโครงสร้างของวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้จัดให้มีการเรียนการสอนจริยศึกษาโดยตรง ด้วยการจัดเนื้อเรื่องเกี่ยวกับจริยธรรมไว้ในรายวิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคลให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ได้เรียนเป็นวิชาบังคับเลือก จำนวน 2 คาบ/สัปดาห์ ในรายวิชานี้มีจุดประสงค์ที่เกี่ยวกับจริยศึกษาดังนี้

จุดประสงค์

เพื่อให้เห็นแบบอย่างที่ดีสำหรับเป็นหลักยึดในการประพฤติปฏิบัติ

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาชีวิตและงานของบุคคลที่ประกอบด้วยคุณธรรม จริยธรรม สร้างสรรค์ความเจริญให้กับท้องถิ่น สังคม และประเทศ วิเคราะห์คุณธรรม แนวทางปฏิบัติและแนวคิดของบุคคลเหล่านั้น ที่ส่งผลต่อการพัฒนาตนเอง ท้องถิ่น ประเทศชาติ เพื่อให้เป็นแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติที่ดี เห็นคุณค่าในการฝึกคุณธรรม จริยธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต สามารถเลือกแนวทางในการปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมในอันที่จะพัฒนาตน ท้องถิ่น และประเทศชาติ

จากการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เดือนมกราคม 2523 ที่ประชุมได้สรุปถึงจริยธรรมที่ควรปลูกฝังในสังคมไทยมีหลายประการ สำหรับในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากจุดประสงค์รายวิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคลและจริยธรรมที่ควรปลูกฝัง ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาดังต่อไปนี้

ความกตัญญูกตเวที

พระไตรปิฎก (สุทธินิพนธ์ ตันตยาพิศาลสุตฺธิ. 2531 : 3 - 4 ; อ้างอิงมาจาก พระไตรปิฎกภาษาไทย. 2500) ได้กล่าวถึงหลักการกตัญญูกตเวที ในพุทธศาสนาไว้ดังต่อไปนี้

พระพุทธศาสนาถือว่าความกตัญญูกตเวทีเป็นธรรมจรรยาอันสำคัญข้อหนึ่ง ที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อกัน ดังพุทธดำรัสว่า "ความกตัญญูเป็นมงคลอันสูงสุด บุคคลที่กตัญญู (รู้คุณที่คนอื่นทำแล้ว) กตเวที (ประกาศหรือตอบแทนคุณที่คนอื่นทำแล้ว) เป็นผู้ที่ไม่หาได้ยากในโลกนี้" พระพุทธเจ้าทรงรับรองและตรัสสรรเสริญคุณของมารดาบิดาไว้มาก เช่น ทรงตรัสสรรเสริญพระคุณของมารดา บิดา และทรงตรัสเปรียบเทียบพระคุณของมารดาบิดาเสมอด้วยท้าวมหาพรหม ซึ่งเป็นผู้วิเศษ เป็นต้นวงศ์ของพวกพราหมณ์ เพราะเป็นผู้ทรงสร้าง เป็นผู้อุปการะ และประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม อันได้แก่ มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ต่อบุตรธิดาเป็นนิจ ไม่เปลี่ยนแปลงทรงเปรียบเทียบว่าเป็นนรพเทพ คือ เทวดาองค์แรกของบุตรธิดา เพราะมีเทวธรรมประจำใจอย่างเช่นเทวดา มีแต่มุ่งความดีงามให้บังเกิดขึ้นแก่บุตรธิดา มิได้มีจิตประทุษร้าย ทรงเปรียบว่าเป็นนรพาจารย์ คือ อาจารย์องค์แรกผู้พาสอนบุตรธิดาก่อนกว่าอาจารย์อื่น ๆ นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังทรงยกย่องคุณมารดาบิดาเสมอด้วยสิ่งจรรีณะว่า มารดาบิดาถือว่าเป็น "อาหุเนยยา" เพราะเป็นผู้ควรแก่ของค่านับ ชื่อว่า "บาหุเนยยา" เพราะเป็นผู้ควรแก่การต้อนรับอันบุตรธิดาพึงทำ ชื่อว่า "อัญชลีกรณีย" เป็นผู้ควรกราบไหว้บูชา และเป็นบุญเขตคือ เสนอนาบุญอย่างเลิศของบุตรธิดา ดังที่ตรัสไว้ในพรหมสูตรว่า มารดาและบิดาเรากล่าวว่าเป็น "เป็นพรหม เป็นนรพาจารย์ เป็นอาหุเนย บุคคลของบุตร เพราะเป็นผู้อนุเคราะห์บุตร เพราะเหตุนี้แหละบังเกิดพินอบน้อมและพึงสักการะ

มารดาและบิดาทั้งสองนั้นด้วยข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน การจัดสี การอาบน้ำ และการล้างเท้า บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญบุคคลนั้นในโลกนี้ที่เดียว เพราะการปฏิบัติในมารดาและบิดา บุคคลนั้น ละโลกไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์"

ในปริกูปสูตรและเขตตสูตร ทรงยกย่องคุณมารดาบิดาไว้ในฐานะอุจพระอรหันต์ผู้ประเสริฐ องค์หนึ่ง และตรัสว่าเป็นผู้ปฏิบัติในมารดาบิดาเท่ากับปฏิบัติในพระชีนาสพผู้หมดกิเลส มีบาปหนัก แต่ตรงกันข้ามคือ บุชาเคารพในมารดาบิดาก็ย่อมมีผลดีเลิศเสมอกับการบูชาเคารพในพระอรหันต์ ประสพบุญเป็นอันมาก เช่นเดียวกัน ดังข้อความในพระสูตรว่า "นรชนใด ปฏิบัติบิดา มารดาบิดา พระตถาคตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือในสาวกของพระตถาคต นรชนเหล่านั้นย่อม ประสพกรรมวิชัยบุญเป็นอันมาก บัณฑิตทั้งหลายย่อมดีเดียนรชนนั้นในโลกนี้ที่เดียว เพราะเหตุ ที่ไม่ประพฤติกรรมในมารดาบิดา และเขาละโลกนี้ไปแล้วย่อมสู่อบาย ส่วนนรชนใดปฏิบัติชอบ ในมารดาบิดาในพระตถาคตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือในสาวกของพระตถาคต นรชนเหล่านั้นย่อม ประสพบุญเป็นอันมาก บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญนรชนนั้นในโลกนี้ที่เดียว เพราะเหตุที่ประพฤติ ธรรมในมารดาบิดา และเขาละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงในสวรรค์"

การตอบแทนอุปการะคุณของมารดาบิดา พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในสังคาลสูตร โดย ยกย่องมารดาบิดาว่าเป็นบุรพทิศ ทิศเบื้องหน้าอันบุตรธิดาพึงบำรุงด้วยสถาน 5 คือ

1. ด้วยตั้งใจไว้ว่า ท่านเลี้ยงเราแล้ว เราจักเลี้ยงท่านตอบ
2. จักรับทากิจของท่าน
3. จักดำรงวงศ์สกุล
4. จักปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรรับทรัพย์มรดก
5. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว จักเพิ่มทักษิณาทานเพื่อท่าน

ตามพระสูตรที่กล่าวมา กิจที่บุตรธิดาจะพึงสนองคุณมารดาบิดาได้มี 2 คราวคือ เมื่อท่าน ยังมีชีวิตอยู่และ เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว โดยทานบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ถ้าจะกล่าวด้วยลักษณะการ ตอบแทนสนองคุณก็มี 2 อย่างคือ

1) ตอบแทนด้วยอามิส เช่น ปฏิบัติทานด้วย ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย

2) ตอบแทนด้วยธรรม เช่น เว้นจากความชั่ว ประพฤติแต่ความดี มีสัมมาศีลในหมู่พี่น้อง ประพฤติตามรอยบาทของท่าน และถ้ามารดาบิดาประพฤติผิดเป็นมิชฌาภิกขุ ก็พยายามชักจูงให้ท่านหันกลับมาประพฤติปฏิบัติถูกต้องเป็นสัมมาภิกขุ การตอบแทนพระคุณของมารดาบิดาด้วยธรรม พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่าเลิศกว่าการตอบแทนด้วยอามิส สิ่งของ จะเห็นได้จากข้อความในมาตาปิตุลลสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า พระคุณของมารดาบิดานี้ใหญ่หลวงนัก ไม่สามารถที่บุตรธิดาจะหาสิ่งใด ๆ ในโลกมาตอบแทนได้ นอกจากจะตอบแทนด้วยธรรม คือ การประดิษฐานท่านทั้งสองให้ตั้งอยู่ในสัมมาภิกขุ ขีตางสวรค์และนิพพานให้

ได้มีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้อธิบายถึงความกตัญญุตเวทีไว้ดังนี้

พระราชวรมนี (กระทรวงศึกษาธิการ. 2523 : 128 - 130 ; อ้างอิงมาจาก พระราชวรมนี. ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงความกตัญญุตเวทีไว้ว่า ความกตัญญุตเวทีมีหลักการที่สำคัญคือ ยอมรับการกระทำความดีของผู้อื่น การแสดงออกให้เห็นว่ามองเห็นคุณค่าและความสำคัญแห่งการกระทำความดีงามของบุคคลอื่น ตลอดจนการช่วยเหลือเกื้อหนุนแก่บุคคลนั้นในฐานะที่เคยพิสูจน์ตนว่าเป็นผู้มีคุณความดี สมควรที่เกี่ยวข้องจะเอาใจใส่คอยช่วยเหลือ รวมถึงการช่วยเหลือตอบแทนแก่กันและกัน

การแสดงความกตัญญุตเวที แบ่งได้เป็น 2 ระดับคือ

1. ความกตัญญุตเวทีเนื่องด้วยความดีงามหรือความช่วยเหลือส่วนบุคคล

2. ความกตัญญุตเวทีเนื่องด้วยความดีงามหรือความช่วยเหลือส่วนรวม

ส่วนวิธีแสดงความกตัญญุตเวที แบ่งได้เป็น 2 อย่างคือ

1. ตอบแทนด้วยผลประโยชน์ทางวัตถุ

2. ตอบแทนด้วยความกตัญญุตเวทีที่สูงที่สุดคือ ทาผู้มีพระคุณผู้ไม่มีคุณธรรมให้ตั้งอยู่

ในคุณธรรม เช่น ไม้มีสล - ทาห่มีสล ไม้มปัญญา - ทาห่มปัญญา เป็นต้น

แต่การตอบแทนผู้มีพระคุณนั้นถ้าไม่ได้อยู่บนพื้นฐานแห่งความถูกต้องดีงามหรือหลักศีลธรรมแล้ว ก็ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นความกตัญญูกตเวที เพราะเป็นการช่วยให้ผู้มีพระคุณทำความผิด หรือได้มาบกลีบกลายเป็นความอกตัญญู

ฐานวุฑโฒ ภิกขุ (2530 : 67 - 69) ได้กล่าวถึงสิ่งที่ควรแก่การกตัญญู แบ่งได้เป็น 5 ประการได้แก่

1. กตัญญูต่อบุคคล บุคคลใดก็ตามที่เคยมีพระคุณต่อเรา ไม่ว่าจะมากหรือน้อยเพียงใด จะต้องกตัญญูรู้คุณท่าน ติดตามระลึกถึงเสมอด้วยความซาบซึ้ง และพยายามหาโอกาสตอบแทนคุณ
2. กตัญญูต่อสัตว์ สัตว์ที่มีบุญคุณต่อเรา จะต้องเลี้ยงดู ให้อาหารอย่าให้อดอยากให้ได้พักผ่อนตามเวลา อย่าใช้งานหรือเยียนตีจนเกินควร
3. กตัญญูต่อสิ่งของ สิ่งใดที่มีคุณต่อเรา จะต้องปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นให้ดี ไม่ลบหลู่ดูแคลน ไม่ทำลาย
4. กตัญญูต่อบุญ รู้ว่าคนเราเกิดมามีร่างกายแข็งแรง มีอายุยืนยาว มีความสุขความเจริญก็เนื่องมาจากผลของบุญรู้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างสำเร็จได้ด้วยบุญ ทั้งบุญเก่าที่สะสมมาดีแล้ว และบุญใหม่ที่ต้องสร้างขึ้นประกอบกัน ฉะนั้น จึงควรมีความรู้คุณของบุญ ไม่ดูถูกบุญตามระลึกถึงบุญเก่าให้จิตใจชุ่มชื่นและไม่ประมาทในการสร้างบุญใหม่ให้ยิ่งขึ้นไป
5. กตัญญูต่อตนเอง รู้ว่าร่างกายเรานี้เป็นอุปกรณ์สำคัญในการทำความดี จึงควรทะนุถนอมดูแลร่างกายรักษาสุขภาพให้ดี ไม่นำร่างกายไปประกอบความชั่วอันเป็นการทำลายตนเอง

กรมวิชาการ (2523 : 149 - 151) ได้กล่าวถึงความกตัญญูกตเวทีว่า เป็นคำนิยมเกี่ยวกับการรู้บุญคุณและตอบแทนด้วยการกระทำสิ่งที่เป็นความดีหรือประโยชน์ เพื่อตอบแทนบุญคุณหรือความดีของผู้อื่นและสิ่งอื่นที่มีต่อตน

จึงสรุปได้ว่า ความกตัญญูกตเวที เป็นความรู้สึกลึกซึ้งหรือการกระทำสิ่งที่เป็นความดี หรือเป็นประโยชน์เพื่อตอบแทนในบุญคุณหรือประโยชน์หรือความดีของผู้อื่น และสิ่งอื่นที่มีต่อการตอบแทนไม่จำเป็นต้องตอบแทนด้วยการกระทำหรือตอบแทนด้วยสิ่งของเสมอไป อาจตอบแทนด้วยวาจาหรือคำพูดก็ได้

ความกตัญญูตเวทีเป็นจริยธรรมที่ช่วยให้สังคมและโลกให้ดำรงอยู่ได้ด้วยความสุข เพราะถ้าทุกคนต่างไม่ยอมรับว่าต่างเป็นหนี้บุญคุณกัน ก็จะทำให้คนในโลกไม่เข้าใจกัน เกิด . การแข่งขัน ซึ่งดี รุทร้าย ทารุณ ทาลายกัน ไม่มีเยื่อใยต่อกัน ความสัมพันธ์ระหว่างบิดา มารดาและบุตร ครูกับศิษย์ ฯลฯ ก็จะไม่มีความเข้าใจได้ว่าความกตัญญูตเวทีเป็นใบที่सानำให้ มนุษย์ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ให้ดำรงและเจริญงอกงามต่อไป (การศาสนา. 2521 : 13)

กรมการฝึกหัดครู (2525 : 273 - 274) ได้เสนอประเภทและพฤติกรรมของความกตัญญูตเวทีไว้ดังนี้

ประเภทและพฤติกรรม

1. ความกตัญญูตเวทีต่อบุคคล ได้แก่ บิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้อื่น ที่ทำประโยชน์ให้

พฤติกรรม

- 1.2 แสดงความเคารพนับถือ ยกย่องเชิดชู ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น
- 1.3 ชักชวนคนอื่นให้นิยมยินดี ในการทำความดีตอบแทนผู้มีพระคุณ
- 1.3 ปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณด้วยความซื่อตรง ไม่มีลับลมคมานหรือมีสิ่งใดแอบแฝงอยู่

เบื้องหลัง

- 1.4 ไม่ละทิ้งผู้มีพระคุณในคราวที่ผู้มีพระคุณเดือดร้อนลำบาก
- 1.5 เคารพรักษาคร่ำหว่ง และเชื่อถือในผู้มีพระคุณที่ไม่ผิดศีลธรรม
- 1.6 ไม่ทำตนให้เป็นทีที่เสื่อมเสียชื่อเสียงแก่วงศ์ตระกูลและผู้มีพระคุณ
- 1.7 ทนทุกข์ผู้มีพระคุณสุขใจ อิ่มใจและไม่คิดร้ายต่อผู้มีพระคุณ

2. ความกตัญญูตเวทีต่อสัตว์

พฤติกรรม

- 2.1 ไม่ประพฤดิเหี้ยมโหดต่อสัตว์ที่มีบุญคุณ
- 2.2 ใช้ด้วยความกรุณาปราณี ไม่ใช้เกินกำลัง

2.3 ไม่ปล่อยให้ห้อยคออย่างอึดริย

2.4 บำรุงเลี้ยงดูประนเปรอให้เป็นสุข ให้ได้กินได้นอน พักผ่อนตามวาระ

2.5 ให้การดูแลรักษาไม่ทอดทิ้งเมื่อเจ็บป่วย

2.6 ไม่ผลักไสไล่ส่งหรือทำลาย เมื่อสัตว์นั้นไม่สามารถทำประโยชน์ให้ได้

3. ความกตัญญูตอเวทิต่อสถาบันและสิ่งแวดลอม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน

ประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทรัพยากรธรรมชาติและสาธาณสมบัติ

พฤติกรรม

3.1 จงรักภักดีต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

3.2 เชิดชูชาติ และรักษาเกียรติของประเทศชาติ

3.3 ทานุ - บำรุงศาสนา

3.4 หมั่นประกอบกิจอันเป็นหน้าที่ของตน เพื่อให้ตนมีหลักฐานและประเทศชาติ

รุ่งเรือง

3.5 รักษาและสงวนทรัพยากรธรรมชาติ

3.6 เพิ่มเติมและปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติให้มีปริมาณและคุณภาพเพิ่มขึ้น

3.7 รักษาเกียรติยศและชื่อเสียงมาสู่ครอบครัว โรงเรียนและประเทศชาติ

3.8 แสดงความเคารพต่อสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา

การประหยัด

พระไตรปิฎก (สุทธินิกาย ตันตยาพิสาลสูตร. 2531 : 3 - 5; อ้างอิงมาจาก พระไตรปิฎกภาษาไทย. 2500) ได้กล่าวถึงการใช้จ่ายทรัพย์ไว้ดังนี้

การที่มราวาสจะครองชีวิตให้มีความสุขนั้น จะต้องปฏิบัติตามหลัก 4 ประการ เรียกว่า สุขของคฤหัสถ์ 4 คือ

1. สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์
2. สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภค
3. สุขเกิดแต่ความไม่ต้องเป็นหนี้
4. สุขเกิดแต่การประกอบการทำงาน

ในการแสวงหาทรัพย์พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่า จะต้องได้มาด้วยความบริสุทธิ์ไม่ใช้วิธีการ
 นอกลกโลกต่าง ๆ หาทรัพย์ ทรัพย์ที่หามาได้จะต้องไม่เป็นเหตุให้คนอื่นหรือตนเองเดือดร้อน
 ในภายหลัง เมื่อมีทรัพย์แล้วก็ใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงตนและบุคคลอื่นที่ควรเลี้ยงให้มีความสุขและใช้
 ทรัพย์บำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งในการใช้จ่ายทรัพย์ต้องรู้จักพิจารณาว่าสิ่งไหนควรจ่ายสิ่งไหน
 ไม่ควรจ่าย และควรรักษาทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความหมั่นไม่ให้เป็นอันตราย สมเด็จพระมหา
 สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงแยกแยะลักษณะการเก็บรักษาทรัพย์ออกเป็น 5
 ประการ คือ รู้จักเก็บงำ รู้จักถนอม รู้จักบูรณะ รู้จักเสียสละ รู้จักทำให้แผ่ผล และได้ทรง
 อธิบายแต่ละลักษณะไว้ว่า

1. รู้จักเก็บงำ คือ เก็บไว้ในที่มั่นคง ห่างจากอันตราย จากการถูกลักลอบปล้น
2. รู้จักถนอม คือ ของที่มีอันจะขาดหรือเก่าได้ เช่น ผ้ากัระวังรักษาไว้ให้ดี
 ของเป็นโลหะชนิดที่สนิมอาจจะจับได้ เช่น เหล็กและทองเหลือง ก็เก็บไว้ในที่ไม่ถูกอากาศขึ้น
3. รู้จักบูรณะ เป็นต้นว่า บ้านเรือนรั่ว ซ้ำรุด ก็ซ่อมแซมให้เป็นปกติ
4. รู้จักเสียสละ เช่น ของที่ไม่ควรเสียก็ไม่ปล่อยยให้เสีย ของยังพอใช้ได้ไม่ทิ้งเสีย
 แต่ไม่ใช่ว่าหมายความว่า ตระหนี่จนไม่กล้าบริโภค
5. รู้จักทำให้แผ่ผล เช่น มีนา มีสวน ทำเองบ้าง ให้คนอื่นเช่าถือบ้าง มีธนทรัพย์
 เอามาลงทุนหากำไร เป็นต้น

ปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้เป็นขาดเสียไม่ได้ สำหรับการครองชีวิตอยู่ให้มีความสุขตามอัตภาพ
 ของผู้ครองเรือน คือ ทรัพย์ ทรัพย์ในที่นี้หมายเฉพาะพัสดุ ซึ่งแยกออกไปได้เป็น 2 ประเภท
 คือ

1. โภคทรัพย์ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้สอย
2. ธนทรัพย์ ได้แก่ เงินตรา เป็นต้น

การเลี้ยงชีวิตตามกำลังทรัพย์ที่หาได้ ไม่ให้ผิดเคืองนักมาหาห่มเพียยนัก คือ ให้รู้จัก
 ประมาณในการใช้จ่าย ใช้ในสิ่งที่จำเป็น งดเว้นสิ่งที่ฟุ่มเฟือย ให้รู้จักจัดสรรรายได้รายจ่าย
 อย่างให้รายจ่ายท่วมรายได้ อย่างเลวต้องให้รายได้รายจ่ายเท่ากัน อย่างกลางต้องให้รายจ่าย

น้อยกว่ารายได้สักเล็กน้อย เพื่อจะได้เก็บที่เหลือไว้ใช้จ่ายเวลาฉุกเฉิน เช่น เจ็บไข้ เป็นต้น อย่างดีต้องให้รายได้เหลือไว้คงคลังมาก ๆ แต่ไม่ได้หมายความว่าให้หมดทุกอย่างที่เรียกว่า เบียดกรอ ซึ่งพระพุทธศาสนาไม่สรรเสริญ และติคนประเภทนี้ว่า มั่งมีตายเปล่า เป็นคนโง่ ไม่ได้ใช้ประโยชน์อะไรจากทรัพย์สินที่ตัวพยายามหา มาเมื่อได้ทรัพย์มาโดยทางที่ชอบเช่นนั้นแล้ว พระพุทธศาสนาสอนให้ถือเอาประโยชน์แห่งการมีทรัพย์นั้น 5 ประการคือ

1. เลี้ยงตัวเอง เลี้ยงบิดามารดา บุตร ภรรยา บ่าวไพร่ให้เป็นสุข ไม่ปล่อยปละละเลยหรือทอดทิ้ง

2. เลี้ยงเพื่อนฝูงให้เป็นสุข คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน รวมทั้งการนัดหมายเลี้ยงกันเป็นบางวัน เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ให้สนิทสนมแนบแน่นอันจะเป็นประโยชน์ในการติดต่อประสานงานต่อไปในอนาคต

3. บำบัดอันตรายที่เกิดแต่เหตุต่าง ๆ เช่น คนในครอบครัวป่วยไข้ไม่สบายหรือมีภัยอย่างอื่น ก็เป็นหน้าที่ที่จะเอาเป็นธุระบำบัดให้เสื่อมสิ้นไปตามเหตุการณ์ของเรื่องนั้น

4. ทำพิธีกรรม 5 อย่างคือ

(1) ญาติพิธี คือ การสงเคราะห์ญาติ เช่น ญาติผู้จัดสนมไม่มีทางทำมาหากินก็เอื้อเฟื้อเจือจานด้วยการแบ่งปันเลี้ยงดู แม้ผู้ที่มีวิชาพอจะหาเลี้ยงตัวได้ ถ้าขัดข้องด้วยทุนรอนหรือด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งก็ควรช่วยเหลือตามกำลังที่จะช่วยให้ อีกประการหนึ่งแม้ญาติประพจน์เป็นพาลเกเร ก็ช่วยแนะนำสั่งสอนให้กลับประพฤติเป็นคนดีมีศีลธรรม เป็นต้น

(2) อดิธิพิธี คือ การต้อนรับแขก เช่น เชื้อเชิญด้วยถ้อยคำอ่อนหวานตามฐานะ บัญชีสนมด้วยอมิส ถ้าแขกมาจากทางไกล ควรจะต้อนรับเลี้ยงดู จัดหาที่พักผ่อนความสะดวก อย่างหนึ่งอย่างใดให้ ก็พึงกระทำตามแต่เหตุ แม้จะสิ้นเปลืองไปบ้างก็ควรทำ เพราะจะเป็นเหตุให้ผู้ได้รับรู้สีกุศลค่าของไมตรี และเป็นการแสดงน้ำใจแก่กัน

(3) บุญเบตพิธี การทำบุญอุทิศให้ผู้ตายเพื่อเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูตเวที ระลึกถึงอุปการคุณของผู้ที่ได้กระทำแก่ตน ในเวลาเดียวกัน ผู้ทำบุญนั้นเองก็จะได้มีจิตใจเป็นบุญกุศลเอิบอิ่มชุ่มชื่นไปด้วย

(4) ราชพลี คือ การถวายหลวงมีกาละเสียวภาชีอากร เป็นต้น เพื่อให้รัฐบาลได้นำเงินไปใช้จ่ายในการบำรุงรักษาและป้องกันประเทศชาติ ให้ประชาชนได้อยู่กันอย่างสงบสุข

(5) เทวตาพลี คือ การทำบุญอุทิศให้เทวดา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงจำแนกเทวดาออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

- 1) สมมติเทพ ได้แก่ พระราชา พระเทวี พระราชกุมาร เป็นต้น
- 2) อุบัติเทพ ได้แก่ เทวดาที่อยู่ในที่ต่าง ๆ
- 3) วิสुทธิเทพ ได้แก่ พระอรหันต์ จินาสพ

5. บริจาคทานในสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติชอบ ทานที่ควรแก่สมณพราหมณ์ได้แก่ ปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค เพื่อให้สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติธรรมวินัยได้อุปัฏฐากพระพุทธศาสนา เป็นข้อปฏิบัติที่ช่วยสนับสนุนให้มีคนประพฤติดีประพฤติชอบอยู่คู่ไปกับโลก ทำให้เกิดความสงบสุขแก่มหาชน อีกประการหนึ่ง เพราะท่านเหล่านั้นเป็นผู้สละเหย้าเรือน ละการประกอบอาชีพทั้งหมด การยังชีพจึงจำต้องอาศัยทานของฆราวาส ฝ่ายฆราวาสซึ่งไม่สามารถที่จะปฏิบัติกิจเยี่ยงสมณพราหมณ์ได้ ก็ควรที่จะต้องออกทุนทรัพย์ช่วยอุดหนุนด้วยทานบริจาค เป็นการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

ได้มีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้ความหมายของการประหยัดไว้ดังนี้

กรมการฝึกหัดครู (2525 : 278) ได้ให้ความหมายของการประหยัดว่า หมายถึง การใช้จ่ายสิ่งทั้งหลายพอเหมาะพอควร ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ยอมให้มีส่วนเกินมากนัก รวมทั้งการรู้จักระมัดระวัง รู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและขอบเขตที่พอเหมาะพอควร

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2526 : 66,67,74,81) ได้ให้ความหมายการประหยัดและอธิบายว่า หมายถึง การรู้จักออมทรัพย์สิ้น เวลา ทรัพยากรทั้งส่วนตนและสังคมตามความจำเป็น ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด รวมทั้งการรู้จักดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพฐานะความเป็นอยู่ส่วนตนและสังคม

การประหยัดเวลา หมายถึง การรู้จักวางแผนการใช้เวลาของตนและทำให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด เช่น การใช้เวลาเดินทางไปโรงเรียน เดินทางกลับบ้านใช้เวลาใน

การศึกษาเล่าเรียน ทำแบบฝึกหัดทบทวนบทเรียน หาความรู้เพิ่มเติม ใช้เวลาในการทำ
ธุรกิจส่วนตัว ใช้เวลาในการนอนพักผ่อน ทำงานอดิเรก ช่วยเหลืองานบ้าน ชุมชน
และสังคม

การประหยัดเงิน หมายถึง การรู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงิน ให้เกิดประโยชน์
คุ้มค่าที่สุด เหมาะสมกับรายรับ มีการเก็บออม ยับยั้งความต้องการของตน อันมีผลทำให้
ใช้จ่ายเงินอยู่ในขอบเขตที่พอเหมาะพอควร ตัดสินใจใช้จ่ายเงินโดยคำนึงถึงประโยชน์ความคุ้มค่า
ความจำเป็นของตนเองอย่างรอบคอบ ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว

การประหยัดในด้านสิ่งของเครื่องใช้ หมายถึง การรู้จักใช้สิ่งของเครื่องใช้ทั้งของตน
และส่วนรวมให้ได้ประโยชน์คุ้มค่าที่สุด รักษา ซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้ให้ใช้งานได้อยู่เสมอ
ไม่ใช้อย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น ด้วยความเคยชินหรือสะดวกสบายของตน เช่น ประหยัดไฟฟ้า
น้ำประปาของส่วนรวม

จึงสรุปได้ว่า การประหยัดหมายถึง การรู้จักใช้สิ่งทั้งหลายตามความจำเป็น โดยให้เกิด
ประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด รวมทั้งการรู้จักดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพฐานะ บทบาท หน้าที่
ของตน

กรมการฝึกหัดครู (2525 : 278 - 279) ได้เสนอขอบข่ายและพฤติกรรมของการ
ประหยัดไว้ดังนี้

ขอบข่ายและพฤติกรรม

1. การประหยัดเวลา ได้แก่ การรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ให้เหมาะสมกับ
กาลเทศะ รู้คุณค่าของเวลา มียอมให้เวลาหมดเปลืองไปโดยเปล่าประโยชน์ แต่นำมาใช้ให้
เป็นประโยชน์อันยิ่งยวดในการหาความรู้ ในการสร้างความรู้ ในการสร้างสมรรถภาพ ใน
การสร้างอำนาจในการสร้างทรัพย์

2. การประหยัศทรัพย์ ได้แก่ การรู้จักใช้ทรัพย์ให้ถูกต้องและเหมาะสมได้แก่
 - 2.1 พยายามจ่ายทรัพย์เท่าที่จำเป็น ให้สมควรแก่อัตภาพ
 - 2.2 การรู้จักกำหนดรายจ่ายให้พอเหมาะพอควรแก่กำลังทรัพย์ (รายได้)
 - 2.3 การรู้จักเก็บรวบรวมรายได้ อันควรเก็บไว้เป็นทุนสำรอง
 - 2.4 ทาทรัพย์ที่มีอยู่ให้เจริญงอกงาม
 - 2.5 หุ้มครองรักษาทรัพย์ให้ปลอดภัย
 - 2.6 บุญของเก๋ออันควรบุญจะให้กลับใช้ประโยชน์ได้ใหม่
 - 2.7 ใช้และถนอมของใช้ และทรัพย์สินค้าให้คงคุณค่าและประโยชน์นาน ๆ
 - 2.8 รู้จักทำของใช้เองอย่าคิดแต่จะซื้อหรือจ้างงานเขาทำรำไป
 - 2.9 ไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ้งเฟ้อ ให้หมดเปลืองโดยเปล่าประโยชน์
 - 2.10 ไม่บำรุงบำเรอความสุขสนุกสนานจนเกินไป ขยันหาทรัพย์ใหม่มาเพิ่มเติม

ความขยันหมั่นเพียร

พระพุทธศาสนายอมรับว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีปรากฏอยู่ในโลกย่อมตกอยู่ในอำนาจของธรรมดา คือ ย่อมมีการเกิดขึ้นตั้งอยู่ แล้วก็ดับไป ฉะนั้น ร่างกายของมนุษย์ธรรมดา เป็นของที่รู้จักสึกหรอ จึงต้องบริโภคอาหารเพื่อเป็นเครื่องบำรุง ต้องการเครื่องนุ่งห่มและที่อยู่อาศัย เพื่อป้องกันความร้อนหนาว เมื่อเจ็บป่วยก็ต้องการยามารักษา บัณฑิต 4 นี้ เป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับการอยู่รอดของมนุษย์

ด้วยเหตุที่ทรัพย์เป็นสิ่งที่ผู้ครองเรือนพึงปรารถนาในเบื้องต้น พระพุทธศาสนาจึงตรัสสอนหลักการปฏิบัติสำหรับแสวงหาทรัพย์และรักษาทรัพย์ให้มั่นคงยิ่งขึ้น เรียกว่า ทุฏฐัมมิกัตตะ ได้แก่ อุฏฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตดา สมชีวีตา

อุฏฐานสัมปทา แปลว่า ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ เป็นผู้ขยันในการแสวงหาเครื่องเลี้ยงชีพโดยสุจริต เอาใจใส่ต่อการศึกษาเล่าเรียน เป็นผู้มีความเพียรพยายามในกิจการงาน ไม่เกียจคร้าน เพราะเห็นแก่หนาวร้อน เป็นต้น ไม่ยอมปล่อยเวลาในการทำงานให้ล่วงเลยไป

พยายามปรับปรุงการทำงานให้เจริญก้าวหน้า สังคมเพิ่มพูนภคทรัพย์ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พิจารณาเห็นโทษของความเกียจคร้าน เห็นอานิสงส์ของความหมั่น (สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. 2531 : 3 - 5) ดังข้อความในพระไตรปิฎกว่า

"จงพยายามในกิจทั้งหลาย เพราะคนเกียจคร้านย่อมไม่พบความสุข"

(พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่มที่ 43. 2500 : 768)

ได้มีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้กล่าวถึงความขยันหมั่นเพียรไว้ดังนี้

มิลินทร์ สาเกาเงิน (2524 : 11) กล่าวว่า ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกกระตือรือร้นต่อการทำ การบ้าน และงานสม่ำเสมอ ตั้งใจเรียนด้วยความเอาใจใส่ ช่วยผู้ปกครองทำการบ้าน ทำงานอดิเรก เมื่อมีเวลาว่าง ตั้งใจทำงานที่มอบหมายให้ มีความกระตือรือร้นในการเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ

ชม ภูมิภาค (2525 : 169) ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรว่า หมายถึง ความขยันขันแข็งเอาการเอางาน มีความพยายามมีความบากบั่นมั่นคงไม่ทอดอย ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า ความขยันหมั่นเพียรนั้นประกอบด้วยลักษณะย่อย 3 ประการ

ประการแรกคือ ความขยันขันแข็ง ทำอะไรก็รวดเร็วจริงจังไม่ชักช้า เนบนาบ

ประการที่สอง คือความพยายาม นั่นหมายความว่า งานนั้นต้องกระทำด้วยความเหนื่อย ด้วยความลำบาก แต่ก็พยายามทำให้ได้

ประการที่สามเกี่ยวข้องกับเวลา และความผิดพลาด ความล้มเหลว แม้ว่าจะเสียเวลานาน แม้จะพบกับความล้มเหลวบ้างก็ไม่ทอดอย พยายามหาทางแก้ไขให้เป็นผลสำเร็จให้ได้

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2526 : 66, 68, 75, 83) ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรว่า หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่การงาน และการประกอบอาชีพที่สุจริตอย่างกระตือรือร้นและตั้งใจจริงให้สำเร็จด้วยความมานะอดทนและได้กำหนดขอบข่ายของความขยันหมั่นเพียรไว้ 3 ด้านคือ

1. ความขยันในการศึกษาเล่าเรียน หมายถึง การที่นักเรียนมีความรักความตั้งใจ มุ่งมั่นศึกษาเล่าเรียน ไม่ย่อท้อแม้บางครั้งบทเรียนนั้นจะยากหรือมีอุปสรรคต่าง ๆ ก็มานะทำจนกระทั่งสำเร็จ เมื่อมีเวลาว่างก็ใช้เวลาว่างนั้นให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาล่าเรียน

ของตนโดยอ่านหนังสือ ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพิ่มเติม ทบทวนบทเรียนที่เรียนไปทุกวันและเตรียมตัวศึกษาบทเรียนมาล่วงหน้าทุกครั้ง เมื่อมีปัญหาหรือข้อสงสัยด้านการเรียนก็พยายามศึกษาหาความรู้ด้วยวิธีการที่ถูกต้อง เพื่อคลี่คลายปัญหาของตนเองอยู่เสมอ

2. ความขยันในงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมหรือชุมชน หมายถึง การที่นักเรียนมีความรักความตั้งใจร่วมทำงานสุจริตและเป็นประโยชน์ต่อสังคม มีความกระตือรือร้นที่จะทำงานดังกล่าว มาร่วมงานทุกครั้งด้วยความเต็มใจและปรารถนาดี ไม่เลื่องงานหรือรังเกียจงานโดยยึดถือวัตถุ (เงิน สถานที่ ฯลฯ) หรือตัวบุคคลพยายามคิด ศึกษาและสร้างสรรค์งานที่ส่งผลประโยชน์ต่อสังคมหรือชุมชนอยู่เสมอ

3. ความขยันในการปฏิบัติงานของตนเอง หมายถึง การที่นักเรียนมีความตั้งใจที่จะทำงาน ศึกษางาน ฝึกฝนตนเองให้มีความสามารถ ความชำนาญในงานที่เกี่ยวกับตนเอง ในด้านอาหาร (เช่น พยายามฝึกหัดปรุงอาหารรับประทานอาหารเอง ฯลฯ) ที่อยู่อาศัย (เช่น พยายามจัด ตกแต่ง ตกแต่ง ซ่อมแซมและรักษาความสะอาดเป็นประจำ) เครื่องนุ่งห่ม (เช่น พยายามซ่อมแซม ตกแต่งและซักล้างอยู่เสมอ) ใช้เวลาว่างศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ในงานดังกล่าวอยู่เสมอและคิดสร้างสรรค์งานอันเป็นประโยชน์ต่อตนเอง

กรมวิชาการ (2524 : 5) ได้ให้ความหมายความขยันหมั่นเพียรว่า หมายถึง คำนึงเกี่ยวกับการมีความพอใจในหน้าที่การงานของตน มีใจจดจ่อกับงาน มีความเพียรพยายาม มีการไตร่ตรองปรับปรุงงาน สามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จครบถ้วน

จึงสรุปได้ว่า ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความพยายามอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ได้รับผลสำเร็จในงานที่ทำและทำด้วยความระมัดระวัง เอาใจใส่และอดทน

กรมวิชาการ (2523 : 61 - 63) ได้กำหนดพฤติกรรมของความขยันหมั่นเพียรไว้ดังนี้

1. ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง
2. มีความมานะบากบั่น ที่จะทำงานให้ผิตน้อยที่สุด

3. ชอบศึกษาค้นคว้า สอบถาม หาความรู้ความจริงอยู่เสมอ
4. ไม่ละเลยหรือทอดทิ้งธุระการงานของตน
5. ควบคุมตนเองให้ใช้เวลาในการทำงานได้ตามกำหนดเสมอ
6. มีความตื่นตัวและสม่ำเสมอในการทำงานทุกอย่าง
7. ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความตั้งใจ ไม่ละทิ้งหน้าที่ของตน และพยายามทำงาน

สำเร็จ

8. ตรวจสอบปรับปรุงวิธีทำงานให้มีประสิทธิภาพและก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา
9. แสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอโดยเฉพาะในสายวิชา/งานของตน
10. ใช้เวลาว่างของตนทำงานที่เป็นประโยชน์
11. สนใจและตั้งใจทำงานเพื่อส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ
12. อาสาสมัครทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและชุมชน
13. เสียสละและไม่ทอดทิ้ง ภาระงานของส่วนรวมและชุมชน
14. มีความพยายามอุตสาหะในการทำงานที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
15. เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน
16. มีความรับผิดชอบไม่ทอดทิ้งธุระหรือหน้าที่ของตนที่มีต่อส่วนรวม
17. ไม่เพิกเฉย ละเลยงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมและชุมชน
18. ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งของตนและสังคม
19. ให้ความร่วมมือและความคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่อที่ประชุมหรือส่วนรวมทุกครั้งที่มี

โอกาส เพื่อให้การทำงานของส่วนรวมนั้นมีอุปสรรคน้อยที่สุด

20. หมั่นประชุมกันเนืองนิจ เพื่อปรึกษาหารือกิจการงานกันโดยสม่ำเสมอ

ความละอายและเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว

จากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 20 (2514 : 255 - 256)

ได้กล่าวถึงพุทธพจน์ในเรื่องความละอายและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่วว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว 2 อย่างนี้ ย่อมคุ้มครองโลก 2 อย่างเป็นไฉน คือhiri 1 โอตตปปะ 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว 2 อย่างนี้แล ถ้าธรรมฝ่ายขาว 2 อย่างนี้ ไม่พึงคุ้มครองโลก ใดๆ ในโลกนี้จะไม่พึงบัญญัติ ว่ามารดา ว่าน้ำ ว่าป่า ว่าภรรยาของอาจารย์ หรือว่า ภรรยาของครู โลกจักถึงความสับสนกัน เหมือนกับพวกแพะ พวกแกะ พวกไก่ พวกหมู พวกสุนัขบ้าน และพวกสุนัขจิ้งจอก ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะธรรมฝ่ายขาว 2 อย่างนี้ ยังคุ้มครองโลกอยู่ ฉะนั้น โลกจึงบัญญัติว่ามารดา ว่าน้ำ ว่าป่า ว่าภรรยาของอาจารย์ หรือว่าภรรยาของครูอยู่"

พระพุทธเจ้าทรงแสดงการควบคุมจิตของคนว่า ต้องใช้วิธีปลูกธรรมขึ้นในจิตใจของเขาเอง เป็นวิธีที่ให้ตัวเองปกครองตัวเอง ธรรมที่ปลูกขึ้นในใจเพื่อผลดังกล่าว ได้แก่ หิริ โอตตปปะ นั้นเองหิริ ความอาย โอตตปปะ ความกลัว นั้นมีความหมายต่างกัน ความอายนั้นปรารภคุณงามความดีของตนว่า ไม่น่าจะเป็นอย่างนั้น ไม่น่าจะเป็นดังนี้ สิ่งนั้นไม่คู่ควรกับเรา เป็นต้น ส่วน โอตตปปะปรารภความหิณสาอันจะเกิดแก่ตน กลัวจะเป็นอย่างนั้น กลัวจะเป็นอย่างนี้ กลัวจะเดือดร้อนกลัวจะได้รับความทุกข์ทรมาน เป็นต้น ความอายกับความกลัวนั้น อาจมีต่อหลายสิ่งหลายอย่างด้วยกัน แต่ในโลกบาลธรรมนี้ อายและกลัวต่อความชั่วเท่านั้น หมายความว่าอายต่อความชั่วที่เราทำ กลัวต่อความชั่วที่เราทำ คนที่จะขมยทรัพย์คนอื่น นึกอ้ายคนที่รู้เห็น นึกกลัวจะต้องติดตารางเมื่อเขาจับได้ อย่างนี้ไม่จัดเป็นหิริ โอตตปปะ เพราะอายคนอื่น กลัวคนอื่น คนมีหิริ ต้องอายความชั่วที่ตัวเองทำ ใครจะเห็นหรือไม่เห็นก็อ้าย คนมีโอตตปปะ ก็กลัวความชั่วที่ตัวเองทำนั้นเอง ไม่ว่าจะมีคนลงโทษหรือไม่มี ก็กลัว (ปิ่น มุทุกันต์. 2508 : 220) คนเราลงได้อายความชั่ว กลัวความผิดแล้ว ย่อมละเว้นการกระทำชั่วได้เป็นอย่างดี โลกก็จะสงบ สังคมก็ไม่เดือดร้อน การพัฒนาประเทศก็จะได้รับผลสำเร็จมากขึ้น

ได้มีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้อธิบายถึง ความสละอายและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่วไว้ดังนี้

สมเด็จพระวันรัต (โฆสการ ทองแก้ว. 2520 : 18 ; อ้างอิงมาจาก สมเด็จพระวันรัต. 2483 : 2 - 3) อธิบายว่า หิริโรตตปปะ เป็นสมุฏฐานให้เกิดกุศลธรรม หิริ เป็นชื่อของเจตนาที่สละอายต่อความประพฤติชั่ว โรตตปปะ เป็นชื่อของเจตนาที่กลัวต่อความประพฤติเช่นนั้น ทั้งสองประการนี้ เป็นคุณรักษาใจให้คงที่ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ... ธรรมคู่นี้เป็นปัจจัยให้ประกอบความดี ซึ่งเป็นทางให้เกิดความสุขสำราญ อุ้มธารสัตว์โลกไว้ไม่ให้ตกต่ำ เพราะฉะนั้นสมเด็จพระศาสน์เจ้าจารย์ว่า เป็นธรรมรักษาโรค ถ้าโลกจักไม่นับถือคุณธรรมคู่นี้เป็นวิหารธรรม ต่างก็จะเบียดเบียนกันยิ่งขึ้นไปกว่านี้ คุณธรรมคู่นี้มีอยู่ในที่ใด ศีลก็มีอยู่ในที่นั้น แม้ศีลมีอยู่ในที่ใด หิริโรตตปปะก็มีอยู่ในที่นั้น เป็นกัลยาณมิตรสนิทสนมกัน

จากคัมภีร์ปกรณ์วิเสส วิสุทธิมรรค ภาค 1 ตอนว่าด้วยศีล ได้กล่าวเกี่ยวกับหน้าที่ของหิริโรตตปปะไว้ว่า หิริโรตตปปะเป็นฐานรองรับของศีล เมื่อมีหิริโรตตปปะ ศีลจึงเกิดขึ้นได้ และตั้งอยู่ได้ เมื่อหิริโรตตปปะไม่มีศีลก็ตั้งอยู่ไม่ได้

ปิ่น มุกขนัตต์ (2514 : 235) กล่าวว่า การปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา มีหลักการสำคัญรวบยอดอยู่อย่างหนึ่ง เรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ใน 3 หลักนี้ ศีลถือว่าเป็นพื้นฐานของข้อปฏิบัติทั้งปวง ถ้าขาดศีลเสียอย่างเดียว สมาธิและปัญญาก็เจริญขึ้นไม่ได้ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า หิริโรตตปปะเป็นคุณธรรมที่สำคัญที่สุด ที่ป้องกันไม่ให้คนประพฤติชั่ว หิริเป็นด่านแรกที่ทำให้คนเกิดความสละอาย แต่หากสละอายไม่ตลอดเพราะมีสิ่งยั่วยุมาก จึงกระทำชั่วลงไป เรียกว่าสละอายแต่ไม่กลัว เช่น ถูกหยามหน้าหน้าให้ได้อาย แต่กลับตามไปฆ่าเขาที่หลัง เหตุนี้จึงต้องมีโรตตปปะ คือความกลัวกว่ากับไว้อีกชั้นหนึ่ง เพื่อจะได้ไม่กระทำในทางกลับกัน บางคนกลัวแต่ไม่สละอาย เช่น ถูกเขาทวงหนี้ทุกวันแต่ไม่ยอมมาให้ พอเขาฟ้องก็รีบให้ทันที ดังนั้น ถ้าบุคคลประกอบด้วยธรรม 2 ข้อนี้ จึงเท่ากับมีพื้นฐานทางจิตใจดีแล้วเป็นผู้สามารถจะรักษาศีลไว้ได้ คือ เป็นข้อธรรมสอนให้เกิดการละเว้น เมื่อรักษาศีลไว้ได้จะได้เกิดสมาธิ มีความหนักแน่นมั่นคงและเกิดปัญญา รู้แจ้งเห็นจริง มีความสุขุมรอบคอบเป็นขั้นสุดท้าย

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2524 : 5) ได้ให้ความหมาย หิริ-โรตตปปะ ว่าหมายถึงค่านิยมเกี่ยวกับความละอายเกรงกลัว ไม่ปรารถนาต่อการประพฤติชั่วหรือสิ่งที่ผิดไปจากศีลธรรม และมาตรฐานความดีงามของสังคมทุกชนิด จะประเมิณการกระทำของตนเองเสมอ และเลือกประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม

จึงสรุปได้ว่า หิริ-โรตตปปะ (ความละอายและเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว) หมายถึง ความละอายและกลัวในการกระทำความชั่วทั้งปวง แยกได้เป็น 2 ลักษณะคือ หิริ หมายถึง ความละอายในการที่จะกระทำความชั่วทั้งปวง ความละอายนั้นเกิดขึ้นจากรู้สึกของตน โดยคำนึงถึงเหตุภายในตน โรตตปปะ หมายถึง ความกลัวในการที่จะกระทำชั่วทั้งปวง ความกลัวนั้นเกิดจากรู้สึกแห่งตน โดยเล็งเห็นผลอันจะเกิดจากการกระทำอันเป็นเหตุภายนอกตน

นอกจากนี้ยังมีผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอพฤติกรรมของการละอายและเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่วไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2523 : 63 - 64)

พฤติกรรมแบ่งได้เป็น 3 ระดับดังนี้

ระดับต้น ได้แก่ กระทำพฤติกรรมใด ๆ ที่แสดงถึง

1. ไม่ต้องการรังแกสัตว์
2. ไม่ต้องการรังแกเพื่อน
3. ไม่ต้องการขโมยเงินพ่อแม่พี่น้อง
4. ไม่หยิบฉวยของเพื่อน ๆ
5. ไม่พูดบดหรือพูดคำหยาบ

ระดับกลาง ได้แก่ พฤติกรรมใด ๆ ที่แสดงถึงความปรารถนาว่าจะ

1. ไม่กระทำการใด ๆ ที่จะเป็นการทำร้ายบุคคลและสัตว์
2. ไม่ยึดถือเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตน
3. ไม่พูดในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง
4. ไม่พูดในสิ่งที่ก่อให้เกิดความแตกแยกหรือความทุกข์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

แม้ฉันทัน ก็กุลบุตรนั้น พึงเจริญเมตตาในใจไม่มีประมาณในสัตว์ทั้งปวง แม้ฉันทัน ก็กุลบุตรนั้น พึงเจริญเมตตาในใจไม่มีประมาณไปนโลกทั้งสิ้น ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวา ไม่คับแคบ ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่มที่ 39. 2500 : 483)

ในเมตตาสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงอานิสงส์ของการเจริญเมตตาไว้ 11 ประการ ดังที่ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายอีกตอนหนึ่งว่า

"ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเมตตาเจตวิมุตติอันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว ทาให้มากแล้ว พึงหวังอานิสงส์ 11 ประการคือ

1. ย่อมหลับเป็นสุข
2. ย่อมตื่นเป็นสุข
3. ย่อมไม่ฝันลามก
4. ย่อมเป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย
5. ย่อมเป็นที่รักของอมมนุษย์ทั้งหลาย
6. เทวดาย่อมรักษา
7. ภัยพิบหรือศาสตราย่อมไม่รุกราย
8. จิตย่อมตั้งมั่นโดยเร็ว
9. สิ้นนาย่อมผองใส
10. ไม่หลงไหลทากาละ
11. เมื่อไม่แห่งตลอดอุณอันยิ่งย่อมเข้าถึงพรหมโลก

(พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่มที่ 37 .2500 : 510 - 511)

ในสาราณียธรรมสูตร ทรงแสดงอานิสงส์ของเมตตาว่า เป็นคุณเครื่องให้ระลึกถึงกันเป็นไปเพื่อความรัก ความเคารพ และเป็นคุณธรรมที่ทาให้ช่วยเหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ดังที่ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า

"อุทฺทริกนิทฺถุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ตั้งกายกรรม วจีกรรม มนกรรม อันประกอบด้วย เมตตาในเพื่อนสหพรหมจริยทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังธรรมนี้ย่อมเป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึงกัน ทำให้เกิดความรัก ความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทเพื่อความร่วมมือเพรียง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน" (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่มที่ 16. 2500 : 346)

ได้มีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้ความหมายของความเมตตากรุณาไว้ดังนี้

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2500 : 63 - 71) ได้ทรง ให้ความหมายของความเมตตากรุณาไว้ว่า เมตตา ได้แก่ ความคิดปรารถนาให้เขาเป็นสุข ตนได้ สุขสำราญแล้วก็อยากให้ผู้อื่นได้บ้าง คุณชื่อนี้เป็นเหตุให้สัตว์คิดเกื้อกูลกันและกัน กรุณา ได้แก่ ความคิดปรารถนาจะให้เขาปราศจากทุกข์ เมื่อเห็นทุกข์เกิดแก่ผู้อื่น ก็พลอยหวนใจไปด้วย คุณชื่อนี้ เป็นเหตุให้สัตว์คิดช่วยทุกข์ภัยของกันและกัน

สมเด็จพระญาณสังวร (2522 : 193 - 194) กล่าวไว้ว่า เมตตา คือความคิด ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุขหรือเรียกว่า ไมตรีจิตหรือมิตรจิต ก็คือจิตที่ประกอบด้วยเมตตา คนที่มี มิตรจิตเรียกว่า มิตร ตรงข้ามกับศัตรูหรือโพธิ์ ซึ่งมีจิตที่พยายามมุ่งร้าย เมตตา จึงตรงข้าม กับโทษะพยาบาท เมตตาเป็นเครื่องอุปถัมภ์ ฉะนั้นเมื่อมีเมตตาต่อกันย่อมคิดจะเกื้อกูลกันให้มี ความสุข คิดจะประพฤติดีดีผลดีพลาดต่อกันบ้าง ก็ให้อภัยกันไม่ถือโทษ กรุณา คือ ความคิดปรารถนา ให้ผู้อื่น สัตว์อื่นปราศจากทุกข์ เมื่อเห็นทุกข์เกิดแก่ผู้อื่น ก็พลอยหวนใจสงสารเป็นเหตุให้คิดช่วย ทุกข์ภัยของกันและกัน

พระราชวรมณี (ประยูรค์ ประยูรรัต. 2528 : 92) ได้ให้ความหมายของ ความเมตตากรุณาไว้ดังนี้

เมตตา คือ ความรักใคร่ ปรารถนาจะให้ เป็นสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและประโยชน์แก่ มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า (loving - kindness) กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใจ ใจอันจะปลดปล่อยบ้นัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ (Compassion)

พระศรีวิสุทธิกวี (พิจิตร สิวตมฺม. 2517 : 149 - 151) ได้ให้ความหมาย ของความเมตตากรุณาไว้ว่า เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ ความเอื้อย ปรารถนาจะให้ สัตว์ทั้งปวงมีความสุข กรุณา คือ ความสงสาร ต้องการช่วยให้ผู้อื่นที่ได้รับความทุกข์ พ้นทุกข์

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2524 : 4) ได้ให้ความหมายของเมตตา กรุณาว่า หมายถึงคำนิยามเกี่ยวกับการเสียสละสิ่งของกำลังกาย ความคิดหรือผลประโยชน์ ส่วนตนแก่กับผู้อื่น นิยมการเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่น กล่าววาจาเหมาะสมประพฤติประยชน์และ แสดงความเป็นมิตรแท้

จึงสรุปได้ว่า ความเมตตา กรุณา คือความรักใคร่ปรารถนา ที่จะให้ผู้อื่นมีความสุข ความเจริญ มีความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้ที่ได้รับความทุกข์ได้พ้นจากความทุกข์

กรมการฝึกหัดครู (2525 : 280 - 281) ได้เสนอพฤติกรรมและขอบข่ายพฤติกรรม ของความเมตตา กรุณาไว้ดังนี้

พฤติกรรม

- ไม่ฆ่า ทบตี ตัด จองจำ หรือทำร้ายด้วยลักษณะต่าง ๆ
- ไม่ข่มขู่ ตูหมิ่น เสียดสี พุดจาด้วยความกร้าวเกรธ เคียดแค้น
- ไม่เบียดเบียนใครให้เดือดร้อน
- ช่วยทุบลดอบใจเมื่อผู้อื่นได้รับความลำบากเดือดร้อน
- ให้ความอนุเคราะห์เกื้อกูล
- มีความสลดใจเมื่อเห็นผู้อื่นมีทุกข์
- แผ่เมตตาให้แม้จะมีผู้ทำให้เดือดร้อน
- มีอาการทางกาย วาจา ที่แสดงต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพนุ่มนวล

ขอบข่ายพฤติกรรม

- ต่อตัวเอง
- ต่อญาติ
- เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมงาน หรือผู้ใกล้ชิด
- คนอื่นทั่วไป
- สัตว์

การสอนเพื่อเสริมสร้างจริยธรรม

ชำนาญ นิสารัตน์ (2524 : หน้า) ได้กล่าวว่า การสอนจริยธรรมระดับมัธยมศึกษา เปลี่ยนไปจากหลักสูตรเดิมมากคือ หลักสูตรวิชาศีลธรรมพุทธศักราช 2520 เน้นธรรมชั้นสูงเหนือโลกียธรรม เป็นการศึกษาเพื่อให้เข้าใจหลักธรรมชั้นโลกุตตระ (เหนือโลก) แต่หลักสูตรปัจจุบันเน้นการเรียน เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของตัวเด็กนักเรียนเองและเพื่อพัฒนาสังคมเนื้อหาที่กำหนดให้เรียนมีเรื่องใหม่ ๆ เพิ่มเข้ามาคือ จริยศาสตร์ จริยธรรมและการสร้างสมาธิ ซึ่งเป็นเรื่องที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างดี

ในปัจจุบันครูไทยสมัยใหม่เริ่มมีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงวิธีสอนบ้างแล้ว แต่การสอนจริยธรรม สุมน อมรวิวัฒน์ (2526 : 58) ได้กล่าวว่า ครูไทยมีความเข้าใจและสนใจต่อการสร้างเสริมลักษณะนิสัยของนักเรียนอยู่ไม่น้อย แต่ลักษณะของวิธีให้การศึกษามักจะเป็นวิธีสอนโดยตรงอยู่มาก ครูยังติดอยู่ในเนื้อหาและทักษะ เฉพาะทำให้ครูรู้สึกว่าตนเองจะเสียเวลาและสอนไม่จบหลักสูตร หากจะต้องจัดกิจกรรมใด ๆ ที่เพิ่มขึ้นเพื่อเน้นความคิด ความรู้สึกภายใน จากที่กล่าวมานั้นเป็นความคิดที่ไม่ถูกต้อง ดังนั้น ครูจะต้องเปลี่ยนแปลงวิธีถ่ายทอดและเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่นักเรียนของตน

กรมการศาสนา (2521 : 18 - 20) ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนจริยศึกษาในระดับมัธยมศึกษาไว้หลายประการดังนี้

หลักการสอน

1. สาระของการเรียนรู้จะต้องให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียน และวิธีสอนให้เหมาะสม
2. การสอนจะต้องมีเหตุผลสนับสนุนให้เป็นประโยชน์และโทษของการปฏิบัติ
3. การปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเป็นสิ่งจำเป็น โดยครูเป็นตัวอย่างที่ดีและเป็นผู้นำทางจริยธรรม
4. การแนะนำให้มีความประพฤติดีนั้นต้องทำอยู่ตลอดเวลา

วิธีสอน

ก่อนสอนผู้สอนต้องกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมให้ผู้เรียนทราบล่วงหน้าว่า ครูหวังให้นักเรียนทำอะไรบ้าง และกำหนดเกณฑ์ที่จะตัดสินไว้ และต้องใช้วิธีประเมินผล อย่างถูกต้องด้วยการเขียนจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมนั้น จะต้องระบุเงื่อนไขเชิงพฤติกรรม ขั้นสุดท้ายที่ต้องการและเกณฑ์การตัดสิน

วิธีสอนจริยธรรมมีหลายวิธี ครูอาจเลือกวิธีใดก็ได้ในการสอนเรื่องหนึ่งหรืออาจใช้ หลายวิธีก็ได้ตามความเหมาะสม ได้แก่

1. การอภิปรายปัญหา เมื่อครูศึกษาเนื้อเรื่องที่จะสอนแล้ว ครูอาจใช้สิ่งแวดล้อม และสภาพการณ์ในชีวิตประจำวันมาเป็นปัญหา หรือนำข่าวหนังสือพิมพ์มาให้นักเรียนอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ครูช่วยแนะบ้างด้วยการนำเข้าสู่เรื่อง และช่วยกันสรุปข้อคิด เพื่อให้นักเรียนเห็นจริงและนำไปปฏิบัติจริง

2. การแบ่งกลุ่มนักเรียน เพื่อให้นักเรียนค้นคว้าโดยวิธีกำหนดหัวข้อให้นักเรียน ทำรายงานเสนอต่อทั้งชั้นเรียนโดยการพูดและเขียนแล้วรวมเรื่องเป็นความคิดรวบยอดเพื่อ ความเข้าใจที่ถูกต้อง อาจแบ่งงานให้หรือให้วาดภาพ ทำแผนผัง ทำสรุปศัพท์ จัดเป็น นิทรรศการ เป็นต้น

อานวย ทะพิงค์แก และ ชยันต์ วรรณะภูติ (2522 : 43) ได้เสนอวิธีสอนจริยธรรม ไว้ว่าจำเป็นต้องละทิ้งวิธีการสอนแบบ "การสั่งสอน" ให้เป็นการถ่ายทอดค่านิยมทางจริยธรรม ที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาลักษณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ไม่ว่านักเรียนจะอยู่ในห้องเรียนหรือออกจาก ห้องเรียนไปแล้ว ในการสอนจะต้องมีโอกาสนักเรียนจะต้องนำความสนใจทางจริยธรรมไป ปฏิบัติและจะทำเช่นนี้ได้ก็ต้องอาศัยการประเมินผลเชิงพฤติกรรมด้วย

วินัย เกษมเศรษฐ์ (2523 : 4 - 6) ได้กล่าวถึง วิธีสอนทางจริยธรรมให้นักเรียน คิดเป็น โดยกล่าวว่า คิดเป็นมิได้หมายถึงเรียนเก่ง คิดเลขเก่งแต่หมายความว่าสามารถคิดในสิ่ง ที่ไม่ได้สอนในโรงเรียน สามารถแก้ปัญหาได้ ฉะนั้นการส่งเสริมให้เด็กมีจริยธรรมจึงต้องผนวก ปัญหาเข้าไปด้วย "ปัญหา" แปลว่า "ความเป็นเลิศ" คนมีปัญหาคือคนที่คิดเป็น พุทธศาสนามี

เรื่องทางปัญญาแทรกอยู่เกือบทุกหัวข้อธรรมะ ปัญญาทำให้คนอยู่รอดแก้ปัญหาได้ การสอนจริยธรรมไม่ควรสอนด้วยการบอก แต่สอนด้วยการทำให้เหตุผล อภิปรายเพื่อให้ให้นักเรียนเกิดปัญญา

เทคนิคการสอนจริยธรรมบางวิธี สงบ ลักษณะ (2523 : 7) ได้เสนอว่า

1. วิธีปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) ใ้ครหาดีให้รางวัลทั่ว
ลงโทษโดยยึดหลักว่า ผู้ทำดีได้รับรางวัลตอบแทนก็จะทำพฤติกรรมนั้นอีก การจัดให้รางวัลมี

3 ระดับ คือ

- 1.1 บธุมภูมิ ใ้ให้เป็นสิ่งของ
- 1.2 ทุติยภูมิ ใ้เป็นตัวแทน คะแนน สัญลักษณ์
- 1.3 ทางอ้อม ใ้เป็นแบบอย่าง ยกย่อง ใ้เกียรติ

2. วิธีสร้างความขัดแย้งทางเหตุผลกับจิตใจ (Cognitive - Affective Dissonant) เชื่อว่า ถ้าปัญญากับจิตใจสอดคล้องกับความเชื่อหรือการกระทำสิ่งที่ถูกต้องดีงามจะเกิดขึ้น เรียกว่าจริยธรรมเกิดขึ้น เช่น ชอบสุบบุญรี โดยคิดว่าดี เมื่อได้พบผลเสียมากมายก็เกิดความขัดแย้งในสิ่งที่ปฏิบัติขึ้นในาอาจเลิกพฤติกรรมนั้นได้

3. สร้างความกระจ่างชัดในค่านิยม (Value Clarification) ใ้หลักของการอภิปราย แก้ปัญหา ยึดหลักว่าคนเราจะทำอะไรก็ตามจำเป็นต้องอาศัยค่านิยมเป็นตัวบงการวิธีนี้มุ่งปลูกฝังค่านิยมที่ฝังแน่นเพื่อสร้างจริยธรรมที่ฝังปรารถนา โดยใ้ปฏิบัติดังนี้

- 3.1 ใ้ห้ตอบคำถามว่าภูมิใจในความเชื่อนี้หรือไม่
- 3.2 ท่านเคยบอกความเชื่อนี้ของท่านแก่ผู้อื่นไหม
- 3.3 เลือกโดยวิธีพิจารณาผลที่ตามมา
- 3.4 เลือกด้วยตนเองอย่างอิสระ
- 3.5 เลือกความเชื่อจากความเชื่อหลายอย่าง
- 3.6 เคยปฏิบัติ เคยเชื่อตามสิ่งที่เชื่อหรือไม่
- 3.7 เคยท้าว ๆ ในสิ่งที่เชื่อนี้

วิธีการทำซ้ำคือให้ตอบคำถาม จัดกลุ่มอภิปราย อิทธิพลกลุ่มจะชักจูงให้เกิดค่านิยมที่ถูกหรือเปลี่ยนค่านิยมที่มีมาตรฐานในทางดี

ชม ภูมิภาค (2525 : 200 - 201) ได้กล่าวถึงการสอนจริยศึกษาว่ามิใช่การบอกกล่าว แต่ต้องให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมใช้ความคิดพิจารณาและถกเถียง ค้นหา เพื่อให้เกิดการค้นพบ อันจะเกิดเป็นคุณธรรมในจิตใจของผู้เรียนและทำให้เกิดการแสดงออกทางพฤติกรรมจึงจะถือว่าการสอนจริยศึกษาได้ผล บรรดาวิธีสอนที่เหมาะสมสำหรับการสอนจริยศึกษานั้นมีดังนี้

1. การบรรยายหรือปาฐกถา พยายามใช้เท่าที่จำเป็น เช่น การให้ตัวอย่างของคุณธรรม
2. การอภิปราย ให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ร่วมมือกันคิดค้นคว้าเพื่อให้ได้ข้อสรุป ครูต้องแนะแนวในการอภิปราย
3. วิธีสอนแบบแก้ปัญหา เอาปัญหาจริง ๆ ในชั้น ในโรงเรียนมาพิจารณาศึกษาหาสาเหตุ และแนวทางการแก้ปัญหา นั้น ๆ ให้นักเรียนรู้จักวิธีการแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์
4. การแสดงบทบาทสมมติ ซึ่งอาจจะเป็นในรูปาครูคนหนึ่งคือ การแสดงแบบแสดงละคร การแสดงแบบรับบทบาท
5. การสอนแบบสืบสวนสอบสวน แบบนี้ก็คล้ายกับวิธีสอนแบบแก้ปัญหากระตุ้นด้วยคำถาม คำตอบ ครูอาจเป็นผู้ถามหรือนักเรียนเป็นผู้ถามก็ได้ การสอนแบบนี้มุ่งจะให้เด็กเรียนค้นพบหรือสรุปด้วยตนเอง
6. การได้วาที

ไม่ว่าจะใช้วิธีสอนวิธีใดก็ตาม ส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งในการสอนจริยศึกษาก็คือสื่อการเรียน เพราะจะช่วยทำให้สิ่งที่เป็นามธรรม มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น ทำให้มีความสนุกมีชีวิตชีวา สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนจริยธรรม

ประดิษฐ์ พรหมเสนา (2523 : ง, จ) ได้ศึกษาเรื่องการสอนวิธีสอนสมัยพุทธกาลใช้สอนจริยธรรมในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนจากวิธีสอนที่ประยุกต์จากวิธีสอนสมัยพุทธกาล ซึ่งได้แก่ วิธีสอนแบบบรรยาย อภิปรายแบบธรรมสภาจฉายา แบบปจฉาวิสัชนา และแบบไตรสิกขา มีการเรียนรู้โดยมีดัชนีเลขคณิต คะแนนสอบหลังสอนสูงขึ้นกว่าก่อนสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม ตามความคิดเห็นของครูไม่แตกต่างกันที่ระดับ .05

คุณฉวี สิตลวรพงศ์ (2524 : 67 - 69) ได้เปรียบเทียบวิธีสอนแบบไตรสิกขา และธรรมสภาจฉายาในการสอนเบญจศีล และฆราวาสธรรมในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มตัวอย่าง 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 1 จำนวน 30 คน ได้รับการสอนแบบไตรสิกขา กลุ่มทดลอง 2 จำนวน 30 คน ได้รับการสอนแบบธรรมสภาจฉายา โดยได้รับการสอนกลุ่มละ 10 คาบ คาบละ 50 นาที และมีการฝึกพฤติกรรมโดยให้กลุ่มทดลอง 1 เจริญอานาปานสติ กลุ่มทดลอง 2 อภิปรายสถานการณ์ กลุ่มละ 17 คาบ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนจากวิธีสอนแบบธรรมสภาจฉายาสูงกว่ากลุ่มที่เรียนจากวิธีสอนแบบไตรสิกขา ส่วนการใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาเชิงจริยธรรมนั้น นักเรียนที่เรียนจากวิธีสอนแบบไตรสิกขามีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงกว่านักเรียนที่เรียนจากวิธีสอนแบบธรรมสภาจฉายาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วีระพงษ์ อุณณฉวี (2526 : 61 - 62) ได้ทำการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเรื่องจริยธรรม ทศณคดีต่อวิธีสอน และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อวิธีสอนโดยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ กับกลุ่มนักเรียนที่เรียนตามคู่มือแนวการสอน หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 60 คน ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งสองกลุ่มหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมแตกต่างกัน

อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนทัศนคติต่อวิธีสอนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และทัศนคติต่อวิธีสอนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลัง การทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วรรณมา สุทธิจิตร (2526 : ง, จ) ได้ทดลองสอนจริยศึกษาโดยการสร้าง ศรัทธาแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การสอนโดยการสร้างศรัทธา นักเรียนมีการเรียนรู้โดยมีขณิกะแนนสอบหลังสอนสูงกว่าก่อนสอนอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .05 ความคิดรวบยอดเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ครูสอนตามแผนการสอนปกติ และที่ครูสอนโดยการสร้างศรัทธาตามแนวพุทธวิธี มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05

พัชรรา บุญลาภ (2529 : 71 - 72) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความรับผิดชอบ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในการสอนจริยธรรมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดย ใช้การสอนด้วยบทเรียนสื่อประสมตามแนวพุทธศาสตร์ กับการสอนตามคู่มือแนวการสอนของ หน่วยงานพิเศษที่ กรมสามัญศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ความรับผิดชอบของนักเรียนที่เรียน จริยธรรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ภายใตกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมพบว่า หลังการทดลองมีความรับผิดชอบสูงกว่าก่อนการ ทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเรื่องจริยธรรมของ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นิภาพรรณ แดงโรจน์ (2530 : 89 - 93) ได้ศึกษาความสามารถในการ วิเคราะห์ตนเองและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบไตรสิกขา ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนจริยธรรมด้วยวิธีสอน แบบไตรสิกขาการสอนตามคู่มือแนวการสอนของหน่วยงานพิเศษที่ กรมสามัญศึกษา มีความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ นักเรียนที่เรียนจริยธรรมด้วยวิธีสอนแบบไตรสิกขา มีความสามารถในการวิเคราะห์ตนเอง หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พจนารถ บัวเขียว (2535 : 101 - 113) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่สอนโดยการสอนแบบแก้ปัญหาที่ใช้วิธีคิดแบบโยนิสมนสิการ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนวิชาจริยธรรมกับบุคคลโดยการสอนแบบแก้ปัญหาที่ใช้วิธีคิดแบบโยนิสมนสิการกับการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองของกลุ่มทดลองหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการรู้จักตนเอง

ในปัจจุบันปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากการที่เราไม่เต็มองผู้อื่น โทษผู้อื่น คือมองว่าผู้อื่นผิดทำให้เราเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนิินทา และทำให้เราไม่มีความสุข ดังนั้นถ้าเราต้องการให้ชีวิตและสังคมมีแต่ความสงบสุข เราควรกลับมามองตนเอง รู้จักตนเอง ปัญหาต่าง ๆ และความสับสนวุ่นวายในสังคมจะลดลงทันที (นวลเพ็ญ วิเชียรราชดี, 2526 : 102) วิธีการดำรงชีวิตอยู่อย่างสังคมร่วมกับบุคคลอื่น ๆ ได้โดยไม่ให้เกิดปัญหาหรือลดปัญหาให้มากที่สุดคือการที่เรารู้จักตนเอง และมีการฝึกฝนให้จิตมีอุเบกขาต่อการกระทำการใด ๆ ให้ปราศจากอคติต่อตนเองและผู้อื่น ใช้ความคิดหาหนทางการกระทำที่ช่วยให้เพื่อนมนุษย์พ้นทุกข์ ผู้มีปัญญาที่พัฒนาเท่านั้นที่จะสามารถดำรงชีวิตโดยใช้ปัญญาที่อยู่เหนืออำนาจของอัตตา แต่ในวิถีชีวิตประจำวันทุกขณะจิตของปุถุชนโดยทั่วไปมักจะไม่สามารถหลุดพ้นจากการยึดมั่นในเรื่อง "อัตตา" ตัวตนของเราของเขาไปได้ ซึ่งสาเหตุของปัญหาชีวิตที่เกิดขึ้นกับทุกชีวิตก็คือ การยึดมั่นในตัวตนของเรา ความนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง การรู้จักตนเองและผู้อื่นจึงมีความสำคัญมากต่อการแก้ปัญหาชีวิต (วไลพร ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม, 2527 : 155 - 158) ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงอัตตาหรือตัวตนไว้ดังนี้

เจมส์ (วอลเพอร์ ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม. 2527 : 156 : อ้างอิงมาจาก Jams. n.d.) กล่าวถึงอัตตา (Self) ว่ามีอยู่ 3 ระดับคือ

1. การรับรู้เกี่ยวกับตนเอง หมายถึง ความสามารถที่บุคคลจะรู้เกี่ยวกับตัวของเขาเอง
2. การรับรู้ทางสังคมกับของตนเอง หมายถึง การรับรู้ที่เกี่ยวกับลักษณะของตนเอง เช่น ลักษณะบุคลิกภาพ ความสามารถ ซัดความสามารถของตน การวางเป้าหมายในพฤติกรรมของตนหรือวางจุดหมายชีวิต
3. การรับรู้ทางทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดในเรื่องคุณค่า และสถานภาพของตนเองในสังคม

อัตตาในทัศนะของพุทธศาสนานั้น ตัวตนประกอบด้วย จันท์ 5 หรือธาตุ 6 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งหมายถึง กายกับจิต ส่วนธาตุ 6 ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ และวิญญาณ ซึ่งก็คือ รูปธรรมกับนามธรรม ตัวตน (อัตตา) ในพระพุทธศาสนาจึงมี 2 ระดับคือ

1. ระดับสมมติ คือถือว่ามิตัวตน มีสัตว์ มีบุคคล มีเรามีเขา
2. ระดับปรมัตถ์ จะสอนว่า ไม่มีตัวตน มีเพียงรูปธรรมกับนามธรรมมาประกอบกัน จึงเรียกชื่อไปต่าง ๆ ซึ่งจริงแล้ว ทุกอย่างเป็น อนัตตา ไม่มีตัวและไม่เข้าตัวตน ไม่ควรยึดมั่น ถือมั่น สิ่งทั้งหลายเกิดและดับเพราะเหตุปัจจัย

การที่ตัวตนจะประเสริฐและปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและสมบูรณ์นั้น เราจะต้องวิเคราะห์ตนเองเสียก่อน ซึ่งการวิเคราะห์ตนเองนี้ก็คือการให้รู้จักตนเอง มองตนเองด้วยกระจกเงาที่สะอาด สดใส ไม่ใช่กระจกเงาที่มีดมัวหรือกระจกเงาหลอก ซึ่งจะทําให้ภาพคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงในการมองนั้นต้องมองทั้งข้อดีและข้อเสียของตนเอง เพื่อให้ตรงกับความเป็นจริง (วคิน อินทสระ. 2527 : 31) เพราะการสำรวจตนเองไม่ว่าในด้านใดก็ตามย่อมมาให้ประโยชน์กับผู้สำรวจอย่างคุ้มค่าที่สุด เพราะถ้าเรารู้หรือมองเห็นถึงจุดบกพร่องของตนเองมากเท่าไรก็จะสามารถนำข้อบกพร่องเหล่านั้นมาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น (จันทร์ชนันท์ สิงห์หัต. 2528 : 133) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเราเข้าใจตนเองเช่นนี้ จะทําให้เรา

สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ทำให้เลือกอาชีพและคู่ครองได้อย่างถูกต้องและสามารถวางแผนชีวิตได้อย่างดี (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2533 : 584)

การรู้จักตนเองที่ถูกต้องนั้น ควรใช้หลักของความยุติธรรมเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาตน เพราะความยุติธรรมคือการทำให้เที่ยงตรงต่อเหตุผลยอมรับความจริงว่าตนเองเป็นอย่างไร ควรได้หรือไม่ควรได้อะไร ไม่มีอคติเข้ามาแทรก เพราะอคติหรือความลำเอียงทุกชนิดย่อมก่อให้เกิดความอยุติธรรมในสังคมและก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ แต่ความยุติธรรมหรือการทำให้เที่ยงตรงต่อเหตุผลยอมรับความจริงว่าตนเองเป็นอย่างไร สามารถมองเห็นตนอย่างชัดเจน ทั้งจุดอ่อนและจุดดีของตน สามารถปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง และรักษาคุณงามความดีที่มีอยู่แล้วให้ยั่งยืนมั่นคง นั้นแสดงว่าเป็นผู้ที่รู้จักตนเองได้อย่างถูกต้อง (วศิน อินทสระ. 2527 : 31)

เพื่อให้การรู้จักตนเองมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ต้องอาศัยเกณฑ์หลักธรรม สำหรับคนดีมาเป็นแนวทาง ซึ่งพระพุทธเวที (2534 : 1 - 3) ได้อธิบายคำว่า หลักธรรมของคนดีหรือหลักสัปปุริสธรรม 7 ว่า เป็นธรรมที่ทำให้คนสมบูรณ์แบบ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสมาชิกที่ดี มีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ มีธรรมหรือคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. ชัมมัญญา รู้หลักและรู้จักเหตุ คือรู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายว่า ที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องกับงานการดำเนินชีวิตในการปฏิบัติกิจหน้าที่และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ รู้เข้าใจสิ่งที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ ตามเหตุผล เช่น รู้ว่า ตำแหน่ง ฐานะ อาชีพ การงานของตน มีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร มีอะไรเป็นหลักการ จะต้องทำอะไรอย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จที่เป็นไปตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้น ๆ ดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนขั้นสูงสุดคือรู้เท่าทันกฎธรรมดาหรือหลักความจริงของธรรมชาติ เพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้อง มีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิตนั้น

2. อัตถัญญา รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือรู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าหลักการนั้น ๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร รู้ว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้น ๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้น เพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร หรือควร

จะได้บรรลุถึงผลอะไร ทำให้มีหน้าที่ ตำแหน่ง ฐานะการงานอย่างนั้น ๆ เขากำหนดวางกันไว้ เพื่อความมุ่งหมายอะไร กิจกรรมที่ตนทำอยู่ขณะนี้ เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง เป็นผลดี หรือผลเสียอย่างไร ดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนถึงขั้นสูงสุดคือรู้ความหมายของอคติธรรมตา และ ประโยชน์ที่เป็นสาระของชีวิต

3. อัตตัญญา รู้จักตน คือ รู้ตามเป็นจริงว่า ตัวเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถและคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้เท่าไรอย่างไร แล้วประพฤติ ปฏิบัติให้เหมาะสม และรู้จักแก้ไขปรับปรุงส่งเสริม ทำการต่าง ๆ ให้สอดคล้องถูกต้อง ตรงทาง ที่จะให้เจริญงอกงามบังเกิดผลดี

4. มัตตัญญา รู้จักประมาณ คือ รู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค รู้จัก ประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูด การปฏิบัติกิจและทำการต่าง ๆ ตลอดจนการพักผ่อนหลับนอนและการสนุกสนานรื่นเริงต่าง ๆ

5. กาลัญญา รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ใน การประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน ปฏิบัติการต่าง ๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รู้ว่า เวลาไหน ควรทำอะไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะ เวลา ให้ถูกเวลา เป็นต้น

6. ปริสัญญญา รู้จักชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมนุม และชุมชน รู้การอันควรประพฤติ ปฏิบัติในถิ่นที่ชุมนุม และต่อชุมชนนั้นว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา ควรต้องทำกิจอย่างนี้ ควรต้อง พูดอย่างนี้ ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้อง ควรต้องสงเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์ให้อย่างนี้ ๆ เป็นต้น

7. บุคคลัญญา รู้จักบุคคล คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดย อหยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ อิงหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะ ปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ ด้วยดีว่า ควรจะคบหรือไม่ ได้คิดอะไร จะสัมพันธ์เกี่ยวข้อง จะใช้ จะยกย่อง จะตำหนิหรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดี ดังนี้ เป็นต้น

หลักธรรม 7 ประการสำหรับคนดี (สัปปุริสธรรม) เป็นหลักธรรมที่ครอบคลุม การประพฤติปฏิบัติทางสังคมเพื่อสืบทอดอินทรีย์ได้มากที่สุด ช่วยให้บุคคลศึกษาใช้สติปัญญารอบด้าน ถึง 7 ด้านในการกระทำและการพูด นอกจากนั้น หลักธรรมข้อนี้ยังฝึกให้คนเรามองอะไรด้วยความเที่ยงธรรม ไม่ลำเอียง และสำหรับผู้เริ่มต้นในการปฏิบัติธรรม ควรใช้ธรรมข้อสำคัญ ที่สุด 3 ข้อ คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน

การรู้จักตนเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะเวลาปฏิบัติจริงต้องเริ่มจาก การรู้จักตน เป็นการรู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบในฐานะในตำแหน่งที่เราดำรงอยู่ ถ้าทุกคนทำหน้าที่และ รับผิดชอบสิ่งที่อยู่ในหน้าที่ของตน รู้จักหันมามองตัวเองแทนที่จะมองผู้อื่นผิด โทษผู้อื่น ที่ทำให้ เราเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนิทาและเกิดความทุกข์ ถ้าเรารู้จักตน หันกลับมามองตัวเอง เราจึงจะแก้ไขที่ตนเองได้ แทนที่จะไปมุ่งแก้ไขที่ผู้อื่น ความสับสนวุ่นวายในสังคมจะลดลงทันที (นวลเพ็ญ วิเชียรราชติ. 2526 : 101)

ในการที่บุคคลจะรู้จักตนเองได้ดีนั้น มาสโลว์ (กาธร จ่างทอง. 2528 : 133 - 135 ; อ้างอิงมาจาก Maslow. n.d.) ได้เสนอแนะปฏิบัติเพื่อใช้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาคนไว้ดังนี้

1. เข้าใจสภาพความจริงโดยต้องแท้ มีความสามารถในการรับรู้ สามารถตัดสินใจ ได้ถูกต้อง รวดเร็ว
2. ยอมรับตนเองและผู้อื่น รวมถึงสภาพที่ตนอยู่ตามสภาพความจริงไม่เพ้อฝันและ หลอกตัวเอง
3. มีความเป็นธรรมชาติ ปราศจากความเสแสร้ง
4. วิเคราะห์ปัญหาตรงจุดไม่เข้าข้างตัวเอง หรือเอาแต่ใจตัวเอง
5. สามารถอยู่โดยลำพังตัวเองอย่างมีความสุข ไม่ต้องเกาะหรือพึ่งพาผู้อื่นมากนัก
6. มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความอิสระเสรีในตัวเอง ในความคิดและมีเหตุผล
7. มองโลกและบุคคลรอบข้างในแง่ที่ดีงาม
8. มีความรู้ลึกสนใจในสิ่งที่เป็นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

9. สามารถอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์ได้อย่างดี แต่ไม่รวมกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง มีบุคลิกเป็นตัวอย่างแก่คนรุ่นหลัง พร้อมทั้งจะช่วยเหลือผู้อื่น สนับสนุนสวัสดิภาพของเพื่อนมนุษย์อย่างแท้จริง

10. รู้จักเลือกเพื่อน รักเพื่อน และอุทิศตัวเพื่อเพื่อนได้ คือ สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งและสนิทสนมกับเพื่อนสนิทหรือมีมิตรแท้ แม้เพียง 2 - 3 คนก็พอ

11. ยึดถือค่านิยมแห่งความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เช่น สามารถคบคนได้ทุกชั้นทั้งคนมั่งมีและยากจน โดยไม่ถือวรรณะและตำแหน่ง

12. ยึดมั่นในหลักศีลธรรมจรรยาอันคง ในการกระทำทุกอย่างเพื่อให้ตนประสบความสำเร็จที่พึงงาม

13. เป็นผู้มีความรับผิดชอบอย่างมีสติและมีความคิดไม่ขบขันในสิ่งโหดร้าย หรือมองเห็นข้อบกพร่องและความอ่อนแอของเพื่อนมนุษย์ในแง่ขบขัน

14. มีความสามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้แก่ชีวิต

15. พร้อมทั้งจะเผชิญประสบการณ์ใหม่ ๆ ในชีวิต

จากแนวทางปฏิบัติ 15 ประการ นี้จะถือได้ว่าเป็นแนวพัฒนาตนอย่างแท้จริง Maslow เชื่อว่า แม้คนที่ไม่มีปัญญาสูงเลิศก็สามารถทำได้และไม่ใช่ว่าจะพัฒนาคนให้ปราศจากความโลภ โกรธ หลง เสียใจ กลัวและหวาดระแวง แต่ให้รู้จักระงับจิต อารมณ์เหล่านี้ได้ก็จะเป็นคนที่มีชีวิตเป็นสุขสมบูรณ์ จะประสบความสำเร็จตามที่ตนปรารถนาทุกอย่างสามารถปรับตัวให้ดีเยี่ยมและที่สำคัญที่สุดคือ สามารถเข้าใจตนเองและโลกอย่างถ่องแท้ อันเป็นปัจจัยให้การดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขด้วยดี

ความสัมพันธ์ของการรู้จักตนเองกับจริยธรรม

การพัฒนาประเทศเท่าที่ผ่านมานอดีต มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นประการสำคัญ ซึ่งจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับต่าง ๆ การจัดการศึกษาในระยะดังกล่าว จึงเน้นในด้านการพัฒนากำลังคนเพื่อให้มีประสิทธิภาพในทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ประกอบกับในระยะเวลาที่ผ่านมา สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมาก ทั้งนี้เป็นผลมาจากความ

ก้าวหน้าทางวิทยาการ เทคโนโลยีและนวัตกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการรับเอาวัฒนธรรมต่างชาตินิยมเกินไป สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีส่วนทำให้คนไทยมีค่านิยมทางด้านวัตถุสูงขึ้นตามลำดับ การจัดการศึกษาในช่วงที่ผ่านมาก็ยังไม่สามารถพัฒนาให้คนมีคุณภาพ โดยเฉพาะการรู้จักตนเอง การดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย และอย่างมีคุณค่าทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ แม้ว่าในระยะต่อมารัฐจะให้ความสำคัญทางด้านการพัฒนาสังคมเช่นเดียวกับทางด้านเศรษฐกิจ และได้กำหนดให้มีแผนพัฒนาการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแล้วก็ตาม แต่ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมก็ยังจำเป็นต้องหาทางส่งเสริมและพัฒนาต่อไปอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาทางเร่งรัดงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้งานพัฒนาทรัพยากรบุคคลของประเทศชาติบรรลุเป้าหมายอย่างดีที่สุด ท่ามกลางข้อจำกัดและปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ (สำนักงานพัฒนาคุณธรรม. 2534 : 7)

บทบาทหน้าที่ในการสอนของครูสังคมศึกษาคือการแนะนำให้นักเรียนรู้จักคิดและรู้จักวิเคราะห์ข้อเท็จจริง โดยอาศัยข้อมูลกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน ตลอดจนกระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถที่จะนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ตัดสินใจอย่างฉลาดเพื่อสามารถปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสังคมในอนาคตได้ (ศักดิ์ศรี ปาณะกุล. 2530 : 3; อ้างอิงมาจาก Fenton. 1963 : 19) ในบรรดาความรู้ทั้งหลาย ความรู้เกี่ยวกับตนเองถือได้ว่าเป็นมีความสำคัญมาก (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2533 : 583) เพราะเมื่อบุคคลรู้จักตนเองเป็นอย่างดี ก็จะช่วยให้บุคคลนั้นตัดสินใจและเลือกหลักการประพฤติปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้อง เหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างเป็นกระบวนการที่จะทำให้นักเรียนได้ค้นพบคุณค่าและค่านิยมที่เป็นของตนเอง รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น สังคมและสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง มาทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อศึกษาการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของนักเรียน

เกณฑ์ตัดสินความดีและการจัดพฤติกรรมทางจริยธรรม

จริยธรรมเป็นค่านิยมในระดับต่าง ๆ ซึ่งสังคมและบุคคลจำเป็นต้องยึดมั่นถือมั่นและจริยธรรมนี้ย่อมจะนำสันติสุขมาให้แก่บุคคลและสังคมได้สมควรแก่กรณี เพราะว่าจริยธรรมทำหน้าที่เป็นเครื่องควบคุมการปฏิบัติต่อกันทั้งทางสร้างสรรค์และบ่อนทำลายระหว่างมนุษย์และสังคมหรือสิ่งแวดล้อมทั้งปวง (สาราช บัวศรี. 2527 : 29) เนื่องจากความดีในทางจริยธรรมไม่ใช่ข้อเท็จจริง แต่เป็นคุณค่าที่ได้จากการประเมิน จึงเป็นการยากที่จะประเมินให้ได้มาตรฐานเดียวกัน เพราะแต่ละบุคคลอาจจะประเมินค่าความดีของพฤติกรรมในสถานการณ์เดียวกันแตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดเกณฑ์การตัดสินความดีขึ้น

ประเทศไทยมีประชากรส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา และพุทธศาสนาได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตหรือการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยเป็นอย่างมาก แม้คนไทยบางส่วนจะนับถือศาสนาอื่นหรือได้รับอิทธิพลจากศาสนาอื่นบ้างก็ตาม แต่ทุกศาสนาก็สอนให้คนทำความดีและละเว้นความชั่ว ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนของพุทธศาสนาในชั้นโลกียธรรมอยู่แล้ว ฉะนั้นเกณฑ์ตัดสินความดีในสังคมไทย จึงควรใช้เกณฑ์ตัดสินความดีจากหลักพุทธศาสนามาพิจารณาตัดสินจึงจะเหมาะสม (กรมการฝึกหัดครู. 2525 : 28)

ที่มาของเกณฑ์ตัดสินความดี

จากพุทธพจน์ที่กล่าวไว้ว่า ... เราปรารถนาจะทำกรรมใดด้วย กาย วาจา ใจ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ของเรานี้ พึงเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน เบียดเบียนผู้อื่น กายกรรมนั้นเป็นอกุศล มีทุกขเป็นก้ำไรมีทุกขเป็นวิบาก ดังนั้นไซ้ การเห็นปานนี้เธอไม่พึงกระทำด้วยกาย วาจา ใจ โดยส่วนเดียว แต่ถ้าเมื่อเธอพิจารณาอยู่พึงรู้อย่างนี้ว่าเราปรารถนาจะทำกรรมใดด้วย กาย วาจา ใจ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ของเหล่านี้ไม่พึงเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน เบียดเบียนผู้อื่น กายกรรม วจีกรรม มโนกรรมนี้เป็นกุศล มีสุขเป็นก้ำไรมีสุขเป็นวิบาก ดังนั้นไซ้กรรมเห็นปานนั้น เธอจึงทำด้วยกาย วาจา ใจ

พุทธพจน์ดังนี้ มีความสัมพันธ์เป็นวัฏจักรสืบเนื่องกัน ดังอธิบายไว้ในพุทธพจน์อีกตอนหนึ่งว่า

... ภิกษุทั้งหลาย เจตนานั้นเอง เราเรียกว่า กรรม บุคคลจงใจแล้วจึงทำด้วย
 กาย ด้วยวาจา ใจ ... บุคคลหว่านพืชเช่นไรย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้ทำดีย่อมได้ดี ผู้ทำชั่ว
 ย่อมได้ชั่ว ... บุคคลทำกรรมใดแล้วย่อมเดือดร้อนน่ายาภายหลัง กรรมนั้นทำแล้วไม่ดี...
 บุคคลใดมีหน้าชุ่มด้วยน้ำตา ร้องไห้อยู่ย่อมเสพผลของกรรมใด กรรมนั้นทำแล้วไม่ดี...
 บุคคลทำกรรมใดแล้ว ไม่เดือดร้อนน่ายาภายหลังเสวยผลแห่งกรรมใดด้วยหัวใจแช่มชื่นเบิกบาน
 กรรมนั้นทำแล้วเป็นการดี บุคคลรู้กรรมใดว่าเป็นประโยชน์แก่ตนควรรับลงมือกระทำกรรม
 นั้นทีเดียว

จากพุทธพจน์ ทั้ง 2 ตอนทีกล่าวนำข้างต้นนี้ แสดงว่าให้หลักพุทธศาสนานั้น
 ยอมรับว่า

1. การกระทำใด ไม่ว่าจะเป็นทางกาย วาจา ใจ ที่เจตนาจะให้ตนเองบุคคลอื่น
 ได้รับความเดือดร้อน ได้รับความทุกข์ ถือว่าการกระทำนั้นไม่ดี (ชั่ว)
2. การกระทำใด ไม่ว่าจะเป็นทางกาย วาจา ใจ ที่เจตนาจะให้ตนเองบุคคลอื่น
 ได้รับความสบาย ได้รับความสุข ถือว่าการกระทำนั้นดี
3. การกระทำทางจริยธรรม ต้องมีเจตนา แล้วจึงกระทำหรืออาจจะกล่าว
 อีกอย่างหนึ่งว่า เจตนา นั้นแหละกรรม หรือกรรมย่อมชี้เจตนา
4. ถ้ากระทำดี ย่อมได้รับผลดีเสมอ
5. ถ้ากระทำชั่ว ย่อมได้รับผลชั่วเสมอ

แสดงว่า เกณฑ์ตัดสินความดีทางพุทธศาสนามีลักษณะเป็นกระบวนการมีองค์ประกอบที่
 สำคัญ 3 ประการ คือ เจตนา การกระทำ และผลของการกระทำ ดังนั้น การแสดงออก
 เกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรมจึงต้องประกอบด้วยองค์ประกอบทั้งสามดังกล่าว ไม่ใช่เพียง
 อย่างหนึ่งอย่างใดเพียงอย่างเดียว ฉะนั้น การตัดสินพฤติกรรมทางจริยธรรมของสังคมไทย ซึ่ง
 เป็นชาวพุทธส่วนใหญ่จำเป็นต้องพิจารณา ทั้งจุดประสงค์หรือเจตนาของการกระทำ ลักษณะ
 ของการกระทำและผลที่เกิดจากการกระทำนั้นเป็นองค์ประกอบร่วมกัน (กรมการฝึกหัดครู.
 2525 : 28 - 29; อ้างอิงมาจาก พระศรีวิสุทธิโมลี. 2514 : 100 - 101)

การจัดพฤติกรรมทางจริยธรรม

การประเมินค่าทางจริยธรรม นอกจากจะอาศัยเกณฑ์ตัดสินความดีทางจริยธรรมแล้ว ยังสามารถจัดพฤติกรรมทางจริยธรรมได้อีกด้วย โดยนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวทาง หลักธรรมที่นำมาเป็นพื้นฐานในการจัดระดับขั้นทางจริยธรรมในที่นี้คือ พุทธโอวาท (จากโอวาท ปาติโมกข์) กับพุทธจริยา 3

พุทธโอวาท 3 มีหลักปฏิบัติ 3 ข้อคือ

1. สัพพปาปสฺส อกรรม	ไม่ทำความชั่วทั้งปวง
2. กุสลสฺสุปสมฺปทา	ทำแต่ความดี
3. สจิตฺตปริโยทปนํ	ทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์ (พระราชนิพนธ์ 2528 : 114 - 115)

2528 : 114 - 115)

จากหลักธรรมทั้ง 3 นี้ สุชีโว ภิกขุ (กรมการฝึกหัดครู. 2525 : 30 - 31 : อ้างอิงมาจาก สุชีโวภิกขุ. 2502) ได้อธิบายประกอบให้เห็นถึงขั้นปฏิบัติธรรมไว้ว่า

...สิ่งที่เลวทรามเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น ชื่อว่า ความชั่ว การไม่ทำชั่ว คือการงดเว้นการกระทำชั่วที่เลวทราม ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนและผู้อื่น เพียงแต่งดเว้นความชั่ว ยังไม่พอต้องทำความดีอีกด้วย ความดีคือสิ่งที่ชอบธรรม อันเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น และแม้เว้นความชั่ว ทำความดีแล้ว ถ้าไม่ทำจิตใจให้ผ่องแผ้วก็เว้นชั่วและทำความดีไม่ได้ตลอด เพราะยังไม่ได้ปรับปรุงจิตใจซึ่งเป็นต้นตออย่างสำคัญที่จะละเว้นความชั่วและทำดีได้อย่างแท้จริง

จากพุทธโอวาท 3 และคำอธิบายของสุชีโว ภิกขุ สามารถนำมาสร้างเป็นเกณฑ์จัดพฤติกรรมทางจริยธรรมได้คือ (กรมการฝึกหัดครู. 2525 : 31)

1. ทำความชั่วทั้งปวง เป็นการกระทำให้ตนและบุคคลอื่นเดือดร้อน
2. ไม่ทำความชั่วทั้งปวง เป็นการไม่กระทำให้ตนและบุคคลอื่นเดือดร้อน
3. ทำความดี เป็นการกระทำเพื่อประโยชน์แก่ตนและบุคคลอื่น
4. ทำจิตใจให้ผ่องใส เป็นการกระทำเพื่อประโยชน์แก่ตนและบุคคลอื่น

ด้วยจิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์

ส่วนพุทธจริยา 3 พระจริยาหรือการบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้าประกอบด้วย

1. พุทธัตถจริยา พระพุทธจริยาที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์ตามหน้าที่ของพระพุทธเจ้า
2. ญาตัตถจริยา พระพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่พระญาติตามฐานะ
3. โลกัตถจริยา พระพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่โลก

จากพุทธจริยา 3 การบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้า ได้กระทำทั้งต่อตนเอง

ต่อญาติมิตร หรือบุคคลอื่น และต่อโลกหรือสังคมส่วนรวม จึงสามารถนํ้าพุทธจริยา 3 ไปเสริมสร้างการจัดระดับขั้น พฤติกรรมทางจริยธรรมได้ ดังนี้

ขั้นที่ 1 พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เป็นการกระทำให้ตน บุคคลอื่น และหรือสังคมเดือดร้อน

ขั้นที่ 2 พฤติกรรมที่ไม่ทำความชั่ว เป็นการไม่กระทำให้ตน บุคคลอื่น และหรือสังคมเดือดร้อน

ขั้นที่ 3 พฤติกรรมทำความดี เป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ให้ตน บุคคลอื่นและหรือสังคมไม่เดือดร้อน

ขั้นที่ 4 พฤติกรรมทำความดี เป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ให้ตน บุคคลอื่นและหรือสังคมด้วยจิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์

กรมการฝึกหัดครู (2525 : 31 - 32) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาจริยธรรมขั้นพื้นฐานและปรับใช้ได้กับคนทั่วไป จึงตั้งเกณฑ์จัดระดับจริยธรรมให้สอดคล้องกับระดับศีล-ธรรม คือระดับไม่ทำความชั่ว และระดับทำความดี จึงได้กำหนดขั้นจริยธรรมไว้เป็น 3 ขั้นคือ

ขั้นที่ 1 เป็นพฤติกรรมที่กระทำให้ตน บุคคลอื่น และหรือสังคมเดือดร้อน

ขั้นที่ 2 เป็นพฤติกรรมไม่กระทำชั่ว ไม่กระทำให้ตน บุคคลอื่นและหรือสังคมเดือดร้อน

ขั้นที่ 3 เป็นพฤติกรรมทำความดี กระทำเพื่อประโยชน์ให้ตน บุคคลอื่นและหรือสังคม

จากสภาพสังคมที่มีศาสนาพุทธเป็นรากฐานสำคัญอันหนึ่งของค่านิยมและทัศนคติ ตลอดจนมาตรฐานสังคมของพุทธศาสนิกชนไทยแสดงออกในสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจเลือกชนิดของพฤติกรรมที่จะแสดงออกระหว่างบุคคลและในทางสังคม โดยอาศัยหลักธรรมเป็นแม่บทของค่านิยมและทัศนคติในการกำหนดทิศทางของการตัดสินใจ และการแสดงออกเป็นพฤติกรรมในที่สุด การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การจัดพฤติกรรมทางจริยธรรมของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู ในการวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของนักเรียน

สมมติฐานในการศึกษาครั้งนี้ว่า

1. นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน
2. นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมกระจายเป็นส่วนที่แตกต่างกัน
3. นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างมีการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมก่อนและหลังการเรียนกระจายเป็นส่วนที่แตกต่างกัน

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ
3. การดำเนินการทดลอง
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2538 จำนวน 12 ห้องเรียน มีนักเรียน 600 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2538 จำนวน 2 ห้องเรียน จำนวนนักเรียนทั้งหมด 100 คน โดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1. จากประชากร 12 ห้องเรียน ซึ่งจัดห้องเรียนแบบคละกัน ผู้วิจัยได้เลือกสุ่มห้องเรียนมา 2 ห้องเรียนโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับสลาก
2. นำนักเรียนทั้ง 2 ห้องเรียน จำนวน 100 คน มาคละกันแล้วจับสลากเพื่อสุ่มเข้ากลุ่ม โดยจัดแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ๆ ละ 50 คน

3. ผู้วิจัยจับฉลากอีกครั้งหนึ่ง เพื่อเลือกว่ากลุ่มใดเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม คือ

กลุ่มทดลอง จำนวน 50 คน ได้รับการสอนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดย กระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

กลุ่มควบคุม จำนวน 50 คน ได้รับการสอนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนตามคู่มือ การสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา

เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แผนการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง
2. แผนการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา
3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
4. แบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

1. แผนการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

1.1 ศึกษาหลักสูตร ความมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ทั่วไปของเนื้อหา วิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 คู่มือครูและ แบบเรียน

1.2 ศึกษาหลักการ วิธีการสร้างแผนการสอนจากเอกสารและงานวิจัยที่ เกี่ยวข้องกับวิธีสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

1.3 เลือกเนื้อหาที่จะนำมาใช้ในการทดลอง ได้แก่ เนื้อหารายวิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่อง ความกตัญญูทดแทน การประหยัด ความขยันหมั่นเพียร ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว ความเมตตากรุณา

1.4 จากคำอธิบายรายวิชา จุดประสงค์รายวิชา วิเคราะห์เป็นจุดประสงค์การเรียนรู้แล้วสร้างแผนการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง จำนวน 16 คาบ ซึ่งประกอบด้วย

1.4.1 ความคิดรวบยอด

1.4.2 จุดประสงค์การเรียนรู้

1.4.3 เนื้อหา

1.4.4 กิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งแบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้

1.4.4.1 เสนอปัญหา

1.4.4.2 กำหนดทางเลือกอย่างอิสระ

1.4.4.3 เลือกแนวทางในการแก้ปัญหา

1.4.4.4 พิจารณาผลดีผลเสีย

1.4.4.5 การอภิปรายสรุป

1.4.4.6 การยึดมั่นคุณค่าของกลุ่ม

1.4.4.7 การตัดสินใจหาทางเลือกของตน

1.4.4.8 กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ

1.4.4.9 การสรุปคุณค่าที่ยอมรับ

1.4.5 สื่อการเรียนการสอน

1.4.6 การวัดและประเมินผล

1.5 นำแผนการสอนที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 6 ท่านประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์จารีต น้อยแสงศรี อาจารย์สันติภาพ สุขกรม อาจารย์กัลยา ปานสวัสดิ์ อาจารย์สุดจิต ลีละบุตร อาจารย์ศิริชัย อนันตผล อาจารย์ปรีดา วิทยากุล ตรวจแก้ไขความถูกต้องของเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนความสอดคล้องของขั้นตอนต่าง ๆ ของแผนการสอน เพื่อนำข้อบกพร่องมาปรับปรุงแก้ไข เป็นการหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา

1.6 นำแผนการสอนที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน เพื่อหาข้อบกพร่องในการใช้ภาษา ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนการสอนกับเวลาที่กำหนด แล้วนำมาปรับปรุงแผนการสอนให้ดียิ่งขึ้นก่อนนำไปใช้จริง

1.7 นำแผนการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมมาให้กระจ่างไปสอนเพื่อ
การวิจัยต่อไป

2. แผนการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา

2.1 ศึกษาหลักสูตรวิชาจริยธรรมกับบุคคล ความมุ่งหมายของหลักสูตร
จุดประสงค์ทั่วไปของเนื้อหาวิชา เพื่อนำมาใช้ในการสร้างแผนการสอน

2.2 จากคำอธิบายรายวิชา และจุดประสงค์รายวิชา วิเคราะห์เป็น
จุดประสงค์ปลายทางและจุดประสงค์ขั้นต้นแล้วสร้างแผนการสอนตามคู่มือครู ซึ่งประกอบด้วย

2.2.1 จุดประสงค์ปลายทาง

2.2.2 จุดประสงค์ขั้นต้น

2.2.3 เนื้อหา

2.2.4 กิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งแบ่งเป็น 9 ขั้นตอนดังนี้

2.2.4.1 สร้างความสนใจ

2.2.4.2 แจ้งจุดประสงค์

2.2.4.3 ทบทวนความรู้เดิม

2.2.4.4 เสนอบทเรียนใหม่

2.2.4.5 แนะนำให้เกิดการเรียนรู้

2.2.4.6 แสดงพฤติกรรม

2.2.4.7 แจ้งผลการปฏิบัติ

2.2.4.8 ประเมินผล

2.2.4.9 ส่งเสริมความมั่นใจและถ่ายโอนการเรียนรู้

3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามลำดับขั้นตอนดังนี้

3.1 ศึกษาการสร้างแบบทดสอบ จากหนังสือเทคนิคการวัดและประเมินผล การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของ สมบูรณ์ ชิตพงศ์ (2523 : 1 - 40) เทคนิคการวัดและประเมินผล การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของนิเวศน์ ชรรมรักษ์ (2530 : 1 - 238) เทคนิคการเขียนข้อสอบของชวาล แพ้ตกุล (2522 : 1 - 40)

3.2 ทบทวนวิเคราะห์หลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่สอนตามลำดับขั้นดังนี้

3.2.1 ผู้วิจัยร่วมกับนิสิตปริญญาโท วิชาเอกการมัธยมศึกษากลุ่มการสอนสังคมศึกษา และอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 6 คนทำการวิเคราะห์หลักสูตร และสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตรจากเนื้อหา และพฤติกรรมที่ต้องการวัดตามหลักของ เบนจามิน เอส บลูม (Benjamin S.Bloom. n.d.) สำหรับเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจว่าต้องวัดพฤติกรรมในเนื้อหาอะไร เป็นจำนวนน้อยน้อยเพียงใด

3.2.2 จำแนกจุดมุ่งหมายการศึกษาออกเป็นพฤติกรรม โดยจำแนกจุดมุ่งหมายในรายวิชาสังคมศึกษาว่า ประกอบด้วยพฤติกรรมใดบ้าง

3.2.3 ให้ความหมายของแต่ละพฤติกรรม พร้อมระบุลักษณะการกระทำหรือการแสดงออกที่บุคคลมีพฤติกรรมนั้น ๆ

3.2.4 จำแนกเนื้อหา และระบุความคิดรวบยอดของแต่ละเนื้อหา

3.2.5 ให้ค่าน้ำหนัก ผู้ร่วมดำเนินการวิเคราะห์หลักสูตรกำหนดค่าน้ำหนักแสดงถึงความสัมพันธ์ของเนื้อหาและพฤติกรรมในช่อง ตามความเห็นของแต่ละคนโดยอิสระ

3.2.6 สร้างตารางเฉลี่ย โดยนำคะแนนแต่ละช่องของแต่ละคนมารวมกันแล้วหารด้วยจำนวนคนทั้งหมด ที่ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล

3.2.7 สร้างตาราง 1000 โดยเปลี่ยนตารางวิเคราะห์หาให้ช่องรวมทั้งหมดเท่ากับ 1000 ซึ่งการเปลี่ยนนี้จะมีผลให้ต้องเปลี่ยนคะแนนในแต่ละช่องด้วยการปรับคะแนนให้ตาราง 1000

3.3 สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามเนื้อเรื่องที่เข้าในการทดลอง โดยยึดเกณฑ์ตามผลการวิเคราะห์หลักสูตร ข้อสอบที่สร้างเป็นแบบเลือกตอบ 5 ตัวเลือก โดยให้ครอบคลุมเนื้อหาที่สอน จำนวน 100 ข้อ

3.4 นำแบบทดสอบที่สร้างตามเกณฑ์วิเคราะห์หลักสูตรไปทดลองกับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2537 โรงเรียนท่ามะกาวิทยา อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี จำนวน 100 คน ที่เคยเรียนบทเรียนนี้มาแล้วเพื่อหาคุณภาพของแบบทดสอบ

3.5 นำแบบทดสอบที่นักเรียนทำแล้ว มาวิเคราะห์เป็นรายข้อโดยการตรวจหาคะแนนข้อที่ตอบถูกต้องให้คะแนน 1 คะแนน ส่วนข้อที่ผิดหรือไม่ตอบ หรือตอบเกินกว่า 1 คำตอบให้ 0 คะแนน เมื่อตรวจและรวมคะแนนแบบทดสอบเรียบร้อยแล้ว จึงทำการวิเคราะห์เพื่อหาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของข้อสอบแต่ละข้อโดยใช้เทคนิค 27 % ของจุง เตห์ ฟาน (Fan, 1952 : 3 - 32) แล้วเลือกเฉพาะข้อสอบที่มีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง .20 - .80 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ .20 ขึ้นไป

ในการวิจัยครั้งนี้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา มีค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง .22 - .80 และมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .20 - .63

3.6 นำแบบทดสอบที่มีค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกอยู่ในเกณฑ์ครอบคลุมเนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องการวัด จำนวน 40 ข้อ มาหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2531 : 168 - 169 : อ้างอิงมาจาก Kuder and Richardson. n.d.) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาเท่ากับ .83

4. การสร้างแบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการรู้จักตนเองและจริยธรรม

4.2 นิยามการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมในรูปนิยามเชิงปฏิบัติการ

4.3 ศึกษาวิธีสร้างเครื่องมือวัดจริยธรรมจากงานวิจัยของหน่วยศึกษานิเทศก์
กรมการฝึกหัดครู (2525 : 284 - 303) และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

4.4 สร้างแบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม เป็นแบบทดสอบให้
พิจารณาวินิจฉัยจากสถานการณ์ที่กำหนดให้

4.5 สร้างคำถามเป็นสถานการณ์ให้ครอบคลุมตามลักษณะในนิยามเชิงปฏิบัติการ
ลักษณะของคำถาม - ตัวเลือก กำหนดสถานการณ์ที่เป็นปัญหาขึ้นแล้วมีพฤติกรรมให้
เลือกกระทำหรือการแสดงออกแห่งพฤติกรรมนั้น ๆ โดยกำหนดให้ ตัวเลือก 3 ตัวเลือก ครอบคลุม
ลักษณะ 3 ประการคือ ลักษณะแสดงออกของพฤติกรรม 3 ระดับได้แก่ ระดับไม่พึงประสงค์ ระดับ
กลาง และระดับพึงประสงค์ตามที่สังคมยอมรับ

4.6 การตรวจหาคะแนน

ให้ 1 คะแนนสำหรับตัวเลือกที่เป็นพฤติกรรมไม่พึงประสงค์

ให้ 2 คะแนนสำหรับตัวเลือกที่เป็นพฤติกรรมระดับกลาง

ให้ 3 คะแนนสำหรับตัวเลือกที่เป็นพฤติกรรมอันพึงประสงค์

4.7 ตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม

4.7.1 การหาค่าความเที่ยงตรง โดยผู้วิจัยนำแบบทดสอบวัดการรู้จัก
ตนเองด้านจริยธรรมจำนวน 40 ข้อ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 4 ท่าน ประกอบด้วย อาจารย์วศิน
อินทสระ อาจารย์จรัญ คำยัง ดร.อ้อมเดือน สดมณี รองศาสตราจารย์อัจฉรา สุขารมณ์
พิจารณาตรวจสอบแบบทดสอบในแต่ละด้านว่า ตัวเลือกในแต่ละสถานการณ์ของแบบทดสอบตรงตาม
พฤติกรรมทางจริยธรรม คือ พฤติกรรมไม่พึงประสงค์ พฤติกรรมระดับกลาง และพฤติกรรมอันพึง
ประสงค์ หรือไม่ โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาของ พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2531 : 124)

ให้ + 1 ในกรณีที่ผู้เชี่ยวชาญ แน่ใจว่า เหตุผลในตัวเลือก ก.ข. และ
ค. ของข้อที่พิจารณานั้น ถูกต้อง ตามพฤติกรรมทางจริยธรรม

ให้ 0 ในกรณีที่ผู้เชี่ยวชาญ ไม่แน่ใจว่า เหตุผลในตัวเลือก ก.ข. และ
ค. ของข้อที่พิจารณานั้น ถูกต้อง ตามพฤติกรรมทางจริยธรรม

ให้ - 1 ในกรณีที่ผู้เชี่ยวชาญ แน่ใจว่า เหตุผลในตัวเลือก ก.ข. และ ค. ของข้อที่พิจารณานั้น ไม่ถูกต้อง ตรงตามพฤติกรรมทางจริยธรรม

ในการวิจัยครั้งนี้เหตุผลตามตัวเลือกในข้อใดได้คะแนนตั้งแต่ .50 ขึ้นไป ถือว่า เหตุผลของข้อนั้นถูกต้องและตรงตามพฤติกรรมทางจริยธรรม ตามที่ระบุในตัวเลือกนั้น

4.7.2 การหาคุณภาพของแบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมโดยนำแบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี ที่ไม่ใช่มุมตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 100 คน แล้วนำมาตรวจให้คะแนนเพื่อหาคุณภาพของแบบสอบถามโดยการหาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อโดยวิธีแบ่งเป็น 25% ของกลุ่มสูง และ 25% ของกลุ่มต่ำ จากนั้นนำมาวิเคราะห์ทางสถิติ (ส่วน ส่ายยศ และอังคณา ส่ายยศ. 2531 : 185) แล้วเลือกเฉพาะสถานการณ์ที่มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 1.75 ขึ้นไป ในการวิจัยครั้งนี้ได้คัดเลือกแบบทดสอบที่มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 1.76 - 5.48 ไว้จำนวน 20 ข้อ

4.7.3 นำแบบทดสอบที่คัดเลือกแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนโรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี ที่ไม่ใช่มุมตัวอย่างในการทดลอง จำนวน 100 คน ครั้งที่ 1 เว้นช่วงห่าง 14 วัน นำแบบทดสอบไปทดสอบครั้งที่ 2 แล้วนำคะแนนที่ได้มาคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนที่ได้จากการสอบครั้งแรกกับครั้งที่ 2 โดยใช้สูตร Pearson Product-Moment Coefficient Correlation (ส่วน ส่ายยศ และอังคณา ส่ายยศ. 2531 : 164) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมเท่ากับ .79

ตัวอย่างแบบทดสอบ

(0) โรคเป็นหัวหน้าชั้น ในปีใหม่เพื่อน ๆ ได้ปรึกษาหารือกันว่า จะฉลองปีใหม่อันอย่างไร และเสียงส่วนใหญ่ตกลงกันว่า ไปหาที่ดื่มสุรากันให้ครึกครื้นดีกว่า โรคจะทำอย่างไร

ก. ทำตามมติเสียงส่วนใหญ่ของเพื่อน ๆ

ข. ไม่จัดคองเพื่อน ๆ แต่ตนเองไม่ไปร่วมด้วย

ค. คัดค้านเต็มที่และเสนอวิธีฉลองที่ไม่ผิดระเบียบของโรงเรียน

การดำเนินการทดลอง

1. แบบแผนการทดลอง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการทดลองตามแบบแผนการวิจัยแบบ Randomized Control-Group Pretest-Posttest Design (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2531 : 216) ซึ่งมีรูปแบบการทดลองดังนี้

ตาราง 1 แบบแผนการวิจัย

กลุ่ม	สอบก่อน	ทดลอง	สอบหลัง
ER	T ₁	X	T ₂
CR	T ₁	-	T ₂

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการทดลอง

- X แทน การสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมมาให้กระจ่าง
- R แทน การกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่ม (Random Assignment)
- E แทน กลุ่มทดลอง (Experimental Group)
- C แทน กลุ่มควบคุม (Control Group)
- T₁ แทน การทดสอบก่อนการทดลอง (Pretest)
- T₂ แทน การทดสอบหลังการทดลอง (Posttest)

2. วิธีดำเนินการทดลอง

หลังจากที่ได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองตามขั้นตอนดังนี้

2.1 ทดสอบก่อนการเรียน (Pretest) ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านพุทธิพิสัยรายวิชาจริยธรรมกับบุคคล และแบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม แล้วบันทึกผลการสอบไว้เป็นคะแนนทดสอบก่อนเรียน สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล

2.2 ทดสอบก่อนกลุ่มทดลองโดยใช้วิธีการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยม ให้กระจ่าง กลุ่มควบคุมใช้วิธีสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ทั้งสองกลุ่มใช้เนื้อหาเดียวกัน และระยะเวลาเท่ากัน คือ จำนวน 16 คาบ

2.3 หลังจากเสร็จสิ้นการทดลอง ทดสอบทั้งสองกลุ่มอีกครั้งโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม ซึ่งเป็นแบบทดสอบชุดเดิมอีกครั้ง

2.4 ตรวจสอบผลจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านพุทธิพิสัย และแบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม นำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 017 จริยธรรม กับบุคคลระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมโดยใช้ t-test ในรูปผลต่างของคะแนน (Difference Score)

2. เปรียบเทียบการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม

2.1 ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

2.2 ก่อนและหลังการทดลองภายในกลุ่มทดลอง

โดยใช้ ไค-สแควร์ (Chi square test) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2531 : 89 - 91)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพื้นฐาน ได้แก่

1.1 คะแนนเฉลี่ย ($\bar{x}$) ใช้สูตร (ส่วน สายยศ และอังคณา สายยศ.

2531 : 59)

$$\bar{x} = \frac{\Sigma x}{N}$$

เมื่อ $\bar{x}$ แทน คะแนนเฉลี่ย

Σx แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

N แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง

1.2 ค่าความแปรปรวนของคะแนน คำนวณจากสูตร (ส่วน สายยศ และ

อังคณา สายยศ. 2531 : 63)

$$s^2 = \frac{N \Sigma x^2 - (\Sigma x)^2}{N(N - 1)}$$

เมื่อ s^2 แทน ค่าความแปรปรวนของคะแนน

N แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง

Σx แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

Σx^2 แทน ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง

1.3 เปอร์เซนต์ (Percent)

2. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ

2.1 หาค่าความยากง่ายและหาค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล โดยผู้ใช้ 27% จากตาราง
วิเคราะห์ข้อทดสอบของจุฑา เตห์ พาน (Fan. 1952 : 3 - 32)

2.2 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา

สังคมศึกษา คำนวณจากสูตร KR-20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2531 : 168 - 169)

$$r_{tt} = \frac{N}{N - 1} \left[1 - \frac{\sum pq}{s_t^2} \right]$$

เมื่อ r_{tt} แทน ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

N แทน จำนวนข้อของเครื่องมือวัด

p แทน สัดส่วนของผู้ทำได้นข้อหนึ่ง ๆ

$$= \frac{\text{จำนวนคนที่ทำถูก}}{\text{จำนวนคนทั้งหมด}}$$

q แทน สัดส่วนของผู้ทำผิดในข้อหนึ่ง ๆ หรือคือ $1 - p$

s_t^2 แทน ค่าความแปรปรวนของเครื่องมือทั้งฉบับ

2.3 หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างเหตุผลในตัวเลือกกับพฤติกรรมทาง

จริยธรรม คำนวณจากสูตร (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2531 : 124)

$$IC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างเหตุผลในตัวเลือก
กับพฤติกรรมทางจริยธรรม

$\sum R$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

2.4 หาค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม โดยใช้วิธีการแจกแจงที (t-distribution) คำนวณจากสูตรของเอดวาร์ด (Edwards) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2531 : 185)

$$t = \frac{\bar{X}_H - \bar{X}_L}{\sqrt{\frac{S_H^2}{N_H} + \frac{S_L^2}{N_L}}}$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าอำนาจจำแนกของข้อสอบ
	$\bar{X}_H$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มสูง
	$\bar{X}_L$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มต่ำ
	S_H^2	แทน	ค่าความแปรปรวนของกลุ่มสูง
	S_L^2	แทน	ค่าความแปรปรวนของกลุ่มต่ำ
	N_H	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มสูง
	N_L	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มต่ำ

2.5 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม โดยใช้วิธีสอบซ้ำ (Test - Retest) แล้วหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนที่ได้จากการสอบครั้งแรกกับการสอบครั้งที่ 2 โดยใช้สูตร Pearson Product-Moment Coefficient ดังสูตร (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2531 : 164)

$$r_{tt} = \frac{N \Sigma XY - \Sigma X \Sigma Y}{\sqrt{[N \Sigma X^2 - (\Sigma X)^2] [N \Sigma Y^2 - (\Sigma Y)^2]}}$$

เมื่อ r_{tt}	แทน ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น
N	แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
ΣXY	แทน ผลรวมทั้งหมดของผลคูณระหว่างคะแนนสอบครั้งแรก (x) และคะแนนสอบครั้งที่สอง (y)
ΣX	แทน ผลรวมทั้งหมดของการสอบครั้งแรก
ΣY	แทน ผลรวมทั้งหมดของการสอบครั้งที่สอง
ΣX^2	แทน ผลรวมทั้งหมดของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสองของการสอบครั้งแรก
ΣY^2	แทน ผลรวมทั้งหมดของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสองของการสอบครั้งที่สอง

3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

3.1 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม จำนวนโดยใช้ t-test ในรูปผลต่างของคะแนน (Difference Score) จำนวนจากสูตร (Scott. 1962 : 264)

$$t = \frac{MD_1 - MD_2}{\sqrt{\frac{S_{MD_1}^2}{N_1} + \frac{S_{MD_2}^2}{N_2}}}, \quad df = N_1 + N_2 - 2$$

$$S_D^2 = \frac{\Sigma (D_1 - MD_1)^2 + \Sigma (D_2 - MD_2)^2}{N_1 + N_2 - 2}$$

เมื่อ	t	แทน ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณาใน t-distribution
D	แทน	คะแนนของความแตกต่างระหว่างการทดสอบก่อน การเรียนกับหลังการเรียน
MD ₁	แทน	คะแนนเฉลี่ยของความแตกต่างระหว่างการทดสอบ หลังการเรียนกับก่อนการเรียนของกลุ่มทดลอง
MD ₂	แทน	คะแนนเฉลี่ยความแตกต่างระหว่างการทดสอบหลัง การเรียนกับก่อนการเรียนของกลุ่มควบคุม
S ² _D	แทน	ค่าความแปรปรวนของคะแนนความแตกต่างระหว่างการทดสอบ หลังการเรียนกับก่อนการเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
N ₁	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มทดลอง
N ₂	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มควบคุม

3.2 เปรียบเทียบการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม

3.2.1 ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

3.2.2 ก่อนและหลังการทดลองภายในกลุ่มทดลอง

คำนวณจากสูตร ไค-สแควร์ (Chi-square) (ส่วน สายยศ และอังคณา สายยศ.

2531 : 89 - 91)

$$\chi^2 = \sum \frac{(O - E)^2}{E}$$

$$df = (C - 1) (R - 1)$$

เมื่อ χ^2 แทน ค่าไค-สแควร์

O แทน ค่าความถี่ที่ศึกษามาได้ (Observed frequency)

E แทน ค่าความถี่ที่หวังไว้โดยทฤษฎี (Expected frequency)

C แทน จำนวนตัวแปรที่เป็นช่องตั้ง (Column)

R แทน จำนวนตัวแปรที่เป็นแถว (Row)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการแปลผลการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้กำหนดความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	คะแนนเฉลี่ย
$\bar{X}_{T_1}$	แทน	คะแนนเฉลี่ยก่อนการทดลอง
$\bar{X}_{T_2}$	แทน	คะแนนเฉลี่ยหลังการทดลอง
MD	แทน	คะแนนเฉลี่ยความแตกต่างของคะแนนหลังการทดลองและก่อนการทดลอง
MD ₁	แทน	คะแนนเฉลี่ยของผลต่างระหว่างการทดสอบหลังการทดลองกับก่อนการทดลองของกลุ่มทดลอง
MD ₂	แทน	คะแนนเฉลี่ยของผลต่างระหว่างการทดสอบหลังการทดลองกับก่อนการทดลองของกลุ่มควบคุม
$S_{MD_1 - MD_2}$	แทน	คะแนนความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของผลต่างค่าเฉลี่ยระหว่าง MD ₁ และ MD ₂
t	แทน	ค่าที่ใช้พิจารณา t-distribution
χ^2	แทน	ค่าที่ใช้เปรียบเทียบกับค่าวิกฤตในการแจกแจงแบบไค-สแควร์
df	แทน	ชั้นแห่งความอิสระ
*	แทน	ความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
**	แทน	ความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายข้อที่ 1 ที่ว่าเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา โดยมีสมมติฐานว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง ได้ค่าสถิติทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมและทดสอบสมมติฐาน โดยใช้ t-test ในรูปผลต่างของคะแนน Difference Score ปรากฏผลดังตาราง 2

ตาราง 2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง กับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์นิเทศก์ กรมสามัญศึกษา

กลุ่มตัวอย่าง	N	$\bar{X}_{T_1}$	$\bar{X}_{T_2}$	MD	$S_{MD_1 MD_2}$	t
กลุ่มทดลอง	50	17.64	22.76	5.12	0.92	2.22*
กลุ่มควบคุม	50	15.76	18.84	3.08		

$$* t(\infty .05, df \ 98) = 1.98$$

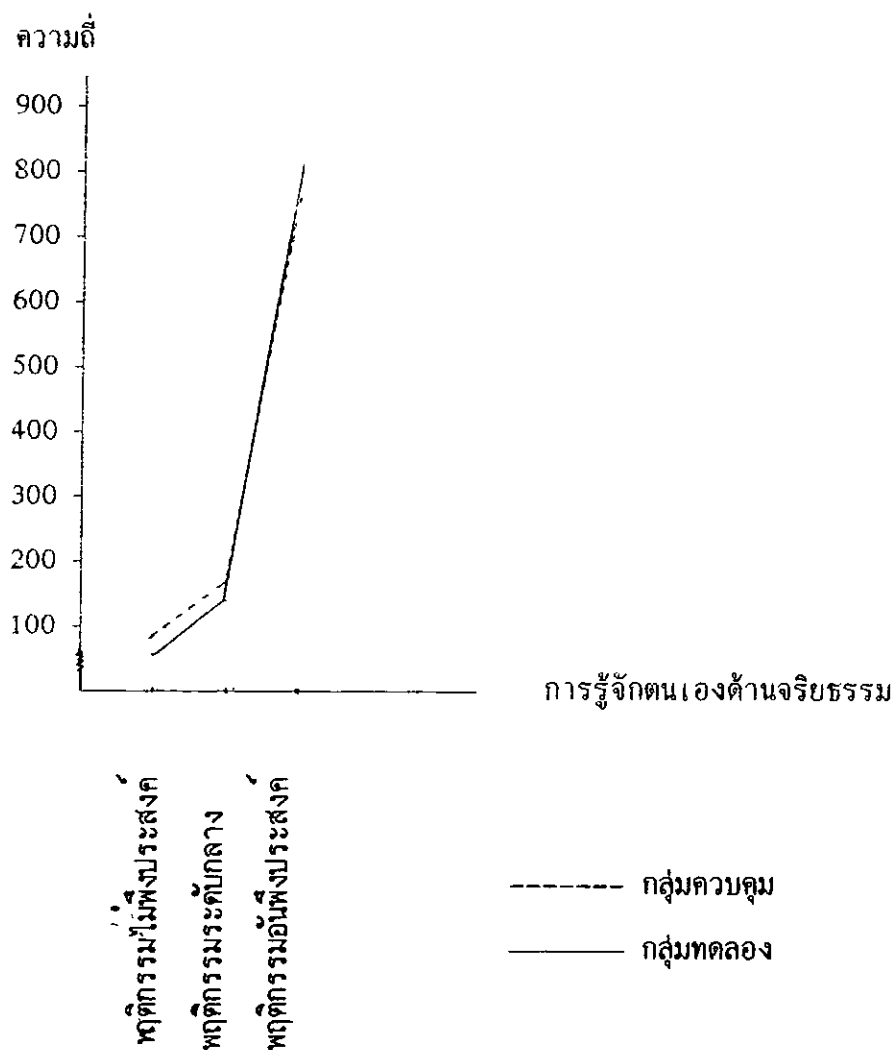
จากตาราง 2 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้
 กระจำมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความแตกต่างก่อนและหลังการสอนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 สูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา
 และเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนด้วย
 การสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจำกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอน
 ของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง
 สถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

2. จุดมุ่งหมายข้อที่ 2 ที่ว่าเพื่อเปรียบเทียบการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของ
 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยม
 ให้กระจำกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา
 หลังจากให้นักเรียนเรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจำกับนักเรียนที่เรียน
 ด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา แล้ว มีการเลือกพฤติกรรม
 ของการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมแตกต่างกัน ดังในตาราง 3

ตาราง 3 ความถี่ของการเลือกพฤติกรรมการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของนักเรียนที่เรียน
ด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง กับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตาม
คู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา

กลุ่มตัวอย่าง	การรู้จักตนเองด้านจริยธรรม			รวม
	พฤติกรรมไม่พึงประสงค์	พฤติกรรมระดับกลาง	พฤติกรรมอันพึงประสงค์	
กลุ่มทดลอง	54	138	808	1000
	5.4%	13.8%	80.8%	100%
กลุ่มควบคุม	75	167	758	1000
	75%	16.7%	75.8%	100%
	-21	-29	+ 50	
	-2.1%	-2.9%	+ 5.0%	

จากตารางสามารถแสดงภาพเป็นกราฟเส้นได้ดังนี้

ภาพประกอบ 6 กราฟแสดงการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

จากตาราง 3 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้
กระจ่าง กับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา
มีการเปลี่ยนแปลงการเลือกพฤติกรรมการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของกลุ่มทดลองและกลุ่ม
ควบคุมดังนี้ พฤติกรรมไม่พึงประสงค์ กลุ่มทดลองต่ำกว่ากลุ่มควบคุม 2.1% พฤติกรรมระดับกลาง
กลุ่มทดลองต่ำกว่ากลุ่มควบคุม 2.9% พฤติกรรมอันพึงประสงค์ กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม 5%

จากสมมติฐานที่ว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำคำนิยาม ให้กระจ่างกับการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมกระจายเป็นส่วนที่แตกต่างกัน จากการรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง ได้ค่าสถิติทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และทดสอบสมมติฐาน โดยใช้ ไค-สแควร์ (Chi square test) ปรากฏผลดังตาราง 4

ตาราง 4 เปรียบเทียบการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำคำนิยามให้กระจ่าง กับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา

กลุ่มตัวอย่าง	การรู้จักตนเองด้านจริยธรรม			χ^2
	พฤติกรรมไม่พึงประสงค์	พฤติกรรมระดับกลาง	พฤติกรรมอันพึงประสงค์	
กลุ่มทดลอง	54	138	808	7.77*
กลุ่มควบคุม	75	167	758	

$$* \chi^2 (\infty .05, df 2) = 5.99$$

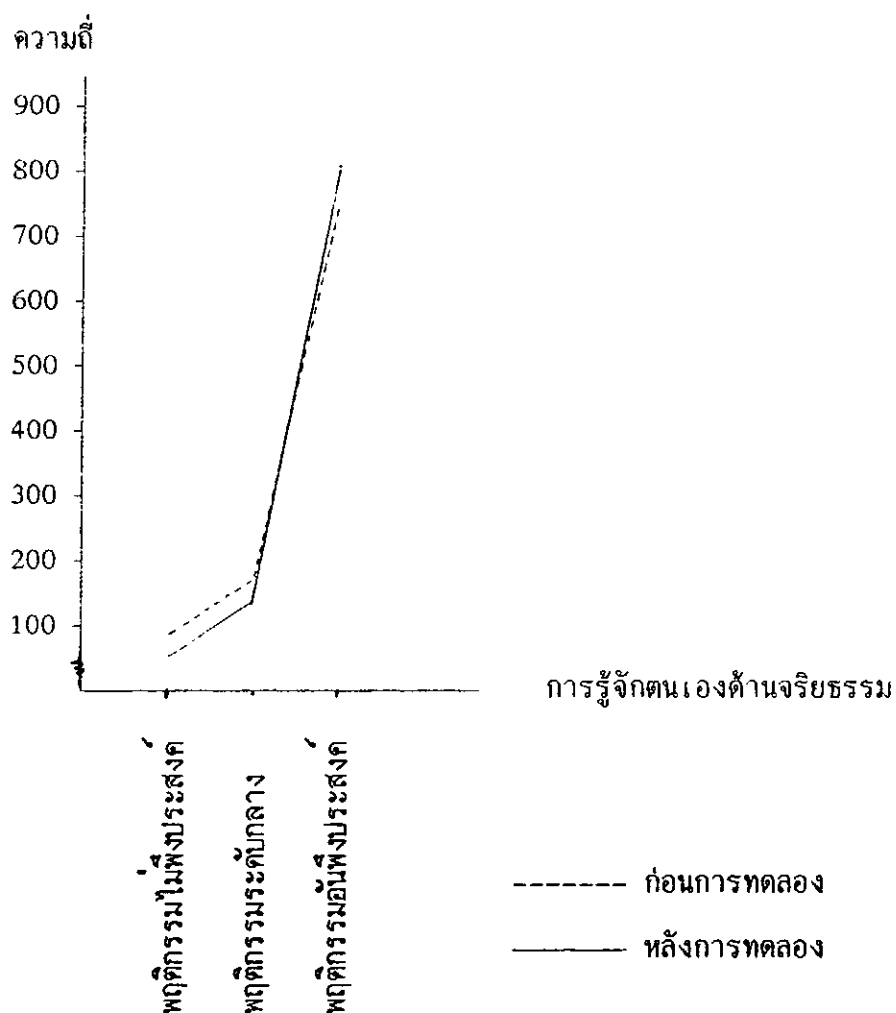
จากตาราง 4 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง กับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมกระจายเป็นส่วนที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

3. จุดมุ่งหมายข้อที่ 3 ที่ว่าเพื่อเปรียบเทียบการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมระหว่างก่อนการเรียนกับหลังการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง โดยหลังจากที่นักเรียนเรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงการเลือกพฤติกรรมการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมดังในตาราง 5

ตาราง 5 ความถี่ของการเลือกพฤติกรรมการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมก่อนการเรียนกับหลังการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

กลุ่มตัวอย่าง	การรู้จักตนเองด้านจริยธรรม			รวม
	พฤติกรรมไม่พึงประสงค์	พฤติกรรมระดับกลาง	พฤติกรรมอันพึงประสงค์	
ก่อนการทดลอง	89	177	734	1000
	8.9%	17.7%	73.4%	100%
หลังการทดลอง	54	138	808	1000
	5.4%	13.8%	80.8%	100%
	-35	-39	+ 74	
	-3.5%	-3.9%	+7.4%	

จากตารางสามารถแสดงภาพเป็นกราฟเส้นได้ดังนี้

ภาพประกอบ 7 กราฟแสดงการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมก่อนการเรียนกับหลังการเรียน
ของนักเรียนที่เรียนด้วยการสอน โดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

จากตาราง 5 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยม
ให้กระจ่าง มีการเปลี่ยนแปลงการเลือกพฤติกรรมการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมดังนี้
พฤติกรรมไม่พึงประสงค์ลดลง 3.5% พฤติกรรมระดับกลางลดลง 3.9% พฤติกรรมอันพึง
ประสงค์เพิ่มขึ้น 7.4%

จากสมมติฐานที่ว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำคำนิยามให้
กระจ่าง มีการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมก่อนและหลังการเรียนกระจายเป็นส่วนที่แตกต่างกัน
จากการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมทดสอบกับกลุ่มทดลอง
ได้ค่าสถิติทั้งก่อนทดลองและหลังการทดลอง และทดสอบสมมติฐาน โดยใช้ ใค-สแควร์
(Chi square test) ปรากฏผลดังในตาราง 6

ตาราง 6 เปรียบเทียบการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมก่อนและหลังการเรียนของนักเรียนที่
เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำคำนิยามให้กระจ่าง

กลุ่มตัวอย่าง	การรู้จักตนเองด้านจริยธรรม			χ^2
	พฤติกรรมไม่พึงประสงค์	พฤติกรรมระดับกลาง	พฤติกรรมอันพึงประสงค์	
ก่อนการเรียน	89	177	734	16.95**
หลังการเรียน	54	138	808	

**
 $\chi^2 (\infty .01, df \ 2) = 9.21$

จากตาราง 6 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำคำนิยาม
ให้กระจ่างก่อนและหลังการเรียน มีการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมกระจายเป็นส่วนที่แตกต่างกัน
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ซึ่งมีการละเอียดสังเขป และผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา
2. เพื่อเปรียบเทียบการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา
3. เพื่อเปรียบเทียบการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมระหว่างก่อนการเรียนกับหลังการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน

2. นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมกระจายเป็นส่วนที่แตกต่างกัน

3. นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างมีการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมก่อนและหลังการเรียนกระจายเป็นส่วนที่แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2538 โรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม อำเภوتاมะกา จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 12 ห้องเรียน นักเรียนทั้งหมด 600 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2538 โรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม อำเภوتاมะกา จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 100 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 50 คน กลุ่มควบคุม 50 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยวิธีการจับฉลากจากจำนวน 12 ห้องเรียน เอามาเพียง 2 ห้องเรียน นำกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มมาคลุกกันแล้วจับฉลากเพื่อกำหนดเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

2. ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง

ใช้เวลาทดลองทั้งสิ้น 10 สัปดาห์ โดยแบ่งเวลาในการทดลองดังนี้

2.1 ผักพหุติกรรมการทำงานกลุ่ม ก่อนที่จะมีการทดลองสอนทั้ง 2 กลุ่ม กลุ่มละ 2 คาบ คาบละ 30 นาที ในช่วงรวมโรยรมของแต่ละห้อง โดยที่การผักพหุติกรรมการทำงานกลุ่มนี้ไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

2.2 ทดลองสอนกลุ่มละ 16 คาบ คาบละ 50 นาที สัปดาห์ละ 2 คาบ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แผนการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้สอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในเนื้อหาเรื่อง ความกตัญญูต่เวที การประหยัด ความขยันหมั่นเพียร ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว ความเมตตากรุณา

3.2 แผนการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 วิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล

3.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล เรื่อง ความกตัญญูต่เวที การประหยัด ความขยันหมั่นเพียร ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว ความเมตตากรุณา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาเป็นข้อสอบแบบปรนัย 5 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่น .83 มีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง .22 - .80 และค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง .20 - .63 ดังแสดงไว้ในภาคผนวก ค.

3.4 แบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับปรุงจากแบบทดสอบวัดจริยธรรมของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู ซึ่งเป็นแบบปรนัย ชนิด 3 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่น .79 และค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 1.76 - 5.48 ดังแสดงไว้ในภาคผนวก ค.

4. การดำเนินการทดลอง

4.1 ทดสอบก่อนเรียนทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล และแบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม

4.2 ดำเนินการสอนโดยผู้วิจัยสอนเองทั้งสองกลุ่ม ใช้เวลาในการสอนเท่ากัน คือ 16 คาบ ๆ ละ 50 นาที สัปดาห์ละ 2 คาบ

4.2.1 กลุ่มทดลองสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

4.2.2 กลุ่มควบคุมสอนโดยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา

- 4.3 ทดสอบหลังการเรียนกับนักเรียนทั้งสองกลุ่ม โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล และแบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม ซึ่งเป็นแบบทดสอบชุดเดียวกับที่ใช้ทดสอบก่อนการเรียน
- 4.4 นำผลการทดสอบมาตรวจให้คะแนน แล้วนำคะแนนมาวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้ผลต่างของคะแนนที่ได้จากการทดสอบก่อนการทดลองกับหลังการทดลอง แล้วทดสอบค่าความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยใช้ t-test ในรูปผลต่างของคะแนน Difference Score
2. เปรียบเทียบการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม
 - 2.1 เปรียบเทียบการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจากการทดสอบหลังการทดลองสอน แล้วทดสอบหาค่าความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยใช้การทดสอบไค-สแควร์ (Chi-square test)
 - 2.2 เปรียบเทียบการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม ก่อนการทดลองและหลังการทดลองของกลุ่มทดลองแล้วทดสอบหาค่าความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยใช้การทดสอบ ไค-สแควร์ (Chi-square test)

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

1. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมกระจายเป็นส่วนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีการเปลี่ยนแปลงการเลือกพฤติกรรมของการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมดังนี้ พฤติกรรมไม่พึงประสงค์ กลุ่มทดลองต่ำกว่ากลุ่มควบคุม 2.1% พฤติกรรมระดับกลาง กลุ่มทดลองต่ำกว่ากลุ่มควบคุม 2.9% พฤติกรรมอันพึงประสงค์ กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม 5%

3. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา ก่อนและหลังการเรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง มีการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมกระจายเป็นส่วนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีการเปลี่ยนแปลงการเลือกพฤติกรรมของการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมหลังการเรียนดังนี้ พฤติกรรมไม่พึงประสงค์ลดลง 3.5% พฤติกรรมระดับกลางลดลง 3.9% พฤติกรรมอันพึงประสงค์ เพิ่มขึ้น 7.4%

อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า

การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา จากผลการศึกษาค้นคว้าได้รวบรวมข้อคิดเห็นต่าง ๆ ตลอดจนผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการอภิปรายดังนี้

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ โดยนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำ
 คำนีมาห้กระจำงมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอน
 ของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีดา วิทยากุล
 (2536 : 79) ที่ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการตัดสินใจของ
 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการของการทำคำ
 นีมาห้กระจำง ที่ศึกษาพบว่า การสอนโดยกระบวนการของการทำคำนีมาห้กระจำง ทำให้นักเรียน
 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และยังสอดคล้องกับ
 งานวิจัยของ อนัน บัณเฑียร (2534 : 77) ที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 และระดับการพัฒนาคำนีมา วิชาสังคมศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้วยการสอนโดย
 การทำคำนีมาห้กระจำงที่ศึกษาพบว่า การสอนโดยการทำคำนีมาห้กระจำง ทำให้นักเรียนมี
 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 นอกจากนี้ ยังสอดคล้อง
 กับผลการวิจัยของเพรสจัส (Pracejus. 1974 : 2508 - A) ที่ศึกษาผลกระทบ
 ของกระบวนการทำความเข้าใจในคำนีมาต่อความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนเกรด 8
 ทำการทดสอบก่อนเรียนและทดสอบหลังเรียนได้พบว่า กระบวนการทำความเข้าใจในคำนีมา
 ช่วยให้นักเรียนมีความสามารถในการอ่านสูงขึ้นและผลการวิจัยของ ญีเซียด (สำนักงาน
 คณะกรรมการข้าราชการ. 2530 : 22 ; อ้างอิงมาจาก Guziak. n.d.) ที่ได้ทำการ
 ศึกษาเกี่ยวกับนักเรียนเกรด 5 ที่เรียนวิชาดนตรี ซึ่งพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนของความคิดรวบยอด
 แห่งตนสูงกว่ากลุ่มควบคุมและกระบวนการกระจำงคำนีมา มีส่วนทำให้นักเรียนเปลี่ยนแปลง
 พฤติกรรมไปในทางบวก

ผลการวิจัยที่พบว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการทำ
 คำนีมาห้กระจำง กับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์
 กรมสามัญศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
 น่าจะสืบเนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

1.1 กระบวนการเรียนการสอนด้วยกระบวนการทำคำนีมาห้กระจำง

เป็นกระบวนการที่เสนอปัญหาโดยใช้กรณีตัวอย่างเพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกการตัดสินใจการกระทำ

ด้วยตนเองโดยการกำหนดทางเลือกอย่างอิสระ เลือกแนวทางการแก้ปัญหา พิจารณาถึง ผลดีผลเสีย การอภิปรายสรุป การยึดมั่นคุณค่าของกลุ่ม การตัดสินใจทางเลือกของตน และกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ จากการนำกรณีตัวอย่างมาจัดทำให้นักเรียนได้เห็นสภาพปัญหา ใต้อย่างชัดเจน เข้าใจปัญหาได้ดีขึ้น มีความกระตือรือร้นที่จะหาแนวทางแก้ไข ซึ่ง จอห์น (วรรณ เลิศยงค์. 2528 : 24 : อ้างอิงมาจาก John. 1964) กล่าวว่า การเรียนการสอนที่มีการสร้างสถานการณ์ที่เป็นปัญหาจริงหรือคำถาม เพื่อให้ให้นักเรียนคิดหา เหตุผลที่จะเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการปลูกฝังให้นักเรียนมีนิสัยในการใฝ่ถามเพื่อหาข้อเท็จจริง ทำให้ผู้เรียนสามารถนำหลักการเหล่านั้นไปประยุกต์กับการ แก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีจิตวิทยาของเพียเจต์ ที่ว่า เด็กวัย 9 - 13 ปี ส่วนใหญ่จะเข้าใจและเห็นความสำคัญของสิ่งที่มีตัวตน ยึดติดกับวัตถุ ยังไม่เข้าใจ สิ่งที่เป็นนามธรรมหรือสัญลักษณ์มากนัก ดังนั้น การนำกรณีตัวอย่างมาซึ่งจะช่วยให้นักเรียนมี ความสนใจในการเรียนมากขึ้น

1.2 กิจกรรมการเรียนการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมมาให้กระจ่าง

ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง นักเรียนแต่ละคนได้ปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง โดยเริ่มจากการคิด หาแนวทางเลือกในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยการพิจารณาจากข้อมูลและนำเสนอ ทางเลือกของตนพร้อมแสดงเหตุผล ผลดี ผลเสียต่อกลุ่ม เพื่ออภิปราย หาทางเลือกของกลุ่ม ต่อจากนั้นนำมติกลุ่มเสนอต่อเพื่อนร่วมชั้น และสุดท้ายนักเรียนแต่ละคนจะตัดสินใจเลือกแนวทางการ แก้ไขปัญหาด้วยตัวเองใหม่ ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการเอง ทุกขั้นตอน โดยพยายามค้นพบและหาคำตอบด้วยตนเอง ครูมีบทบาทเพียงเป็นผู้ชี้แนะ อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานของนักเรียนเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ สจูลซ์ (Schultz. 1972 : 4) ที่ว่า การให้ผู้เรียนได้ฝึกการรู้จักเลือกใช้วิธีการหาคำตอบ หรือการคิดวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเองจะทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการเรียนรู้ได้ดี เพราะ การค้นพบความจริงใด ๆ ด้วยตนเอง ผู้เรียนมักจะจดจำได้ดีและมักจะมีผลก่อให้เกิด การเรียนรู้ได้มากกว่าการเรียนรู้ที่ได้รับจากการบอกเล่า นักเรียนจึงมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ที่แตกต่างกัน

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา ด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง กับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมกระจายเป็นส่วนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้และมีการเปลี่ยนแปลงการเลือกพฤติกรรมของการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมดังนี้ พฤติกรรมไม่พึงประสงค์ กลุ่มทดลองต่ำกว่ากลุ่มควบคุม 2.1% พฤติกรรมระดับกลาง กลุ่มทดลองต่ำกว่ากลุ่มควบคุม 2.9% พฤติกรรมอันพึงประสงค์ กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม 5% โดยนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง มีการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างที่ส่งผลต่อการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมยังไม่มีผู้ทำวิจัยไว้ แต่มีงานวิจัยที่ใกล้เคียงกันคือ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู (2525 : 248 - 249) ได้ทำการวิจัย จริยธรรมของอาจารย์และนักศึกษาสังกัดสถานศึกษา กรมการฝึกหัดครู พบว่า คุณลักษณะทางจริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างอาจารย์ มีอัตราส่วนของความถี่ที่เลือกกระทำพฤติกรรมในลักษณะที่พึงประสงค์ : พฤติกรรมในลักษณะที่เป็นกลาง : พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 60 : 30 : 10 มีคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่กำหนด 10 คุณลักษณะได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต การรักษาระเบียบวินัย ความกตัญญูต่อเวที ความมัธยัสถ์ ความอดุสาหะ ความเมตตากรุณา ความยุติธรรม ความเสียสละ ความสามัคคี ความมีเหตุผล และมีคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ต่ำกว่าเกณฑ์ 1 คุณลักษณะคือ ความรับผิดชอบ ส่วนกลุ่มตัวอย่างนักศึกษามีคุณลักษณะทางจริยธรรมใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่กำหนดมี 9 ลักษณะคือ ความมีระเบียบวินัย ความยุติธรรม ความกตัญญูต่อเวที ความเสียสละ ความสามัคคี ความมัธยัสถ์ ความอดุสาหะ ความมีเหตุผล ความเมตตากรุณา และมีคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ต่ำกว่าเกณฑ์ 2 คุณลักษณะคือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ

ผลการวิจัยที่พบว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา

มีการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมกระจายเป็นส่วนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 น่าจะสืบเนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

2.1 การสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง ำต้นำกรณีตัวอย่าง

มาเป็นกรณีปัญหาในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียน กรณีตัวอย่างจะถูกสร้างำให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง โดยเป็นเครื่องกระตุ้นำให้นักเรียนได้คิดด้วยตัวของตัวเองในการตัดสินใจเพื่อหาทางเลือกในการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม หลังจากการพิจารณาถึงผลดีและผลเสียของทางเลือก ซึ่งสอดคล้องกับ ฉันทนา ภาคบังข (2518 : 39) ที่กล่าวถึงกรณีตัวอย่างว่า ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและมองปัญหาได้ถ่องแท้ รู้สึกเห็นจริงเห็นจังกับเรื่องจนคิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกรณีตัวอย่าง หรือคิดว่าเป็นปัญหาของตนเอง ผู้เรียนสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระในการแก้ปัญหา นับว่าช่วยำให้ผู้เรียนฝึกการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลและมีประสิทธิภาพ และยังสอดคล้องกับ สุปัญญา กิตติวิสาร (2529 : 42) ที่กล่าวไว้ว่า การส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง ต้องจัดสิ่งเร้าที่ช่วยส่งเสริมวิธีเรียนของผู้เรียน โดยำข้อบกพร่องที่ก่อให้เกิดความนึกคิด วิเคราะห์ข้อเท็จจริงตามเหตุและผล เช่น แสดงเรื่องราวในรูปของบทละครปลายเปิด หรือำเหตุการณ์สำคัญ ๆ

2.2 ในขั้นเลือกแนวทางในการแก้ปัญหา ผู้เรียนจะสวมบทบาทโดยสมมติตนเอง

ว่าเป็นผู้ประสบปัญหาของเรื่องในสถานการณ์นั้นทั้งด้านบทบาท หน้าที่และสถานภาพ โดยยึดเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินใจประเมินทางเลือก ซึ่งการสวมบทบาทสมมตินี้เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้นักเรียนรู้จักตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ ทิศนา แคมมณี และเยาวพา เตชะคุปต์ (2522 : 48) ที่กล่าวว่า การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสำรวจค่านิยมของตนเองและหาหลักยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิตของตนเองในขณะที่ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมติอยู่นั้น ผู้เรียนจะมีพฤติกรรมการตัดสินใจที่แสดงำให้เห็นถึงค่านิยมของตน การมีโอกาสได้แสดง อภิปรายและวิเคราะห์ถึงค่านิยมเหล่านั้น จะช่วยำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในตนเองมากขึ้น

3. จากผลการวิจัยที่พบว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการ

การทำค่านิยมให้กระจ่าง มีการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมก่อนและหลังการเรียนกระจาย เป็น

สัดส่วนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ โดยหลังการทดลองมีการเปลี่ยนแปลงการเลือกพฤติกรรมการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมดังนี้ พฤติกรรมไม่พึงประสงค์ลดลง 3.5% พฤติกรรมระดับกลางลดลง 3.9% พฤติกรรมอันพึงประสงค์ เพิ่มขึ้น 7.4% ผลการวิจัยที่ปรากฏผลมาดังนี้น่าจะเป็นผลมาจาก

กิจกรรมการเรียนการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง เป็นการสอนที่ ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นักเรียนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนอย่างทั่วถึง มีการอภิปราย ปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความคิดกว้างขวางยอมรับฟังความคิดเห็น ของผู้อื่น เสนอวิธีแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผล และทำให้นักเรียนได้พิจารณาค่านิยมของตน โดยอาศัย กิจกรรมเดี่ยว กิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมทั้งชั้นเรียนที่สร้างขึ้น วิธีนี้ไม่ได้ช่วยยึดเบียดค่านิยมที่เป็น มาตรฐานอันใดทั้งสิ้น แต่เป็นวิธีสอนแต่ให้ดำเนินชีวิตด้วยการพิจารณาอยู่ตลอดเวลาว่า ค่านิยม อะไรบ้างที่ตนควรเสริมสร้างและยึดไว้เป็นหลักดำเนินชีวิต (วัชร ฐวธรรม. 2525 : 5) ผู้เรียนจะรับผิดชอบในการเรียนของตนเองเกือบทั้งหมด ครูจะเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือแนะนำโดย จะไม่บอกทุกสิ่งทุกอย่างแก่นักเรียน แต่จะพยายามดึงเอาความสามารถของผู้เรียนออกมาโดย การใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นให้มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สง่า วุฒิประจักษ์ (2532 : 79) ที่กล่าวว่า การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการสอนที่ มุ่งให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง ผักหักภาระการทำงานร่วมกับผู้อื่น ผักวิธีการวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ได้ จะทำให้ผู้เรียนรู้จักตนเองและเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น จากเหตุผล ดังกล่าว จึงมีผลทำให้นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างมี การรู้จักตนเองด้านจริยธรรมก่อนและหลังการเรียนแตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่น่าจะเป็นประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 การสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง เป็นการสอนที่ยึด

นักเรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการเรียนที่เน้นกิจกรรมให้นักเรียนกระทำด้วยตนเองเป็นกิจกรรมเดี่ยว มีการแบ่งกลุ่มผู้เรียนเพื่อทำกิจกรรมกลุ่ม และกิจกรรมทั้งชั้นเรียน นักเรียนจึงมีโอกาสดูแลกันและกันและคิดวิเคราะห์ และร่วมทำงานกับผู้อื่น ซึ่งเป็นการสอนที่สอดคล้องกับทักษะกระบวนการตามหลักสูตรใหม่ในระดับ ประถมศึกษาตอนต้น และมีความจำเป็น คิดวิเคราะห์ สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย ประเมินและเลือกทางเลือก และจากการวิจัยที่พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาควรส่งเสริมและนำวิธีการสอนนี้ไปใช้สอนในวิชาสังคมศึกษาให้แพร่หลายมากขึ้น

1.2 กิจกรรมที่นำมาใช้ในการสอน นักเรียนจะทำกิจกรรมเดี่ยวด้วยตนเอง

อภิปรายกลุ่ม นำแนวคิดกลุ่มเสนอต่อชั้นเรียน สรุปแนวคิดของตนเองใหม่ในขั้นสุดท้าย ได้พบปัญหาในการอภิปรายกลุ่มย่อย ซึ่งระยะแรก ๆ นักเรียนคนท้าย ๆ ของกลุ่มได้นำเสนอแนวทางแก้ปัญหาของตนเองต่อกลุ่มตามอย่างเพื่อนที่เสนอไปแล้ว โดยไม่เสนอทางเลือกของตนเองที่เขียนไว้บนแบบบันทึกรายการ และเมื่อให้ตัวแทนกลุ่มนำเสนอต่อกลุ่ม ผู้ที่กลุ่มได้เลือกไว้เป็นตัวแทนไม่กล้านำเสนอ ซึ่งครูได้แก้ปัญหาโดยชี้แจงให้ทราบตอนท้ายชั่วโมงว่า การเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาและเหตุผลของแต่ละคน ไม่ได้มีผลว่าแนวทางในการแก้ปัญหาของเราจะผิดหรือถูก และได้ย้ำบทบาทที่แต่ละคนต้องปฏิบัติจึงจะมีผลทำให้การตัดสินใจประสบความสำเร็จได้ ดังนั้น การสอนด้วยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างก่อนการเรียน ครูควรฝึกให้นักเรียนมีทักษะในการอภิปรายกลุ่ม ทักษะการนำเสนอเสียก่อน จะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.3 ในการเรียนการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง ในขั้นตอนการอภิปรายกลุ่ม และแสดงเหตุผลต่อเพื่อนร่วมชั้น แต่ละกลุ่มมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ทำให้มีการซักถามและเกิดความขัดแย้งโต้เถียงกัน ดังนั้นครูผู้สอนต้องวางตนเป็นกลาง และแสดงเหตุผลให้นักเรียนทั้งชั้นเรียนเข้าใจ ข้อสรุป ครูควรสรุปจากแนวคิดของนักเรียน พร้อมทั้งครูชี้แนะไปสู่เหตุผลที่ถูกต้อง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้เรียนให้ความสนใจในการเรียนด้วยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างเป็นอย่างมาก ดังนั้นในขั้นตอนการเสนอปัญหาด้วยกรณีตัวอย่างในการวิจัยครั้งต่อไป ควรนำเสนอด้วยวิธีทัศน์ สื่อประสม การแสดงบทบาทสมมติและสถานการณ์จำลอง เพื่อให้บทเรียนน่าสนใจมากขึ้น

2.2 ควรนำการสอนด้วยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างไปใช้ทดลองสอนกับเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหรือจริยธรรมในด้านอื่น ๆ เช่น ความมีเหตุผล ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับการสอนแบบอื่น ๆ เช่น การสอนแบบอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติและสถานการณ์จำลองว่าจะมีผลแตกต่างกันหรือไม่

2.3 ควรทำการสอนด้วยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง ไปใช้ทดลองสอนกับนักเรียนชั้นอื่น ๆ

2.4 การสอนด้วยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง น่าจะส่งผลต่อตัวแปรอื่นอีก เช่น ความสามารถในการแก้ปัญหา ความเชื่อมั่นในตนเอง ความมีวินัยในตนเอง ค่านิยมในสิ่งแวดล้อม การคิดอย่างมีเหตุผล เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระสังฆราช. เบญจศีล - เบญจธรรม. มหามกุฏราชวิทยาลัย
ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2500.

การศาสนา, กรม กองวัฒนธรรม. ศีลธรรมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
การศาสนา, 2521.

การศาสนา, กรม. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงเล่มที่ 20. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
การศาสนา, 2514.

———. พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 16. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2500.

———. พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 37. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2500.

———. พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 39. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2500.

———. พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 43. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2500.

โกวิท ประวาลพุกษ์. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำหรับอนาคต. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
การศาสนา, 2535.

กั๊วธร จ่างทอง. สุขภาพจิตและการพัฒนาตน. โครงการตำราและเอกสารวิทยาลัยครู
นครศรีธรรมราช, 2528.

คณะกรรมการข้าราชการครู, สำนักงาน. รายงานวิจัยผลการดำเนินการนำร่อง โครงการ
พัฒนาวิจัยและจริยธรรมข้าราชการครู. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
ข้าราชการครู, 2530.

จันทร์ชนันท์ สิงห์ต. "สำรวจระดับความสุขในชีวิต," ฟ้าราม. 10(10) : 130 - 134.
กันยายน 2528.

จันทนา ภาคบงกช. การสอนสังคมศึกษาหน่วย "วันสำคัญของชาติ" ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
ด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์. ปริญญาโท ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2518. อัดสำเนา.

ชม ภูมิภาค. บทความวิทยุกระจายเสียงชุดการศึกษาเพื่อคุณธรรม สมาคมการศึกษาแห่ง
ประเทศไทย. กรุงเทพฯ : เจริญวิทยุการพิมพ์ 2525.

- ชวาล แพรัตกุล. เทคนิคการวัดผล. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2522.
- ชานาญ นิสารัตน์. หนังสือแบบเรียนสังคมศึกษา ส 402 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 (ม.4).
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524.
- ชาเลื่อง วุฒิจันทร์. หลักการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
การศาสนา, 2522.
- ไชยการ ทองแก้ว. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ทิริ-โอดดับปะ กับสัปปริสธรรม เพื่อเป็น
แนวทางในการค้นหาบุคลิกภาพธรรมชาติโดย. ปริชญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2520. อัดสำเนา.
- ฐานวุฒโฒ, ภิกขุ. "มงคลสูตรสูตรแห่งความสำเร็จ มีความกตัญญูทวาทิ," กัลยาณมิตร.
2(22) : 87 - 89; ตุลาคม 2530.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนิก. จริยธรรมของเยาวชนไทย. สถาบันวิจัย
พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, โรงพิมพ์กรมการศาสนา,
2520.
- ดุษฎี สิตลวรพงศ์. การเปรียบเทียบวิธีสอนแบบไตรสิกขาและธรรมสากัจฉาในการสอนเบญจศีล
และทวารวสานในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. ปริชญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2524. อัดสำเนา.
- พิศนา แคมมณี และเยาวพา เดชะอุบต์. "ประวัติความเป็นมาและทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มสัมพันธ์,"
กลุ่มสัมพันธ์ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติเล่ม 1. กรุงเทพฯ : บุรพาศิลป์การพิมพ์, 2522.
- ธีระ ชัยยุทธบรรยง. "คำนิยามกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและวินัย," วารสารแนะแนว.
26(139) : 45 - 50 ; กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2535.
- _____. "มาทำความเข้าใจในเรื่อง คำนิยาม กันเถอะ," วารสารแนะแนว. 25(134) :
59 - 65; เมษายน - พฤษภาคม 2534.
- ธีระพร อุวรรณโณ. "แล้วเราจะเสริมสร้างจริยธรรมกับคนวัยใด," ครูศาสตร์. 11 :
1 - 6 ; เมษายน - มิถุนายน 2526.

- นางลักษณ์ จันทรแสนโรจน์. ปัญหาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนและนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร. ปรินิพนธ์ คศ.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2529. อัดสำเนา.
- นวลเพ็ญ วิเชียรโชติ. "จิตวิทยาพัฒนาการตามแนวพุทธศาสตร์," ศึกษาศาสตร์ตามแนว
พุทธศาสตร์ ภาคที่ 3 จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการวัฒนธรรม
แห่งชาติ, 2526.
- นาคยา ปิณฑานนท์. เอกสารการสอนชุดวิชาจริยศึกษา หน่วยที่ 6 - 10. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528.
- นาคยา ภัทรแสงไทย. พุทธศาสตร์การสอนเพื่อพัฒนาค่านิยม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์,
2524.
- นิภาพรรณ แดงโรจน์. การศึกษาความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองและผลสัมฤทธิ์ทาง
การเรียนในวิชาจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนด้วยวิธีสอน
แบบไตรสิกขา. ปรินิพนธ์ คศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, 2530. อัดสำเนา.
- นิเวศน์ ชรรณรักษ์. เทคนิคการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนสังคมศึกษา. สำนักทดสอบ
ทางการศึกษาและจิตวิทยา กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
2530.
- ประติษฐ์ พรหมเสนา. การนำวิธีสอนในสมัยพุทธกาลมาใช้สอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา
วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523. อัดสำเนา.
- ปรีดา วิทยากุล. การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการตัดสินใจของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการของ
การทำค่านิยมให้กระจ่าง. ปรินิพนธ์ คศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536. อัดสำเนา.
- ปิ่น มุกกันต์. คำบรรยายพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา. 2508.
- . แนวการสอนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา. 2514.

พจนารถ บัวเขียว. การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่สอนโดยการสอนแบบแก้ปัญหาที่ใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535. อัดสำเนา.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2531.

พระญาณสังวร, สมเด็จพระสังฆราช. หลักพุทธศาสนา. มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2522.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). ธรรมานุสัณห์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2534.

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2528.

———. พุทธจริยธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2523.

พระศรีวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). การพัฒนาจิต. มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2517.

พะยอม แก้วกำเนิด. "การเตรียมการสอนพาเยาวชน," มติชนรายวัน. 13:(9); ตุลาคม 2531.

พัชรา บุญลาภ. การศึกษาเปรียบเทียบความรับผิดชอบและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในการสอนจริยธรรมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยการสอนด้วยบทเรียนสื่อประสมตามแนวพุทธศาสตร์ กับการสอนตามคู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529. อัดสำเนา.

มัลลิกา พงษ์ปริตร. การสอนเพื่อตอบสนองสมรรถภาพของมนุษย์. กรุงเทพฯ : ศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2527.

- มิลินทร์ ส้าเภาเงิน. การศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนจากประเมินหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 และ 2521. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524. อัดสำเนา.
- ยุพดี เตชะอังกูล. การทดลองเชิดหนังตะลุงเป็นสื่อกลางเพื่อพัฒนาจริยธรรมด้านวินัยแห่งตนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525. อัดสำเนา.
- ระวี ภาวิไล. "จริยธรรมในสังคม," การศึกษาแห่งชาติ. 5 : 2 ; มิถุนายน - กรกฎาคม 2522.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2522.
- ลาวัญญ์ วิทยาอุททิกุล. การสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยม. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- _____. แนวทางการพัฒนาค่านิยมและคุณธรรมของเยาวชนในปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : พีเอสิฟวิ่ง จำกัด 2533.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. หลักการวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศึกษาพร, 2531.
- วรรณมา เลิศขันธ์ดี. ผลการสอนโดยใช้เกมสถานการณ์จำลองที่มีต่อแนวคิดแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2528. อัดสำเนา.
- วรรณมา สุติวิจิตร. การทดลองสอนจริยศึกษาโดยการสร้างศรัทธาแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526. อัดสำเนา.
- วสิน อินทสระ. "การวิเคราะห์และควบคุมตนเองเพื่อความสำเร็จในการบริหารโดยธรรม," ฟ้าราม. 10(1) : 29 - 38 ; ธันวาคม 2527.

- วไลพร ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม. จิตวิทยาพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2527.
- วัชร ฐวธรรม. พุทธวิธานการพิจารณาสร้างเสริมค่านิยม. กรุงเทพฯ : บุญส่งการพิมพ์, 2525.
- วิชาการ, กรม. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2533.
- . แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย การประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย 22 - 27 มกราคม 2523. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2523.
- . รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาหาเกณฑ์ปกติของระดับพัฒนาการทางจริยธรรมและองค์ประกอบที่มีผลต่อพัฒนาการทางจริยธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2524.
- วินัย เกษมเศรษฐี. "สิ่งที่ควรทำในการส่งเสริมจริยศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา," รวมคำบรรยายและผลการประชุมกลุ่มเรื่องการสอนเสริมจริยศึกษา. หน่วยงานพิเศษ กรมสามัญศึกษา 4 - 6 มิถุนายน 2523.
- วีระพงษ์ คุณมณี. การศึกษาผลการสอนด้วยวิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจในการสอนจริยธรรมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. ปริชญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2526. อัดสำเนา.
- ศักดิ์ศรี ปาณะกุล. การใช้กิจกรรมกลุ่มสร้างคุณภาพในการสอนวิชาพระพุทธศาสนานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. ปริชญานิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530. อัดสำเนา.
- ศิริพร ชีพระกิต. การพัฒนาค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมโดยใช้กระบวนการกระจำงค่านิยมสำหรับนักเรียนชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยอาชีวศึกษาภูเก็ต. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2533. อัดสำเนา.
- ศึกษาริการ, กระทรวง กรมวิชาการ. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา. 2533.

- ศึกษาธิการ, กระทรวง กรมการศาสนา. หลักการวิธีการจัดจริยศึกษาและหัวข้อจริยธรรมสำหรับ
ใช้อบรมสั่งสอนนักเรียนนักศึกษา (ฉบับทดลอง). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา,
 2521.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง หน่วยศึกษานิเทศก์. ชุดการสอนการปลูกฝังและสร้างค่านิยมพื้นฐาน
เรื่อง การประหยัดและออม. กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์, 2526.
- . ชุดการสอนการปลูกฝังและสร้างค่านิยมพื้นฐาน เรื่อง ความขยันหมั่นเพียร.
 กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์, 2526.
- ศึกษานิเทศก์, หน่วย กรมการฝึกหัดครู. การวิจัยเรื่อง "จริยธรรมของอาจารย์และ
นักศึกษาสังกัดสถานศึกษากรมการฝึกหัดครู". 2525.
- ศึกษานิเทศก์, หน่วย กรมสามัญศึกษา. "การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ
 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาทั่ว
 ประเทศ," วารสารวิจัยทางการศึกษา. 14 : 87 ; มกราคม - มีนาคม 2527.
- สงบ ลักษณะ. "หลักสูตรปัจจุบันและการสอนการอบรมนักเรียน," รวมคำบรรยายและ
ผลการประชุมเรื่องการส่งเสริมจริยศึกษา. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา
 4 - 6 มิถุนายน 2523.
- สง่า วุฒิประจักษ์. การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการใช้
เหตุผลเชิงจริยธรรม ในการสอนจริยธรรมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการสอน
แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนตามคู่มือครู. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ :
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2531. อัดสำเนา.
- สมบูรณ์ จิตพงศ์. เทคนิคการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนสังคมศึกษา. สำนักทดสอบ
 ทางการศึกษาและจิตวิทยา กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
 2523.
- สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน. "พัฒนาการทางจริยธรรมวัดได้หรือไม่," วารสารมิตรครู.
 23(10): 8 - 13 ; พฤษภาคม 2524.

สามัญศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ. การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา,
กรุงเทพฯ : ศูนย์สภาลาดพร้าว, 2529.

สามัญศึกษา, กรม หน่วยงานพิเศษ. หลักการและทฤษฎีการปลูกฝังสร้างเสริมจริยธรรม.
ม.ป.ท., 2529.

สารณี รัตนบุรี. เอกสารประกอบการฝึกอบรมศึกษานิเทศก์ รุ่น 20, 21. หน่วยงานพิเศษ,
กรมสามัญศึกษา, 2523.

สารธ บัวศรี. "จริยธรรมศึกษา," วิจัยและวัดผล '27. 4 : 1 - 31, 2527.

สุชีพ บุญญาภาพ. หนังสือเรียนสังคมศึกษารายวิชา ส 402 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย
พุทธศักราช 2524. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2524.

สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. "หลักพระพุทธศาสนา," มิตรครู. 30(21) : 3 - 4 ;
พฤศจิกายน 2531.

——— "หลักพระพุทธศาสนา," มิตรครู. 30(20) : 4 - 5 ; ตุลาคม 2531.

——— "หลักพระพุทธศาสนา," มิตรครู. 30(13) : 3 - 5 ; กรกฎาคม -
พฤศจิกายน 2531.

สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. "หลักพระพุทธศาสนา," มิตรครู. 30(12) : 3 - 5 ;
ปักษ์หลัง มิถุนายน 2531.

สุปัญญา กิตติวิสาร. "การจัดการศึกษาเพื่อให้เข้าใจตนเอง," มิตรครู. 28(4) :
40 - 43 ; กุมภาพันธ์ 2529.

สุนน อมรวิวัฒน์. "การสร้างเสริมศีลธรรมในสถานศึกษา," ครูศาสตร์. 11(4) :
45 - 54 ; พฤษภาคม - มิถุนายน 2526.

สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. เอกสารการสอนชุดวิชาจิตวิทยาการแนะแนวหน่วยที่
9-15. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
2533.

- สุพล วังสินธุ์ "องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางจริยธรรม," สารพัฒนาหลักสูตร, 11(101): ตุลาคม - พฤศจิกายน 2534.
- สุรางค์ ใจวัตรระกูล. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- สำนักงานพัฒนาคุณธรรม. คู่มือการพัฒนาคุณธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2534.
- อนัน ปันอินทร์. การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและระดับการพัฒนาค่านิยมวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนด้วยการสอนโดยการทาค่านิยมมาให้กระจ่างและโดยวิธีสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. ปริญาภิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2534. อัดสำเนา.
- อาคม จันทสุนทร. การสอนเพื่อตอบสนองสมรรถภาพมนุษย์. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, 2527.
- อาภรณ์ พุกกะมาน และคนอื่น ๆ. การศึกษาการสอนศิลปะเพื่อสร้างเสริมพุทธธรรมจริยาในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : เจริญผล, 2528.
- อานวย ทะพิงส์แก และชยันต์ วรรณะภูติ. "จริยธรรมในสังคมไทยในทัศนะของนักเรียน," วารสารสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 39 - 40 ; มิถุนายน - กรกฎาคม 2522.
- Brown. Roger. Social Psychology. N.Y. Free Press, 1965.
- Fan, Chung-Teh. Item Analysis Table. New Jersey : Education Testing Service, Princeton, 1952.

Fitzpatrick. "An Ecperimental Study to Investigate the Effects of Selected Value Clarifying Strategies on the Self Concept and Reading Achievement of Seventh Grade Students in Nonpublic Schools of a Large Romen Catholic Diocese," Dissertation Abstracts International. 36(4) : 1994 - A; October, 1975.

Gagne, Robert M. The condition of Learning. 2nd ed., New York: Holt and Winston, Inc., 1969.

Kohlberg, L . "Moral Stages and Moralization : The Cognitive developmental approach," In Lickona, T. Moral Development and Behavior : Theory , Research and Social Issues. N.Y. : Holt, Rinehart and Winston. 1976.

Pracejus, E.L. "The effect of Value Clarification on Reading Comprehension," Dissertation Abstracts International. 35(4): 2058 - A; October, 1974.

Raths, Louis, Merrill Harmin and Sidney Simon. Values and Teaching. Columbus, Ohip : Chales E. Merill, 1966.

Raths, Louis and others. Values and Teaching. Printice in the United States of America, Inc., 1966.

Schultz, Randall L. Simulation in Social and Administrative Science. New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1972.

Temple, A.K. "The Effects of Values Clarification Process on Students View of their Own and Peer Values," Dissertation Abstracts International. 40(5) : 5816-A; November, 1980.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นที่ปรึกษาตรวจประเมินพันธ
และตรวจเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นที่ปรึกษาและตรวจประเมินงาน

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.เนตร อักษรสวัสดิ์ กศ.บ. (มัธยม), M.S. in Ed, (Sec.Ed) ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

2. รองศาสตราจารย์ ดร.สมบุญ ชิตพงศ์ กศ.บ. (คณิต), กศ.ม. (วัดผล), กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. อาจารย์ยวสิน อินทสระ สภามหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร และ ภาควิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. ดร.อ้อมเคี้ยว สดกณี สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

3. รองศาสตราจารย์อัจฉรา สุขารมณ์ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

4. อาจารย์จรัญ คำยัง สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ

5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรัส น้อยแสงศรี โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

6. อาจารย์สันติภาพ สุขกรม ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนวิสุทธิรังษี กาญจนบุรี

7. อาจารย์กัลยา ปานสวัสดิ์ ศึกษาพิเศษจังหวัดกาญจนบุรี

8. อาจารย์สุจิต ลีละบุตร อาจารย์ 2 ระดับ 6 หัวหน้าหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนวิสุทธิรังษี กาญจนบุรี

9. อาจารย์ศิริชัย อนันต์ผล อาจารย์ 2 ระดับ 6 โรงเรียนวัดนวลนรดิศ กรุงเทพมหานคร

10. อาจารย์ปรีดา วิทยากุล อาจารย์ 2 ระดับ 6 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ กรุงเทพมหานคร

ภาคผนวก ข.

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แบบทดสอบวัดการรู้จักรักตนเองด้านจริยธรรม

แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

รายวิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

คำชี้แจง

1. ข้อสอบมีทั้งหมด 40 ข้อ 40 คะแนน เวลา 50 นาที
2. ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียวจากตัวเลือก ก, ข, ค, ง

หรือ จ แล้วกากบาท (X) ลงในกระดาษคำตอบ

1. การรู้จักประมาณตนหมายความว่าอย่างไร
 - ก. การมีกินมีอยู่แต่พอดีกับตน
 - ข. การกระทำอย่างเหมาะสม
 - ค. การจัดสิ่งต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับตน
 - ง. การรู้จักความพอดีของตนกับสิ่งต่าง ๆ
 - จ. การคำนึงถึงผลของการกระทำที่จะเกิดขึ้นกับตน
2. กรณีใดแสดงให้เห็นลักษณะการขาด "สันโดษ"
 - ก. ปิดทองหลังพระ
 - ข. ทำงานเพื่องาน
 - ค. เห็นช้างจี้ จี้ตามช้าง
 - ง. ตำข้าวสารกรอกหม้อ
 - จ. งานคือเงิน เงินคืองาน
3. ถ้าทุกคนรู้จักความพอดีจะเกิดประโยชน์ด้านใดมากที่สุด
 - ก. ตัวเองจะไม่เดือดร้อน
 - ข. สังคมจะมีเศรษฐกิจดีขึ้น
 - ค. ญาติพี่น้องมีความสุข
 - ง. ครอบครัวจะมีเศรษฐกิจดีขึ้น
 - จ. ประเทศชาติมีปัญหาด้านเศรษฐกิจลดลง

4. การรู้จักประมาณในภาวะความเป็นอยู่ของคนมีหลายชนิด ยกเว้น กรณีใด
 - ก. พอใจในความรู้ของตน
 - ข. พอใจในพลังกำลังของตน
 - ค. พอใจในหน้าที่การงานของตน
 - ง. พอใจในฐานะความเป็นอยู่ของตน
 - จ. พอใจในหนี้สินเพื่อแลกกับตำแหน่งหน้าที่ที่สูงขึ้น
5. บุคคลใดใช้หลักการประหยัดได้ถูกต้อง
 - ก. แสวงหากเงินไว้กับธนาคารทุกเดือน
 - ข. ยุทธมีเงินสะสมวันละ 5 บาททุกวัน
 - ค. ชาญคิดอย่างรอบคอบที่จะจ่ายเงินทุกครั้ง
 - ง. ช่วยจะไม่จ่ายเงินเพื่อทำบุญเพราะเห็นว่าไม่ได้สิ่งตอบแทน
 - จ. เฉลิมไว้ไม่เคยจ่ายเงินเมื่อไปกินอาหารกับเพื่อน เพราะคิดว่าตนมีเงินเดือนน้อยกว่า
6. ถ้าท่านคิดที่จะจัดงานบวชนาค ท่านควรมีแนวดำเนินการอย่างใดที่จะทำให้เกิดการประหยัด และถูกต้องตามประเพณี
 - ก. จัดพิธีตามพุทธบัญญัติ
 - ข. จัดตามฐานะตำแหน่งทางสังคมและความเชื่อถือ
 - ค. จัดตามความเห็นชอบของบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่
 - ง. จัดให้ใหญ่โตเพราะญาติและแขกรับเชิญของบิดามารดามีมาก
 - จ. จัดตามประเพณีของท้องถิ่นทุกอย่างเพราะเกรงถูกครหาว่าเป็นคนตระหนี่
7. การประหยัดโดยวิธีงดเที่ยวเตร่คือการอดอาหารกลางวัน เพราะเหตุใด
 - ก. เพราะการไปเที่ยวทำให้เสียงาน
 - ข. เพราะการไปเที่ยวไม่ช้สิ่งจำเป็น
 - ค. เพราะการไปเที่ยวทำให้เดือดร้อน
 - ง. เพราะการไปเที่ยวต้องเสียเงินมาก
 - จ. เพราะการไปเที่ยวทำให้มีนิสัยเกียจคร้าน

8. ถ้านักเรียนตั้งชมรมประหยัดขึ้นจริง! นักเรียนควรใช้คำขวัญใดสำหรับชมรม
- ก. นกน้อยทำรังแต่พอตัว
 - ข. ประหยัดคือสหายทรัพย์
 - ค. การประมาณตนเป็นสิ่งที่ดี
 - ง. การประหยัดคือการอดออม
 - จ. การประหยัดเป็นการสร้างอนาคต
9. ภาวะของแพงอย่างนี้ นักเรียนควรช่วยตัวเองอย่างไร
- ก. ดูหนังทีวีแทนหนังจริง
 - ข. ปลุกผักสวนครัวกินเอง
 - ค. กินข้าวกลางวันแต่น้อย ๆ
 - ง. ซื้อของด้อยคุณภาพในราคาถูก
 - จ. เมื่อป่วยใช้ชื่อยาชุดรับประทาน
10. การที่คนไทยทำบุญวันสารทเดือนสิบ แสดงให้เห็นถึงเรื่องใด
- ก. ความมีวินัย
 - ข. ความรับผิดชอบ
 - ค. การรักษาประเพณี
 - ง. การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
 - จ. การแสดงความกตัญญูต่อบุพการี
11. นักเรียนจะต้องปฏิบัติและประพฤติตนเช่นไร ที่แสดงออกถึงความกตัญญูที่มีต่อครู-อาจารย์
- ก. เลี่ยงดูท่านยามแก่เฒ่า
 - ข. มอบสิ่งของราคาแพงให้
 - ค. เชื่อฟังคำสั่งสอนของท่าน
 - ง. ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนให้ดีที่สุด
 - จ. เมื่อครูถามให้ตอบด้วยความไพเราะ

12. การที่คนมีความกตัญญูทวดที่จะมีผลต่อประเทศชาติอย่างไร
- ก. มีระบบการปกครองที่มั่นคง
 - ข. การทำงานที่มีประสิทธิภาพ
 - ค. มีความมั่นคงปลอดภัยในสังคม
 - ง. มีความสามัคคีกันระหว่างคนในชาติ
 - จ. มีกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ
13. "สวนหลวง ร.9" ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการ แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เกิดขึ้นเพื่อแสดง
- คุณธรรมใดของคนไทย
- ก. เสียสละ
 - ข. การบริจาค
 - ค. กตัญญูทวด
 - ง. ความซื่อสัตย์
 - จ. ความรับผิดชอบต่อสังคม
14. ถ้าต้องการให้บุตรกับบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันควรจะปลูกฝังจริยธรรมใดให้แก่บุตร
- ก. ความซื่อสัตย์สุจริต
 - ข. ความกตัญญูทวด
 - ค. ความขยันหมั่นเพียร
 - ง. การรู้จักประมาณตน
 - จ. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
15. การแสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ควรเริ่มต้นจากบุคคลใดก่อนจึงจะได้ผลมากที่สุด
- ก. เพื่อนสนิท
 - ข.ญาติพี่น้อง
 - ค. บุคคลในสังคม
 - ง. ใครก็ได้ที่มีความทุกข์
 - จ. จะเริ่มจากใครก่อนก็ได้เพราะได้ผลเท่ากัน

16. การปฏิบัติใดเป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่ควรค่าแก่การปฏิบัติ
- ก. ช่วยเหลือเพื่อนเพื่อวันข้างหน้า
 - ข. ช่วยบริจาคเงินสร้างอุโบสถเพื่อชาติหน้าจะได้สบาย
 - ค. ช่วยพี่ทำงานบ้านจนเสร็จจะได้ไปดูภาพยนตร์พร้อมกัน
 - ง. ช่วยทำความสะอาดวัดเป็นประจำ โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย
 - จ. ช่วยเข็นรถที่จอดตายเนื่องจากน้ำท่วมแม้จะได้ค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อย
17. สตรีคนหนึ่งอุ้มเด็กซึ่งไม่ใช่ลูกเดินขอทานตามร้านอาหาร เราให้ทานแก่เขาเป็นการกระทำที่เหมาะสมหรือไม่
- ก. เหมาะสมเพราะใคร ๆ ก็ทำเช่นนั้น
 - ข. เหมาะสมเพราะคนเราต้องช่วยเหลือกัน
 - ค. ไม่เหมาะสมเพราะสตรีดังกล่าวไม่ได้เป็นคนพิการ
 - ง. เหมาะสมเพราะ เป็นวิธีทางหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาของสังคม
 - จ. ไม่เหมาะสม เพราะเป็นการส่งเสริมให้เขาช่วยตนเองอย่างผิดวิธี
18. ประเด็นการลงแขกของคนในชนบทสามารถแก้ปัญหาด้านใดได้ดีที่สุด
- ก. ความเห็นแก่ตัว
 - ข. ความมีระเบียบวินัย
 - ค. การขาดแคลนแรงงาน
 - ง. ความขัดแย้งทางความคิด
 - จ. มีอำนาจในการต่อรองกับนายทุนมากขึ้น
19. คุณธรรมใดที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้มากที่สุด
- ก. วิริยะ
 - ข. อหิงสา
 - ค. สันโดษ
 - ง. สัมมาอาชีวะ
 - จ. หิริ-โรตตัปปะ

20. ใครเป็นผู้ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยมีฉันทะ เป็นหลัก
- ดวงใจเรียนสังคมเพราะสนใจวิชานี้
 - วิชัยเรียนสังคมเพราะคนทั่วไปสนใจวิชานี้
 - สุดาเรียนสังคมเพราะทำคะแนนวิชานี้ได้ดี
 - มานะเลือกเรียนวิชาสังคมเหมือนเพื่อนสนิท
 - อานวยส่งการบ้านวิชาสังคมที่ครูให้ทำทุกครึ่ง
21. นักเรียนมีวิธีเสริมสร้างกำลังใจในการทำงานให้เกิดความเพียรยิ่งขึ้นได้อย่างไร
- ให้อภัยตนเองเมื่อทำงานไม่ได้ตามเป้าหมาย
 - หาโอกาสเสนอผลงานของตนให้ผู้ร่วมงานทราบ
 - สำรวจปริมาณงานของผู้อื่นมาใช้เป็นเป้าหมายของตน
 - เปรียบเทียบประสิทธิภาพการทำงานของตนเองในแต่ละวัน
 - เปรียบเทียบประสิทธิภาพการทำงานของตนเองกับผู้ที่ทำงานด้อยกว่า
22. ถ้าทุกคนในชาติมีความขยันหมั่นเพียรน่าจะเกิดผลดีต่อเรื่องใดมากที่สุด
- คุณภาพของงานสูงขึ้น
 - เศรษฐกิจของชาติจะดีขึ้น
 - ปัญหาอาชญากรรมจะลดลง
 - เป็นที่ยอมรับของต่างประเทศ
 - ความขัดแย้งทางด้านความคิดจะน้อยลง
23. นักเรียนได้รับมอบหมายให้ทำงานชิ้นหนึ่งแต่ยังทำไม่เสร็จ ถึงเวลารงเรียนเลิก นักเรียนควรทำอย่างไร
- ส่งงานเท่าที่ทำได้
 - พยายามทำต่อไปจนเสร็จ
 - เลิกทำหน้าที่เพราะหมดเวลาแล้ว
 - ขอร้องให้เพื่อนแทนตนโดยให้สิ่งตอบแทน
 - หมดหน้าที่แล้วส่งงานคืนครู เพราะต้องรีบกลับบ้าน

24. อาจารย์ประจำชั้นได้มอบหมายให้ นักเรียนทั้งห้องทำงานโดยไม่แบ่งว่าใครทำอะไร

ถ้าเป็นนักเรียนจะปฏิบัติอย่างไร

ก. เลือกงานที่ง่ายที่ตนชอบมาทำ

ข. แบ่งงานให้เพื่อน ๆ รับผิดชอบ

ค. ช่วยทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จ

ง. คอยแนะนำวิธีการทำงานนั้น ๆ กับเพื่อน

จ. บอกเพื่อนไม่ขอทำงานในครั้งนี้เพราะไม่ถนัดครั้งต่อไปขอทำชุดแยกให้

25. การปฏิบัติตามอิทธิบาท 4 ก่อให้เกิดผลดีต่อเรื่องใดมากที่สุด

ก. การได้รับการยกย่องนับถือ

ข. ประสบความสำเร็จในชีวิต

ค. ประสบความสำเร็จในอาชีพ

ง. ได้รับความไว้วางใจจากผู้ร่วมงาน

จ. ญาติพี่น้องและวงศ์ตระกูลได้รับการสรรเสริญ

26. ความกล้าทางจริยธรรม หมายถึงอะไร

ก. ความกล้าในทุก ๆ อย่าง

ข. ความกล้าในการทำความดี

ค. ความกล้าสละทรัพย์สินและชีวิต

ง. ความกล้าในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค

จ. ความกล้ารับผิดชอบในการกระทำของตน

27. ข้อความใดไม่ใช่มูลเหตุที่ส่งเสริมความกล้าทางจริยธรรมโดยตรง

ก. ช่วยทำให้เศรษฐกิจรุ่งเรือง

ข. ช่วยทำให้กล้าในสิ่งที่สมควร

ค. เป็นแนวทางสร้างสรรค์สังคม

ง. เป็นเครื่องจูงใจให้คนทำความดี

จ. ช่วยทำให้กล้ารับผิดชอบในการกระทำของตน

28. ถ้าคนในสังคมขาดความกล้าทางจริยธรรมจะมีผลต่อการพัฒนาสังคมอย่างไร
- ก. ทำให้สังคมยึดมั่นกับระเบียบจารีตประเพณีดั้งเดิม
 - ข. ทำให้สังคมสงบสุขเพราะต่างคนต่างกลัวตาย จึงไม่ทำความคิดใด ๆ
 - ค. ทำให้สังคมสงบสุขเพราะคนไม่กล้าถกเถียงกัน จึงไม่เกิดความขัดแย้งกัน
 - ง. ทำให้สังคมหยุดนิ่งเพราะคนไม่กล้าทำหรือสร้างสรรค์ในสิ่งที่เป็นพัฒนาสังคม
 - จ. ทำให้สังคมเกิดการแก่งแย่งต่างคนต่างเอาตัวรอดและขาดมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อกัน
29. ถ้าพบเพื่อนเล่นไพ่พนันเอาเงินกันอยู่ นักเรียนควรปฏิบัติอย่างไร
- ก. บอกครูที่ปรึกษา
 - ข. แจ้งตำรวจให้ตักเตือน
 - ค. ชี้แจงผลเสียของการพนัน
 - ง. บอกผู้ปกครองเพื่อนให้ตักเตือน
 - จ. ยึดไพ่และเงินของกลางไปมอบให้ครู
30. การปฏิบัติเช่นไร น่าจะได้รับการยกย่องมากที่สุด
- ก. คาริบทงานทันทีเมื่อแม่ขอร้อง
 - ข. พักบอกครูทันทีที่ตนเองทำแก้วน้ำแตก
 - ค. ขาวบริจาคเงินเพื่อทำบุญเมื่อได้รับทราบข่าว
 - ง. แดงช่วยเหลือเพื่อนสนิททุกอย่างแม้เพื่อนจะไม่ขอร้อง
 - จ. เหลืองช่วยงานบ้านทุกอย่างแม้จะได้ค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อย
31. คนที่ขาดศิริ โอดตบปะ จะมีบุคลิกภาพอย่างไร
- ก. รักสนุก
 - ข. ประมาท
 - ค. กล้าหาญ
 - ง. ผูกพยาบาท
 - จ. กล้าหาความชั่ว

32. กรณีใดที่แสดงว่ามี "โรคตับปะ"

- ก. สันนั้นไม่ทุงจริตในหน้าที่เพราะกลัวถูกไล่ออก
- ข. แก้วเก็บร่มได้และนำไปส่งครูเพราะกลัวคนเห็น
- ค. ตากล้นน้ำในกองในซอย จึงไม่ออกไปเที่ยวกลางคืน
- ง. จำเริญรปฐิเสธเงินสินบนเพราะไม่ชอบการทุงจริต
- จ. มัลลิกาไปโรงเรียนแต่เช้าเพราะกลัวการลงโทษ

33. บุคคลใดที่ทักท้วงที่ปลูกฝังหิริ-โรคตับปะได้ดีที่สุด

- ก. ครู
- ข. พระ
- ค. พ่อแม่
- ง. ญาติพี่น้อง
- จ. นักหนังสือพิมพ์

34. พ่อค้าคนกลางทำให้สินค้าแพง จะมีวิธีใดที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา

- ก. จัดตั้งสหกรณ์ผู้บริโภค
- ข. แจ้งเจ้าหน้าที่พาณิชย์จับ
- ค. เปิดตลาดนัดสินค้าราคาถูก
- ง. ให้รัฐบาลควบคุมราคาสินค้า
- จ. ซื้อสินค้าที่หน่วยราชการจัดจำหน่าย

35. ในเมื่อมีความคิดหลายอย่างที่ทำให้ลายสังคมไทย แต่กฎหมายยังคุมไม่ถึง เราควรจะทำอย่างไร

คุณธรรมใดก่อนจึงจะแก้ปัญหาการกระทำผิดได้

- ก. หิริเพราะจะทำให้สำนึกได้ด้วยตนเอง
- ข. หิริและโรคตับปะพร้อมกันช่วยส่งเสริมกัน
- ค. หิริเพราะจะทำให้กระตือรือร้นในการจะทำความชั่ว
- ง. โรคตับปะ เพราะความกลัวเป็นตัวแรงให้คนไม่ทำความดี
- จ. โรคตับปะ เพราะคนส่วนมากกลัว ผลของการทำความชั่ว

36. วิธีที่ไม่เคยล้าของใคร และไม่เคยหยิบของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต การกระทำของวิธีจัดว่าเป็นคนอ่อนแอใช่หรือไม่

- ก. ใช่เพราะ เขาเกรงกลัวผลของความชั่ว
- ข. ใช่เพราะ เขาเป็นคนไม่ชอบเบียดเบียนผู้อื่น
- ค. ไม่เพราะ เขาไม่กลัวแต่เขามีความละเอียด
- ง. ไม่เพราะ เขาไม่อ่อนแอแต่เป็นคนมีการประมาณตน
- จ. ไม่เพราะ เขาไม่กลัวแต่เขาไม่ยากเดือดร้อนภายหลัง

37. การกระทำใดที่แสดงถึงความกรุณา

- ก. ช่วยลูกแมวดกน้ำ
- ข. รียนทานที่โรงงาน
- ค. ทำบุญทำทานตามประเพณี
- ง. บ่อยนกลบสอยปลาตามประเพณี
- จ. บริจาคเงินสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน

38. บุคคลที่ชอบเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ควรใช้หลักจริยธรรมใดเป็นเครื่องชี้แนะแก้ไข

- ก. ความกตัญญู
- ข. ความเสียสละ
- ค. ความเมตตากรุณา
- ง. ความมีระเบียบวินัย
- จ. ความกล้าทางจริยธรรม

39. การกระทำใดไม่จัดว่าเป็นการ เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน

- ก. นายสมเดชขโมยปลาล้างให้แมวกิน
- ข. นายสมชายขอยืมเงินกบรี เวณหลังโรงเรียน
- ค. นายสมเกียรติแอบหยิบเงินของแม่ 100 บาท
- ง. นายสุชาตินาเหรียญห้าปลอมไปหยอดตู้โทรศัพท์
- จ. ตำรวจยิงนายสมเจตน์ที่ปล้นร้านทอง ขณะจัดจ้นการจับกุม

40. ความเบียดเบียนใดที่สร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคมส่วนใหญ่มากที่สุด

- ก. จัดผลประโยชน์
- ข. ยุแหย่ให้แตกสามัคคี
- ค. สบแช่งผู้ที่เก่งกว่าตน
- ง. ใช้อิทธิพลข่มขู่เอาทรัพย์สิน
- จ. ทำให้เสื่อมเสียอิสรภาพ

แบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม

คำชี้แจง

1. แบบทดสอบชุดนี้มีทั้งหมด 20 ข้อ ใช้เวลาทำ 15 นาที
2. แบบทดสอบแต่ละข้อจะถามความเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการแสดงออกในกรณีต่าง ๆ ของบุคคล (ถ้านักเรียนเป็นบุคคลในสถานการณ์นั้น ๆ) คำตอบที่นักเรียนเลือกตอบในแต่ละข้อนั้นไม่มีถูกหรือผิดอย่างแท้จริงและไม่กระทบกระเทือนผลการเรียนของนักเรียน จึงขอให้นักเรียนตอบให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด และตอบให้ครบทุกข้อ
3. วิธีตอบให้นักเรียนทำเครื่องหมาย X ทับอักษรที่นักเรียนเลือกตอบ (ก หรือ ข หรือ ค เพียงคำตอบเดียว) ลงในกระดาษคำตอบ

1. เสรีโดยสารแท็กซี่ไปท่าพระ บังเอิญลืมถุงเอกสารและเงินจำนวนหนึ่งไว้ในรถ ต่อมาคนจับแท็กซี่มาเฉพาะถุงเอกสารมาคืนให้ เสรีจะทำอย่างไร
 - ก. ต่อว่าคนขับรถที่นำของมาคืนไม่ครบ
 - ข. ไม่คิดว่าที่จะเอาเรื่องกับคนขับรถเพราะตั้งใจที่ได้เอกสารคืน
 - ค. ำให้เงินคนขับรถ เพื่อเป็นการตอบแทนที่นำเอกสารมาคืนให้
2. หมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีความจำเป็นต้องสร้างศาลาพักผ่อน เพราะศาลาเดิมชำรุด ทางหมู่บ้านจึงบอกบุญให้ประชาชนช่วยเหลือ วิทยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้น วิทยจะทำอย่างไร
 - ก. ไม่ช่วยเหลือเพราะเราไม่ทำสักคนก็มีคนอื่นทำมไป
 - ข. ช่วยเหลือและชักชวนชาวบ้านให้บริจาคทรัพย์หรือแรงงาน
 - ค. รับฟังว่าแต่จะไม่ทำอะไร เพราะไม่ใช่ความจำเป็นส่วนตัว
3. อารีย์เรียนอยู่ชั้น ม.1 วันหนึ่งอารีย์ไปโรงเรียนแต่เช้าตรู่ ในห้องนั้นมีคนมาแล้วสองคน คืออารีย์และสมหมาย ซึ่งวันนั้นอารีย์ลืมเอาปากกาไป เมื่อจำเป็นต้องใช้จึงขอยืมสมหมาย แต่สมหมายไม่ให้ยืมและยังต่อว่าดูถูกอารีย์ต่าง ๆ นานา แล้วลุกออกจากห้องไปโดยลืมปากกาไว้ใต้โต๊ะ และอารีย์ก็มองเห็น อารีย์จะทำอย่างไร
 - ก. เก็บเอาไว้ซะ เลยอยากหวงดินนี้
 - ข. ไม่สนใจที่จะจะต้องสมบัติของคนชั่วหวง
 - ค. ไปบอกสมหมายว่าลืมปากกาไว้ใต้โต๊ะ
4. เอนกมีบุญคุณต่อครอบครัวของสุรัตน์มาก แต่สุรัตน์ไม่ได้สนิทสนมกับเอนกเป็นการส่วนตัว วันหนึ่งสุรัตน์ได้ยืมคนกลุ่มหนึ่งพูดนินทาเอนก สุรัตน์จะทำอย่างไร
 - ก. เข้าไปขัดจังหวะการสนทนานั้น เพราะเห็นว่าไม่เป็นธรรมกับเอนกที่ไม่มีโอกาสแถลงข้อเท็จจริง
 - ข. เข้าไปร่วมฟังการสนทนาด้วย เพราะอยากรับความจริงเกี่ยวกับเอนก
 - ค. เข้าไปร่วมการสนทนาด้วย และหาโอกาสที่จะแก้แค้นหากพบว่าการสนทนานั้นสื่อเจตนาร้ายต่อเอนกโดยเด่นชัด

5. สุรินทร์ได้รับมอบหมายให้ทำงานชิ้นหนึ่ง ซึ่งสุรินทร์ไม่ค่อยถนัด สุรินทร์จะทำอย่างไร
 - ก. ขอให้เพื่อนช่วยทำแทน
 - ข. ค่อย ๆ ทำทีละเล็กละน้อยจนกว่าจะสำเร็จ
 - ค. จะทำเมื่อรู้สึกพร้อม เพราะจะต้องใช้ความละเอียดมาก
6. การสอบเก็บคะแนนครั้งแรก ปรากฏว่า อรทัยเอาแต่ข้อมกึฬาจนมีดคำ อดใช้เวลาดูหนังสือก่อนสอบเป็นวัน ๆ ไป ซึ่งผลการเรียนอรทัยต้องสอบแก้ตัวถึง 3 วิชา แต่ก็สามารถสอบแก้ตัวผ่านได้ และนี่ก็ใกล้การสอบปลายภาคแล้วก็ใกล้การไปแข่งขันกีฬาลังหวัด ซึ่งอรทัยเป็นตัวแทนของโรงเรียนด้วยเช่นกัน อรทัยจะทำอย่างไร
 - ก. แบ่งเวลาการข้อมกึฬากับการดูหนังสือใหม่ไม่ทำแบบเดิมอีก
 - ข. ข้อมกึฬาตามเดิมแต่ดูหนังสือใหม่มากขึ้นหน่อย
 - ค. ทำตามเดิมเพราะถึงอย่างไรก็สอบแก้ตัวผ่านอยู่แล้ว
7. ประหยัดตัดหญ้าอยู่หน้าบ้าน เห็นแมดกลังรุมกัดไล่เดือน และไล่เดือนกลังดินหนืออยู่ ประหยัดจะทำอย่างไร
 - ก. ไม่สนใจ ตัดหญ้าต่อไป
 - ข. หาไม้มาเขี่ยมดออกจากไล่เดือนแล้วตัดหญ้าต่อไป
 - ค. ป้อนดาให้ตาย จึงตัดหญ้าต่อไป
8. เทวีได้รับเงินเป็นของขวัญปีใหม่เป็นจำนวนมากพอสมควร เมื่อใช้จ่ายไปบ้างแล้ว ยังมีเงินเหลืออยู่อีกจำนวนหนึ่ง เทวีจะใช้จ่ายเงินจำนวนนี้อย่างไร
 - ก. นำเงินไปฝากธนาคาร
 - ข. นำเงินไปฝากคุณแม่เมื่อจำเป็นจึงไปขอ
 - ค. นำเงินไปเที่ยวพักผ่อนต่างจังหวัด

9. ในการจัดแสดงนิทรรศการทางวิชาการของโรงเรียน นักเรียนแต่ละคนจะได้รับมอบหมายงานให้ทำเพื่อแสดงเป็นผลงานของนักเรียนคนละอย่าง มานพได้รับมอบหมายให้ทำแผนที่ขนาดใหญ่ซึ่งทำลำบากมาก มานพจะทำอย่างไร
 - ก. ซ้อมาส่งอาจารย์เพราะประหยัดเวลาและสวยงามดี
 - ข. ทำเองพอให้รู้ว่าเป็นแผนที่ เพราะคนที่มาชมก็รู้อยู่ว่าเป็นแค่นักเรียนทำ
 - ค. ทำเองให้ปราณีตสวยงามแม้จะลำบาก
10. ประพาสเห็นเด็กผู้หญิงแปลกหน้ายืนร้องไห้อยู่เชิงสะพานในที่เปลี่ยวแห่งหนึ่ง ประพาสจะทำอย่างไร
 - ก. ใต้ถามว่ามีเรื่องอะไร เพื่อจะช่วยเหลือได้
 - ข. เดินผ่านไป แล้วไปบอกให้คนอื่น ๆ รู้ เพื่อให้คนอื่นไปช่วย
 - ค. ไม่สนใจ เดินผ่านไปเฉย ๆ เพราะอาจเกิดอันตรายแก่ตน
11. ทางโรงเรียนได้มีกิจกรรมโดยให้นักเรียนปลูกต้นไม้คนหนึ่งต้นตามโครงการปลูกสวนป่าเฉลิมพระเกียรติ และได้กำหนดให้ปลูกตามจุดต่าง ๆ กันตามแปลนเพื่อความสวยงามเวลาดันไม้โตขึ้น ปรากฏว่า จุดที่สุรพลได้ปลูกต้นไม้ นั้นแดดก็ร้อน และดินก็แข็ง สุรพลจะทำอย่างไร
 - ก. รีบ ๆ ทำแล้วปลูกให้เสร็จตามหน้าที่
 - ข. หาวิธีการและพยายามปลูกให้เจริญงอกงามดีที่สุด
 - ค. บอกอาจารย์ว่าชุดไม้หวงขอไม่ปลูก
12. บราณีไปซื้อสินค้าจากร้านค้าแห่งหนึ่ง ซึ่งขายของในราคาแพงกว่าปกติมาก แต่บราณีก็จำเป็นต้องซื้อจากร้านนี้และยังต่อรองราคาไม่ได้ บังเอิญเจ้าของร้านทอนเงินให้บราณีเกิน บราณีจะทำอย่างไร
 - ก. คืนเงินที่เจ้าของร้านทอนเกิน
 - ข. ไม่คืนเงินที่เจ้าของร้านทอนเกินเพราะไม่เชื่อกำลังใจของคนซื้อ
 - ค. ให้เจ้าของร้านคิดเงินใหม่

13. ในงานเลี้ยงส่งนักเรียนชั้น ม.3 โดยมีนักเรียนชั้น ม.1. ม.2 เป็นเจ้าภาพ มานะรับหน้าที่จัดสถานที่และเตรียมอาหาร มานะจะทำอย่างไร
- ก. จัดในสถานที่ที่มีอาหารแปลก ๆ นอกโรงเรียนเพื่อให้สมศักดิ์ศรี
 - ข. จัดในโรงเรียนโดยว่าจ้างบุคคลอื่นมาทำอาหารเพื่อความสะดวก
 - ค. จัดเลี้ยงในโรงเรียน โดยช่วยกันทำอาหารเพื่อความสนุกสนาน
14. เมื่อนักเรียนได้รับมอบหมายงานจากสุชาติซึ่งเป็นประธานกรรมการจัดแสดงผลงานทางวิทยาศาสตร์ในชั้น ม.1 แต่นักเรียนไม่ถูกกับสุชาติและไม่ชอบเขามาก ๆ นักเรียนจะทำอย่างไร
- ก. ให้ความร่วมมือเต็มที่
 - ข. ไม่ทำคนหนึ่งเขาคงไม่เดือดร้อน
 - ค. ท้าทายไม่ท้าป้างเพื่อไม่ให้อาจารย์ตำหนิ
15. โรคเป็นหัวหน้าชั้น ในปีใหม่เพื่อน ๆ ได้ปรึกษาหารือกันว่าฉลองปีใหม่อันอย่างไรและเสียงส่วนใหญ่ตกลงกันว่าใบหน้าที่ดื่มสุราก็ทำให้ครึกครื้นดีกว่า โรคจะทำอย่างไร
- ก. ทำตามมติเสียงส่วนใหญ่ของเพื่อน ๆ
 - ข. ไม่ขัดคอเพื่อน ๆ แต่ตนเองไม่ไปร่วมด้วย
 - ค. คัดค้านเต็มที่และเสนอวิธีฉลองที่ไม่ผิดระเบียบของโรงเรียน
16. ขณะที่กำลังเรียนวิชาภาษาไทย สุกานดาถูกจิ้นยีนเพื่อจะตอบคำถามอาจารย์ พรทิพย์ซึ่งนั่งอยู่ข้าง ๆ ก็แกล้งเลื่อนเก้าอี้ออกเพื่อให้สุกานดานั่งพลาดจะได้ตกเก้าอี้ลงไป อรสาเห็นเหตุการณ์ตลอด อรสาจะทำอย่างไร
- ก. บอกให้สุกานดา รู้ตัว
 - ข. นั่งดูการกระทำของเพื่อนต่อไป
 - ค. ช่วยพรทิพย์เลื่อนเก้าอี้ออกให้ไกลอีกหน่อยจะได้สนุก

17. ขณะที่สายพินร้อยด้ายเสื้อผ่าเพื่อทำความสะอาดนั้นก็พบว่ามดและไข่มดจำนวนมากกองอยู่ที่เสื้อตัวหนึ่ง สายพินจะทำอย่างไร
- เอาเสื้อไปสะบัดไข่มดและมดให้ออกไป
 - เอาเสื้อไปผึ่งไว้เพื่อให้มดขนไข่มดออกไปก่อนนำมาพับเก็บ
 - เอาน้ำร้อนราดเสื้อผ่าเพื่อทำลายมดและไข่มดให้สิ้นซากจะได้ไม่กลับมาอีก
18. รัชพงษ์มีฐานะยากจน เขาได้รับเชิญไปงานเลี้ยงสังสรรค์บ่อย ๆ โดยทุกคนต้องช่วยกันเฉลี่ยค่าอาหาร รัชพงษ์จะทำอย่างไร
- ไปเป็นบางครั้งเมื่อมีเงิน
 - ไปร่วมงานเป็นบางครั้งที่เห็นว่าจำเป็น
 - ไปร่วมงานทุกครั้ง เพราะไม่อยากให้ผู้เชิญเสียใจ
19. วัฒนามีความตั้งใจอย่างยิ่งที่จะตอนกุหลาบเพื่อมาปลูกที่หน้าบ้าน ซึ่งคุณพ่อก็เห็นดีด้วย วัฒนาจึงไปขอตอกิ่งกุหลาบของเพื่อน แต่ปรากฏว่าทำการตอนไป 4-5 ครั้ง กิ่งตอก็ไม่งอกรากเลย ทั้งที่เพื่อนก็บอกว่าเขาตอนที่ไรก็มีรากงอกทุกครั้ง วัฒนาจะทำอย่างไร
- ปรึกษาเพื่อนว่าทำอย่างไรแล้วทำการตอนต่อให้ได้
 - ไม่ต้องตอนอีกต่อไปให้เสียเวลาและยุ่งยาก ให้คุณพ่อซื้อกิ่งตอนมาปลูกจะเร็วกว่า
 - ลองตอนดูอีกสักครั้งถ้าไม่สำเร็จก็เปลี่ยนเป็นสวนดอกไม้อื่น
20. แดงกับดำเป็นเพื่อนรักกัน รดชอบรังแกคนทั้งสองเป็นประจำ วันหนึ่งเป็นโอกาสเหมาะ รดเดินมาคนเดียวในซอยที่มีด ด้วยความแค้นที่สะสมมานาน แดงจึงวางแผนลอบทำร้ายรด
- ดำรู้เห็นเหตุการณ์ตลอด ดำจะทำอย่างไร
- ช่วยแก้แค้นทันที
 - ห้ามแดงไม่ให้ทำอย่างนั้น
 - ไม่ช่วยแดงแต่แอบดูเหตุการณ์เงียบ ๆ

ภาคผนวก ค.

- ตารางแสดงค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r)
ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 017
จริยธรรมกับบุคคล
- ตารางแสดงค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบวัดการรู้จักรักตนเองด้านจริยธรรม

ตาราง 7 แสดงค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัด

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล

ข้อที่	p	r	Delta	ข้อที่	p	r	Delta
1	.60	.32	12.04	21	.68	.24	11.08
2	.58	.36	12.20	22	.78	.36	9.16
3	.36	.48	14.44	23	.80	.32	9.64
4	.66	.28	11.40	24	.70	.44	10.92
5	.62	.28	11.72	25	.74	.36	10.44
6	.56	.24	12.36	26	.74	.20	10.44
7	.72	.40	10.60	27	.52	.48	12.84
8	.70	.20	10.92	28	.56	.48	12.36
9	.42	.20	13.80	29	.44	.48	13.64
10	.36	.44	14.28	30	.42	.20	13.80
11	.48	.40	13.16	31	.36	.24	14.44
12	.22	.20	16.04	32	.52	.32	12.84
13	.44	.32	13.64	33	.58	.59	12.20
14	.62	.20	11.72	34	.78	.28	9.96
15	.42	.36	13.80	35	.48	.48	13.16
16	.76	.24	10.12	36	.54	.59	12.52
17	.60	.24	12.04	37	.64	.63	11.56
18	.58	.20	12.20	38	.36	.24	14.44
19	.62	.20	11.72	39	.54	.36	12.52
20	.76	.24	10.12	40	.52	.40	12.84

ตาราง 8 ค่าอำนาจจำแนก (t) เป็นรายชื่อของแบบทดสอบวัดการรู้จักตนเองด้านจริยธรรม

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก (t)	ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก (t)
1	3.53	11	2.37
2	2.06	12	2.44
3	5.48	13	4.84
4	5.01	14	2.50
5	1.91	15	3.38
6	3.05	16	3.24
7	2.19	17	1.76
8	2.98	18	1.80
9	2.97	19	2.65
10	1.93	20	2.22

ค่าความเชื่อมั่น .79

ภาคผนวก ง.

แผนการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

แผนการสอนที่ 1

การสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

วิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เรื่อง ความกตัญญูทเวที

เวลา 2 คาบ

ความคิดรวบยอด

การที่บุคคลรู้จักบุญคุณและตอบแทนคุณต่อผู้ที่มีพระคุณต่อสถาบันทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่สังคมไทยเห็นว่าดีงาม ควรแก่การประพฤติปฏิบัติเพราะ ทำให้เกิดความรักใคร่ ความสมานสามัคคีมีชี้นานสังคม

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. นักเรียนสามารถบอกความหมายของความกตัญญูทเวทีได้
2. นักเรียนสามารถเปรียบเทียบผลดีของการที่บุคคลมีความกตัญญูทเวทีและผลเสียของการที่บุคคลขาดความกตัญญูทเวทีได้
3. นักเรียนสามารถเสนอแนวทางปฏิบัติตนเพื่อให้เป็นผู้มีความกตัญญูทเวทีได้

เนื้อหา

ความกตัญญู คือ ความรู้สึกสำนึกในบุญคุณ

ทเวที คือ การตอบแทนบุญคุณ

ความกตัญญูทเวที หมายถึง ความรู้สึกสำนึกในบุญคุณและการตอบแทนบุญคุณหรือความดีของบุคคล สถาบันทางสังคม สิ่งแวดล้อม รวมถึงประเทศชาติ

ความกตัญญูทวี่เป็นเครื่องหมายแสดงถึงความเป็นคนดี ทวี่ให้คนทั่วไปรักใคร่นับถือ และเป็นประโยชน์ต่อสังคม เพราะเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ ทวี่ให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวกัน การตอบแทนบุญคุณไม่จำเป็นต้องตอบแทนด้วยการกระทำหรือด้วยสิ่งของเสมอไป อาจตอบแทนด้วยวาจาหรือคำพูดก็ได้

ความสำคัญของความกตัญญูทวี่มีดังนี้

1. เป็นคุณธรรมที่สร้างความสงบสุขแก่สังคม
2. เป็นพื้นฐานของคุณธรรมทั้งปวง
3. เป็นคุณธรรมที่ทวี่ให้มนุษย์ต่างไปจากสัตว์
4. เป็นคุณธรรมที่นำมาซึ่งความเจริญแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ขั้นนำ

ให้นักเรียนดูภาพ แม่ดูแลเลี้ยงดูลูก กิจกรรมวันแม่ที่ทางโรงเรียนจัด ลูกดีมีนมจากอกแม่ พร้อมซักถามถึงความรู้สึกที่นักเรียนเห็นจากภาพ นักเรียนคิดว่าแม่มีความรู้สึกอย่างไรต่อลูกจึงกระทำเช่นนั้น โดยให้นักเรียนอภิปรายแสดงความรู้สึก

ขั้นสอน

1. เสนอปัญหา ครูให้นักเรียนศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ความกตัญญู และให้ศึกษากรณีตัวอย่างจากสไลด์ประกอบการบรรยายเรื่อง "ความดีของลูกหยี"
2. กำหนดทางเลือกอย่างอิสระ จากกรณีตัวอย่าง เรื่อง "ความดีของลูกหยี"

ให้นักเรียนตอบคำถาม

- 1) การกระทำของลูกหยีเป็นตัวอย่างในเรื่องใด
- 2) การกระทำของคุณยายทิพย์เป็นตัวอย่างในเรื่องใด
- 3) การกระทำของเนื้อทองเป็นตัวอย่างในเรื่องใด (ข้อ 1 - 3 ตอบลงใน

กระดาษขาวที่แจกให้)

4) ถ้านักเรียนเป็นเนื้อท่อนักเรียนจะปฏิบัติตนต่อคุณยายทิพย์อย่างไร พร้อมทั้งบันทึกทางเลือกต่าง ๆ ในแบบบันทึกทางเลือก หมายเลข 1

3. เลือกแนวทางในการแก้ปัญหา โดยให้นักเรียนพิจารณาเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดหนึ่งทางเลือกอย่างมีเหตุผล พร้อมบันทึกทางเลือก ในแบบบันทึกทางเลือกหมายเลข 2

4. พิจารณาผลดีผลเสีย จากทางเลือกที่นักเรียนเลือกแล้วในข้อ 3 ให้นักเรียนวาดการถึงผลดีผลเสียจากทางเลือกนั้น พร้อมทั้งบันทึกในแบบบันทึกผลจากทางเลือกหมายเลข 3

5. การอภิปรายสรุป ให้นักเรียนแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ละ 6 - 7 คน โดยวิธีการนับ ให้แต่ละกลุ่มเลือกประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน ครูทบทวนบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่มแล้วเริ่มดำเนินการอภิปรายถึงประเด็นเดิม โดยให้สมาชิกเสนอความคิดเห็นของตนเองต่อกลุ่ม พร้อมทั้งเหตุผลในการเลือกและคุณค่าที่เกิด

6. การยึดมั่นคุณค่าของกลุ่ม ให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันพิจารณาเลือกทางเลือกที่มีคุณค่าประธานกล่าวสรุปทางเลือกที่กลุ่มเห็นคุณค่า สมาชิกทุกคนบันทึกมติกลุ่ม ในแบบบันทึกหมายเลข 4 จากความคิดและเหตุผลที่กลุ่มยอมรับแล้ว แต่ละกลุ่มส่งผู้รายงานมาบันทึกกลุ่มแสดงความคิดเห็น และเหตุผลของกลุ่มต่อเพื่อนร่วมชั้น

7. การตัดสินใจหาทางเลือกของตน ให้สมาชิกแต่ละคนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาของตนเองอีกครั้ง พร้อมจดบันทึกการตัดสินใจหลังจากการแสดงผล ในแบบบันทึกหมายเลข 5

8. กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางในการปฏิบัติตนเมื่อผู้มีโอกาสจะคุณยังมีชีวิตอยู่จากกรณีตัวอย่างเรื่อง "ความดีของลูกหยี" นักเรียนแต่ละคนสรุปแนวทางปฏิบัติตนต่อผู้มีโอกาสจะคุณ จดบันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 6

ขั้นสรุป

ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปอีกครั้งถึงสิ่งที่ได้รับจากการศึกษา และสรุปแนวทางในการปฏิบัติตนที่จะแสดงความกตัญญูทวดต่อผู้มีโอกาสจะคุณ ว่าควรปฏิบัติอย่างไร

สื่อการเรียนการสอน

1. ภาพลูกตุ้มนมจากอกแม่ แม่ดูแลเลี้ยงดูลูก กิจกรรมวันแม่
2. กรณีตัวอย่างสไลด์ประกอบคำบรรยาย เรื่อง "ความดีของลูกหยี"
3. เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ความกตัญญูทวดเฒ่า
4. แบบบันทึกรายการ
5. แบบบันทึกมติดิถี

การวัดและประเมินผล

1. จากการบันทึกคำตอบในแบบบันทึกรายการ และแบบบันทึกมติดิถี
2. จากการอภิปรายกลุ่มย่อยและการอภิปรายทั้งชั้น
3. จากการนำเสนอผลงาน

เอกสารประกอบการเรียน เรื่อง ความกตัญญูกตเวที

ความกตัญญู คือ ความรู้สึกสำนึกในบุญคุณ

กตเวที คือ การตอบแทนบุญคุณ

ความกตัญญูกตเวที หมายถึง ความรู้สึกสำนึกในบุญคุณและการตอบแทนบุญคุณหรือความดีของบุคคล สถาบันในสังคม สิ่งแวดล้อม รวมถึงประเทศชาติ

ความสำคัญของความกตัญญูกตเวที มีดังนี้

1. ความกตัญญูกตเวที เป็นคุณธรรมที่สร้างความสงบสุขแก่สังคม เพราะถ้าทุกคนต่างไม่ยอมรับว่าตนต่างเป็นหนี้บุญคุณก็จะทำให้คนในสังคมไม่เข้าใจกันเกิดการแข่งขันชิงดีทำลายกัน
2. ความกตัญญูเป็นพื้นฐานของคุณธรรมทั้งปวง ทำให้คนรู้จักคุณค่าของการเสียสละ การบำเพ็ญความดีต่าง ๆ รู้จักเคารพบูชาบุคคลที่ควรบูชาและคิดที่จะทำความดีเพื่อบูชาความดีของบุพการี
3. ความกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมที่ทำให้มนุษย์แตกต่างไปจากสัตว์
4. ความกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมที่นำมาซึ่งความเจริญแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ เพราะการที่คนเรามีความกตัญญูกตเวทีก็ย่อมที่จะมุ่งประกอบอาชีพอย่างสุจริต รู้จักการตอบแทนคุณของเพื่อนมนุษย์ไม่เบียดเบียนใคร

การตอบแทนบุญคุณต่อผู้มีพระคุณ สามารถกระทำได้ดังนี้

1. ประกาศบุญคุณของท่านที่มีต่อเราให้ผู้อื่นได้รับรู้ไม่ลบหลู่พระคุณของท่าน
2. เคารพนับถือ ถนอมรักษาใจของท่าน ไม่ทำให้ท่านต้องเดือดร้อน
3. ทำความดีสนองตอบน้ำใจของท่านด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสมแก่ฐานะและโอกาส เช่น ด้วยการเลี้ยงดู รักษาน้ำใจ เมื่อท่านมีความคิดเห็นที่ผิดก็ช่วยชี้ให้เห็นสิ่งที่ถูกต้องหรือการช่วยเหลือในกิจการงานต่าง ๆ ของท่าน

4. ปฏิบัติบูชา คือบูชาความดีด้วยการปฏิบัติ

วิธีแสดงความกตัญญู อาจแสดงออกทางกาย วาจา ใจ ตามควรแก่ฐานะหน้าที่ เช่น

1. ฐานะของลูกที่มีต่อพ่อแม่
2. ฐานะของศิษย์ที่มีต่อครูอาจารย์
3. ฐานะของนักเรียนที่มีต่อโรงเรียน
4. ฐานะของพลเมืองที่มีต่อประเทศชาติ

ฐานะของลูกที่มีต่อพ่อแม่

พ่อแม่ได้ชื่อว่าเป็นบุพการี เลี้ยงดูลูกมาด้วยความรักและหวังดี ชีวิตและร่างกายที่เป็นอยู่ได้จนเวลานี้ก็เพราะพ่อแม่เลี้ยงดูเรามาด้วยความรักและเมตตาเราควรปฏิบัติต่อท่านดังนี้

1. แสดงความเคารพนับถือ และยกย่อง
2. เชื่อฟังคำสั่งสอนไม่ดื้อดึงเอาแต่ใจตนเอง
3. ช่วยเหลือและรับใช้ท่านตามโอกาสและความเหมาะสม
4. ประพฤติตนให้เหมาะสมกับที่ท่านรัก ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน

ฐานะของศิษย์ต่อครูอาจารย์

ครูเป็นผู้ให้วิชาความรู้และฝึกอบรมมาให้นักเรียนเป็นคนดีแทนพ่อแม่ ครูจึงได้ชื่อว่าเป็นบุพการี เพราะท่านสอนให้เรามีความรู้โดยไม่ได้หวังผลตอบแทน ในฐานะที่เป็นนักเรียนควรปฏิบัติต่อครูดังนี้

1. เคารพและเชื่อฟังครูไม่เป็นคนดื้อรั้น
2. ขยันและตั้งใจเรียนและประพฤติตนเป็นเด็กดี

ฐานะของนักเรียนต่อโรงเรียน

โรงเรียนเป็นสถานที่ให้ความรู้ สร้างความเจริญแก่นักเรียนควรปฏิบัติดังนี้

1. ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบของโรงเรียน
2. รักษาชื่อเสียงของโรงเรียน
3. รักษาความสะอาดของโรงเรียน ช่วยเหลืองานของโรงเรียน
4. ไม่ทำลายทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน

ฐานะของพลเมืองที่มีต่อประเทศชาติ

ประเทศเป็นที่อยู่ของเราให้ความสงบร่มเย็นเราควรปฏิบัติดังนี้

1. เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย
2. เสียภาษีอากรเพื่อบำรุงประเทศชาติให้มีความร่วมมือในทุกโอกาสที่เราทำได้

การทำความกตัญญูทวดที่ปฏิบัติอย่างถูกต้อง

ความกตัญญูทวดที่มีหลักการที่สำคัญคือให้คนลดความเห็นแก่ตัว ยอมรับการกระทำความดีของผู้อื่น ให้การช่วยเหลือและตอบแทนผู้ที่มีคุณความดี ซึ่งเป็นการสร้างความดีงามระหว่างบุคคลเป็นคู่ ๆ ขยายโยงกันไปในสังคมอันจะส่งเสริมให้คนสร้างความดีงามช่วยเหลือกัน แต่ความกตัญญูทวดที่อาจกลายเป็นการประพฤติดิได้เมื่อทำให้ผู้มีพระคุณเบียดเบียนเป็นการส่วนตัว ถ้าจะต้องเลือกระหว่างความกตัญญูทวดที่ส่วนบุคคลและกตัญญูทวดที่ต่อส่วนรวม เราควรที่จะเลือกที่จะกตัญญูทวดที่ต่อส่วนรวมมากกว่า

สิ่งที่สำคัญประการหนึ่งในการแสดงความกตัญญูทวดที่ คือจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องดีงามตามหลักของศีลธรรม ไม่ใช่คำนึงถึงการที่จะตอบแทนผู้มีพระคุณแต่เพียงฝ่ายเดียวโดยไม่คำนึงถึงสิ่งอื่น ๆ ซึ่งอาจจะเกิดเป็นผลเสียหายตามมา

สไลด์ประกอบเสียง
กรณีตัวอย่างเรื่อง ความดีของลูกหยี

ลำดับ	ภาพ	คำบรรยาย
1	โฟกัส	ดนตรี
2	สไลด์เพื่อการศึกษา	ดนตรี
3	ความดีของลูกหยี	ดนตรี
4	นาคน้อย บุตรประเสริฐ ผู้จัดทำ พศ.ดร.ไพโรจน์ เบาใจ ที่ปรึกษา วีระศักดิ์ บุตรประเสริฐ ถ่ายภาพ ชัยณรงค์ ฐิติโชคนันต์ บรรยาย	ดนตรี
5	ขอขอบคุณ พศ.ดร.เนตร อัครสวัสดิ์ ประธาน รศ.ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์ กรรมการ	ดนตรี

ลำดับ	ภาพ	คำบรรยาย
6	MS. มุมสูง ภาพคุณยายทิพย์ห่มผ้าให้เนื้อทองในขณะที่เนื้อทองนอนหลับ (เนื้อทองยังเป็นเด็ก) MS. ระดับสายตา ภาพยายทิพย์ตากเสื้อผ้าของเนื้อทอง MS. ระดับสายตา ยายทิพย์เตรียมอาหารให้รับประทาน MS. มุมสูง ยายทิพย์เช็ดตัวเนื้อทองตอนเจ็บป่วย	ตั้งแต่สามีของคุณยายทิพย์เสียชีวิตไปด้วยอุบัติเหตุ คุณยายได้เลี้ยงดูเนื้อทองลูกสาวคนเดียวอย่างทะนุถนอม ดูแลทุก ๆ เรื่อง ตั้งแต่เข้าจรดเวลาเข้านอน แม้กระทั่งเวลาป่วยไข้ก็ไม่เคยละเว้น
7	MS. มุมต่ำ ภาพคุณเนื้อทองรับปริญญาบัตร	ครั้งเมื่อโตขึ้นคุณยายส่งเสียให้เนื้อทองเรียนจนจบมหาวิทยาลัย
8	LS. มุมระดับสายตา ภาพคุณเนื้อทองกับสามีนั่งคุยกันที่ระเปียงบ้าน	และได้แต่งงานกับข้าราชการระดับหัวหน้ากอง

ลำดับ	ภาพ	คำบรรยาย
9	MS. ผลไม้ LS. มุมระดับสายตา คุณยายเก็บผลไม้ในสวน	คุณยายไม่เคยเรียกร้องสิ่งตอบแทน ใด ๆ จากผู้เป็นลูกสาว คุณยาย หารายได้เลี้ยงตัวเองด้วยการเก็บ ผลไม้ในสวนไปขาย เช่น ลำไย กลิ้ว ส้มโอ มะพร้าว
10	LS. มุมระดับสายตา - ภาพห้องแถว MS. มุมระดับสายตา - ภาพผู้เช่าจ่ายเงินค่าห้องแถว	และจากการเก็บค่าเช่าห้องแถว ที่ปลูกเป็นห้องแถวชั้นเดียวจำนวน 10 ห้อง คุณยายสามารถอยู่ได้โดย ไม่ต้องรบกวนลูกสาวที่แสนจะ รำรวย
11	LS. มุมระดับสายตา - ภาพเนื้อทองทำงานที่โต๊ะทำงาน (นางงานจากที่ทำงานมาทำที่บ้าน)	เนื้อทองและสามี ไม่ค่อยมีเวลาว่าง ที่จะไปเยี่ยม คุณยายทิพย์ เพราะภาระในหน้าที่การงาน
12	MS. มุมระดับสายตา - ภาพแสดงความรัก (คุณยายกอดลูกหยี) CU.- ภาพดวงตาของคุณยาย (แสดงความรักหลาน)	อยู่ต่อมา เนื้อทองก็มีลูกสาวหนึ่งคน ชื่อว่า ลูกหยี ลูกหยีเป็นหลานสาว ที่คุณยายทิพย์รักมาก

ลำดับ	ภาพ	คำบรรยาย
13	MS. มุมระดับสายตา - ภาพลูกหยีกราบคุณยายที่ตัก	วันหยุดเสาร์-อาทิตย์ที่เนื้อทอง และสามีไม่มีธุระใด ๆ ลูกหยีจะ รับเร้าให้คุณแม่พาไปหาคุณยาย ที่บ้านสวน
14	MS. ระดับสายตา ภาพลูกหยีกวาดบ้าน MS. ระดับสายตา ภาพลูกหยีหุงข้าวในครัว	ลูกหยีเป็นเด็กมีน้ำใจ เมื่อมาบ้าน คุณยายครั้งใด ก็จะช่วยคุณยาย ทำงานบ้าน เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน หุงข้าว โดยที่คุณยายไม่ต้องออกปาก ใช้
15	LS. มุมระดับสายตา ภาพบ้านสวนที่พ่อแม่ลูกนั่งคุยกัน Back ground เห็นรถยนต์จอดอยู่	ทุกครั้งที่คุณพ่อและคุณแม่ของลูกหยี มาที่บ้านสวนต่างจังหวัดของคุณยาย ลูกหยีจะถามคุณแม่เสมอว่า ทำไม คุณแม่ไม่ซื้ออะไรมาฝากคุณยายบ้าง ล่ะคะ และคำตอบที่ลูกหยีได้ยินเป็น ประจำคือ ของกินในสวน คุณยายมี มากมายจนกินไม่หมดไม่ไหว จะซื้อ อะไรให้เสียเงินไปทำไม
16	MS. มุมสูง ภาพนายแฉ่มคนขับรถยกตะกร้าผลไม้ ใส่ท้ายรถ	และเมื่อใกล้จะกลับกรุงเทพ เนื้อทองจะกำกับให้นายแฉ่มคนขับรถ จัดเก็บผลไม้จากสวนบรรจุใส่ตะกร้า ใส่ตะกร้าบรรทุกจนเต็มท้ายรถ

ลำดับ	ภาพ	คำบรรยาย
17	LS. มุมระดับสายตา - ภาพคุณเนื้อทองพูดคุยกับคุณยาย ในขณะที่ยืนดูนายแจ่มจัดตะกร้าผลไม้ใส่ท้ายรถ	โดยท่านจะบอกคุณยายว่า ขอไปฝาก เพื่อนบ้านในกรุงเทพฯ นะคะ คุณแม่ กิ่งไวก็เก็บไม้ทันทจะเน่าเสียเปล่าๆ ซึ่งคุณยายก็พยักหน้าไม่เคยพูดอะไรให้ เนื้อทองกระทบกระเทือนจิตใจเลย สักครั้งเดียว
18	MS. มุมระดับสายตา - ภาพลูกหยีที่บ้านของคุณยาย - ภาพลูกหยีล้างจานที่บ้านของคุณยาย	ลูกหยีชอบบรรยากาศที่บ้านสวน ของคุณยาย คราวบิวดเทอมภาคฤดู ร้อน ลูกหยีขออนุญาตคุณแม่ไปอยู่ เป็นเพื่อนคุณยายจะได้ช่วยเหลือ และทำงานบ้านเล็ก ๆ น้อยให้ คุณยายด้วย
19	LS. ภาพดวงอาทิตย์กำลังจะลับขอบฟ้า MS. ภาพบ้านสวนของคุณยายในเวลา ดวงอาทิตย์กำลังจะลับขอบฟ้า	เป็นวันหนึ่งตรงกับวันอาทิตย์ในช่วง เวลาพลบค่ำ

ลำดับ	ภาพ	คำบรรยาย
20	CU. ใบหน้าของลูกหมี เน้นดวงตา - ภาพคิดคำนึงของลูกหมี และ - มีภาพลอยเป็นภาพที่ดูยายกวาดใบไม้	ลูกหมีจำภาพดูยายได้แม่นยำ ท่านเดินเข้าไปในสวนเพื่อเก็บกวาดเศษใบไม้ที่หล่นเกลื่อนกลาดหลังจากที่นายแจ่มขึ้นต้นสอยผลไม้ บรรจुใส่ท้ายรถให้คุณแม่
21	MS. มุมระดับสายตา ภาพดูยายล้ม	ดูยายที่พิงสะดุดท่อนไม้ใหญ่ในสวน
22	LS. มุมระดับสายตา ภาพโรงพยาบาล (มีชื่อโรงพยาบาล)	เพื่อนบ้านต้องช่วยนำท่านส่งโรงพยาบาลอย่างฉุกเฉินทุก และ เป็นธุระส่งข่าวถึงคุณแม่
23	MS. มุมระดับสายตา ภาพคุณเนื้อทองหิ้วกระเช้าผลไม้	เช้าวันรุ่งขึ้น คุณเนื้อทองแต่งตัวภูมิฐานหิ้วกระเช้าผลไม้ที่ตกแต่งอย่างสวยงามมาที่โรงพยาบาล
24	MS. มุมระดับสายตา ภาพลูกหมีโผล่เข้ากอดคุณแม่	ลูกหมีร้องไห้โยเยเข้ามากอดคุณแม่ พลาบสะอึก สะอื้นบอกว่า

ลำดับ	ภาพ	คำบรรยาย
25	CU. ภาพหน้าห้อง ICU (มีชื่อห้อง)	ตอนนี้คุณยายไม่รู้สึกตัวเลยสะ ทานอะไรไม่ได้ นอนอยู่ในห้องฉุกเฉิน คุณหมอบอกว่า คุณยายป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูงมานาน ไม่ได้มารักษา เส้นโลหิตพอยแตก หมอช่วยได้แค่ปั๊มหัวใจ และรอญาติมารับกลับบ้าน
26	CU. ภาพกระเช้าผลไม้ตกลงพื้น ของในกระเช้ากระจายบนพื้น	คุณเนื้อทองตาพราสาย ตัวเบาหัวเหมือนจะหลุดลอย กระเช้าผลไม้หลุดจากมือ
27	MS. มุมระดับสายตา ภาพคุณยายนอนอยู่บนเตียงมีสายน้ำเกลือ สายช่วยหายใจ	ภาพที่ปรากฏอยู่บนเตียงคือ ร่างของคุณยายทิพย์ ใบหน้าซีดขาว มีสายน้ำเกลือและสายช่วยหายใจระโยงระยาง
28	MS. มุมระดับสายตา ภาพคุณยายนอนอยู่บนเตียงมีผ้าคลุม	บรรยากาศรอบตัวเงียบวังเวง คุณหมอคลุมร่างของคุณยาย หลังจากที่ถูกอะไรกับคุณแม่ประเดี้ยวหนึ่ง

ลำดับ	ภาพ	คำบรรยาย
29	CU. ภาพลูกหยีร้องไห้	ลูกหยีน้ำตาไหลพรากอาบสองแก้ม
30	CU. ใบหน้าลูกหยีเน้นดวงตา ภาพติดค้าง เน้นดวงตาและ มีภาพลอยคุณยายนั่งสั่งสอนลูกหยี	แว่วแต่คำสอนของคุณยายที่พร่ำสอน เสมอว่า ลูกหยีหลานรักของยาย หนูต้องมีความกตัญญูต่อพ่อแม่จะ พ่อแม่เป็นพระพรหมของลูกให้กำเนิด ชีวิต และเลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่ ให้การศึกษาจนมีอาชีพเลี้ยงตัวได้ หนูจำวันนะจ๊ะว่า ความกตัญญูเป็น เครื่องหมายของคนดี มีทางใดจะ ตอบแทนพระคุณท่านได้ต้องรีบทำ จากยายวันนะลูกหยี
31	สวัสดี	

แบบบันทึกรายการ

ชื่อ ชื่อสกุล ชั้น ม.1/.....

หมายเลข 1 แบบบันทึกทางเลือกที่ควรปฏิบัติของ

1 ทางเลือกคือ

2 ทางเลือกคือ

3 ทางเลือกคือ

หมายเลข 2 แบบบันทึกทางเลือกที่เลือก

ทางเลือกที่ตัดสินใจเลือกคือ

ผลดี 1.....2.....

ผลเสีย 1.....2.....

หมายเลข 3 แบบบันทึกการพิจารณาผล

ทางเลือกที่เลือกคือ

ผลดี 1.....2.....

ผลเสีย 1.....2.....

หมายเลข 4 แบบบันทึกมติกลุ่ม

ทางเลือกที่กลุ่มเลือกคือ

เหตุผล 1.....2.....

หมายเลข 5 แบบบันทึกการตัดสินใจหลังแสดงเหตุผล

() ยืนยัน () เปลี่ยนแปลง

ทางเลือกใหม่คือ

เหตุผล 1.....2.....

หมายเลข 6 แบบบันทึกขั้นตอนการปฏิบัติตน

1.

2.

3.

แบบบันทึกมติกลุ่ม

กลุ่มที่ ชั้น ม.1/.....

รายชื่อสมาชิก

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....
- 8.....

ทางเลือกของกลุ่มที่ คือ

เหตุผล

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

คุณค่าที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคม

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

บัตรกำหนดงาน

1. ศึกษาเอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ความกตัญญูทวดท่และกรณีตัวอย่างจากสไลด์ประกอบคำบรรยาย เรื่อง "ความดีของลูกหยี" พร้อมทั้งตอบคำถามต่อไปนี้
 - 1.1 การกระทำของลูกหยีเป็นตัวอย่างในเรื่องใด
 - 1.2 การกระทำของคุณยายทิพย์เป็นตัวอย่างในเรื่องใด
 - 1.3 การกระทำของเนื้อทองเป็นตัวอย่างในเรื่องใด
 - 1.4 ถ้านักเรียนเป็นเนื้อทอง นักเรียนจะปฏิบัติตนอย่างไร (ข้อ 1.1 – 1.3)
 ตอบในกระดาษขาวที่แจกให้ ข้อ 1.4 ทำในแบบบันทึกรายการหมายเลข 1 – 3)
 2. ประชุมกลุ่ม เลือกประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน
 3. อภิปรายกลุ่มย่อย ตามประเด็นข้อ 1.1 – 1.4 เลขานุการบันทึกในกระดาษขาวและในแบบบันทึกกลุ่ม (เฉพาะข้อ 1.4)
 4. ประธานสรุปมติกลุ่ม แจ้งให้สมาชิกในกลุ่มทราบ สมาชิกทุกคนบันทึกในแบบบันทึกรายการ หมายเลข 4
 5. ตัวแทนกลุ่มนำผลการอภิปรายรายงานต่อเพื่อนร่วมชั้น
 6. นักเรียนแต่ละคนตัดสินใจเลือกแนวทางการปฏิบัติด้วยตนเองอีกครั้ง
- บันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 5
7. นักเรียนสรุปแนวทางการปฏิบัติตน ซึ่งแสดงถึงการ เป็นผู้มีความกตัญญูทวดท่ บันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 6

แผนการสอนที่ 2

การสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

วิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เรื่อง การรู้จักประมาณตนหรือความพอดี การประหยัด

เวลา 4 คาบ

ความคิดรวบยอด

1. บุคคลที่รู้จักประมาณตนให้เหมาะสมกับการกระทำใด ๆ ได้ จะทำให้ผลงานสำเร็จได้ตามที่หวังไว้ อันจะเกิดผลดีทั้งต่อตนเองและส่วนรวม
2. บุคคลที่รู้จักการใช้จ่ายตามความจำเป็นให้เหมาะสมกับฐานะความเป็นอยู่ของตน จะช่วยให้การดำเนินชีวิตไปได้อย่างราบรื่น ไม่เดือดร้อนในทางเศรษฐกิจทั้งต่อตนเองและส่วนรวม

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. นักเรียนสามารถบอกความหมายของการรู้จักประมาณตนได้
2. นักเรียนสามารถบอกผลดีของการที่บุคคลรู้จักประมาณตน และผลเสียของการที่บุคคลขาดการรู้จักประมาณตน ทั้งที่เกิดขึ้นต่อตนเองและผู้อื่นทั้งในระดับครอบครัว โรงเรียนและชุมชนได้
3. นักเรียนสามารถเสนอวิธีปฏิบัติตนเกี่ยวกับการรู้จักประมาณตนได้
4. นักเรียนสามารถบอกความหมายของการประหยัดได้
5. นักเรียนสามารถบอกผลดีของการที่บุคคลรู้จักประหยัด และผลเสียของการที่บุคคลขาดการประหยัดทั้งที่เกิดขึ้นต่อตนเองและผู้อื่นทั้งในระดับครอบครัว โรงเรียนและชุมชนได้
6. นักเรียนสามารถเสนอวิธีปฏิบัติตนเกี่ยวกับการประหยัดได้
7. นักเรียนสามารถสรุปความสัมพันธ์ระหว่างการประมาณตนและการประหยัดได้

กิจกรรมที่ 1

เนื้อหา

ชีวิตจะมีความสุขได้ต้องรู้จักพอ คนที่ไม่รู้จักพอย่อมมีแต่ความกระวนกระวาย วิตกกังวล มีความโหม่งอยู่ตลอดเวลา ถ้ารู้จักพอในสิ่งที่ตนมี พอในกำลังของตนในการแสวงหาทรัพย์ โดยวิธีที่ถูกต้องตามท่วงคลองธรรม จะช่วยให้การดำรงชีวิตไม่เดือดร้อนทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ขั้นนำ

ครูนำเสื้อผ้าและเครื่องประดับที่กำลังอยู่ในความนิยมของวัยรุ่นมาให้นักเรียนดู และสนทนาระบบการซักถาม เกี่ยวกับความรู้สึกรู้สึกความอยากได้และความจำเป็นของสิ่งของนั้น

ขั้นสอน

1. เสนอปัญหา ครูให้นักเรียนศึกษาเอกสารประกอบการเรียนเรื่อง การรู้จักประมาณตน และให้ศึกษากรณีตัวอย่างการตั้งเรื่อง "ไปไม่ร่วงหลังเที่ยงคืน"

2. กำหนดทางเลือกอย่างอิสระ จากกรณีตัวอย่างเรื่อง "ไปไม่ร่วงหลังเที่ยงคืน"

ให้นักเรียนตอบคำถามลงในกระดาษที่แจกให้

1. การกระทำของพ่อแก้วเป็นตัวอย่างในเรื่องใด
2. การกระทำของพ่อแดงเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด
3. การกระทำของสมพงษ์เป็นตัวอย่างในเรื่องใด
4. ถ้านักเรียนเป็นสมพงษ์ นักเรียนจะมีวิธีการปฏิบัติตนอย่างไร พร้อมทั้งบันทึก

ทางเลือกต่าง ๆ ในแบบบันทึกทางเลือกหมายเลข 1

3. เลือกแนวทางในการแก้ปัญหา จากทางเลือกที่นักเรียนเสนอหลาย ๆ ทางให้นักเรียนเลือกเฉพาะทางเลือกที่เห็นว่า เหมาะสมที่สุด พร้อมทั้งบอกเหตุผลในการเลือกทางเลือกนั้น บันทึกในแบบบันทึกหมายเลข 2

4. พิจารณาผลดีผลเสีย จากทางเลือกที่นักเรียนเลือกแล้วในข้อ 3 ให้นักเรียนคาดการณ์ถึงผลดีผลเสียจากทางเลือกนั้น พร้อมทั้งบันทึกในแบบบันทึกผล จากทางเลือกหมายเลข 3

5. การอภิปรายสรุป ให้นักเรียนแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ละ 7 - 8 คน โดยวิธีการจับฉลาก ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มเลือกประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน ครูทบทวนบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม แล้วเริ่มดำเนินการอภิปรายถึงประเด็นเดิม "ถ้านักเรียนเป็นคุณสมบัติดี นักเรียนจะมีวิธีการปฏิบัติตนอย่างไร" สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนเสนอแนวคิดตามแนวคิดที่ตนได้สรุปแล้ว ในแบบบันทึกหมายเลข 2 และ 3 เลขานุการกลุ่มบันทึกในแบบบันทึกมติดิกลุ่ม

6. การยึดมั่นคุณค่าของกลุ่ม ให้นักเรียนในกลุ่มร่วมกันพิจารณาเลือกทางเลือกที่มีคุณค่า ประธานกล่าวสรุปทางเลือกที่กลุ่มเห็นคุณค่า สมาชิกทุกคนบันทึกมติดิกลุ่ม ในแบบบันทึกหมายเลข 4 จากความคิดและเหตุผลที่กลุ่มยอมรับแล้ว แต่ละกลุ่มส่งผู้รายงานมติดิกลุ่มแสดงความคิดเห็นและเหตุผลของกลุ่มต่อเพื่อนร่วมชั้น

7. การตัดสินใจทางเลือกของตน ให้นักเรียนแต่ละคนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาของตนเองอีกครั้ง พร้อมจดบันทึกการตัดสินใจหลังจากการแสดงผล ในแบบบันทึกหมายเลข 5

8. กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางในการปฏิบัติตนในเรื่องการรู้จักประมาณตนจากกรณีตัวอย่างเรื่อง "ไปไม่ร่วงหลังเที่ยงคืน" นักเรียนแต่ละคนสรุปแนวทางปฏิบัติตนในการรู้จักประมาณตนในสิ่งที่ตนมี ตนได้ในกำลังของตน ในภาวะความเป็นอยู่ของตน จดบันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 6

ขั้นสรุป

ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปอีกครั้งถึงสิ่งที่ตนยอมรับจากการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติและลักษณะของความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

สื่อการเรียนการสอน

1. เสื้อผ้า เครื่องประดับที่กำลังอยู่ในความนิยมของวัยรุ่น
2. กรณีตัวอย่างเรื่อง "ใบไม้ร่วงหลังเที่ยงคืน"
3. เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง การรู้จักประมาณตน หรือความพอดี
4. แบบบันทึกรายการ
5. แบบบันทึกมติดิกลุ่ม

การวัดและประเมินผล

1. จากการตรวจบันทึกคำตอบในแบบบันทึกรายการ และแบบบันทึกมติดิกลุ่ม
2. จากการอภิปรายกลุ่มย่อยและการอภิปรายทั้งชั้น
3. จากการนำเสนอผลงาน

เอกสารประกอบการเรียน

เรื่อง การรู้จักประมาณตนหรือความพอดี

การรู้จักประมาณตนหรือความพอดี หรือตามที่ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า สันโดษ หมายถึง ความยินดีในของที่ได้มาโดยชอบธรรม ไม่โลภอยากได้ของของคนอื่น แต่มีใช้ความมักน้อย คือต้องการน้อย แต่เป็นความต้องการในปริมาณและเวลาที่เหมาะสม ด้วยวิธีการที่เหมาะสม ไม่ดิ้นรนเกินกว่าเหตุ ถ้าอยากได้อะไร ต้องรู้จักประมาณว่าเป็นไปได้เพียงใด และแสวงหา โดยวิธีที่ถูกต้องตามท่วงคลองธรรม

โดยทั่วไปสันโดษหรือการรู้จักประมาณตนมี 3 ลักษณะคือ

1. การรู้จักประมาณในสิ่งที่ตนมีตนได้ หมายถึงมีอะไร เป็นอะไรก็พอใจในสิ่งนั้น เช่น พอใจในฐานะความเป็นอยู่ ทรัพย์สินของตน ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย รู้จักประหยัด เก็บหอมรอมริบ ไม่คิดหาทรัพย์สินโดยการทุจริต พอใจในความรู้และตำแหน่งหน้าที่การงานของตน ทำงานในหน้าที่ด้วยความอดทนตามความรู้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ ไม่บ่นลอยบ่นละเลย หรือเสียใจติโรพตีพยายในรัชชะตาวาสนาของตน อดีตเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ จงพอใจตามที่ได้เกิดขึ้นแล้ว และเพียรพยายามสร้างอนาคตให้ก้าวหน้าต่อไปตามสมควรแก่อัตภาพ
2. การรู้จักประมาณในกำลังของตน หมายถึง ยินดีตามกำลังที่ตนมี ไม่ว่าจะเป็นกำลังกาย กำลังใจ กำลังปัญญา กำลังทรัพย์ คนเราเกิดมาต่างมีความสามารถไม่เท่ากัน ต้องรู้จักสำรวจตนเองอยู่เสมอว่า กำลังของตนมีมากน้อยแค่ไหนไม่สำคัญตนผิด แต่มีใช้ดูถูกตนเองหรือหมดกำลังใจ
3. การรู้จักประมาณในภาวะความเป็นอยู่ของตน คนเรามีหน้าที่การงานแตกต่างกัน ดังนั้น ภาวะความเป็นอยู่ สถานะทางสังคมของคนย่อมเหมือนกันไม่ได้ เราควรพอใจตามภาวะของเราไม่คิดอิจฉาริษยาคนที่มีความฐานะสูงกว่าที่เขามีความเป็นอยู่ดีกว่า ทรัพย์สินของดีกว่า สะดวกสบายกว่า เราก็ต้องรู้จักเข้าใจความเหมาะสมตามฐานะ รู้จักผู้ใหญ่ผู้น้อย ไม่ทะเยอทะยาน ใฝ่สูงเกินศักดิ์ ยินดีในลาภยศ ที่พอเหมาะแก่สภาพของตน แต่ไม่ได้หมายความว่าต้องงอมืองอเท้าอยู่อย่างเดิมตลอดไป เพียงแต่ยินดีตามความเหมาะสมในปัจจุบัน และค่อยเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นตามขั้นตอนด้วยความขยันหมั่นเพียร อดทนกับอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นได้

ดังนั้น การเป็นผู้รู้จักประมาณตน จึงเป็นการรู้จักตัว คือรู้สถานภาพของตนเองว่าเป็นอะไร เช่น นักเรียน บิดามารดา บุตร ฯลฯ และรู้สิ่งกำหนดสถานภาพ คือรู้ว่า สิ่งกำหนดค่าให้ตนอยู่ในฐานะใดหรือตำแหน่งใดในสังคม เช่น เพศ อายุ คุณวุฒิ ความสามารถ การประกอบอาชีพ ฯลฯ เมื่อรู้จักตนว่าเพียงใดก็ประกอบกิจการงาน หรือประพฤติตนตามบทบาทสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบให้สมควรได้พอดีพองาม ไม่มากเกินไปหรือน้อยไป ถ้ามากเกินไปเกินส่วนจำเป็นก็ไร้ค่าสูญเสียเปล่า ถ้าน้อยไปก็ไม่สมบูรณ์แบบที่เหมาะกับสถานภาพของตน จึงจะได้ผลประโยชน์สัมประสงค์

ในการแสวงหาเครื่องเลี้ยงชีวิต ควรคำนึงถึงหลัก 3 ประการ

1. ต้องรู้จักประมาณในการหา ต้องรู้ว่าหาอย่างไรจึงจะถูกต้องเหมาะสม ซึ่งกำหนดได้จากการงานที่ชอบ เช่น การค้าขาย การรับจ้างด้วยสติปัญญาและด้วยร่างกาย หรืองานที่ไม่ผิดกฎหมาย ซึ่งเป็นงานที่ถูกที่ชอบ ผู้แสวงหาเครื่องเลี้ยงชีพต้องแสวงหาจากการงานเหล่านี้ จึงจะได้ชื่อว่าในการประกอบกิจเป็นผู้รู้จักประมาณในการหา
2. ต้องรู้จักประมาณในการได้มา ต้องรู้ว่าผลที่ได้มานั้นควรหรือไม่ควร ถูกหรือผิด เช่น ค้าขายโกงตาชั่งหรือลงด้วยของปลอม รับจ้างแล้วโกงแรงงาน แม้จะได้ผลก็ได้ชื่อว่าได้มาในทางที่มีชอบ แต่ถ้าทำโดยสุจริตตามหน้าที่การงาน ไม่ใช้ตำแหน่งหน้าที่เป็นเครื่องบังหน้าสำหรับเบียดเบียนคนอื่น เช่นนี้ได้ชื่อว่าเป็นผู้รู้จักประมาณในการได้มาคือ ได้ผลมาโดยทางที่ถูกที่ชอบ เหมาะสมกับที่ควรได้
3. ต้องรู้จักประมาณในการกินการใช้ เมื่อจะกินจะใช้ต้องคิดก่อนว่าหาได้มาจากงานที่ชอบหรือไม่ ของดีหรือของเสีย กินแล้วใช้แล้วให้ดูหรือโทษ ถ้าเห็นว่าเป็นคุณจึงกินจึงใช้ให้ได้ประโยชน์สมบูรณ์พอดีตามควรแก่ฐานะ

คุ้งกุ่มคุ้งลี้ ฟองน้ำ-ลิมพูน

ตั้งหอรั้วหน้านอกที่หอระฆังกับ
ตุ๊กตารัตนบุรี

①

ร.ย. ๑๐๓๖ ปี พ.ศ. ๒๕๐๖
ได้เลื่อนเป็น จ. ๑๐๓๖
เมื่อ ๑๐/๑๑/๕๖
ก. ๑๐๓๖

③

ตอนพลากก็มีเรือสองลำไปหัดคนนอกบ้าน
 1. เรือหนึ่งขึ้นในปลักบ้าน เพราะจุดลมพายุ
 2. เรือหนึ่งขึ้นในแม่บ้านแม่กลอง และเมื่อมีลูก
 3. ข. ได้จบมรสุมแล้วอย่าได้กลัวอีก

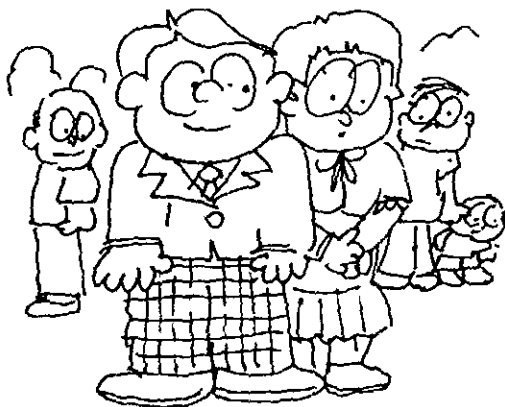
②

ดูภาพของภาพที่ดูแล้วกับที่เห็นหน้า
เป็นของภาพ ดูภาพที่ดูแล้วกับที่เห็นหน้า
แต่ดูแล้วกับที่เห็นหน้า ดูภาพที่ดูแล้วกับที่เห็นหน้า
ภาพ: ดูแล้วกับที่เห็นหน้า ดูภาพที่ดูแล้วกับที่เห็นหน้า
อันนี้อาจดูแล้วกับที่เห็นหน้า

④

คุณสมพงษ์และคุณมิ้มได้ทำเรื่อง
ทำพยานของหมอและพยาบาล.

คุณพ่อและคุณแม่ได้ให้คุณสมพงษ์ทำเรื่อง
และคุณมิ้มได้ไปพบหมอ พยาบาล และ
คุณหมอ.

5

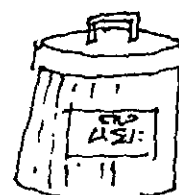
ได้ทำพยานในบ้านพัก คุณสมพงษ์
และคุณมิ้มได้ไปพบหมอ พยาบาล และ
คุณหมอ.

7

6

ได้ไปซื้อของที่ร้านขายของชำ
และได้ไปซื้อของที่ร้านขายของชำ.

8

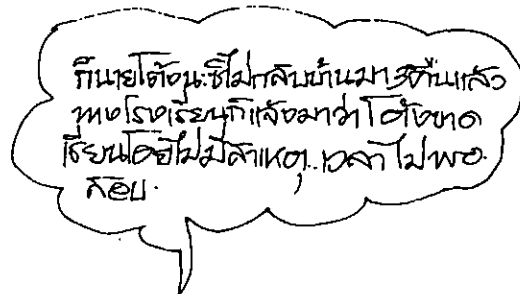
9

เรียนหนังสือที่คณะที่สอนศิลปกรรม กลับจากหอ
ไปสัมภาษณ์ที่ จ.ชลบุรี. เมื่อหัวแปะประตู ก็
เห็นตุ๊กตารูปตัว ตัวนี้ชื่อพี่หนุ่ย

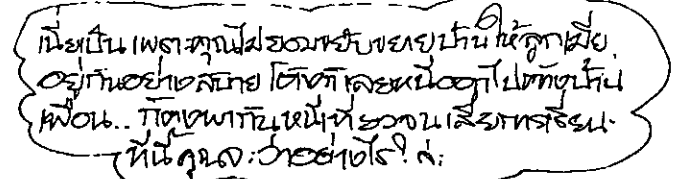
10

พอทักน้องหนุ่ยให้สติ พัง หน: ยัง
งือตัวอยู่.

11

สมพพรน้องหนุ่ยให้พองตัวพอ.

12

พ่อชกหัวแม่รับพด.. เต็มตัวใหญ่เลย.

(13)

เมื่อตอนที่ขงขง พ่อ... แม่ท:แม่ท:แม่
ซึ่งพ่อแม่รับพดจากแม่แม่.

(14)

ตอนที่... แม่ท:แม่ท:แม่
แม่ท:แม่ท:แม่

จ:ขงขงแม่แม่แม่แม่
แม่แม่แม่แม่แม่แม่แม่แม่
แม่แม่แม่แม่แม่แม่แม่แม่

(15)

ตอนที่... แม่ท:แม่ท:แม่
แม่ท:แม่ท:แม่

(16)

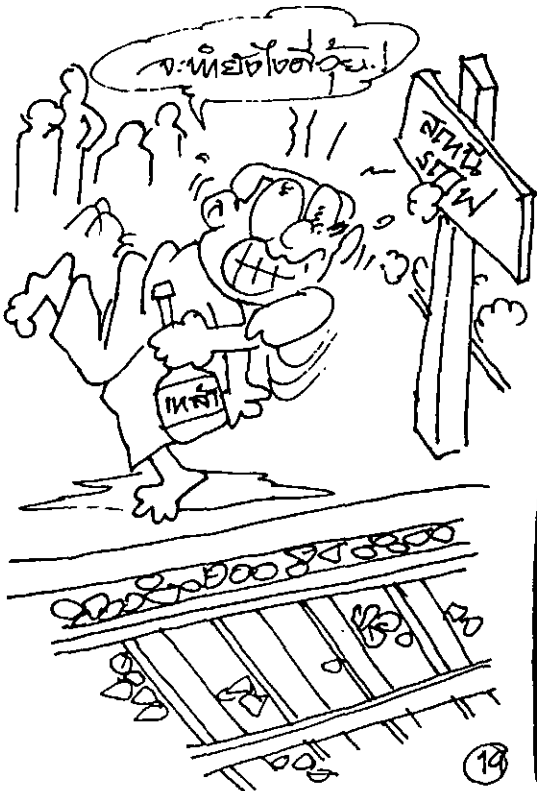
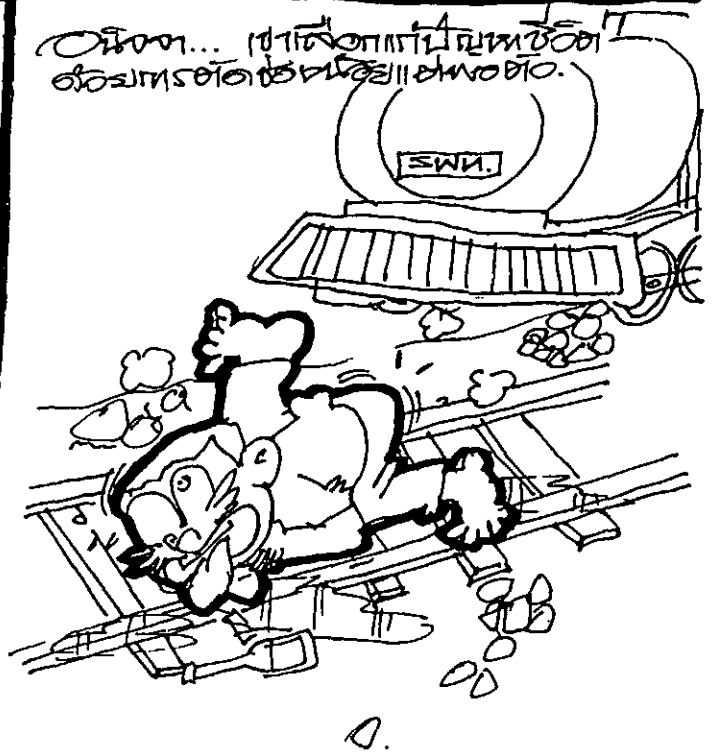
๑๒. การนำพืชไร่มาปลูกในนา: พืชไร่
เป็นพืชไร่.

สมมุติปัญญากับสมาธิสองอย่าง จึงเห็น
สมาธิเป็นหลักใหญ่ ปฏิบัติจนเป็นสมาธิ
หนักแน่นแล้วจึงค่อยปฏิบัติ.

๑๐๗ ไร่กินหมากป่าด้วยหมากไม้...

[illegible]

20

บัตรกำหนดงาน

1. ศึกษาเอกสารประกอบการเรียนเรื่อง การรู้จักประมาณตน และกรณีตัวอย่าง การรู้เรื่อง "ใบไม้ร่วงหลังเที่ยงคืน" พร้อมทั้งตอบคำถามต่อไปนี้
 - 1.1 การกระทำของพองแก้วเป็นตัวอย่างในเรื่องใด
 - 1.2 การกระทำของรังผึ้งเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด
 - 1.3 การกระทำของสมพงษ์ เป็นตัวอย่างในเรื่องใด
 - 1.4 ถ้านักเรียนเป็นสมพงษ์ นักเรียนจะมีวิธีการปฏิบัติตนอย่างไร (ข้อ 1.1 - 1.3 ตอบในกระดาษขาวที่แจกให้ ข้อ 1.4 ทำในแบบบันทึกรายการหมายเลข 1 - 3)
 2. ประชุมกลุ่ม เลือกประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน
 3. อภิปรายกลุ่มย่อย ตามประเด็นข้อ 1.1 - 1.4 เลขานุการบันทึกในกระดาษขาว และในแบบบันทึกกลุ่ม (เฉพาะข้อ 1.4)
 4. ประธานสรุปมติกลุ่ม แจ้งให้สมาชิกในกลุ่มทราบ สมาชิกทุกคนบันทึกในแบบบันทึก รายการ หมายเลข 4
 5. ตัวแทนกลุ่มนำผลการอภิปรายรายงานต่อเพื่อนร่วมชั้น
 6. นักเรียนแต่ละคนตัดสินใจเลือกแนวทางการปฏิบัติด้วยตนเองอีกครั้ง
- บันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 5
7. นักเรียนสรุปแนวทางการปฏิบัติตน ซึ่งแสดงว่าเป็นผู้รู้จักประมาณตน บันทึกในแบบบันทึก รายการหมายเลข 6

กิจกรรมที่ 2

เนื้อหา

การประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งทั้งหลายพอเหมาะพอควร ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ยอมให้มีส่วนเกินมากนัก รวมทั้งการรู้จักระมัดระวัง รู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและขอบเขตที่พอเหมาะพอควร

หลักของการประหยัดที่พึงปฏิบัติ

1. กำหนดงบประมาณการใช้จ่ายอย่างมีระเบียบทำให้เหมาะกับรายได้ของตน
2. ใช้จ่ายด้วยความรอบคอบ
3. รู้จักถนอม เก็บรักษาฐานะซ่อมแซมของใช้
4. รู้จักพึ่งตัวเองด้วยการทำงานหาทรัพย์เลี้ยงตัว
5. ไม่กู้หนี้ยืมสิน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ขั้นนำ

ครูให้นักเรียนดูภาพเด็ก ๆ ผากเงินที่ธนาคาร และสนทนาประกอบการซักถามเกี่ยวกับความรู้สึกกับภาพ และวิธีการเก็บเงิน การใช้จ่ายเงินของนักเรียน

ขั้นสอน

1. เสนอปัญหา ครูให้นักเรียนศึกษาเอกสารประกอบการเรียนเรื่องการประหยัด และให้ศึกษากรณีตัวอย่างเรื่อง "รอให้น้ำลายไหลเสียก่อน"
2. กำหนดทางเลือกอย่างอิสระ จากกรณีตัวอย่างเรื่อง "รอให้น้ำลายไหลเสียก่อน" ให้นักเรียนตอบคำถามลงในกระดาษที่แจกให้

- 1) ทำไมเด็กผู้หญิงคนนั้นจึงต้องรอให้น้ำลายไหลเสียก่อนถึงจะซื้อขนม
- 2) เด็กผู้หญิงคนนั้นเป็นตัวอย่างในเรื่องใด
- 3) ถ้านักเรียนเป็นผู้ชายคนนั้น นักเรียนควรตัดสินใจอย่างไร ในการใช้จ่ายใน

ครั้งต่อไป พร้อมทั้งบันทึกทางเลือกต่าง ๆ ในแบบบันทึกทางเลือกหมายเลข 1

3. เลือกแนวทางการแก้ปัญหา จากทางเลือกที่นักเรียนเสนอหลาย ๆ ทางในแบบบันทึกหมายเลข 1 ให้นักเรียนเลือกเฉพาะทางเลือกที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุด พร้อมทั้งบอกเหตุผล วัตถุประสงค์ในแบบบันทึกหมายเลข 2

4. พิจารณาผลดีผลเสีย จากทางเลือกที่นักเรียนเลือกแล้วในข้อ 3 ให้นักเรียนคาดการณ์ถึงผลดีผลเสียของทางเลือกนั้น พร้อมทั้งบันทึกในแบบบันทึกผลจากทางเลือกหมายเลข 3

5. การอภิปรายสรุป ให้นักเรียนแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ละ 7 - 8 คนโดยวิธีการจับฉลาก ให้แต่ละกลุ่มเลือกประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน แล้วร่วมกันอภิปรายถึงประเด็นเดิม "ถ้านักเรียนเป็นผู้ชายคนนั้นนักเรียนควรตัดสินใจอย่างไร ในการใช้จ่ายในครั้งต่อไป" สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนเสนอแนวคิดตามที่ตนได้สรุปแล้วในแบบบันทึกหมายเลข 2 และ 3 เลขานุการกลุ่มบันทึกในแบบบันทึกมติกลุ่ม

6. การยัดมั่นคุณค่าของกลุ่ม ให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันพิจารณาเลือกทางเลือกที่มีคุณค่า ประธานกล่าวสรุปทางเลือกที่กลุ่มเห็นคุณค่า สมาชิกทุกคนบันทึกมติกลุ่ม ในแบบบันทึกหมายเลข 4 จากความคิดและเหตุผลที่กลุ่มยอมรับแล้ว แต่ละกลุ่มส่งผู้รายงานนามติกลุ่มแสดงความคิดเห็นและเหตุผลของกลุ่มต่อเพื่อนร่วมชั้น

7. การตัดสินใจหาทางเลือกของตน สมาชิกแต่ละคนตัดสินใจเลือกแนวทางการแก้ปัญหาของตนอีกครั้ง พร้อมจดบันทึกการตัดสินใจหลังจากการแสดงผลในแบบบันทึกหมายเลข 5

8. กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางการปฏิบัติตนในเรื่องการประหยัดจากกรณีตัวอย่างเรื่อง "รอให้น้ำลายไหลเสียก่อน" นักเรียนแต่ละคนสรุปแนวทางปฏิบัติตน เรื่องการประหยัดในการใช้จ่ายทรัพย์ จดบันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 6

ขั้นสรุป

ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปอีกครั้งถึงสิ่งที่ตนยอมรับจากการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ และลักษณะของความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

สื่อการเรียนการสอน

1. ภาพเด็กฝากเงินที่ธนาคาร
2. กรณียตัวอย่างเรื่อง "รอให้หน้าลายไหลเสียก่อน"
3. เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง การประหยัด
4. แบบบันทึกรายการ
5. แบบบันทึกมติดกลุ่ม

การวัดและประเมินผล

1. จากการตรวจบันทึกคำตอบในแบบบันทึกรายการ และแบบบันทึกมติดกลุ่ม
2. จากการอภิปรายกลุ่มย่อยและการอภิปรายทั้งชั้น
3. จากการนำเสนอผลงาน

กรณีตัวอย่างเรื่อง
"รอให้น้ำลายไหลเสียก่อน"

จากหนังสือ "สุดที่รัก" ของสุทธินิ

"เด็กหญิงเล็ก ๆ คนหนึ่ง ยืนอยู่ที่นั่นนานหน้าหงาย บางทีอาจจะก่อนที่ข้าพเจ้าเข้าไปซื้อของในร้านนั้นเสียอีก" ดวงตาเป็นประกายของแม่หนูจับจ้องอยู่ที่ขวตริหลที่บรรจุทอฟฟี่ชนิดต่าง ๆ อมยิ้ม ลูกกวาด และขนมปังกรอบหลายหลากชนิด นิ้วชี้ของแกใส่อยู่ในปาก ท่าทางเหมือนกับพิสมัยขมในขวตริหล นั้นเป็นกำลังจนกระทั่งตัดสินใจไม่ถูกว่าจะเลือกซื้ออะไรกันแน่

จนกระทั่งข้าพเจ้าเลือกซื้อของเสร็จและออกจากร้านนั้นไปแล้ว แม่หนูน้อยก็ยังยืนอยู่อย่างเดิม นัยน์ตากวาดดูขนมต่าง ๆ จากขวตริหลนี้ไปยังขวตริหลอื่น ๆ หลายตลบ ทันใดนั้นสิ่งหนึ่งวูบเข้าในความสำนึกของข้าพเจ้า เด็กน้อยคนนี้อาจไม่มีสตางค์ติดตัวเลยก็เป็นไปได้ ด้วยสำนึกอันนี้ทำให้ข้าพเจ้าหันกลับมาพิจารณาดูเด็กหญิงคนนั้นอีกครั้งหนึ่ง เครื่องแต่งกายกลางเก่ากลางใหม่แต่ดูสะอาดเรียบร้อย และผมหางม้าก็มีริ้วสีฟ้าผูกไว้อย่างงาม แม่หนูน้อยอยู่นวัยไม่เกิน 7 - 8 ขวบ ท่าทางที่เพ่งพินิจดูขนมหลายหลากชนิด ช่างเต็มไปด้วยความสุขและความพอใจอย่างเหลือล้น ข้าพเจ้าบอกตัวเองไม่ถูกว่าเด็กคนนี้ต้องการความช่วยเหลือให้สมปรารถนาหรือไม่ แต่สิ่งหนึ่งที่สังเกตได้คือ แม่หนูไม่ได้ถือกระเป๋าสตางค์อยู่ตามมือ

ข้าพเจ้าเปิดกระเป๋าสตางค์หยิบเอาเหรียญสองสลึงออกมาสองอันพลางตัดสินใจเดินตรงไปที่เด็กหญิงคนนั้น "เอ้อ... หนูจ้ะมีสตางค์อยู่สองอัน หนูอยากจะซื้ออะไรบ้างไหม"

เด็กหญิงคนนั้นหันขวับมาทางข้าพเจ้าและยิ้มอย่างกว้างขวางจนเห็นฟันหลอที่แถวบน แล้วสิ้นศรัทธาไปมา ท่าทางเต็มไปด้วยความขบขัน

"สตางค์ของหนูมีนะ" เด็กหญิงตอบกระเป๋าระเบียงให้ดูประกอบ "แต่ว่า... หนูจะคอยให้น้ำลายไหลเสียก่อนถึงจะซื้อ"

"คอยให้น้ำลายไหลเสียก่อน ข้าพเจ้าทวนคำอย่างแทบไม่เชื่อหูตัวเอง เด็กหญิงคนนี้ช่างคิดเสียนี้กระไรถึงแม้อยู่ในวัยเยาว์ ถ้าโตขึ้นคงเป็นนิสัยที่ติดงอมอย่างยิ่ง และข้าพเจ้าก็คงไม่มีวันลืมเด็กน้อยคนนี้ได้เลย"

เรื่องนี้เป็นข้อคิดที่ทำให้ชายผู้นั้นนึกถึงพฤติกรรมในการใช้จ่ายของตนที่ผ่านมาว่า เคยรอให้น้ำลายไหลหรือไม่ และในการใช้จ่ายในครั้งต่อไปเขาควรตัดสินใจอย่างไร

เอกสารประกอบการเรียน เรื่องการประหยัด

การประหยัด คือการยับยั้ง ระมัดระวัง ใช้สิ่งที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ เงินทอง เวลา หรือแรงงาน ให้ได้ผลคุ้มค่า

หลักของการประหยัดที่พึงปฏิบัติ

1. กำหนดงบประมาณการใช้จ่ายอย่างมีระเบียบให้เหมาะกับรายได้ของตน โดยใช้จ่าย แต่พอประมาณส่วนหนึ่ง และออมไว้อีกส่วนหนึ่ง ในขณะที่เป็นเด็กยังไม่มีรายได้นอกจากบิดามารดา ให้ เป็นต้นว่า ค่าขนมก็ควรแบ่งเก็บไว้ที่ละเล็กละน้อย แล้วนำไปฝากธนาคารออมสิน มีเพียง หนึ่งบาทก็ฝากได้ นานเข้าเงินก็มากขึ้นเมื่อเกิดความต้องการใช้เงินก็ไปถอนได้ ไม่ต้องกู้หนี้ ยืมสินใคร
2. ใช้จ่ายด้วยความรอบคอบให้เหมาะสมกับฐานะการเงินของตนเองไม่เอาอย่างคนอื่น เห็นเขามีก็อยากจะมีบ้างตนเอง "เห็นช้างขี้ ขี้ตามช้าง" เราไม่ควรจะซื้อของตามคำโฆษณา ชื่อแต่ของที่จำเป็นต้องใช้ "ไม่ควรซื้อก็อย่าไปพิจารณาซื้อ ให้เป็นมือเป็นครวทั้งคราวหวาน" เลือกของที่ให้ประโยชน์คุ้มค่า ราคาพอสมควร และวางแผนการล่วงหน้าว่าสิ่งใดควรซื้อก่อน หลังตามฐานะการเงินของตน
3. รู้จักถนอม เก็บรักษาอุปกรณ์ซ่อมแซมของใช้ เช่น เสื้อผ้า รองเท้า รองเท้า ดินสอ ปากกา ให้ใช้ได้จนสิ้นอายุการใช้งาน แล้วยังอาจดัดแปลงเป็นอย่างอื่นได้อีก เป็นต้นว่า เสื้อผ้าที่ขาดจนซ่อมไม่ได้แล้ว ก็เอามาทำผ้าจี้ริ้ว รองเท้าเก่าๆมาทำตุ๊กตาให้เด็กเล่น รวมตลอดทั้งเศษวัสดุต่าง ๆ เช่น เศษผ้า หลอดด้ายก็นำมาทำเป็นเครื่องเล่นของเด็กได้ เพียงแต่รู้จักคิดรู้จักทำเท่านั้น นอกจากนี้แล้วก็ต้องดูแลบุคคลข้างเคียงให้ประหยัดสิ่งของ ให้ใช้ร่วมกันด้วย เช่น ใช้น้ำ ใช้ไฟฟ้า อย่างประหยัดไม่เปิดทิ้งไว้
4. รู้จักพึ่งตนเองด้วยการทำงานหาทรัพย์สินเลี้ยงตัว ถ้ายังพึ่งตัวเองไม่ได้ต้องอาศัย บิดามารดาหรือหาภาระมาเพิ่ม ให้แก่ตนเองและบิดามารดา
5. ไม่กู้หนี้ยืมสินเพราะเมื่อเป็นหนี้ความทุกข์ย่อมเกิดขึ้น

ผู้ที่ประหยัดมักมีนิสัยละเอียดรอบคอบ มีระเบียบวินัย ดังนั้น การสร้างนิสัยประหยัดจึงเป็น การปลูกฝังคุณความดีอื่น ๆ ไปด้วยพร้อม ๆ กัน ความละเอียดรอบคอบเล็ก ๆ น้อย ๆ ช่วยทำให้ ประหยัดได้มาก เช่น ใช้จ่ายสิ้นจนหมดเกลี้ยงหลอดแล้วค่อยทิ้ง เก็บเศษสุมมาปั่นรวมกันเป็นก้อน ใช้จ่ายผ้าชิ้นเล็ก ๆ ได้ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถ้าเราไม่ละเลย ย่อมช่วยประหยัดทรัพย์ได้อีกมาก

ของบางอย่างที่ใช้อยู่เป็นประจำ ถ้าซื้อมาคราวละมาก ๆ ก็จะได้ราคาถูกกว่าซื้อปลีก ก็ควรซื้อไว้มาก ๆ ตามงบประมาณที่กะไว้ การจ่ายเงินเพื่อความสะดวก เช่น ดูภาพยนตร์ ควรวางแผนอย่างรอบคอบว่าเดือนละครั้งหรือสองเดือนครั้งไม่ควรใช้จ่ายอย่างสิ้นตัว การใช้จ่าย ไม่ว่าในกรณีใดควรบันทึกไว้จะได้รู้ว่าเราได้ใช้จ่ายเงินเพื่อการใดเท่าใด ทั้งยังเป็นประโยชน์ สำหรับเทียบราคากับการซื้อครั้งต่อไปด้วย สิ่งเหล่านี้หากได้ปฏิบัติจนเป็นนิสัยแล้วนอกจากจะ ได้ชื่อว่าเป็นผู้ประหยัดแล้วยังได้ชื่อว่าเป็นผู้มีระเบียบวินัยอีกด้วย

การออมทรัพย์ การออมทรัพย์คือการสงวนทรัพย์เป็นการเก็บเล็กผสมน้อย บุคคลจะ ออมทรัพย์ได้จะต้องใช้จ่ายประหยัดจึงจะมีเงินเหลือออมไว้เป็นทุนสำรอง

การออมทรัพย์ย่อมเป็นผลดีทั้งแก่ตนเอง ครอบครัวและประเทศชาติ ประเทศที่มีการออมทรัพย์ ย่อมมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจแต่จะต้องรู้จักออกมาให้ถูกวิธี นั่นคือ ให้นำทรัพย์ไปลงทุน หรือซื้อทองคำ มาประดับร่างกาย เพราะทำให้เงินหมุนเวียนเป็นอันตรายเป็นเศรษฐกิจของชาติ นอกจากนั้น ยังอาจ จะถูกปล้น ลักขโมย ทำร้ายร่างกายด้วย ผู้ที่ออมทรัพย์ในลักษณะนี้ มักนอนไม่เป็นสุข ดังคำโบราณ ว่า "มีทองเท่าหนวดกุ้งนอนสะดุ้งจนเรือนไหว" เพราะกลัวทั้งโจรภัย และอัคคีภัย เป็นต้น

ถ้าจำเป็นจะต้องใช้จ่ายหรือลงทุนทำกิจการใดก็ไม่ควรนำทรัพย์ที่ออมไว้ไปใช้หรือลงทุน กันหมด ควรแบ่งเอาไปเพียงจำนวนหนึ่งเพื่อไม่ให้ทรัพย์ขาดมือ

การออมที่ดีจะต้องค่อย ๆ ออมด้วยการเก็บเล็กผสมน้อยไม่ให้เกิดร้อน ทรัพย์ที่ออมควร อยู่ในที่มั่นคงปลอดภัยและมีดอกออกผล เช่น ฝากธนาคารในรูปต่าง ๆ ซื้อพันธบัตรของรัฐบาล ประกันชีวิต ฝากส่งบ้านตามแต่จะพิจารณาเห็นสมควร

ผู้ที่ออมเงินย่อมมีความสุขเพราะวางใจได้ว่าเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉินก็สามารถหยิบฉวยมาใช้ ได้ทันทางที่

การประหยัดเป็นคุณธรรมที่ทำให้บุคคลมีฐานะไม่ตกต่ำเป็นรากฐานของการสร้างความมั่นคง ให้เกิดกับตนเอง ครอบครัวและจะส่งผลให้ประเทศชาติเกิดความเจริญก้าวหน้าด้วย

บัตรกำหนดงาน

1. ศึกษาเอกสารประกอบการเรียนเรื่อง การประหยัด และกรณีตัวอย่างเรื่อง "รอน้ำลายไหลเสียก่อน" พร้อมทั้งตอบคำถามต่อไปนี้
 - 1.1 ทำไมเด็กผู้หญิงคนนั้นจึงต้องรอน้ำลายไหลเสียก่อนจึงจะซื้อขนม
 - 1.2 เด็กผู้หญิงคนนั้นเป็นตัวอย่างในเรื่องใด
 - 1.3 ถ้านักเรียนเป็นผู้ชายคนนั้น นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไรในการใช้จ่ายในครั้งต่อไป (ข้อ 1.1 - 1.2 ตอบในกระดาษขาที่แจกให้ ข้อ 1.3 ทำในแบบบันทึกรายการหมายเลข 1 - 3)
2. ประชุมกลุ่ม เลือกประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน
3. อภิปรายกลุ่มย่อย ตามประเด็นข้อ 1.1 - 1.3 เลขานุการบันทึกในกระดาษขาและในแบบบันทึกกลุ่ม (เฉพาะข้อ 1.3)
4. ประธานสรุปมติกลุ่ม แจ้งให้สมาชิกในกลุ่มทราบ สมาชิกทุกคนบันทึกในแบบบันทึกรายการ หมายเลข 4
5. ตัวแทนกลุ่มนำผลการอภิปรายรายงานต่อเพื่อนร่วมชั้น
6. นักเรียนแต่ละคนตัดสินใจเลือกแนวทางในการปฏิบัติด้วยตนเองอีกครั้ง
บันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 5
7. นักเรียนสรุปแนวทางการปฏิบัติตน เพื่อแสดงว่าเป็นผู้รู้จักประหยัด บันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 6

แผนการสอนที่ 3

การสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

วิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เรื่อง ความขยันหมั่นเพียร

เวลา 2 คาบ

ความคิดรวบยอด

บุคคลใดมีความขยันหมั่นเพียร พร้อมทั้งยึดหลักอิทธิบาทสี่สำหรับการกระทำในทางที่เหมาะสมแล้ว ผลจากการกระทำนั้นย่อมก่อให้เกิดความสำเร็จต่อตนเองและสังคมด้วย

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. นักเรียนสามารถบอกความหมายความขยันหมั่นเพียรได้ถูกต้อง
2. นักเรียนสามารถยกตัวอย่างบุคคลที่ประสบความสำเร็จเนื่องจากความขยันหมั่นเพียรทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศได้
3. นักเรียนสามารถบอกถึงผลดีของการที่บุคคลมีความขยันหมั่นเพียรและผลเสียของการที่บุคคลมีความเกียจคร้านได้
4. นักเรียนสามารถแนะแนวทางไปปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรในแนวทางที่วางไว้ได้

เนื้อหา

ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความมีมานะพยายามในการประกอบกิจการงานที่สุจริตด้วยความขยันขันแข็ง อดทน เอาใจใส่อยู่เป็นนิจและเสมอต้นเสมอปลาย โดยอาศัยสติปัญญาเพื่อทำงานที่หาบรรลุผลสำเร็จภายในเวลาอันสั้นและได้รับผลดีสูงสุด นอกจากนี้ยังรู้จักใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ ได้ผลงานดีที่สุด และรู้จักใช้เวลาว่างอย่างมีคุณค่า

บุคคลที่มีความขยันหมั่นเพียรจะมีลักษณะ 5 ประการคือ

1. เพียรละ
2. เพียรหา
3. เพียรทำ
4. เพียรรักษา
5. เพียรระวัง

สาเหตุที่ทำให้ขาดความขยันหมั่นเพียร

1. ความเกียจคร้าน
2. มีผู้สนับสนุนในทางที่ผิด

ในการประกอบกิจการงานใด ๆ เพื่อให้ประสบความสำเร็จและเกิดประสิทธิภาพ

ต้องประกอบด้วยหลักธรรมที่เรียกว่า อิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ขั้นนำ

แบ่งนักเรียนในห้องออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ กลุ่มละ 7 – 8 คน เล่นเกมแข่งขันต่อรูปเหลี่ยม โดยแจ้งกติกาการเล่นเกมนักเรียนทราบ เมื่อการแข่งขันเสร็จสิ้นลงและได้ผู้ชนะแล้ว ครูถามนักเรียนหลังจากเล่นเกมแล้วว่า

1. เมื่อต่อภาพสำเร็จแล้วนักเรียนรู้สึกอย่างไร
2. นักเรียนมีส่วนที่จะทำให้เกิดการแข่งขันไม่ประสบผลสำเร็จหรือไม่
3. นักเรียนมีวิธีการอย่างไรที่จะทำให้งานสำเร็จ

ขั้นสอน

1. เสนอปัญหา ครูให้นักเรียนศึกษาเอกสารประกอบการเรียนเรื่องความขยันหมั่นเพียร และให้ศึกษากรณีตัวอย่างเรื่อง "ทางเลือกของศักดิ์"

2. กำหนดทางเลือกอย่างอิสระ จากกรณีตัวอย่างเรื่อง "ทางเลือกของศักดิ์" ให้นักเรียนเสนอทางเลือก ถ้านักเรียนเป็นศักดิ์ พร้อมทั้งบันทึกทางเลือกต่าง ๆ ในแบบบันทึกหมายเลข 1

3. เลือกแนวทางในการแก้ปัญหา จากทางเลือกที่นักเรียนเสนอหลาย ๆ ทาง ให้นักเรียนเลือกเฉพาะทางเลือกที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุด พร้อมทั้งบอกเหตุผลในการเลือกทางเลือกนั้นบันทึกในแบบบันทึก หมายเลข 2

4. พิจารณาผลดีผลเสีย จากทางเลือกที่นักเรียนเลือกแล้วในข้อ 3 ให้นักเรียน
คาดการณ์ถึงผลดีผลเสียจากทางเลือกนั้น พร้อมทั้งบันทึกในแบบบันทึกผลจากทางเลือกในแบบบันทึก
หมายเลข 3

5. การอภิปรายสรุป จากกลุ่มที่นักเรียนเล่นเกม ให้นักแต่ละกลุ่มเลือกประธาน
เลขานุการ ผู้รายงาน แล้วดำเนินการอภิปรายถึงประเด็นเดิม ให้นักเรียนเป็นสักขีพยานนักเรียนจะทำ
อย่างไร สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนเสนอความคิดตามที่ตนได้สรุปในแบบบันทึกรายการหมายเลข 2
และ 3 เลขานุการกลุ่มบันทึกในแบบบันทึกมติกลุ่ม

6. การยึดมั่นคุณค่าของกลุ่ม ให้นักสมาชิกในกลุ่มร่วมกันพิจารณา เลือกทางเลือกที่มีคุณค่า
ประธานกล่าวสรุปทางเลือกที่กลุ่มเห็นคุณค่า สมาชิกทุกคนบันทึกมติกลุ่ม ในแบบบันทึกหมายเลข 4
จากความคิดและเหตุผลที่กลุ่มยอมรับแล้ว แต่ละกลุ่มส่งผู้รายงานนามมติกลุ่มแสดงความคิดเห็นและ
เหตุผลของกลุ่มต่อเพื่อนร่วมชั้น

7. การตัดสินใจหาทางเลือกของตน สมาชิกแต่ละคนตัดสินใจเลือกแนวทางในการ
แก้ปัญหาของตนอีกครั้ง พร้อมจดบันทึกการตัดสินใจหลังจากการแสดงเหตุผล ในแบบบันทึกหมายเลข 5

8. กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็นเพื่อ
หาแนวทางในการปฏิบัติตน ในเรื่องของความขยันหมั่นเพียรจากกรณีตัวอย่างเรื่อง "ทางเลือก
ของศักดิ์" นักเรียนแต่ละคนสรุปแนวทางในการปฏิบัติที่จะก่อให้เกิดความขยันหมั่นเพียร และ
จดบันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 6

ขั้นสรุป

ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปอีกครั้งถึงสิ่งที่ตนยอมรับจากการกำหนดวิธีปฏิบัติตนที่จะ
ก่อให้เกิดความขยันหมั่นเพียร และลักษณะของความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

สื่อการเรียนการสอน

1. ของใช้อุปกรณ์สำหรับเล่นเกมกลุ่มละ 1 ของ พร้อมทั้งกติกาในการเล่น
2. กรณีตัวอย่างเรื่อง "ทางเลือกของศักดิ์"

3. เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ความขยันหมั่นเพียร
4. แบบบันทึกรายการ
5. แบบบันทึกมติดิกลุ่ม

การวัดและการประเมินผล

1. จากการตรวจบันทึกคำตอบในแบบบันทึกรายการ และแบบบันทึกมติดิกลุ่ม
 2. จากการอภิปรายกลุ่มย่อยและจากการอภิปรายทั้งชั้น
 3. จากการนำเสนอผลงาน
- "เกมแข่งขันต่อรูปเหลี่ยม"

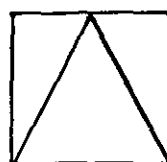
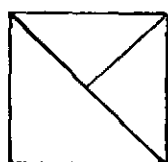
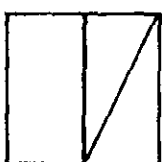
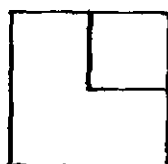
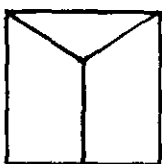
กติกาสำหรับการเล่นเกม

1. ห้ามพูด
2. ห้ามขอชิ้นส่วนจากผู้อื่น
3. ให้อื่นส่วนแก่คนอื่นได้ แต่ต้องส่งให้กันตัวต่อตัว
4. ห้ามจัดชิ้นส่วนให้ผู้อื่น
5. ใช้เวลา 10 นาที

คำสั่งสำหรับผู้สังเกตการณ์ (ให้แต่ละกลุ่มเลือกผู้สังเกตการณ์ 1 คน)

ผู้เล่นผิดกติกาข้อใดมากที่สุด

แสดงชิ้นส่วนที่บรรจุในของ ดังภาพประกอบต่อไปนี้

เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ความขยันหมั่นเพียร

ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความมีมานะพยายามในการประกอบการทำงานที่สุจริต ด้วยความขยันขันแข็ง อดทน เอาใจใส่ อยู่เป็นนิจและเสมอต้นเสมอปลาย อดยั้งยั้งอดบิดพลิ้ว เพื่อให้ทำงานที่หาบรรลุผลสำเร็จภายในเวลาอันสั้นและได้รับผลดีสูงสุด นอกจากนั้นยังรู้จักใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ได้ผลงานดีที่สุดในเวลาว่างอย่างมีคุณค่า ความขยันหมั่นเพียรจะเป็นคุณธรรมที่ตรงข้ามกับความเกียจคร้าน ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าบุคคลที่มีความขยันหมั่นเพียรจะมีลักษณะ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1. เพียรละ หมายถึง การละเว้นความชั่วทุกชนิด ทั้งทางกาย วาจา และใจ มิให้เกิดขึ้น
2. เพียรหา หมายถึง การหาความรู้มาใส่ตนเอง หาทรัพย์สิ่งต่าง ๆ ในทางที่สุจริต
3. เพียรทำ หมายถึง การทำแต่ความดีอยู่เสมอ
4. เพียรรักษา หมายถึง การรักษาทรัพย์สมบัติหรือสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองหามาได้ นอกจากนั้นยังรวมถึงการรักษา กาย วาจา และใจที่ตั้งมั่นอยู่ในความดี
5. เพียรระวัง หมายถึง การระวังความผิดพลาด ความบกพร่องมิให้เกิดขึ้น

สาเหตุที่ทำให้ขาดความขยันหมั่นเพียร

1. ความเกียจคร้าน สำหรับคนไทยแล้วส่วนใหญ่มิได้คำนึงรักความสะอาดกสบายจึงขาดนิสัยจริงจังในการทำงาน จะทำงานต่อเมื่อมีความจำเป็นจริง ๆ พอมีเงินก็จะหยุดทำงาน และเมื่อใช้หมดจึงทักใหม่ เข้าทานองตาข้าวสารกรอกหม้อ ไม่คำนึงถึงอนาคตเท่าที่ควร มีความเกียจคร้านเป็นนิสัยที่สั่งสมมาตั้งแต่เล็ก ๆ
2. มีผู้สนับสนุนในทางที่ผิด คือ มีผู้อื่น เช่น ญาติ พี่น้อง พ่อแม่ และเพื่อนฝูงคอยอุปการะหยิบยื่นความช่วยเหลือให้จนเกิดความรู้สึกว่าไม่ต้องทำงานก็สามารถดำรงชีพอยู่ได้

ในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ ก็ได้ หรือแม้ในการศึกษาเล่าเรียนก็ได้ การที่บางคนประสบความสำเร็จ และบางคนไม่ประสบความสำเร็จนั้น ขึ้นอยู่กับว่าเขามีหลักการและวิธีการที่จะสร้างความสำเร็จที่ดีหรือไม่ แม้เราจะมีหลักการดีเพียงใดก็ตาม ถ้าเราไม่ได้ปฏิบัติให้ถูกต้องครบถ้วนตามหลักการนั้น ๆ แล้ว การที่จะได้รับผลสำเร็จนั้นออกจะมีดมน และการที่เราจะได้รับผลสำเร็จแค่ไหนเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับการที่เราได้ปฏิบัติตามหลักการนั้น สมบูรณ์หรือไม่ด้วย หลักในการทำงานเพื่อให้ประสบความสำเร็จและเกิดประสิทธิภาพนั้นทางพุทธศาสนาเรียกว่า อิทธิบาท มี 4 ประการด้วยกันคือ

1. ฉันทะ คือความรัก ความชอบ ความพอใจสนใจในสิ่งที่กระทำ หมายถึง การมีความรักและมีความรับผิดชอบต่องาน ต่อหน้าที่ของตนเอง การที่บุคคลมีความรักความชอบในหน้าที่การงานของตนนั้น จะต้องทำความเข้าใจให้ต้องแน่เสียก่อนว่า หน้าที่การงานนั้นให้คุณประโยชน์อะไรแก่เราบ้างเมื่อเข้าใจแล้ว ก็จะทำให้เกิดความรักและความชอบติดตามมา

2. วิริยะ คือความพากเพียร ความบากบั่น ความขยัน มุมนานที่จะเอาชนะความยากลำบาก ความเกียจคร้าน ความเบื่อหน่าย มุ่งที่จะกระทำหน้าที่การงานให้สำเร็จตามที่ตัวเองตั้งจุดมุ่งหมายไว้

3. จิตตะ คือการเอาใจใส่ ฝึกฝน ตรวจจับตราดูแลกิจธุระที่เรารับผิดชอบอยู่เสมอในการทำการงานต่าง ๆ หากมีฉันทะและวิริยะแล้ว กิจการนั้นย่อมดำเนินไปได้ด้วยดี แต่มิได้เป็นหลักประกันว่าจะประสบความสำเร็จเสมอไป ถ้าหากขาดจิตตะ เพราะการขาดความเอาใจใส่ดูแลอาจจะสร้างความเสียหายแก่งานที่เรารับผิดชอบได้และไม่สามารถแก้ไขได้อย่างทันที่ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีการเตรียมพร้อมไว้ก่อน

4. วิมังสา คือการไตร่ตรองพิจารณาหรือใช้ปัญญาในการประกอบการงาน รู้จักคิดหาข้อบกพร่องหรือหนทางที่จะทำให้กิจการนั้น ๆ สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมายในการทำงาน ถ้าขาดการใช้ความคิดพิจารณาไตร่ตรองแล้วก็ยากที่จะสัมฤทธิ์ผล

บุคคลที่ยึดหลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักในการปฏิบัติ จะทำให้เป็นคนมีความมานะ พากเพียร ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค เอาใจใส่ในงานนั้น ๆ อย่างต่อเนื่องไม่ทอดธุระ และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ก็ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ย่อมประสบความสำเร็จในชีวิตเป็นบุคคลที่สังคมให้การนิยมนยกย่อง

กรณีตัวอย่างเรื่อง "ทางเลือกของศักดิ์"

ศักดิ์เป็นเด็กกำพร้า เขามีป้าสมจิตต์คอยให้ความอุปการะเลี้ยงดูตามสภาพพอมือพอกิน และให้การศึกษากับเขาตามกำลัง ซึ่งป้าสมจิตต์เองก็ไม่มีลูก ดังนั้นหลังจากพ่อแม่ของศักดิ์เสียชีวิต จากอุบัติเหตุเขาจึงอยู่ในความอุปการะของป้าสมจิตต์ตลอดมา ศักดิ์เป็นเด็กที่มีความใฝ่ฝันว่าจะสร้าง ฐานะให้ตัวเองด้วยการเป็นนักธุรกิจที่มีชื่อเสียงในอนาคต เขาคิดว่าการเป็นนักธุรกิจจะได้ทำงาน ที่สะดวกสบาย แต่งตัวโก้หรู และสามารถสร้างความร่ำรวยให้แก่ตัวเองได้ หลังจากเรียนจบ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้วเขาจึงเลือกเรียนโปรแกรมด้านธุรกิจการตลาด แต่เมื่อเขาได้เรียน เขากลับไม่สนใจในการเรียน บ่อยครั้งที่ขาดเรียนเพื่อไปเที่ยวกับเพื่อน ๆ โดยป้าไม่เคยรู้เรื่องเลย นอกจากนี้เขายังไม่เคยช่วยงานทั้งทางบ้าน และทางโรงเรียนเลย ดังนั้นจากผลการเรียนปลาย ภาคก่อนที่ศักดิ์จะจบ เขาจึงต้องสอบซ่อมหลายวิชา เมื่อเขาจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้วเขาจึง ตัดสินใจที่จะทำงาน

จากความพึงใจในเรื่องการเป็นนักธุรกิจที่โก้หรู แต่เมื่อเขามีความรู้เพียงชั้น ม.6 งานที่เขาได้ก็คือพนักงานขายของในห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่ง ซึ่งเขาก็คิดว่ามันน่าจะดีกว่าการทำงาน หักได้แต่งตัวโก้ แต่เมื่อเข้าทำงานได้ไม่นาน เขาได้แสดงพฤติกรรมเดิมคือ ไม่ใส่ใจในการทำงาน มักจะเดินไปตามแผนกต่าง ๆ ที่มีหญิงสาวหน้าตาดี ๆ และใช้เวลาทั้งหมดไปกับการพูดคุยหยอกเย้า สาว ๆ เหล่านั้น แต่กับงานของตนเองกลับปล่อยปละละเลยไม่สนใจลูกค้า ไม่เชิญชวนให้ซื้อสินค้า ของตน ทำให้ยอดขายในแผนกของเขาตกลงเป็นที่ผิดสังเกต ซึ่งทำให้ผู้จัดการไม่พอใจถึงกับ เรียกเขาเข้าไปตำหนิและคาดโทษไว้ว่า ถ้ายอดขายยังไม่เพิ่มขึ้นจะไล่ออก ศักดิ์ชอบงานสบาย และอยากทำงานในห้างสรรพสินค้าแห่งนี้อย่างต่อไป เขาจึงคิดทบทวนถึงการกระทำของตัวเองว่าเขา ควรจะทำอย่างไรดี

บัตรกำหนดงาน

1. ศึกษาเอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ความขยันหมั่นเพียร และกรณีตัวอย่าง เรื่อง "ทางเลือกของศักดิ์" พร้อมทั้งตอบคำถาม ถ้านักเรียนเป็นศักดิ์จะมีแนวทางในการตัดสินใจอย่างไร บันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 1 - 3
2. ประชุมกลุ่ม เลือกประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน ประธานเป็นผู้ดำเนินการอภิปรายจากเอกสารกรณีตัวอย่างเรื่อง "ทางเลือกของศักดิ์" สมาชิกทุกคนร่วมแสดงความคิดเห็น ถ้านักเรียนเป็นศักดิ์ จะมีแนวทางในการตัดสินใจอย่างไร เลขานุการกลุ่มบันทึกในแบบบันทึกมติดกลุ่ม และประธานกล่าวสรุปแนวคิดให้สมาชิกทุกคนทราบ สมาชิกกลุ่มทุกคนบันทึกมติดกลุ่มในแบบบันทึกรายการหมายเลข 4
3. ตัวแทนกลุ่มผู้มีหน้าที่รายงาน รายงานผลการอภิปรายกลุ่มต่อเพื่อนร่วมชั้น นักเรียนแต่ละคนตัดสินใจเลือกแนวทางในการปฏิบัติด้วยตนเองอีกครั้ง บันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 5
4. นักเรียนสรุปแนวทางในการปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียร บันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 6

แผนการสอนที่ 4

การสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

วิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เรื่อง ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว ความกล้าทางจริยธรรม เวลา 4 คาบ

ความคิดรวบยอด

1. บุคคลที่มีความละเอียดแ่ใจ (หิริ) และความเกรงกลัวต่อความชั่ว (โอตตปปะ) แล้วจะช่วยเหลือคนให้บุคคลนั้น เว้นจากการกระทำความผิด เป็นการช่วยคุ้มครองตนและสังคมให้สงบสุข
2. ความกล้าในทางที่ดีเป็นความกล้าในทางจริยธรรม บุคคลมีความกล้ากระทำในทางที่ดีโดยทั่วไป ตนเองและสังคมจะมีแต่ความสงบสุข และเจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. นักเรียนสามารถบอกความหมายของความละเอียดและ เกรงกลัวต่อการกระทำความชั่วได้ถูกต้อง
2. นักเรียนสามารถบอกผลดีที่จะเกิดต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม ถ้าบุคคลมีความละเอียดและ เกรงกลัวต่อการกระทำความชั่วได้
3. นักเรียนสามารถบอกผลเสียที่จะเกิดต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม ถ้าบุคคลไม่มีความละเอียดและ เกรงกลัวต่อการกระทำความชั่วได้
4. นักเรียนสามารถอธิบายสภาพสังคมที่สมาชิกในสังคมมีความละเอียดและ เกรงกลัวต่อการกระทำความชั่วได้
5. นักเรียนสามารถบอกความหมายของความกล้าทางจริยธรรมได้ถูกต้อง
6. นักเรียนสามารถบอกผลดีของการที่บุคคลมีความกล้าทางจริยธรรมและผลเสียของการที่บุคคลขาดความกล้าทางจริยธรรมได้
7. นักเรียนสามารถนำเสนอแนวทางไปปฏิบัติตนให้ เป็นผู้มี ความกล้าทางจริยธรรมในแนวทางที่วางไว้ได้

กิจกรรมที่ 1

เนื้อหา

ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว ทางพุทธศาสนาเรียกว่า นิริโธตตัมปะ หรือโลกบาล หรือธรรมที่คุ้มครองโลก เป็นจริยธรรมที่สำคัญที่จะอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นในโลกได้อย่างแท้จริง ลาภเพียงกฎหมายอย่างเดียวไม่อาจทำให้สังคมสงบสุขได้ เพราะหากขาดนิริโธตตัมปะแล้วคนจะตกเป็นทาสของสิ่งชั่วร้าย และโอกาสที่จะทำผิดก็เกิดขึ้นได้เสมอ การอบรมปลูกฝังให้คนมีสำนึกดีชั่ว มีความละเอียดและเกรงกลัวความชั่ว เป็นการตัดต้นตอของความชั่วถึงรากถึงโคน เพราะการไม่ทำชั่วนั้นอยู่ที่ตัวเอง มิได้แปรเปลี่ยนไปตามสิ่งชั่วร้ายภายนอก

การที่คนเราไม่ทำความชั่วหรือไม่กระทำความผิดตามกฎหมาย หรือไม่ละเมิดระเบียบของโรงเรียนที่ห้ามไว้ อาจมีได้ 2 กรณีคือ

1. กลัวถูกลงโทษและติดตะราง หรืออาจกลัวถูกผู้อื่นติเตียน
2. ละอายต่อความชั่วและเกรงกลัวความชั่ว

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ขั้นนำ

ครูสนทนากับนักเรียนจากข่าวหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการที่บุคคลพบสิ่งของของผู้อื่น แล้วนำมาคืนเจ้าของว่าเป็นตัวอย่างของคนทำความดีในเรื่องใด และร่วมกันอภิปรายสาเหตุที่บุคคลนั้นของมาคืน

ขั้นสอน

1. เสนอปัญหา ครูให้นักเรียนศึกษาเอกสารประกอบการเรียน เรื่องความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว และให้ศึกษากรณีตัวอย่างแผนภาพเรียงลำดับประกอบคำบรรยายเรื่อง "ทางโค้ง"

2. กำหนดทางเลือกอย่างอิสระ จากกรณีตัวอย่างเรื่อง "ทางโค้ง"

ให้นักเรียนตอบคำถามลงในกระดาษที่แจกให้

2.1 การกระทำของพ่อเดชาเป็นตัวอย่างไรในเรื่องใด

2.2 ถ้านักเรียนเป็นเดชา นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร พร้อมทั้งบันทึกทางเลือกต่าง ๆ ในแบบบันทึกทางเลือก หมายเลข 1

3. เลือกแนวทางในการแก้ปัญหา จากทางเลือกที่นักเรียนเสนอหลาย ๆ ทางให้นักเรียนเลือกเฉพาะทางเลือกที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดเพียงทางเดียว พร้อมทั้งบอกเหตุผลในการเลือกทางเลือกนั้นบันทึกในแบบบันทึก หมายเลข 2

4. พิจารณาผลดีผลเสีย จากทางเลือกที่นักเรียนเลือกแล้วในข้อ 3 ให้นักเรียนคาดการณ์ถึงผลดีผลเสียจากทางเลือกนั้น พร้อมทั้งบันทึกในแบบบันทึกผลจากทางเลือกในแบบบันทึกหมายเลข 3

5. การอภิปรายสรุป ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม ๆ ละ 7 - 8 คน โดยวิธีการจับฉลากให้แต่ละกลุ่มเลือกประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน แล้วเริ่มดำเนินการอภิปรายถึงประเด็นที่ถกเถียงกัน ถ้านักเรียนเป็นเดชา นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนเสนอความคิดเห็นที่ตนได้สรุปในแบบบันทึกรายการหมายเลข 2 และ 3 เลขานุการกลุ่มบันทึกในแบบบันทึกมติกลุ่ม

6. การยึดมั่นคุณค่าของกลุ่ม ให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันพิจารณาเลือกทางเลือกที่มีคุณค่า ประธานกล่าวสรุปทางเลือกที่กลุ่มเห็นคุณค่า สมาชิกทุกคนบันทึกมติกลุ่ม ในแบบบันทึกหมายเลข 4 จากความคิดและเหตุผลที่กลุ่มยอมรับแล้ว แต่ละกลุ่มส่งผู้รายงานนามมติกลุ่มแสดงความคิดเห็นและเหตุผลของกลุ่มต่อเพื่อนร่วมชั้น

7. การตัดสินใจหาทางเลือกของตน สมาชิกแต่ละคนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาของตนอีกครั้ง พร้อมจดบันทึกการตัดสินใจหลังจากการแสดงเหตุผล ในแบบบันทึกหมายเลข 5

8. กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางในการปฏิบัติตน ในเรื่องความสะอาดและเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่วจากกรณีตัวอย่างเรื่อง " ทางโค้ง " นักเรียนแต่ละคนสรุปแนวทางปฏิบัติตนในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นผู้มีความสะอาดและเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว พร้อมจดบันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 6

ขั้นสรุป

ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปอีกครั้งถึงสิ่งที่ตนยอมรับจากการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติว่า สิ่งที่ตนปฏิบัตินั้นยึดถือตนเองเป็นใหญ่ หรือยึดถือสังคมเป็นใหญ่ หรือยึดถือธรรมชาติความถูกต้อง เป็นใหญ่ และลักษณะของความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

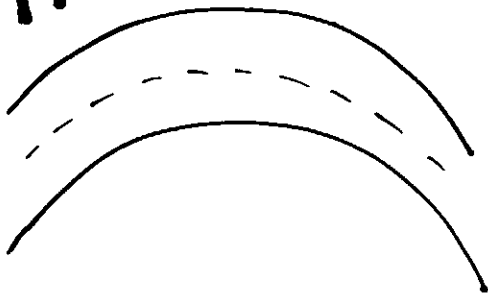
สื่อการเรียนการสอน

1. กรณียตัวอย่างแผ่นภาพรูปธงไตรรงค์ประกอบคำบรรยายเรื่อง "ทางโค้ง"
2. เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว
3. แบบบันทึกรายการ
4. แบบบันทึกมติกลุ่ม

การวัดและการประเมินผล

1. จากการตรวจบันทึกคำตอบในแบบบันทึกรายการ และแบบบันทึกมติกลุ่ม
2. จากการอภิปราย
3. จากการนำเสนอผลงาน

ทางคิด

①

นาคน้อย	บุตรประเสริฐ	ผู้จัดทำ
ผศ. ชำรัส	น้อยแสงศรี	ที่ปรึกษา
พิศมัย	ยุวพันธ์	บรรยาย
ชัยชัย	สุนทรวิเวช	นักเขียน

②

รอบนอกคน

ผศ. ตรเนตร	อัครสวัสดิ์	ประชน
รศ. จร.สมบูรณ์	จิตพงษ์	กรรมกร

③

ชีวิตของเธอจะก้าวไกลมาไกลวัย
สิบปีได้ เธอต้องต่อสู้ดิ้นรนกับความ
ยากจนข้นแค้นมาตลอด

④

เมื่อพ่อยังมีชีวิตอยู่ พ่อมีอาชีพการงาน
มาขายพวกผักท้องเขียว และบ่อยครั้งที่พ่อ
แอบลักลอบเข้ามาด้วย

(5)

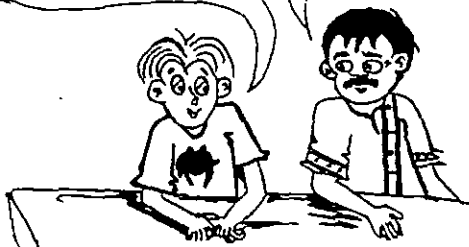

ในช่วงเวลานั้น แม่ยังช่วยแบ่งเบาภาระไม่ได้
มากนัก เพราะต้องเลี้ยงน้องที่ยังเล็ก เศษ
จึงช่วยพ่อทำงาน โดยติดตามพ่อเข้าไปในป่า
ช่วงเย็นเมื่อกลับจากไร่เริ่ม

(6)

พ่อครับ ทำไมเรา
ไม่ทำอาชีพอื่น ที่ไม่ต้อง
เป็นขี้ขี้เป็นขี้ของ
ผู้อื่น ล่ะครับ

เดาเอ๋ย พ่อไม่มีความรู้
เลยไม่จบ ป.๔ และนี่
อาชีพที่พ่อทำมาตั้งแต่หนุ่ม
แล้ว พ่อเปลี่ยนไปทำ
อาชีพอื่นไม่ได้หรอก

(7)

ทำไมนะ ไม่ทำอะไรจะเกิดขึ้น
ลูกต้องตั้งใจเรียนหนังสือให้
เก่งๆ จบแล้วจะได้ทำงานดีๆ
จะได้เป็นหัวหน้าพ่อและน้อง

(8)

จรัสสินะ แม่มีโรคประจำตัว สามวันก็
สิ้นป่วย ทำงานหนักไม่ไหว ได้แต่
รับจ้างทำงานเบาๆ ประเภท ๒ ชั่วโมง
ดัดผมมือ

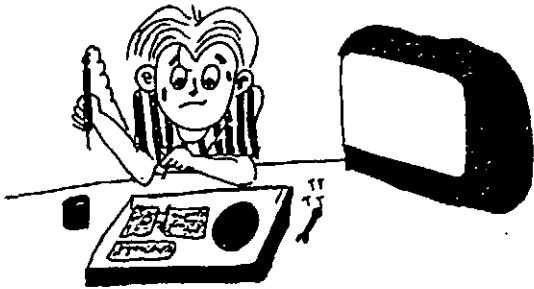
(9)

พ่อ... ฉันอยากได้
จักรเย็บผ้าซักคัน
จะได้ช่วยกันหารายได้

แม่... รอให้ฉัน
รวบรวมเงินให้ได้
สักก้อน แล้วจะซื้อให้

(10)

เตช่าส่งสารแม่และขอความช่วยเหลือ
ให้มารายได้เพิ่มวัน จึงตั้งใจอย่างแน่วแน่
เมื่อจบ ม.3 แล้วจะเรียนฝึกวิชาชีพ
จะได้ประหยัดเงิน และหาเงินทำได้ไวขึ้น

(11)

ฉันนั้นเคยทำได้
แน่นอน แม่ที่
พ่อหารายได้

(12)

เม
เม
เม

(13)

พ่อถูกกระสุนเพื่อนอาชีพเดียวกันที่มอง
หาตุ่ม 7 ของพ่อเป็นเหยื่อจากแพง

(14)

เกชา แม่และน้องแดง เสียใจ
ในการจากไปของพ่อเป็นอย่างมาก

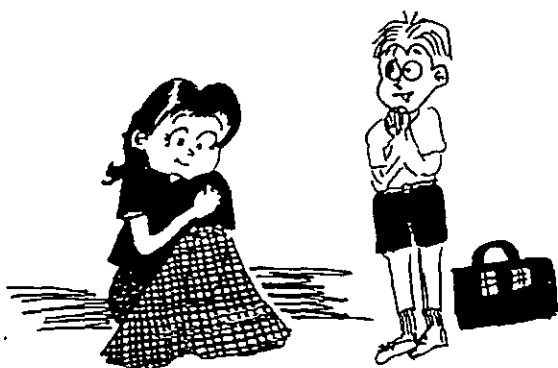
(15)

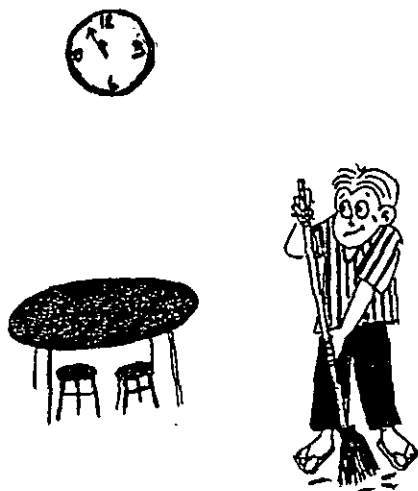
(16)

(17)

(18)

(19)

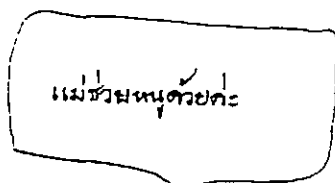

(20)

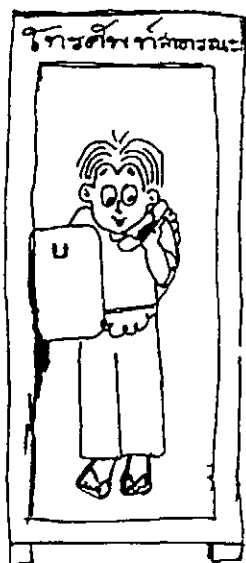

เมื่อสิ้นเสียง ผู้คนที่อยู่ใกล้บริเวณที่เกิดเหตุ
ต่างมุ่งตรงไปดูเหตุการณ์ แต่เธอก็วิ่งตาม
ไปด้วย

(21)

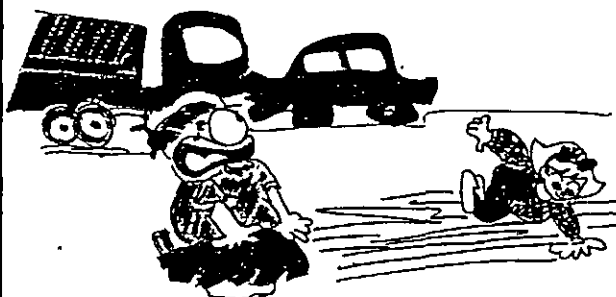

(22)

เดี๋ยวฉันจะไปโทรศัพท์หาคุณแม่
ที่ใกล้ที่สุด

(23)

เธอได้เข้าไปช่วยเหลือเด็กผู้หญิงคนนั้น
เธอได้รับบาดเจ็บไม่มากนัก เมื่อตำรวจ
มาถึงได้รับพยานบาดเจ็บส่งโรงพยาบาล

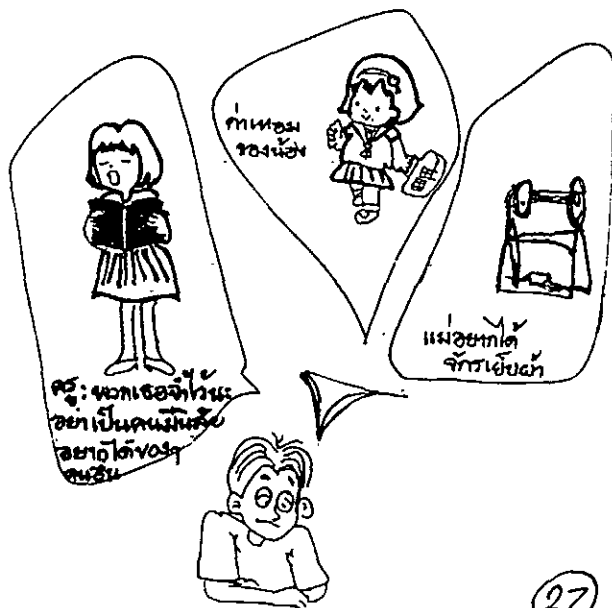
(24)

(25)

(26)

(27)

(28)

เอกสารประกอบการเรียน เรื่อง ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว

การละเอียดต่อความชั่ว ทางศาสนาเรียกว่า หิริ หมายถึง ละอายใจตนเอง กระदाใจตนเอง จึงไม่ทำความชั่วทั้งในที่ลับและที่แจ้ง มองเห็นความชั่วเหมือนสิ่งโสโครกที่จะทำให้จิตใจเปรอะเปื้อน หิริมี 2 อย่างคือ

1. หิริชนิดแท้ ได้แก่ เมื่อนึกถึงการกระทำชั่วเท่านั้นก็ละอายใจ เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งเลวทราม ไม่อยากเกี่ยวข้องกับ ไม่สนใจว่าใครจะรู้หรือไม่ ขึ้นชื่อว่าความชั่วแล้วเป็นว่าไม่ยอมทำเด็ดขาด ทั้งต่อหน้าและลับหลังคนอื่น

2. หิริชนิดไม่แท้ ได้แก่ เมื่อนึกจะทำชั่วแล้วคิดว่าจะเกิดผลไม่ดีก็ไม่ทำ ถ้าคนรู้และถูกจับได้จะอายเขา เรียกว่าไม่ทำความชั่วต่อหน้าคนแต่จะทำลับหลังคนเช่นนี้แสดงว่ายังมีความละอายอยู่ พอเป็นเครื่องคุ้มกันมิให้ทำความชั่วได้บ้าง

ความเกรงกลัวต่อบาป ทางศาสนาเรียกว่า โอตตปปะ หมายถึง ความเกรงกลัวต่อความชั่ว ความผิด ความเสื่อมเสีย ความทุกข์ร้อน และกลัวจะเลวทรามต่ำลงเพราะผลการทำความชั่ว ไม่กล้าทำสิ่งที่เป็นบาปทุจริต โอตตปปะ มี 2 อย่างคือ

1. โอตตปปะชนิดแท้ ได้แก่ เมื่อนึกถึงความชั่วก็หวาดสะดุ้งกลัวความชั่วเหลือเกิน โดยมีต้องคำนึงว่า ได้นึกถึงผลหรือโทษของความชั่วนั้นหรือไม่

2. โอตตปปะชนิดไม่แท้ ได้แก่ เมื่อนึกจะทำความชั่วแล้วกลัวว่าจะมีคนรู้เห็น กลัวเขาจะจับได้ กลัวถูกลงโทษทัณฑ์ กลัวเสียชื่อเสียง กลัวความลำบาก (มิใช่กลัวความชั่ว)

ดังนั้น การที่คนเราไม่ทำความชั่วหรือความผิดตามที่กฎหมาย หรือระเบียบของโรงเรียนห้ามไว้ นั้น อาจมีได้ 2 กรณีคือ

ก. กลัวถูกลงโทษและติดตาราง หรือมีฉะนั้นก็กลัวถูกผู้อื่นติเตียน

ข. ละอายต่อความชั่วและเกรงกลัวความชั่ว

ผู้ที่ละอายและเกรงกลัวความชั่ว คือ ผู้ที่เคารพตนเอง คนที่ไม่กระทำผิดเพราะกลัวถูกลงโทษคือคนที่เคารพกฎหมาย แต่คนที่ไม่กระทำผิดละอายแก่ใจนั้นคือ คนที่เคารพตนเอง การเคารพกฎหมายเป็นสิ่งที่ดี แต่จะทำให้ดียิ่งขึ้นต้องเคารพตนเอง กฎหมายเพียงอย่างเดียวไม่อาจทำให้สังคมเป็นปกติสุขได้ คนที่ไม่มีความละอายต่อความชั่วย่อมหาทางหลีกเลี่ยงกฎหมายเสมอ ถ้าไม่มีคนเห็นหรือแน่ใจว่าไม่มีใครจับได้ก็ยังคงคิดที่จะทำความชั่วอยู่

หิริโรตตปปะ เป็นจริยธรรมที่สำคัญที่เรียกว่า โลกบาลหรือธรรมที่คุ้มครองโลก เป็นหลักที่จะอำนวยสันติสุขให้เกิดขึ้นในโลกได้อย่างแท้จริง ลาภังเพียงกฎหมายอย่างเดียวไม่อาจทำให้สังคมสงบสุขได้ การไม่ทำชั่วนั้นอยู่ที่ตัวเองเป็นสำคัญจึงต้องฝึกฝนปฏิบัติให้เคยชิน จะต้องรู้จักยับยั้งชั่งใจ มีสำนึกผิดชอบชั่วดี เมื่อเคยฝึกปฏิบัติแล้วการพัฒนาจริยธรรมก็ย่อมเกิดขึ้นได้

การพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีหิริโรตตปปะ ควรเริ่มฝึกตนเองตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้คือ

1. ฝึกตนเองให้รู้จักความมีวินัย เคารพวินัยของสังคม เริ่มด้วยการรู้จักเคารพระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน และเคารพกฎหมายของบ้านเมือง ข้อนี้ทำได้ไม่ยาก เพราะการละเมิดกฎหมายและระเบียบนั้น ตัวเองต้องถูกลงโทษอยู่แล้ว หัดตัวเองให้กลัวการถูกลงโทษก่อน ถ้าหากจะพยายามหาอุบายหลีกเลี่ยงกฎหมายและระเบียบจรรยาบรรณอยู่เสมอว่าท่านอาจจะพลาดพลั้ง หรือถ้าท่านคิดว่าท่านฉลาดเอาตัวรอดได้ จงนึกว่าอาจมีคนฉลาดกว่าและจับได้ ถ้าท่านกำลังจะทำผิดเพราะคิดว่าไม่มีใครรู้เห็น จงจำไว้ว่าความลับไม่มีในโลกนี้

2. ฝึกให้รู้จักเคารพตนเอง หักปกครองตนเอง มีการยับยั้งชั่งใจคิดให้รอบคอบก่อนทำเพื่อมิให้เพลอเพลลงไปกระทำผิดคิดชั่ว

บัตรกำหนดงาน

1. ศึกษาเอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ความละเอียดและ เกรงกลัวต่อการกระทำ ความชั่ว และกรณีตัวอย่างเรื่อง "ทางโค้ง" พร้อมทั้งตอบคำถามต่อไปนี้
 - 1.1 การกระทำของพ่อเดชาเป็นตัวอย่างในเรื่องใด
 - 1.2 ถ้านักเรียนเป็นเดชา นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร (ข้อ 1.1 ตอบในกระดาษขาวที่แจกให้ ข้อ 1.2 ทำในแบบบันทึกรายการหมายเลข 1 - 3)
2. ประชุมกลุ่ม เลือกประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน
3. อภิปรายกลุ่มย่อย ตามประเด็นข้อ 1.1 - 1.2 เลขานุการบันทึกในแบบบันทึกมติกลุ่ม เฉพาะข้อ 1.2
4. ประธานสรุปมติกลุ่ม แจ้งให้สมาชิกในกลุ่มทราบ สมาชิกทุกคนบันทึกในแบบบันทึกรายการ หมายเลข 4
5. ตัวแทนกลุ่มนำผลการอภิปรายรายงานต่อเพื่อนร่วมชั้น
6. นักเรียนแต่ละคนตัดสินใจเลือกแนวทางในการปฏิบัติด้วยตนเองอีกครั้ง บันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 5
7. นักเรียนสรุปแนวทางในการปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีความละเอียดและ เกรงกลัวต่อการทำความชั่ว บันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 6

กิจกรรมที่ 2

เนื้อหา

ความกล้าทางจริยธรรม หมายถึง การกล้าทำในสิ่งที่ถูก การกล้าแสดงความคิดเห็น การกล้าในการปกป้องคุ้มครองหรือเหตุทวนคณงามความดีรวมทั้งสถาบันที่มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคม ละเลิกและไม่ทำในสิ่งที่ผิดทั้ง ๆ ที่ตนอาจจะต้องได้รับอันตรายหรือเสียผลประโยชน์

ความกล้าทางจริยธรรมมีหลายประการ คือ

1. กล้าในหน้าที่และกล้ารับผิดชอบ
2. แก้วกล้าไม่ย่อต่ออุปสรรค
3. กล้าทำความดีโดยไม่เคอะเขินกระดากอาย
4. กล้าต่อต้านความไม่ดีโดยขจัดความอยุติธรรม
5. กล้าคิดริเริ่มและกล้าทำสิ่งที่ดีมีประโยชน์แก่ตนและสังคม
6. กล้าปลูกฝังและปฏิบัติรักษาค่านิยมที่ดีเพื่อตนและสังคม
7. กล้าสนับสนุนคนดีหรือยกย่องคุณความดี

พื้นฐานความกล้าทางจริยธรรม

1. พื้นฐานทางใจ
2. การแสดงออกทางวาจา
3. การแสดงออกทางกาย

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ขั้นนำ

ครูสนทนากับนักเรียนโดยใช้ภาพจากข่าวหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการทำผิดในคดีต่าง ๆ เช่น คดีลักทรัพย์ อาชญากรรม ว่าเป็นตัวอย่างของคนที่มีความกล้าในทางใด และส่งผลกระทบต่อตนเอง และสังคมอย่างไร

ขั้นสอน

1. เสนอปัญหา ครูให้นักเรียนศึกษาเอกสารประกอบการเรียน เรื่องความกล้าทางจริยธรรม และให้ศึกษากรณีตัวอย่างเรื่อง "ล่า"
2. กำหนดทางเลือกอย่างอิสระ จากกรณีตัวอย่างเรื่อง "ล่า" ถ้านักเรียนเป็นสมหญิง นักเรียนคิดตัดสินใจอย่างไร
3. เลือกแนวทางในการแก้ปัญหา จากทางเลือกที่นักเรียนเสนอหลาย ๆ ทาง ในแบบบันทึกหมายเลข 1 ให้นักเรียนเลือกเฉพาะทางเลือกที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดเพียงทางเดียว พร้อมทั้งบอกเหตุผล โดยบันทึกในแบบบันทึก หมายเลข 2
4. พิจารณาผลดีผลเสีย จากทางเลือกที่นักเรียนเลือกแล้วในข้อ 3 ให้นักเรียนคาดการณ์ถึงผลดีผลเสียจากทางเลือกนั้น พร้อมทั้งบันทึกในแบบบันทึกผลจากทางเลือก หมายเลข 3
5. การอภิปรายสรุป ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม ๆ ละ 7 - 8 คน โดยวิธีการจับฉลากให้แต่ละกลุ่มเลือกประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน ครูทบทวนบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม แล้วเริ่มดำเนินการอภิปรายถึงประเด็นเดิม ถ้านักเรียนเป็นสมหญิง นักเรียนควรตัดสินใจอย่างไร สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนเสนอแนวความคิดตามที่ตนได้สรุปแล้วในแบบบันทึก หมายเลข 2 และ 3 เลขานุการกลุ่มบันทึกในแบบบันทึกมติกลุ่ม
6. การยึดมั่นคุณค่าของกลุ่ม ให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันพิจารณาเลือกทางเลือกที่มีคุณค่า ประธานกล่าวสรุปทางเลือกที่กลุ่มเห็นคุณค่า สมาชิกทุกคนบันทึกมติกลุ่ม ในแบบบันทึกหมายเลข 4 จากความคิดและเหตุผลที่กลุ่มยอมรับแล้ว แต่ละกลุ่มส่งผู้รายงานนามติกลุ่มแสดงความคิดเห็นและเหตุผลของกลุ่มต่อเพื่อนร่วมชั้น
7. การตัดสินใจหาทางเลือกของตน สมาชิกแต่ละคนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาของตนอีกครั้ง พร้อมจดบันทึกการตัดสินใจหลังจากการแสดงผล ในแบบบันทึกหมายเลข 5
8. กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางในการปฏิบัติตน ในเรื่องความกล้าทางจริยธรรมจากกรณีตัวอย่าง เรื่อง "ล่า" นักเรียนแต่ละคนสรุปแนวทางปฏิบัติตนในทางที่จะก่อให้เกิดความกล้าทางจริยธรรม จดบันทึกในแบบบันทึกรายการ หมายเลข 6

ขั้นสรุป

ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปอีกครั้งถึงสิ่งที่ตนยอมรับจากการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติว่า
สิ่งที่ตนปฏิบัตินั้นยึดถือตนเองเป็นใหญ่ หรือยึดถือสังคมเป็นใหญ่ หรือยึดถือธรรมชาติความถูกต้อง
เป็นใหญ่ และลักษณะของความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

สื่อการเรียนการสอน

1. ข่าวจากหนังสือพิมพ์ คดีลักทรัพย์ อาชญากรรม
2. กรณีตัวอย่างเรื่อง "ล่า"
3. เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ความกล้าทางจริยธรรม
4. แบบบันทึกรายการ
5. แบบบันทึกมติดิกลุ่ม

การวัดและการประเมินผล

1. จากการตรวจบันทึกคำตอบในแบบบันทึกรายการ และแบบบันทึกมติดิกลุ่ม
2. จากการอภิปรายกลุ่มย่อย และการอภิปรายทั้งชั้น
3. จากการนำเสนอผลงาน

เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ความกล้าทางจริยธรรม

ความกล้าทางจริยธรรม หมายถึง การกล้าทำในสิ่งที่ถูก การกล้าแสดงความคิดเห็น การกล้าในการปกป้องคุ้มครองหรือเตือนคุณงามความดีรวมทั้งสถาบันที่มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคม ละเลิกและไม่ทำในสิ่งที่ผิดทั้ง ๆ ที่ตนเองจะต้องได้รับอันตรายหรือเสียผลประโยชน์ ความกล้าทางจริยธรรมมีหลายประการคือ

1. กล้าในหน้าที่และกล้ารับผิดชอบ เช่น เป็นทหารก็ต้องกล้าหาญในหน้าที่ เป็นผู้พิพากษาก็ต้องกล้ารักษาความยุติธรรม ทำงานผิดพลาดหรือบกพร่องก็ต้องกล้ารับผิดชอบอย่างกล้าหาญ เหมือนพันท้ายนรสิงห์ แม้จะถูกลงโทษถึงประหารชีวิตก็ยอม ไม่ขยับย่นรับชอบมากกว่ารับผิดชอบ

2. แก้วกล้าไม่ย่อถอยต่ออุปสรรค การทำงานย่อมมีความขัดข้อง ความลำบาก มีสิ่งเข้ามากีดกัน คิดเสียว่า "อุปสรรคคือความสำเร็จ" เมื่อกล้าสู้ไม่ย่อถอยถอย อุปสรรคย่อมมีวันเสื่อมหายไป

3. กล้าทำความดีโดยไม่เคอะเขินกระดากอาย เราควรมีอุดมคติว่า ทำดียอมได้ดี ทำชั่วได้ดีมีที่ไหน ถ้ามีอุดมคติว่า "ทำชั่วได้ดีมีถมไป" ทุกคนก็จะเริ่มทำชั่ว แล้วผลจะเป็นอย่างไร ฉะนั้นเราควรประกอบความดีมีกาย วาจา ใจ สุจริต ไม่เลวทรนถอยไปสนใจมาดีชิงวิ่งราว ไม่ท้อสเพราะจะเป็นเหตุให้ไม่เจริญก้าวหน้า คือไม่เกิดปัญญาความรู้จริงตามความจริง

4. กล้าต่อต้านความไม่ดีโดยจัดความอยู่ดีธรรม สิ่งชั่วร้าย เช่น นักร้าย บังหลวง ค้ายาเสพติดให้โทษ รวมถึงสิ่งที่เป็นภัยต่อสังคม เศรษฐกิจและการเมือง เราควรกล้าทางจริยธรรม ช่วยกันต่อต้าน กล้าเสียสละเพื่อความเป็นธรรมและเพื่อนำที่ กล้าบอกฟังคำนิยมที่ดีให้แก่สังคมไทยโดยรู้จักกล้าเสี่ยงและกล้าเสียสละในทางที่ถูกที่ควร กล้าชำระธรรมะสู่กับธรรม

5. กล้าคิดริเริ่มและกล้าทำสิ่งที่ดีมีประโยชน์แก่ตนและสังคม ควรกล้าคิดริเริ่มทำสิ่งที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์พัฒนาบุคลิกภาพของตนและพัฒนาสังคม เมื่อกล้าริเริ่มต้องกล้าเตรียมตัวรับทั้งคำติฉินนินทา และคำชมเชยซึ่งอาจเกิดขึ้นจากผลการกระทำนั้น

6. กล้าปลุกฝังและปฏิบัติรักษาค่านิยมที่ดีเพื่อตนและสังคม เช่น กล้าในการประหยัค มีชัยสดี ไม่ชอบความฟุ่มเฟือย การจัดงานศพงานบวชให้พอควรแก่ฐานะไม่เดือดร้อนเป็นหนี้ เป็นสิน กล้าเคารพยกมือไหว้พร้อมการแนะนำผู้อื่นให้รู้จักพ่อแม่ของตน ซึ่งเป็นคนบ้านนอก แต่งตัวไม่ทันสมัย แม้ตนมีตำแหน่งสูงในวงราชการงานเมือง

7. กล้าสนับสนุนคนดีหรือยกย่องคุณความดี คนดีที่ทำคุณความดีให้แก่ตนและบ้านเมือง ย่อมช่วยปฏิรูปสังคม และพัฒนาสังคมไทยให้ดีขึ้นได้อย่างมากที่สุด เราควรกล้าสนับสนุนคนดี

พื้นฐานความกล้าทางจริยธรรม ผู้มีความกล้าทางจริยธรรมอย่างสมบูรณ์ต้องมีพื้นฐาน ความกล้าทางใจคือกล้าคิด ทางวาจาคือกล้าพูด และทางกายคือกล้าทำ

1. พื้นฐานทางใจ คือ การกล้าคิดหรือกล้าริเริ่มคิดโดยไม่กลัวความคิดของตนเอง กล้าใช้ความคิดไตร่ตรองหาเหตุผลดูว่าอะไรถูก อะไรผิด อะไรดี อะไรชั่ว ไม่กลัวความจริง ฟังแล้วให้คิด

2. การแสดงออกทางวาจา คือ การกล้าพูด กล้าติเพื่อก่อเพื่อสร้างสรรค์ ตาม ความคิดเห็นโดยบริสุทธิ์ใจ ด้วยการพูดสุภาพ นุ่มนวล มีเหตุผล มีเหตุผลระบายนามณ์ แม้การพูด จะเป็นการยากกว่าการคิดเพราะอาจสร้างศัตรู เสียผลประโยชน์ ได้รับอันตราย คนไม่ชอบหน้า ก็ต้องกล้าพูดทางจริยธรรม

3. การแสดงออกทางกาย คือ การกล้าทำ กล้าริเริ่มทำ กล้าทำตามที่ดี และพูดไว้ การกล้าทำสำคัญกว่าการกล้าคิดและกล้าพูด เพราะถ้าเราพูดว่าอะไรถูก อะไรผิด หากไม่ทำ สิ่งที่ถูกและไม่เลิกทำสิ่งที่ผิด คนก็จะว่าเราเป็นผู้ไม่มีความจริงใจ พูดอย่างท้ออย่าง คำพูดนั้น จะไร้ค่า ไม่มีคนเชื่อถือ

คนที่มีความกล้าทางจริยธรรม ไม่วางเฉยต่อสิ่งที่ผิด ย่อมทำให้สังคมพัฒนาเจริญก้าวหน้า เพราะเมื่อริเริ่มแสดงความคิดที่จะคิด จะพูด จะทำขึ้นมาก่อนแล้วคนอื่น ๆ ก็จะทำตามอย่าง หากสังคมใดมีแต่คนซื่อสัตย์ทางจริยธรรม เฉยเมยต่อสิ่งที่ผิด และไม่แยแสต่อสิ่งที่ถูก สังคมนั้น จะพัฒนาเจริญก้าวหน้าไม่ได้

กรณีตัวอย่างเรื่อง "ล่า"

สมหญิงเรียนหนังสืออยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในโรงเรียนที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ สมหญิงไปโรงเรียนแต่เช้า โดยมีคุณพ่อคุณแม่ไปส่งถึงโรงเรียน เพราะเป็นเส้นทางผ่านที่ทำงานของคุณพ่อคุณแม่ด้วย ส่วนในตอนเย็นโรงเรียนเลิกเธอก็จะขึ้นรถโดยสารพร้อมกับกลุ่มเพื่อนสนิท ถ้าวันใดคุณแม่ไม่ติดประชุมที่บริษัท ท่านก็จะแวะรับลูกสาวกลับไปด้วยกัน

สมหญิงเป็นเด็กหน้าตาน่ารัก ร่าเริงแจ่มใส ช่างพูดและมีน้ำใจ เวลาที่เธอขึ้นรถโดยสารประจำทางกลับบ้าน เธอจะสละที่นั่งให้คนสูงอายุและเด็กเป็นประจำ เธอต้องอดทนเป็นอย่างมากที่จะห้อยโหนเบียดเสียดกับผู้คนบนรถประจำทาง

เป็นวันนี้ก็เช่นกัน หลังจากเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ในคาบสุดท้าย สมหญิงช่วยอาจารย์เก็บอุปกรณ์ต่าง ๆ ในห้องทดลองเรียบร้อยแล้ว เธอและเพื่อนสนิทอีก 2 คน ถือกระเป๋าหนังสือเพื่อไปขึ้นรถประจำทางกลับบ้าน ในระหว่างทางเด็กหญิงทั้งสามเดินคุยกันถึงเรื่องรายงานที่อาจารย์ให้ค้นคว้าร่วมกันและได้นัดหมายกันว่า เช้าวันเสาร์จะมาพบกันที่หอสมุด ในขณะที่นั้น สมหญิงได้มองเห็นชายวัยกลางคนคนหนึ่ง ยืนแอบอย่างมีพิรุณอยู่บริเวณตู้โทรศัพท์สาธารณะข้างหน้าไม่ห่างจากจุดที่สมหญิงและเพื่อนเดินอยู่ ท่าทางของชายผู้นั้นเหมือนจะหลบซ่อนใครสักคน สมหญิงสะกิดเพื่อนให้ช่วยกันสังเกตชายคนนั้น

เด็กหญิงทั้งสามเดินผ่านชายคนนั้นไป เพื่อจะให้ถึงป้ายรถประจำทางเร็ว ๆ อย่างไม่เสียดายจะปลอดภัยกว่าบริเวณนั้น พอสมหญิงกับเพื่อนเดินพ้นตู้โทรศัพท์มา ชายผู้นั้นก็ออกเดินบ้างและเดินเข้ามาใกล้เด็กทั้งสาม สมหญิงรู้สึกกลัว ภาวนาให้รถสายที่ขึ้นกลับบ้านมาเร็ว ๆ เพื่อนหญิงคนหนึ่งแยกไปขึ้นรถประจำทาง เพราะอยู่คนละเส้นทาง สมหญิงจับมือเพื่อนอีกคนไว้แน่นเพราะไม่ว่าเธอจะขึ้นรถตรงไหน ชายคนนั้นก็จะได้มาอยู่ด้านหลังเธอต่อไป

ขณะที่รถประจำที่สมหญิงคอยแสร้งมาจอดป้าย สมหญิงรอให้ผู้โดยสารก้าวลงก่อน สายตาของเธอก็เหลือบไปเห็นวัยรุ่นชายผมยาวรุงรังคนหนึ่งวิ่งข้ามถนนจากฝั่งตรงข้าม ตรงมาทางประตูหน้าของรถประจำทาง สมหญิงไม่มีเวลาจะคิดอะไรตอนนั้น เธอรีบก้าวขึ้นบันไดรถประตูหลัง

ต่อจากเพื่อนหญิงของเธอ ผู้โดยสารบนรถแน่นมาก เพื่อนของสมหญิงได้ที่นั่งก่อน ได้เอากระเป๋าของสมหญิงไปถือให้ ส่วนชายที่สมหญิงพบที่ตู้โทรศัพท์ก็ขึ้นรถประจำทางคันนั้นไปด้วย และยืนติดกับสมหญิงอยู่ด้านหลัง

สมหญิงได้เห็นชายวัยรุ่น ผมยาวรุงรังที่ขึ้นรถหน้าอย่างฉุนเฉียว เพราะเขาหันหน้ามาทางด้านหลังรถ สมหญิงชักเอะใจว่าวัยรุ่นคนนี้แหละจะมามองหาใคร แทนที่จะหันหน้าตามรถแบบผู้โดยสารคนอื่น ๆ ไม่ทันที่ใครจะคาดคิด วัยรุ่นผมยาวคนนั้นยกปืนยิงรัว เสียงปืน เสียงหวีดร้องตกใจของผู้โดยสารบนรถ เสียงโอดครวญของผู้บาดเจ็บ สมหญิงเอาอontonotหลบลงกับพื้น เมื่อเสียงปืนสงบลง เจ้าหน้าที่มาเคลียร์พื้นที่และนำคนเจ็บส่งโรงพยาบาล และจัดการเก็บศพผู้เสียชีวิตรวม 7 ศพ และ 1 ใน 7 ศพ นั้นก็มีผู้ชายที่เธอพบที่ตู้โทรศัพท์นั้นด้วย ตำรวจสอบปากคำจากผู้ที่ยืนในเหตุการณ์พร้อมทั้งสมหญิงด้วย

คืนนั้นสมหญิงกลับบ้าน 3 ทุ่มเศษ มีรถของเจ้าหน้าที่ตำรวจไปส่งถึงบ้าน เจ้าหน้าที่ตำรวจเล่าเหตุการณ์ให้พ่อคุณและคุณแม่ของสมหญิงฟัง และนัดหมายให้คุณพ่อของสมหญิงพาสมหญิงไปให้ปากคำต่อในวันรุ่งขึ้น

เมื่อคุณพ่อพาสมหญิงมาที่สถานีตำรวจ สารวัตรแจ้งให้ทราบว่า จับตัวผู้ต้องสงสัยได้แล้ว และจะให้สมหญิงช่วยชี้ตัวผู้ต้องสงสัย

สมหญิงมือเย็น จับมือคุณพ่อไว้แน่น คุณพ่อลูบหัวสมหญิงแล้วพูดเบา ๆ ว่าไม่ต้องกลัวหรอก ลูก เห็นอะไรก็พูดไปตามที่เห็น เมื่อสารวัตรให้สมหญิงชี้ตัวผู้ต้องสงสัย สมหญิงจำได้แม่นยำว่าในบรรดาผู้ที่สารวัตรให้สมหญิงชี้ตัวนั้นมีวัยรุ่นผมยาวคนนั้นรวมอยู่ด้วย แต่สมหญิงไม่รู้จะตัดสินใจอย่างไรดี

บัตรกำหนดงาน

1. ศึกษาเอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ความกล้าทางจริยธรรม และกรณีตัวอย่างเรื่อง "ล่า" พร้อมทั้งตอบคำถาม ถ้านักเรียนเป็นสมหญิง นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร บันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 1 - 3
2. ประชุมกลุ่ม เลือกประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน ประธานเป็นผู้ดำเนินการอภิปรายจากเอกสารกรณีตัวอย่างเรื่อง "ล่า" สมาชิกทุกคนร่วมแสดงความคิดเห็น ถ้านักเรียนเป็นสมหญิง นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร เลขานุการกลุ่มบันทึกในแบบบันทึกมติกลุ่ม และประธานกล่าวสรุปแนวคิดให้สมาชิกทุกคนทราบ สมาชิกกลุ่มทุกคนบันทึกมติกลุ่มในแบบบันทึกรายการหมายเลข 4
3. ตัวแทนกลุ่มผู้มีหน้าที่รายงาน รายงานผลการอภิปรายกลุ่มต่อเพื่อนร่วมชั้น นักเรียนแต่ละคนตัดสินใจเลือกแนวทางในการปฏิบัติด้วยตนเองอีกครั้ง บันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 5
4. นักเรียนสรุปแนวทางในการปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีความกล้าในทางจริยธรรม บันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 6

แผนการสอนที่ 5

การสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

วิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เรื่อง ความเมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

เวลา 4 คาบ

ความคิดรวบยอด

1. บุคคลในสังคมมีความเมตตา กรุณาต่อกันแล้ว ย่อมไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน จะทำให้ตนเองและผู้อื่นมีความสุข
2. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นการเสียสละสิ่งต่าง ๆ ให้แก่ผู้อื่นด้วยความเต็มใจ โดยไม่ให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น ย่อมก่อให้เกิดความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับ

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. นักเรียนสามารถบอกความหมายของความเมตตา กรุณาได้ถูกต้อง
2. นักเรียนสามารถบอกผลดีของการที่บุคคลมีเมตตา กรุณา และผลเสียของการที่บุคคลขาดเมตตา กรุณาได้
3. นักเรียนสามารถเสนอแนะวิธีการปฏิบัติตนเพื่อเป็นผู้มีความเมตตา กรุณาได้
4. นักเรียนสามารถบอกความหมายของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ได้
5. นักเรียนสามารถบอกถึงผลดีของการที่บุคคลมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และผลเสียของบุคคลที่ขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ได้
6. นักเรียนสามารถบอกถึงสาเหตุที่ทำให้บุคคลในสังคมต้องมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ได้
7. นักเรียนสามารถเสนอแนะทางปฏิบัติตนเพื่อทำให้เป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ได้

กิจกรรมที่ 1

เนื้อหา

เมตตา คือความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณา คือความสงสาร คิดจะให้ผู้
ผู้อื่นพ้นทุกข์

ความเมตตา กรุณา เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีฐานมาจากอหิงสธรรม คือ
การไม่เบียดเบียนสรรพสัตว์ ซึ่งการเบียดเบียนนั้นกระทำได้ 3 ทางคือ กาย วาจา ใจ

ความเมตตา กรุณาเป็นคุณธรรมสำคัญที่ก่อให้เกิดความรักใคร่หวังดี มีเมตตริสนิพนม
วิธีที่ควรปฏิบัติให้บุคคลมีความเมตตา กรุณาอยู่เป็นนิจคือ

1. การช่วยทําประโยชน์สุขเบื่องทุกข์ภัยให้แก่ผู้อื่นด้วยกําลังกาย
2. การช่วยทําประโยชน์สุขไม่ว่าความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นด้วยวาจา
3. ตั้งจิตปรารถนาให้ผู้อื่นมีสุขพ้นทุกข์ภัย ไม่คิดเบียดเบียนไม่คิดร้ายต่อผู้ใด

ในการแสดงความเมตตา กรุณานั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจตลอดเวลา

ถ้ากระทำไปด้วยอาการที่จะให้โทษแก่ตนเองแล้วย่อมไม่เป็นการสมควร เพราะเท่ากับเป็นผู้
ประมาทขาดความรอบคอบหรือระมัดระวัง

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ขั้นนำ

ครูให้นักเรียนอ่านคำกลอน "ความกรุณาปรานี" และสนทนาเกี่ยวกับความหมายของ
คำกลอนเพื่อนำไปสู่เรื่องความเมตตา กรุณาในชีวิตประจำวัน

ขั้นสอน

1. เสนอปัญหา ครูให้นักเรียนศึกษาเอกสารประกอบการเรียน เรื่องความเมตตา
กรุณา และให้ศึกษากรณีตัวอย่างเรื่อง อรสา "แม่จอมเกร"

2. กำหนดทางเลือกอย่างอิสระ จากกรณีตัวอย่างเรื่อง อรสา "แม่จอมเกร" "

ให้นักเรียนตอบคำถามลงในกระดาษที่แจกให้

2.1 การกระทำของลัดดาเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด

2.2 ถ้านักเรียนเป็นอรสา นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร พร้อมทั้งบันทึกทางเลือกต่าง ๆ ในแบบบันทึก หมายเลข 1

3. เลือกแนวทางในการแก้ปัญหา จากทางเลือกที่นักเรียนเสนอหลาย ๆ ทาง ให้นักเรียนเลือกเฉพาะทางเลือกที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดเพียงทางเดียว พร้อมทั้งบอกเหตุผลในการเลือกทางเลือกนั้นบันทึกในแบบบันทึก หมายเลข 2

4. พิจารณาผลดีผลเสีย จากทางเลือกที่นักเรียนเลือกแล้วในข้อ 3 ให้นักเรียนคาดการณ์ถึงผลดีผลเสียจากทางเลือกนั้น พร้อมทั้งบันทึกในแบบบันทึกผลจากทางเลือกในแบบบันทึก หมายเลข 3

5. การอภิปรายสรุป ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม ๆ ละ 7 - 8 คน โดยวิธีการนับ ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มเลือกประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน แล้วดำเนินการอภิปรายถึงประเด็นเดิม ถ้านักเรียนเป็นอรสา นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนเสนอความคิดเห็นที่ได้สรุปในแบบบันทึกรายการหมายเลข 2 และ 3 เลขานุการกลุ่มบันทึกในแบบบันทึกมติกลุ่ม

6. การยึดมั่นคุณค่าของกลุ่ม ให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันพิจารณาเลือกทางเลือกที่มีคุณค่า ประธานกล่าวสรุปทางเลือกที่กลุ่มเห็นคุณค่า สมาชิกทุกคนบันทึกมติกลุ่ม ในแบบบันทึกหมายเลข 4 จากความคิดและ เหตุผลที่กลุ่มยอมรับแล้วแต่ละกลุ่มส่งผู้รายงานมาบันทึกกลุ่มแสดงความคิดเห็นและเหตุผลของกลุ่มต่อเพื่อนร่วมชั้น

7. การตัดสินใจหาทางเลือกของตน สมาชิกแต่ละคนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาของตนอีกครั้ง พร้อมจดบันทึกการตัดสินใจหลังจากการแสดงเหตุผล ในแบบบันทึกหมายเลข 5

8. กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางในการปฏิบัติตน ในเรื่องความเมตตา กรุณา จากกรณีตัวอย่างเรื่อง อรสา "แม่จอมเกร" นักเรียนแต่ละคนสรุปแนวทางปฏิบัติที่จะก่อให้เกิดความเมตตา กรุณา และบันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 6

ขั้นสรุป

ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปอีกครั้งถึงสิ่งที่ตนยอมรับจากการกำหนดวิธีปฏิบัติตนที่จะก่อให้เกิดความเมตตากรุณา โดยคำนึงถึงตนเองเป็นใหญ่ หรือคำนึงถึงสังคมเป็นใหญ่ หรือ คำนึงธรรมชาติความถูกต้องเป็นใหญ่ และลักษณะของความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

สื่อการเรียนการสอน

1. คัทล่อน "ความกรุณาปราณี"
2. กรณีตัวอย่างเรื่อง อรสา "แม่จอมเกรง"
3. เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ความเมตตากรุณา
4. แบบบันทึกรายการ
5. แบบบันทึกมติดิกลุ่ม

การวัดและการประเมินผล

1. จากการตรวจบันทึกคำตอบในแบบบันทึกรายการ และแบบบันทึกมติดิกลุ่ม
2. จากการอภิปราย
3. จากการนำเสนอผลงาน

ความกรุณาปราณี

พระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 6

อันความกรุณาปราณี

จะมีใครบังคับก็หาไม่

หลั่งมาเองเหมือนฝนอันชื่นใจ

จากพากฟ้าสุราลัยสู่แดนดิน

เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ความเมตตากรุณา

เมตตา คือความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข

กรุณา คือความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

เมตตา กรุณา คือความรักใคร่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญและความสงสาร
คิดช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์

เมตตา เป็นความต้องการที่จะให้มนุษย์และสัตว์ทั้งปวง มีความสุข มีความก้าวหน้า มีความสำเร็จในการดำเนินชีวิตด้วยความบริสุทธิ์ใจ เมตตาจึงเป็นความรักที่สูงส่งกว่าความรักทั่ว ๆ ไป ที่มีдумหวังสิ่งใดสิ่งหนึ่งตอบแทน หรือสิ่งใดเป็นการแลกเปลี่ยน บุคคลผู้เป็นผู้นำ เช่น บิดามารดา หรือผู้มีฐานะสูงส่งในสังคม ย่อมจะต้องมีเมตตา หรือความรัก ซึ่งเป็นความปรารถนาดีชนิดไม่ต้องการสิ่งตอบแทน ซึ่งเป็นหลักต่อบุตรธิดา หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตน ครั้นมีจิตใจเปี่ยมด้วยเมตตาเป็นพื้นฐานแล้ว การแสดงออกทุกอย่างจะมีลักษณะอนุเคราะห์ ช่วยเหลือ หรือทำประโยชน์ให้อย่างเต็มที่ การแสดงออกจึงถือว่าสำคัญ เพราะจะทำให้ความเมตตาที่มีอยู่ในจิตใจ กลายเป็นความจริง และมีผลต่อผู้ได้รับการปฏิบัติจริง

กรุณา เป็นเรื่องของความสงสาร เมื่อเห็นคนหรือสัตว์ประสบความทุกข์เดือดร้อน มีความรู้สึกห่วงใยไปกับความทุกข์เดือดร้อนของผู้อื่น จนไม่อาจที่จะนิ่งเฉยอยู่ได้ ความกรุณา จึงเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะทำให้นักเสียสละ พร้อมทั้งจะทำทุกอย่างเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้ความสุข คุณธรรมข้อนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ประพฤติปฏิบัติจะต้องมีฐานคุณธรรมเรื่องเมตตาสูงส่งมาก จนมองเห็นสภาพชีวิตของผู้อื่นเป็นเช่นกับตน ดังนั้น ความทุกข์ของผู้อื่นตนจึงทนอยู่ไม่ได้ จะต้องหาทางช่วยเหลือในทันทีทันใดเท่าที่สามารถจะช่วยให้ได้ เช่น เมื่อเกิดอุทกภัย วาตภัยหรืออัคคีภัย ผู้มีจิตใจกรุณาก็จะนิ่งเฉยอยู่ไม่ได้ จะต้องช่วยเหลือเป็นต้นว่า ส่งผ้า อาหาร ฯลฯ ไปบรรเทาความเดือดร้อนของผู้ได้รับเคราะห์กรรม

หลักเมตตากรุณา อาจกล่าวได้ว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีฐานมาจาก อหิงสธรรม คือการไม่เบียดเบียนสรรพสัตว์ ซึ่งมีความหมายตรงข้ามกับการเบียดเบียน

การเปิดเผยปัญหาได้ 3 ทางคือ กาย วาจา และใจ

1. การเปิดเผยทางกาย เช่น ร้องไห้ ข่มเหง ข่มขืน ทาร้าย ฆ่า ทาลายทรัพย์สิน
ฉ้อโกง ลัก ปล้น จี้

2. การเปิดเผยทางวาจา เช่น พูดส่อเสียดยุยงให้แตกร้าง พูดหยาบช้า
สามหาญ พูดกระทบกระเทียบ เย้ยหยัน ถากถาง นินทา และกล่าวหมิ่นประมาท

3. การเปิดเผยทางใจ เช่น จิตคิดโลภ จิตคิดผูกอาฆาตพยาบาทจองเวร
คิดอิจฉาริษยา สาบแช่งในใจ และจิตคิดให้เขามีอันตราย

การเปิดเผยทำให้เดือดร้อนนั้น นอกจากเปิดเผยสัตว์และมนุษย์แล้ว ยังรวมถึง
การเปิดเผยพืชด้วย เช่น เด็กบางคนชอบเด็ดดอกไม้ไปไม้เล่น

ความเมตตากรุณา มิได้มีเฉพาะแก่คนที่ตนรักหรือเกี่ยวข้องเท่านั้น ผู้ที่เราไม่ชอบ
หรือเกลียด เราก็ควรให้ความเมตตากรุณาแก่เขา ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก แต่ก็ควรฝึกฝน โดย
พิจารณาองโลกในแง่ดี หรือมองส่วนดีของผู้อื่น โดยสลัดอคติออกไป ย่อมทำให้พบกับความจริง
และความยุติธรรมที่เราจะต้องสร้างให้มีในจิตใจให้ได้ ในการแสดงความเมตตากรุณานั้น
จะต้องมีความรู้ความเข้าใจตลอดเวลา ถ้ากระทำไปด้วยอาการที่จะให้โทษแก่ตนเองแล้วย่อม
ไม่เป็นการสมควร เพราะเท่ากับเป็นผู้ประมาท ขาดความรอบคอบหรือระมัดระวัง

เมตตากับกรุณาจะเกิดมีขึ้นในดวงจิตคู่กันอยู่เสมอ เป็นคุณธรรมสำคัญที่ก่อให้เกิด
ความรักใคร่หวังดี มีเมตตีสันติสนม จึงสมควรที่จะฝึกอบรมตนให้แสดงความเมตตากรุณาอยู่
เป็นนิจ โดยวิธีดังต่อไปนี้

1. การช่วยทําพระโยชน์สุขเบื่องทุกข์ภัยให้แก่ผู้อื่นด้วยกำลังกาย
2. การช่วยทําพระโยชน์สุขและไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นด้วยวาจา
3. ตั้งจิตปรารถนาให้ผู้อื่นมีสุขพ้นทุกข์ภัย ไม่คิดเปิดเผยไม่คิดร้ายต่อผู้ใด

พึงฝึกจิตใจให้มีเมตตากรุณา

ในการแสดงความเมตตากรุณานั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจตลอดเวลา ถ้า
กระทำไปด้วยอาการที่จะให้โทษแก่ตนเอง แล้วย่อมไม่เป็นการสมควร เพราะเท่ากับเป็น
ผู้ประมาทขาดความรอบคอบหรือระมัดระวัง

กรณีตัวอย่างเรื่อง อรสา "แม่จอมเกเร"

ใคร ๆ ในโรงเรียนसानติวิทยาก็รู้จักอรสาคือเป็นแม่จอมเกเร แม่จอมเฮี้ยว แต่อรสาเป็นคนมีน้ำใจ คอยช่วยเหลือผู้อ่อนแอกว่าเสมอ อรสาร่ำรวยไทยเก่ง ครูจึงเลือกให้เป็นคนร่ำรวยพร
ในงานวันชุมนุมผู้ปกครองในเดือนหน้า อรสาดังใจจะโชว์ฝีมือเต็มที่ งานนี้จะมีความหมายแก่เธอมาก
เพราะทุกคนในครอบครัวรวมทั้งคุณย่าที่อยู่ต่างจังหวัดก็จะมาชมด้วย คุณพ่อบอกว่าจะเอาวิดีโอเทป
มาถ่ายเก็บไว้ แต่แล้วก็มีเรื่องที่ทาให้อรสาต้องตัดสินใจ ลัดดา นักเรียนรุ่นน้องมาอ่อนวอนให้อรสา
ซ่อมร่ำรวยพรให้ ลัดดาเป็นเด็กอ่อนมากร่ำรวยก็ไม่วาย ลัดดาไปขอครูซ่อมร่ำรวยพรแทนอรสา อรสา
รู้ว่าลัดดาร่ำรวยไม่วาย อาจจะไปทักท้วงให้ขายหน้าครูและโรงเรียนก็ได้ ลัดดาพยายามอ่อนวอนให้
อรสาอนุญาตให้เธอแทน อรสาเองต้องคิดหนัก เธอไม่ต้องการจะให้ลัดดาเสียใจ และในขณะเดียวกัน
ถ้าเธอไม่ร่ำรวยพร ครอบครัวของเธอก็จะเสียใจมากเหมือนกัน

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา

บัตรกำหนดงาน

1. ศึกษาเอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ความเมตตากรุณา และกรณีตัวอย่างเรื่อง
 อร์สา "แม่จอมเกเร" พร้อมทั้งตอบคำถามต่อไปนี้
 - 1.1 การกระทำของลัดดาเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร อธิบาย
 - 1.2 ถ้านักเรียนเป็นอร์สา นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร (ข้อ 1.1 ตอบใน
 กระดาษขาวที่แจกให้ ข้อ 1.2 ทำในแบบบันทึกรายการหมายเลข 1 - 3)
2. ประชุมกลุ่ม เลือกรประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน
3. อภิปรายกลุ่มย่อย ตามประเด็นข้อ 1.1 - 1.2 เลขานุการบันทึกในแบบบันทึก
 มติกลุ่ม เฉพาะข้อ 1.2
4. ประธานสรุปมติกลุ่ม แจ้งให้สมาชิกในกลุ่มทราบ สมาชิกทุกคนบันทึกในแบบบันทึก
 รายการ หมายเลข 4
5. ตัวแทนกลุ่มนำผลการอภิปรายรายงานต่อเพื่อนร่วมชั้น
6. นักเรียนแต่ละคนตัดสินใจเลือกแนวทางการปฏิบัติด้วยตนเองอีกครั้ง บันทึก
 ในแบบบันทึกรายการหมายเลข 5
7. นักเรียนสรุปขั้นตอนในการปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีความเมตตากรุณาเพื่อการอยู่ร่วมกัน
 ในสังคมได้อย่างมีความสุข บันทึกในแบบบันทึกรายการหมายเลข 6

กิจกรรมที่ 2

เนื้อหา

ความเชื่อเพื่อเพื่อน เป็นการทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นการแสดงถึงการเสียสละ ความใจกว้าง รอบคอบอารีย์ ความเห็นใจและความเข้าใจถึงความยากลำบากของผู้อื่น

ประโยชน์ของความเชื่อเพื่อเพื่อน

1. ทำให้สังคมมีแต่ความสงบสุขเรียบร้อย
2. ก่อให้เกิดความสุขใจทั้งผู้ให้และผู้รับ

โทษของการขาดความเชื่อเพื่อเพื่อน

การประกอบกิจการงานใด ๆ ของตนเองและของส่วนรวมไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร หรืออาจไม่ประสบผลสำเร็จ

ความเชื่อเพื่อเพื่อน แบ่งได้เป็น 5 ประเภทคือ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ ทางสติปัญญา ทางทรัพย์สินหรือสิ่งของ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ขั้นนำ

ครูให้นักเรียนฟังเทปนิทานเรื่อง ลาต่างกับโรคต่าง และให้นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็น และสรุปสิ่งที่ได้จากการฟังนิทาน

ขั้นสอน

1. เสนอปัญหา ครูให้นักเรียนศึกษาเอกสารประกอบการเรียน เรื่องความเชื่อเพื่อเพื่อน และให้ศึกษากรณีตัวอย่างเรื่อง "บนรถเมล์"

2. กำหนดทางเลือกอย่างอิสระ จากกรณีตัวอย่างเรื่อง "บนรถเมล์" ให้นักเรียน เสนอทางเลือกในการตัดสินใจ ถ้านักเรียนเป็นพุ่มพวง พร้อมทั้งบันทึกทางเลือกต่าง ๆ ในแบบบันทึก

หมายเลข 1

3. เลือกแนวทางในการแก้ปัญหา จากทางเลือกที่นักเรียนเสนอหลาย ๆ ทาง ให้นักเรียนเลือกเฉพาะทางเลือกที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดเพียงทางเดียว พร้อมทั้งบอกเหตุผลในการเลือกทางเลือกนั้นบันทึกในแบบบันทึก หมายเลข 2

4. พิจารณาผลดีผลเสีย จากทางเลือกที่นักเรียนเลือกแล้วในข้อ 3 ให้นักเรียนคาดการณ์ถึงผลดีผลเสียจากทางเลือกนั้น พร้อมทั้งบันทึกในแบบบันทึกผลจากทางเลือกในแบบบันทึก หมายเลข 3

5. การอภิปรายสรุป ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม ๆ ละ 7 - 8 คน โดยวิธีการจับฉลากสี ให้นักแต่ละกลุ่มเลือกประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน แล้วดำเนินการอภิปรายถึงประเด็นเดิม ให้นักเรียนเป็นพมพวง นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนเสนอความคิดเห็นตามที่ตนได้สรุปในแบบบันทึกรายการหมายเลข 2 และ 3 เลขานุการกลุ่มบันทึกในแบบบันทึกมติกลุ่ม

6. การยืนยันคุณค่าของกลุ่ม ให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันพิจารณาเลือกทางเลือกที่มีคุณค่า ประธานกล่าวสรุปทางเลือกที่กลุ่มเห็นคุณค่า สมาชิกทุกคนบันทึกมติกลุ่ม ในแบบบันทึกหมายเลข 4 จากความคิดและเหตุผลที่กลุ่มยอมรับแล้ว แต่ละกลุ่มส่งผู้รายงานมาบันทึกกลุ่มแสดงความคิดเห็นและเหตุผลของกลุ่มต่อเพื่อนร่วมชั้น

7. การตัดสินใจหาทางเลือกของตน สมาชิกแต่ละคนตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาของตนเองอีกครั้ง พร้อมจดบันทึกการตัดสินใจหลังจากการแสดงเหตุผล ในแบบบันทึกหมายเลข 5

8. กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางในการปฏิบัติตน ในเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จากกรณีตัวอย่างเรื่อง "บนรถเมล์" นักเรียนแต่ละคนสรุปแนวทางปฏิบัติที่จะก่อให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และบันทึกในแบบบันทึก รายการหมายเลข 6

ขั้นสรุป

ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปอีกครั้งถึงสิ่งที่ตนยอมรับจากการกำหนดวิธีปฏิบัติตนที่จะก่อให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยคำนึงถึงตนเองเป็นใหญ่ หรือคำนึงถึงสังคมเป็นใหญ่ หรือคำนึงถึงธรรมชาติถูกต้องเป็นใหญ่ และลักษณะของความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

สื่อการเรียนการสอน

1. เทปนิทาน ลาต่างโรดต่าง
2. กรณีตัวอย่างเรื่อง "บนรถเมล์"
3. เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
4. แบบบันทึกรายการ
5. แบบบันทึกมติกลุ่ม

การวัดและการประเมินผล

1. จากการตรวจบันทึกคำตอบในแบบบันทึกรายการ และแบบบันทึกมติกลุ่ม
2. จากการอภิปราย
3. จากการนำเสนอผลงาน

เอกสารประกอบการเรียน
นิทาน เรื่อง ลาต่างกับโรคต่าง

พ่อค้าคนหนึ่งได้บรรทุกสินค้าไปขายที่เมืองไกล วันหนึ่งจึงขนส่งสินค้าเป็นจำนวนมากเพื่อนำไปจำหน่ายตามปกติโดยบรรทุกสินค้าเหล่านั้นในต่างบนหลังรถตัวหนึ่ง และในต่างบนหลังลาอีกตัวหนึ่ง แต่สินค้าที่นำไปขายในคราวนี้มีจำนวนมากกว่ทุกครั้งโดยเฉพาะหนทางที่ต้องเดินทางไปในนั้น มีความทุรกันดารเป็นอย่างมาก ต้องขึ้นเขาและลงห้วยตลอดทาง ลานั้น ถูกบรรทุกสินค้าจนเต็มกำลัง เมื่อเดินทางราบก็พอที่จะทนทานได้แต่เมื่อจะต้องเดินขึ้นภูเขาซึ่งมีความชันและแคบมาก ลาจึงรู้สึกตนเองว่าของที่ตนเองบรรทุกนั้นมีน้ำหนักเพิ่มมากขึ้นทุกทีเกินกว่าที่ตนเองจะทนได้ ลาจึงพูดอ่อนวอนแก่โรคว่า

"เพื่อนโรคเอ๋ยช่วยแบ่งของไปจากเราบ้างเถอะ เราหนักจนเดินไปไม่ไหวแล้ว"

ฝ่ายโรคได้ฟังดังนั้นจึงคิดว่า "มันไม่ใช่วะระของตนเองที่จะไปช่วยแบ่งเบาของเหล่านั้นมาทำให้ตนเองต้องหนักและได้รับความลำบากมากยิ่งขึ้น" โรคจึงตอบลาไปว่า

"เจ้าลาเอ๋ย ข้าก็หนักจะไปไม่ไหวเหมือนกัน ถ้าข้าจะแบ่งของข้าไปเดิมาให้เจ้าบ้างเจ้าจะรับได้หรือไม่"

ลาได้ฟังดังนั้นก็สนใจและจำทนเดินทางต่อไป ครั้นขึ้นภูเขาไปได้อีกหน่อยหนึ่ง ลาก็หมดกำลังล้มลงและถึงแก่ความตาย ทั้งที่สินค้าที่บรรทุกมานั้นยังอยู่บนหลังของลานั้นเอง

ฝ่ายพ่อค้าไม่รู้ที่จะทำอย่างไร เพราะอยู่ในที่เปลี่ยวจะขนส่งสินค้าเหล่านั้นเองก็ไปไม่ไหว จึงได้นำสินค้าจากบนหลังของลาทั้งหมดไปบรรทุกในต่างบนหลังรถแทน ซึ่งก็แปลว่า โรคต้องบรรทุกสินค้าถึง 2 ส่วนด้วยกัน ทั้งของเดิมที่บรรทุกมาและของลาทั้งหมดอีกด้วย โรคได้รับความลำบากจากเดิมเป็นอันมาก โรคจึงได้คิดและเกิดความเสียใจว่าการที่เราได้รับความลำบากและหนักมากขนาดนี้ก็เพราะเราเอาเปรียบ แ่่งแย่ง ทอดทิ้งเพื่อน ถ้าเราเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เพื่อน ช่วยแบ่งปันสิ่งของที่บรรทุกมาบ้างลาก็คงไม่ตายไหนเลยที่เราจะได้รับความลำบากมากมายขนาดนี้ เหตุทั้งหมดที่เกิดขึ้นนี้เพราะเราขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ตนเอง

เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ความเอื้อเพื่อเพื่อน

ความเอื้อเพื่อเพื่อนเป็นคุณธรรมที่สำคัญของมนุษย์ที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ผู้ที่มีกำลังความสามารถย่อมจะต้องช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า รวมทั้งการแบ่งปันสิ่งของหรือสิ่งอื่นที่เรามีมากกว่าผู้อื่น ความเอื้อเพื่อเพื่อนเป็นการกระทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน

ความเอื้อเพื่อเพื่อนสามารถแบ่งออกเป็น 5 ประเภทคือ

1. ทางกาย ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นด้วยกำลังกายในการช่วยทำธุรกรรม การงาน ให้การสงเคราะห์แก่ผู้ที่กำลังจะช่วยให้ ด้วยความยินดี เต็มใจ แม้งานเล็กน้อย เช่น
 - สละที่นั่งในเรือ รถประจำทาง
 - จูงคนชราและเด็กข้ามถนน
 - ช่วยหิ้วหรือยกสิ่งของหนัก
2. ทางวาจา ได้แก่ การช่วยเหลือให้คำแนะนำ ช่วยเจรจาเอาเป็นธุระให้สำเร็จ ประโยชน์เพื่อบัณฑิตทุกข์บำรุงสุขแก่ผู้อื่น ช่วยพูดปลอบใจเมื่อผู้อื่นได้รับความลำบากเดือดร้อน เช่น
 - พูดจาปลอบโยนเมื่อผู้อื่นได้รับความทุกข์
 - พูดจากล่าวตักเตือนด้วยความเห็นใจ ช่วยเหลือให้คำแนะนำต่าง ๆ
3. ทางใจ ได้แก่ ความรู้สึกเห็นใจผู้อื่น ให้อภัยในความผิดของผู้อื่นเสมอ ไม่เอาฆาตจองเวร ซึ่งสามารถปฏิบัติได้ดังนี้
 - รู้สึกสงสาร เห็นใจและเสียใจเมื่อผู้อื่นมีความทุกข์ด้วยความจริงใจ
4. ทางสติปัญญา ได้แก่ การช่วยแสดงความคิดเห็น ช่วยคิดหาแนวทางที่ถูกที่ชอบ และช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้อื่น ตามกำลังสติปัญญาของตน ซึ่งสามารถปฏิบัติได้ดังนี้
 - ช่วยแสดงความคิดเห็นในสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์
 - ช่วยหาแนวทางที่ถูกต้องแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น
 - ช่วยเพิ่มเติมความรู้ให้กับบุคคลโดยทั่วไป

5. ทางทรัพย์สินของ ได้แก่ การแบ่งปันเครื่องอุปโภคบริโภคและ เงินทองแก่ผู้ที่ขัดสน ยากแค้นสมควรได้รับการช่วยเหลือ ตลอดจนแจกจ่ายตามความจำเป็นของสังคมประเทศชาติ และเพื่อความเจริญมั่นคงของกิจกรรมทางศาสนา สามารถปฏิบัติได้ดังนี้

- ทำบุญส่งเสริมศาสนาที่ตนนับถือตามกาลเทศะ
- ช่วยเหลือผู้ขาดแคลน หรือผู้ประสบภัยต่าง ๆ
- ช่วยเหลือตำรวจทหารที่ช่วยป้องกันประเทศชาติตามชายแดนและถิ่นทุรกันดาร

ประโยชน์ของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

1. คนเราทุกคนย่อมมีโอกาสผิดพลาดด้วยกันทั้งนั้น จึงไม่สมควรที่เราจะไปกล่าวซ้ำเติมเขาเหล่านั้น ควรยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข ควรให้อภัยเมื่อเขาทำผิด จะทำให้สังคมสงบสุข และเรียบร้อย
2. การให้ความช่วยเหลือทั้งในด้านร่างกาย วาจาและใจ พร้อมทั้งกำลังใจทรัพย์จะก่อให้เกิดความสุขใจทั้งผู้ให้และผู้รับ
3. บุคคลที่คิดจะให้ย่อมดีกว่าบุคคลที่คอยจะรับ เพราะผู้ให้ย่อมมีความสุขใจ
4. การแสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นการละความเห็นแก่ตัวให้เบาบางลงจนกระทั่งหมดความเห็นแก่ตัว เมื่อหมดความเห็นแก่ตัวก็จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

โทษของการขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ในการอยู่ร่วมกัน หากคนเราขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันแล้ว การประกอบ การงานใด ทั้งของตนเองและของส่วนรวมย่อมไม่เจริญก้าวหน้า ไม่ประสบความสำเร็จ เช่น บัณฑิตนักเรียนลิ้นนาฬิกาบรรยายภาพขณะสอบ นักเรียนขอยืมเพื่อน เพื่อนเขาก็ไม่ได้มาให้ยืม หรือไม่ให้ยืมเลยเพราะนักเรียนไม่เคยมีน้ำใจช่วยเหลือเขามาก่อน งานบรรยายสีของนักเรียนในวันสอบนั้น อาจจะไม่สามารถสำเร็จตามเวลา หรือการที่นักเรียนไม่มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่การโรง ในการช่วยเหลือ

งานบางอย่างที่นักเรียนสามารถจะทำได้เองโดยไม่ต้องให้การโรงมามาทำห้ เช่น ช่วยเหลือทำความสะอาดห้องเรียน หน้าห้องเรียน ปิดประตู หน้าต่าง การโรงมจะต้องเอาเวลาที่จะไปดูแลทำความสะอาดส่วนอื่น ๆ ของโรงเรียนมาทำความสะอาดห้องเรียน ปิดประตู หน้าต่างให้นักเรียน ดังนั้นโรงเรียนของนักเรียนอาจจะไม่สะอาดเท่าที่ควร เพราะการโรงมไม่มีเวลาดูแลได้ทั่วถึง เป็นต้น

การนำความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ปฏิบัติอย่างถูกต้อง

การแสดงความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่สามารถแสดงแก่บุคคลที่อยู่ใกล้ชิดสนิทสนม แล้วแผ่ออกไปจนถึงบุคคลที่อยู่ห่างตนเองออกไปจนถึงสังคมและประเทศชาติ แม้จะเป็นเด็กก็สามารถแสดงความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ได้ เช่น สละที่นั่งให้คนที่อ่อนแอกว่า ช่วยคนพิการและคนชราข้ามถนน แบ่งปันเครื่องเขียนให้แก่เพื่อนที่ขาดแคลนตามกำลังที่เราจะสามารถช่วยเขาได้ ปลอบโยนเพื่อนที่มีความทุกข์ให้คลายทุกข์ การแสดงความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่จะเริ่มจากระดับที่เห็นได้ง่ายไปจนถึงระดับที่เห็นได้ยากดังนี้ การสละทรัพย์สินของ กำลังกาย การแนะนำทางวาจา ช่วยให้มีสติปัญญา ไปจนถึงทางกำลังใจ

กรณีตัวอย่าง
เรื่อง "บนรถเมล์"

วันนี้ผมพ่วงลาโรงเรียน 1 วัน เพราะเธอป่วยเป็นไข้ตัวร้อนจัด และวิงเวียนศีรษะมากแทบจะยืนไม่ไหว พ่อแม่ของเธอได้เดินทางไปหาบุคลากรต่างจังหวัด และอีกหลายวันจึงจะกลับ ป่วยให้เธออยู่บ้านแต่เพียงผู้เดียว วันนี้ผมพ่วงตั้งใจจะไปโรงพยาบาลในเมือง เมื่อเธอได้รับประทานยาแล้วอาการดีขึ้น เธอจึงโดยสารรถประจำทางเข้าไปในตัวจังหวัด และต่อรถเมล์ประจำทางที่วิ่งเฉพาะในเมืองอีกตอนหนึ่ง

ขณะที่เธอนั่งอยู่บนรถเมล์ประจำทางนั้นรู้สึกวิงเวียนศีรษะมาก จึงใช้ยาตามไปตลอดทาง และคนบนรถก็มาก มีคนเป็นหยอหยนเต็มทั้งคันรถ เมื่อรถแล่นไปได้ครึ่งทางได้มีผู้หญิงคนหนึ่งขึ้นมาบนรถ และมายืนใกล้ที่เธอนั่ง ผมพ่วงพยายามจะจ้องจะลุกขึ้นให้ผู้หญิงคนนั้นนั่ง แต่เธอลุกขึ้นไม่ไหว และคนอื่น ๆ บนรถก็จ้องว่า ไม่มีใครลุกขึ้นให้ผู้หญิงคนนี้เลย

ถ้านักเรียนเป็นผมพ่วง นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร

พิชาญ สาอาจศรี

บัตรกำหนดงาน

1. ศึกษาเอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ความเอื้อเพื่อเพื่อแผ่ และกรณีตัวอย่าง เรื่อง "บนรถเมล์" พร้อมทั้งตอบคำถาม ถ้านักเรียนเป็นพ่อพวง จะมีแนวทางการตัดสินใจอย่างไร บันทึกงานแบบบันทึกรายการหมายเลข 1 - 3
2. ประชุมกลุ่ม เลือกประธาน เลขานุการ ผู้รายงาน ประธานเป็นผู้ดำเนินการ อภิปรายจากเอกสารกรณีตัวอย่างเรื่อง "บนรถเมล์" สมาชิกทุกคนร่วมแสดงความคิดเห็น ถ้านักเรียนเป็นพ่อพวง จะมีแนวทางการตัดสินใจอย่างไร เลขานุการกลุ่มบันทึกงานแบบบันทึกมติกลุ่ม และประธานกล่าวสรุปแนวคิดให้สมาชิกทุกคนทราบ สมาชิกกลุ่มทุกคนบันทึกมติกลุ่มในแบบบันทึกรายการ หมายเลข 4
3. ตัวแทนกลุ่มผู้มีหน้าที่รายงาน รายงานผลการอภิปรายกลุ่มต่อเพื่อนร่วมชั้น นักเรียนแต่ละคนตัดสินใจเลือกแนวทางการปฏิบัติด้วยตนเองอีกครั้ง บันทึกงานแบบบันทึก รายการหมายเลข 5
4. นักเรียนสรุปแนวทางการปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีความเอื้อเพื่อเพื่อแผ่ เพื่อการอยู่ ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข บันทึกงานแบบบันทึกรายการหมายเลข 6

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นางนาคน้อย ชื่อสกุล บุตรประเสริฐ

เกิดวันที่ 5 เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2501

สถานที่เกิด บ้านเลขที่ 52 ต.บ้านเหนือ อ.เมือง จ.กาญจนบุรี 71000

สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 41/21 ต.บ้านใต้ อ.เมือง จ.กาญจนบุรี 71000

สถานที่ทำงานปัจจุบัน โรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี 71120

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2516 มัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.ศ.3) จากโรงเรียนกาญจนาอนุเคราะห์
อ.เมือง จ.กาญจนบุรี

พ.ศ.2520 ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.สูง)
จากวิทยาลัยครูนครปฐม อ.เมือง จ.นครปฐม

พ.ศ.2525 การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.บ.) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน
อ.เมือง จ.ชลบุรี

พ.ศ.2538 การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.)
จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กรุงเทพมหานคร